

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DOKTORSKÁ DISERTAČNÍ PRÁCE

2016

Jan Bejkovský

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Katedra světové ekonomiky

ČÍNSKÝ EKONOMICKÝ SYSTÉM:
TRŽNÍ EKONOMIKA ČI STÁTNÍ
KAPITALISMUS?
(doktorská disertační práce)

Vypracoval: Ing. Jan Bejkovský

Školitel: Doc. Ing. Martina Jiráňková, PhD.

Doktorský studijní program: Mezinárodní ekonomické vztahy

Studijní obor: Mezinárodní obchod

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Čínský ekonomický systém: tržní ekonomika či státní kapitalismus?“ vypracoval samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu literatury.

V Praze dne 3.12.2016

.....

Ing. Jan Bejkovský

Poděkování

Na začátku práce se sluší poděkovat a ani tato práce nechce tuto příjemnou zvyklost porušovat. Především bych tedy chtěl poděkovat školitelce, paní doc. Ing. Martině Jiráňkové, PhD. za její odborné rady, věcné připomínky i ochotu pomáhat. Naše dlouhé debaty o ekonomických systémech (či konkrétně o tom čínském) ve světové ekonomice nejen pomohly zkvalinit tuto práci, ale i významným způsobem rozšířily mé obzory v mnoha oblastech. Dále bych rád na tomto místě poděkoval paní doc. Ing. Zuzaně Stuchlíkové, PhD., protože spolupráce s ní pro mne vždy byla velmi inspirující a přinesla mnohé nové podněty pro tuto práci. Rád bych také poděkoval celému kolektivu Katedry světové ekonomiky FMV VŠE, jehož cenné připomínky pomohly práci výrazně zpřesnit. Také bych rád vyjádřil vděčnost všem těm, kteří byli ochotni bavit se se mnou na téma čínského ekonomického systému, ať již to bylo v ČR nebo v Číně. Mé vřelé díky patří i slečně Lucii Kadlecové za její pomoc i trpělivost a dále všem, kteří měli podíl na zkvalitňování této disertační práce.

Obsah

Seznam tabulek, diagramů, grafů a schémat.....	vi
Seznam užitých zkratk a termínů	viii
Úvod.....	1
1 Světová ekonomika a ekonomické systémy.....	9
1.1 Základní paradigmaty mezinárodní politické ekonomie ve vztahu k ekonomickým systémům	13
1.2 Tržní selhání a státní zásahy	18
1.3 Ekonomické systémy	23
1.4 Státní kapitalismus versus tržní ekonomiky.....	38
1.5 Pilíře státního kapitalismu.....	42
1.6 Čínská specifika v rámci světové ekonomiky	49
2 Čínské ekonomické myšlení.....	53
2.1 Čínská východiska studia ekonomického uspořádání	53
2.2 Konfuciánství a jeho vliv na čínské ekonomické myšlení	57
2.3 Čínští ekonomičtí myslitelé a reformátoři	61
3 Směřování čínského ekonomického systému	74
3.1 Hospodářské reformy	74
3.2 Státní sektor v čínské ekonomice.....	91
3.3 Čínský státní podnik jako reprezentant státního vlastnictví.....	108
3.4 SASAC, státní podniky a státní vliv	114
4 Projevy státního kapitalismu.....	122
4.1 Dotace v čínské ekonomice.....	127
4.2 Financování – podpora od státních bank.....	135
4.3 Automobilový průmysl – případová studie.....	143
Shrnutí a perspektivy do budoucna.....	153
Seznam použité literatury a zdrojů	162
Seznam příloh	182

Seznam tabulek, diagramů, grafů a schémat

Tabulka 1 – Základní paradigmaty mezinárodní politické ekonomie	16
Tabulka 2 – Klasifikace kapitalistických ekonomických systémů dle různých autorů.....	25
Tabulka 3 – Přejímové ekonomiky dle vybraných mezinárodních organizací.....	31
Tabulka 4 – Deset největších suverénních fondů dle spravovaných aktiv; jednotka: miliarda USD.....	47
Tabulka 5 – Základní ukazatele venkovských podniků, 1978 - 1997	78
Tabulka 6 – Podíl venkovských podniků v soukromém vlastnictví na celkovém produktu dle provincií v roce 1987.....	81
Tabulka 7 – Rozdíly mezi městem a venkovem před a po změně směřování reformy.....	85
Tabulka 8 – Míra městské zaměstnanosti ve státních podnicích dle průmyslových odvětví; 2010-2014.....	93
Tabulka 9 – Podíl státních podniků nebo podniků se státním kontrolním podílem na celkových aktivech ve vybraných průmyslových odvětvích (v letech 2006, 2009, 2012).....	103
Tabulka 10 – Podíl státních podniků ve vybraných průmyslových odvětvích a jejich potenciální HHI v roce 2009.....	106
Tabulka 11 – Aktiva jednotlivých druhů bankovních institucí v Číně za rok 2014; 100 milionů yuanů RMB a procenta.....	136
Tabulka 12 – Vývoj vybraných dovozních bariér Číny před a po vstupu do WTO.....	146
Tabulka 13 – Přehled největších čínských automobilek a jejich vlastnických poměrů dle počtu prodaných vozů v roce 2015; v milionech vozů	150
Tabulka 14 – Export motorových vozidel z Číny, 2010-2015.....	151
Diagram 1 – Civilizace podle Samuela Huntingtona	52
Diagram 2 – Schéma státní kontroly podniků po roce 2003	110
Diagram 3 – Schéma struktury skupiny státního podniku	113

Diagram 4 – Fungování místních finančních agentur	141
Graf 1 – Rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi od 1978 do 2012.....	88
Graf 2 – Podíl státních podniků v 10 nejvýznamnějších podnicích dané země (dle tržeb, aktiv a tržní hodnoty)	92
Schéma 1 – Vztah státního kapitalismu a kapitalismu volného trhu.....	39

Seznam užitych zkratk a termínů

ABC	Agricultural Bank of China 中国农业银行
ADBC	Agricultural Development Bank of China 中国农业发展银行
AMC	American Motor Corporation
BAIC	Beijing Automobile Works 北京汽车集团;
BOC	Bank of China 中国银行
BOCOM	Bank of Communications 交通银行
BRIC	Brazílie, Rusko, Indie a Čína
CBRC	China Banking Regulatory Commission 中国银行业监督管理委员会
CCB	China Construction Bank 中国建设银行
CDB	China Development Bank 国家开发银行
CIRC	China Insurance Regulatory Commission 中国保险监督管理委员会
CPE	Centrálně plánovaná ekonomika
CSRC	China Securities Regulatory Commission 中国证券监督管理委员会
ČLR	Čínská lidová republika; Čína

Dongfeng	„Východní vítr“; původně Druhé automobilové závody 东风汽车公司
EXIM Bank	Export-import Bank of China 中国进出口银行
FAW	First automobile works; První automobilové závody 第一汽车集团
HDP	Hrubý domácí produkt
HHI	Herfindahl-Hirschman Index; Herfindahl-Hirschmanův index
Chang'an/ Chana	Chongqing Chang'an Automobile Group 长安汽车
ICBC	Industrial and Commercial Bank of China 中国工商银行
IPO	Intitial Public Offering; první veřejná nabídka akcií
JAC	Jianghuai Automobile Co., Ltd. 安徽江淮汽车
KLDR	Korejská lidově-demokratická republika
KSČ	Komunistická strana Číny
LDC	Least Developed Countries; Nejméně rozvinuté země
MITI	Japan Ministry of International Trade and Industry; japonské ministerstvo mezinárodního obchodu a průmyslu
NAC	Nanjing Automobile Corporation 南京汽车集团;
NDRC	National Development and Reform Commission; Státní komise pro rozvoj a reformu 国家发展和改革委员会
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development; Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN	United Nations; Organizace spojených národů
RMB	Renminbi; Lidová měna, název čínské měny počítané v yuanech 人民币
RTE	Rozvinuté tržní ekonomiky
SAIC	Shanghai Automotive Industry Corporation 上海汽车集团
SASAC	State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council; Ústřední státní komise pro řízení státního majetku 国务院国有资产监督管理委员会
SCM	Committee on Subsidies and Countervailing Measures; Výbor o subvencích a vyrovnávacích opatřeních WTO (SCM výbor)
SOEs	State Owned Enterprises; státní podniky
TNK	Transnacionální korporace;
TVEs	Township and Village Enterprises; venkovské podniky 乡镇企业
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development; Konference OSN o obchodu a rozvoji
WEF	World Economic Forum; Světové ekonomické fórum
WTO	World Trade Organization; Světová obchodní organizace
ZEZ	Special economic zone; Zvláštní ekonomická zóna 经济特区

Čebol – 财阀, anglicky rovněž chaebol; jihokorejský konglomerát podniků v mnoha odvětvích, které jsou často pod kontrolou jedné rodiny a který hrál důležitou roli při rozvoji jihokorejské ekonomiky.

Dirigisme – původně tento termín označoval ekonomický systém ve Francii pro druhé světové válce, vyznačoval se silnou a aktivní rolí státu v ekonomice, která se neomezovala pouze na její regulaci.

Gentry – označení pro místní aristokratickou elitu v Číně, která se objevila ke konci dynastie Tang. Mezi definiční znaky příslušníka gentry patří pozemkové vlastnictví a přístup ke klasickému vzdělání a úřednickým zkouškám.

Guanxi – 关系; systém vztahů a známostí v Číně, na jehož základě funguje čínská ekonomika i politika.

Hukou – 户口; systém registrace domácnosti v ČLR, který již od narození odděluje osoby z města a osoby z venkova, přičemž osoby z města se těší vyšším sociálním i dalším výhodám.

Keiretsu – 系列; skupina společností navzájem propojených obchodními a vlastnickými vztahy, která hrála důležitou roli v rozvoji japonské ekonomiky po druhé světové válce.

Laissez-faire – česky také „nechte věcem volný průběh“; jedná se o heslo vyjadřující ekonomickou zásadu o nezasahování státu do hospodářství. Stát se má omezit na roli garanta bezpečí, majetku a tvůrce a arbitra pravidel, trhy řídí neviditelná ruka.

Washingtonský konsenzus - jedná se o souhrn opatření pro liberalizaci ekonomiky, který byl formulován v roce 1989. Tato opatření byla často mezinárodními institucemi (zejména IMF) doporučována ekonomikám v transformaci. Nejvýznamnější doporučení navrhovaná v rámci Washingtonského konsenzu jsou: 1. Fiskální disciplína bez velkých fiskálních deficitů k HDP; 2. Přesměrování veřejných výdajů od těch diskriminujících a růst potlačujících k oblastem, jako je vzdělání, zdravotnictví a infrastruktura; 3. Daňová reforma – rozšíření daňového základu a snížení mezních daňových sazeb; 4. Finanční liberalizace – tržně určené úrokové sazby; 5. Konkurenceschopný měnový kurz, který přinese rychlý růst netradičního exportu; 6. Liberalizace obchodu s důrazem na nahrazení dovozních kvót za cla, která mají být postupně snižována; 7. Zrušení bariér pro vstup zahraničních přímých investic; 8. Privatizace státních podniků; 9. Zrušení regulací, které brání vstupu nových firem nebo omezují konkurenci s výjimkou regulací v oblasti bezpečnosti, životního prostředí, ochrany spotřebitele a dohledu nad finančními institucemi; 10. Ochrana vlastnických práv.

Úvod

Pokud se dnes náhodný pozorovatel projde po hlavních bulvách Šanghaje, Kantonu či Pekingu, uvidí nablýskané obchody těch nejdražších značek, okolo projíždějící zahraniční drahá auta a kolemjdoucí, držící v ruce ten nejnovější model chytrého telefonu či tabletu. Bude jistě překvapen značným bohatstvím, vysokou životní úrovní a rychlým životním tempem. Na první pohled není vidět žádný rozdíl mezi čínskými, japonskými či korejskými velkoměsty a vlastně ani velkoměsty v USA či Evropě. Tato proměna země, kde teprve před rovnými 40 lety končila Kulturní revoluce, je zázračná. Mnoho povrchních pozorovatelů, ale i odborníků může návštěva těchto metropolí přivést k myšlence, že Čína je standardní moderní tržní ekonomikou dnešní doby. Je tomu ale tak? Vždyť v Číně stále monopolně vládne komunistická strana (dále jen KSČ), státní podniky ovládají více než 40 % aktiv v ekonomice, tvoří největší čínské (a dnes již i světové) společnosti, rozdíl mezi městem a venkovem je i nadále obrovský a zahraniční investoři mohou i nadále investovat pouze do odvětví, kam jim stát investovat povolí. Až donedávna musely totiž ony luxusní obchody na ulicích mít povinně čínského partnera, ony zahraniční automobilky tohoto partnera v Číně musí mít dodnes (a nesmí vlastnit více než 50 % společného podniku) a významná část oněch čínských výrobců chytrých telefonů či tabletů je buď přímo státních, nebo má se státem blízké vztahy.

Jak to tedy vlastně ve skutečnosti je? Jakou ekonomikou je Čína? Je tržní, plánovaná, kapitalistická, socialistická, rozvojová, rozvinutá vyspělá, zaostalá, moderní či tradiční? Právě vymezení samotné podstaty fungování čínské ekonomiky je jedním z hlavních cílů této práce. Jak je patrné již z množství námátkou vybraných přívlastků, kterými lze ekonomiku popsat, jedná se o úkol velmi složitý. Protože však takto definovaný cíl je při komplexitě daného tématu vlastně nemožné uspokojivě splnit, je nutné si zvolit cíl konkrétnější, a tedy realističtější. Studie se proto zaměřuje na výše zmíněný nesoulad mezi nesporně moderní ekonomikou Číny viditelnou nejen v největších městech a nadále trvajícím státním vlastnictvím a klíčovým vlivem státu v ekonomice. Jedná se v případě trvajících státního vlastnictví o krátkodobou anomálii, jakýsi přežitek dob dávno minulých, který mizí z Číny stejně rychle jako absolutní chudoba? Nebo se naopak jedná o klíčový prvek ekonomiky, na kterém celé hospodářství stojí a roste?

Je Čína ekonomikou tržní, ve které je státní vlastnictví a významnější úloha státu v ekonomice pouze pozůstatkem přechodu (transformace) od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní, nebo je čínský ekonomický systém s výrazným vlivem státu záměrně zaváděným druhem státního kapitalismu?

Ač je bohužel i takto definovaná výzkumná otázka spíše obecnější, je již dle názoru autora možné pokusit se na ni odpovědět. Aby bylo možné odpovědět na danou výzkumnou otázku, bude nutné velmi pečlivě zvolit úhel pohledu tak, aby studie nesklouzla k prostému popisu čínské ekonomiky. Zároveň je ale výzkumná otázka dostatečně úzká, aby bylo možné zaměřit se pouze na vztah státu a trhu v Číně, či na vliv státu v ekonomice a přístup ke státnímu vlastnictví. Práce je rozdělena na 4 základní části, z nichž každá je významná pro odpověď na ústřední výzkumnou otázku.

Již v úvodu byly použity termíny jako tržní ekonomika, ekonomický systém či státní kapitalismus a mnoho dalších. Ač jde o termíny běžně užívané, často si pod nimi každý představí něco více či méně odlišného. Je proto nezbytné nejdříve tyto a další termíny související se světovou ekonomikou objasnit a definovat, neboť teprve pak bude možné se začít věnovat Číně jako její součásti. Tomuto vyjasnění pojmů se věnuje **první kapitola**. Ta se pokouší o definici pojmu ekonomický systém a zkoumá jeho prvky. Dále se první část práce rovněž zaměřuje na hlavní ekonomické systémy zastoupené v současné světové ekonomice. Nutné je také definovat pojem přechodová ekonomika a jeho hlavní prvky, neboť tvoří důležitý referenční bod pro celou práci. Na základě srovnání existujících ekonomických systémů pak definuje první kapitola pojem státní kapitalismus, který je stěžejní pro zodpovězení výzkumné otázky. Cílem první kapitoly je kromě této definice i ukotvení práce metodologicky, ale také zařazení Číny do světové ekonomiky a ekonomických systémů v ní existujících.

Vzhledem k dlouhé historii čínské civilizace je neobvyklé, že se západní badatelé zabývající se čínským ekonomickým systémem či čínskou ekonomikou, nikdy až na výjimky vážně nezabývali čínským ekonomickým myšlením v průběhu oněch téměř 3 tisíc let před rokem 1949.¹ Toto pozoruhodné opomenutí může mít negativní důsledky pro jakoukoli analýzu čínské ekonomiky. Západní badatelé mohou změny v čínské ekonomice vnímat pouze v kontextu přechodu země od centrálně plánované ekonomiky (dále také CPE) k tržní ekonomice a zanedbávají historickou dimenzi tohoto procesu. Čína totiž rozhodně nebyla po celou svoji

¹ „Západní“ zde míněno ve smyslu civilizačním a odkazuje zde i na dalších místech práce na evropskou křesťansko-židovskou civilizaci dle vymezených civilizačních okruhů Samuela Huntingtona.

dlouhou historií zaostalou ekonomikou a už vůbec ne ekonomikou centrálně plánovanou. Dalo by se říci, že celé 20. století je z pohledu vývoje Číny a její ekonomiky naprosto zanedbatelným úsekem. Ve **druhé kapitole** se proto práce zaměří na čínské ekonomické myšlení a s ním související dynastickou ekonomickou praxi, které mají na současnou situaci v Číně vliv stejně tak, jako mají myšlenky velkých ekonomických teoretiků Západu vliv na tamní ekonomické systémy. V čínském případě je toto zaměření o to nutnější, pokud uvážíme délku čínských dějin a dlouhá období prosperity a ekonomického rozvoje, která ukazují, že v Číně musel v dynastickém období existovat funkční ekonomický model.² Cílem druhé kapitoly je ukázat fundamentální přístupy Číňanů k ekonomice, které mají vliv i na dnešní Čínu a čínskou ekonomiku. Zároveň je smyslem této části práce vytvořit vhodný podklad pro základní pochopení čínského ekonomického myšlení.

Další kapitola staví na základech položených v prvních dvou částech práce a věnuje se již přímo ústřednímu tématu celé studie – odpovědi na otázku, zda státní kapitalismus a jeho prvky, které v současnosti v Číně panují, představují pouze mezistupeň v přechodu země od CPE k tržní ekonomice (kapitalismu volného trhu), či se jedná o záměrně zaváděný druh státního kapitalismu. Aby bylo možné se nad touto komplexní otázkou zamýšlet, je nutné pečlivě zvolit strukturu analýzy a úhel pohledu. Klíčovou linkou celé **třetí kapitoly** je proto analýza chování státu v ekonomice, jeho přístup ke státnímu vlastnictví a jeho schopnost ekonomiku ovlivňovat i v rozporu se zákony trhu, ale v souladu s jeho rozhodnutími. Pro analýzu čínského ekonomického systému, respektive státního kapitalismu v Číně, je nezbytné se alespoň krátce vypořádat s povahou hospodářských reforem od 70. let, neboť vzestup Číny ze zaostalé agrární ekonomiky v ekonomickou velmoc není možné ignorovat. Zároveň ale není možné se reformám věnovat *per se* do hloubky, neboť by to vyžadovalo odlišné zaměření a rozsah práce. Proto se v na počátku třetí části zaměříme hlavně na povahu reforem a jejich hlavní výsledky z hlediska míry vlivu státu v ekonomice a proměn ekonomického systému Číny. Bude testováno přijímané paradigma o přímém směřování reforem k zavádění tržní ekonomiky. Pokud Čína od roku 1978 plánovitě směřuje k tržní ekonomice, dá se očekávat, že význam státního sektoru se bude snižovat. V další části druhé kapitoly studie je proto provedena analýza rozsahu státního sektoru v čínské ekonomice. Tato analýza především odpovídá na otázku, zda je státní sektor v Číně i nadále významnou součástí ekonomiky. Pokud tomu tak je, následně je

² Příkladem může být Marco Polo, který se údajně dostal z Benátek s populací kolem 50 tisíc do Hangzhou, hlavního města dynastie Jižní Song, jehož populace čítala přes milion obyvatel a kde dle jeho líčení panovalo nebývalé bohatství. Základní chronologie čínských dějin je uvedena v příloze 2.

nutné analyzovat rozsah tohoto významu, odvětvové zaměření a rovněž celkový trend tohoto významu (tedy zda význam klesá či ne). Pokud by stát v Číně plánovitě zaváděl prvky státního kapitalismu, mělo by být možné najít oficiální dokumenty, které by toto směřování podporovaly. Vzhledem k tomu, že hlavními reprezentanty státního sektoru v ekonomice jsou státní podniky, se na ně zaměřuje poslední úsek třetí kapitoly. Čínské státní podniky se ovšem nyní od státních podniků v jiných zemích s plánovanou ekonomikou významně liší. Jsou odlišné rozsahem, uspořádáním, úspěšnou expanzí na globální trhy i řízením. Analýza vnitřního uspořádání, fungování a způsobu výběru vedení státních podniků je nutným předpokladem k odpovědi na ústřední otázku této studie. Zhodnocení vlivu státu na řízení státních podniků a užívání státních podniků k plnění státních cílů jsou proto zaměřením této části. Cílem třetí kapitoly je tedy především odpověď na výzkumnou otázku a s ní nutně související analýza fundamentálního nastavení čínské ekonomiky.

Proto se práce nejdříve věnuje průběhu reform v Číně od roku 1978. Zaměřuje se především na reformy na venkově, které byly vzhledem k rurální povaze země klíčové pro transformaci celé ekonomiky. Práce se snaží mapovat přístupy státu k ekonomice a zaměřuje se na validaci či popření přijímaného paradigmatu o tom, že Čína směřuje od roku 1978 provedenými reformami plánovitě k tržní ekonomice. Po této klíčové analýze studie zkoumá rozsah a důležitost státního vlastnictví v čínské ekonomice, které je dodnes velmi významné. Právě vzhledem k významu státního sektoru v čínské ekonomice se dále třetí kapitola zaměřuje na analýzu fungování hlavního představitele tohoto systému významného státního vlivu – státního podniku. Práce analyzuje *modus operandi* a strukturu státních podniků s důrazem na to, zda stát disponuje nástroji, aby mohl s pomocí těchto entit plnit cíle, které si určí. Jinými slovy, zda stát v Číně naplňuje v první kapitole definované znaky státního kapitalismu.

Pokud je státní kapitalismus záměrně zaváděným systémem, je zřejmé, že základní nastavení ekonomiky bude odlišné od běžné tržní ekonomiky. V systému státního kapitalismu stát především dbá o směřování ekonomiky směrem k vytyčeným cílům, samotná ekonomická efektivita je až druhořadá. Závěrečná, **čtvrtá, kapitola** se proto zaměřuje na projevy státního kapitalismu v Číně. Tímto projevem je zejména existence mnoha druhů subvencí, úlev a podpor pro státem preferované společnosti, kterými jsou především státní podniky. Čtvrtá část studie porovnává tyto subvence s definicí subvence podle Světové obchodní organizace (World Trade Organisation; dále WTO) a na konkrétních příkladech ukazuje jejich rozsah. Detailně se práce zaměřuje i na interakci ústřední a místní vlády, podporu státním podnikům ze strany státních bank a na případové studii ukazuje, jak kombinace všech druhů těchto více či méně skrytých

podpor domácím podnikům umožnila významný rozvoj čínského automobilového průmyslu. Důležitým závěrem této části práce je fakt, že důsledkem takto nastaveného systému ekonomika nefunguje na základě tržně utvářených cen. Stát tedy ovlivňuje ekonomiku pomocí nástrojů, které má k dispozici, aby byly především plněny státní cíle, přičemž ekonomická efektivita je až druhořadá.

Jak bylo již několikrát řečeno, analýza ekonomického systému je složitou záležitostí, nejen díky komplexitě zkoumaného tématu. Již definování pojmů jako je kapitalismus, tržní ekonomika a následně definování anglosaského, evropského a asijského modelu bylo velkou výzvou. V první kapitole byly proto využity různé prameny, které srovnávání umožnily. Především je vhodné zmínit knihu *The Global Economy and Its Economic Systems* od Paula Gregoryho a Roberta Stuarta, která byla při klasifikaci a komparaci ekonomických systémů velmi důležitá, neboť využívá podobný úhel pohledu jako tato práce.³ Pro základní definování paradigmat mezinárodní politiké ekonomie a teoretické ukotvení práce byla užita stručná, avšak z teoretického hlediska pečlivě zpracovaná kniha *Národní státy v globálních ekonomických procesech* od Martiny Jirákové spolu s myšlenkami obsaženými u Friedena a Lakea.⁴ Pro definování základních prvků asijského rozvojového systému bylo vhodné užití paradigmatu letících hus, který velmi přesně zpracoval Terutomo Ozawa a další uznávaní japonští autoři.⁵ Při následném definování základních prvků státního kapitalismu byla situace možná ještě složitější, dostupných zdrojů není vzhledem k „mládí“ současného užití tohoto termínu dostatek. Výjimku v tomto ohledu tvoří kniha od Iana Bremmera, která se velmi uceleně zabývá problematikou státního kapitalismu, avšak je vzhledem k zaměření autora spíše politologickou a mezinárodně politickou studií méně akademického charakteru.⁶ Z dalších příspěvků pak lze zmínit příspěvky v časopise *The Economist*.⁷ Z těchto důvodů zde uvedená definice státního kapitalismu může sice působit prostě, ale je důsledkem dlouhodobého studia široké škály

³ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

⁴ JIRÁKOVÁ, Martina. *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing, 2010; FRIEDEN, Jeffrey a LAKE, David A. *International political economy: perspectives on global power and wealth*. London: Routledge, 1995.

⁵ OZAWA, Terutomo. *The rise of Asia: the "flying-geese" theory of tandem growth and regional agglomeration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009.

⁶ BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

⁷ The rise of state capitalism. In: *The Economist* [online]. The Economist, 2012 [cit. 2016-07-12]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/21543160>.

pramenů a v jistých ohledech doplňuje definice stávající a přináší nové podněty, které předkládá vědecké komunitě k posouzení.

Druhá kapitola práce, zaměřená na čínské ekonomické myšlení, čerpá z dostupných prací čínských badatelů v angličtině a čínštině, z překladů relevantních pasáží děl od sinologů a výjimečně i přímo od autora.⁸ V tomto ohledu byl velmi přínosný studijní pobyt autora v Číně, při kterém se mu dostala do ruky v České republice nedostupná kniha od Hu Jichuanga v čínštině, která se v hrubých rysech věnuje právě problematice čínského ekonomického myšlení v dějinách.⁹ Stejný autor pak vydal kompilát i v anglickém jazyce. Přes všechnu snahu nebylo možno nalézt západního badatele, který by se tematikou uceleně zabýval z pohledu ekonomického systému a vlivu státu v něm. Tato kapitola práce je tak do jisté míry průkopnická vzhledem k rozsahu matérie a délce čínských dějin. Právě vzhledem k těmto omezením se jedná především o výběr základních myšlenkových východisek a několika nejvýznamnějších ekonomických myslitelů, kteří měli na vývoj v Číně významný vliv. Pro zkoumání reálií úpadku dynastie Qing posloužily zajímavé studie od Albera Feuerwerkera, Tuana-Hweea Snga a Davida Landese.¹⁰

Počínaje od třetí části práce jsou v textu užity poznatky získané autorem při hloubkových rozhovorech s čínskými akademiky, podnikateli, představiteli státních podniků a v menší míře i politiky ohledně fungování čínské ekonomiky. Dále pak autor na toto téma hovořil i s cizinci, kteří v Číně dlouhodobě pracují a žijí. Tyto poznatky z praxe pomáhají tuto část práce více ukotvit do reálného prostředí a reálného fungování státního kapitalismu v Číně a rovněž ji obohacují o jinak nedostupné informace.

Ač bylo zájmem autora přímé citování všech zdrojů použitých v této práci, většina osob odmítla uvedení jejich jména. Dokonce v mnoha případech i zmínění instituce, ze které pocházejí. Toto je samo o sobě zajímavým ukazatelem pro předmět zkoumání práce. Tento postoj totiž indikuje jistou sensitivitu námětu disertační práce. Stejně jako v dalších zemích je i v Číně fungování

⁸ Autor je sinologem a je tedy obvykle schopen porozumění textu v čínštině, i když sám uznává, že pro plné porozumění potřebuje studovat ještě mnoho let, což platí zejména o textech v klasické čínštině.

⁹ HU, Jichuang a TAN, Min. *Zhongguo cai zheng si xiang shi*. Beijing: Xin hua shu dian Beijing fa xing suo fa xing, 1989.

¹⁰ FEUERWERKER, Albert. The state and the economy in late imperial China. *Theory and Society* [online]. 1984 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00213228>; SNG, Tuan-Hwee. Size and dynastic decline: The principal-agent problem in late imperial China, 1700–1850. *Explorations in Economic History* [online]. 2014, s. 107-127 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014498314000205>; LANDES, David S. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha: BB art, 2004.

ekonomiky důležitým kritériem hodnocení a vnímání vlády, a proto je citlivým tématem, obzvláště při rozhovorech s cizincem. Vzhledem k těmto podmínkám je zjevné, že za této situace není pro západní badatele či pozorovatele lehké získat relevantní informace, což obecně limituje dostupné akademické zdroje. Například bez znalosti čínštiny nemohla proběhnout řada klíčových rozhovorů o fungování čínské ekonomiky. Opět v tomto případě hrál důležitou roli studijní pobyt v Číně, během kterého mohla proběhnout celá řada podnětných rozhovorů o tématu. Další unikátní informace pak autor načerpal i díky své práci v česko-čínském obchodním prostředí. Seznam institucí, s jejichž představiteli probíhaly tyto rozhovory, je uveden v příloze č. 1. V příloze 3 jsou dále uvedeny konkrétní informace o metodách použitých při rozhovorech a základní okruhy diskutovaných témat.

Pro směřování ekonomických reforem byla velmi poučná kniha Huanga Yashenga, která se částečně rovněž zabývá přístupem státu k ekonomice a nastavením čínského ekonomického systému.¹¹ Obecně pak platí, že zejména informace o fungování státních podniků a státních bank se dají poměrně obtížně získat. Je nutné studovat výroční zprávy samotných podniků či bank nebo různé výstupy Ústřední státní komise pro řízení státního majetku (v textu práce dále SASAC; State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council; 国务院国有资产监督管理委员会) v čínštině. Jenže samotný vlastník státních podniků SASAC o sobě zveřejňuje relativně málo informací. Literatura v angličtině se často omezuje na pouhé konstatování moci SASAC, výjimku tvoří například analýza státních podniků v Číně pro U.S. – China Economic and Security Review Commission, která ovšem na druhé straně často má tendence zveličovat rizika pro americkou ekonomiku.¹² Zbývající informace pak pocházejí například ze studie OECD z roku 2009 a z několika článků v angličtině na toto téma. Pro část o státních subvencích domácích podniků byla rovněž důležitým zdrojem kniha od manželů Haleyových o dotacích v čínské ekonomice.¹³

¹¹ HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008.

¹² SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. An Analysis of State-owned Enterprises and State Capitalism in China. In: *The U.S.-China Economic and Security Review Commission* [online]. Washington, D. C., 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf.

¹³ HALEY, Usha C. V. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: state capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

Práce využívá logické a díky provedeným rozhovorům částečně i empirické metody. V případě rozhovorů se jednalo o empirický průzkum, jehož cílem bylo získat další data a informace pro celou práci. Při práci s informacemi získanými z rozhovorů byla použita abstrakce, při zkoumání společných prvků státních podniků naopak konkretizace. Bez analýzy a syntézy při zkoumání jednolitých prvků čínského ekonomického systému a následným závěrům ohledně celku by rovněž nebylo možné uspokojivě odpovědět na hlavní výzkumnou otázku. To samé je možné říci o metodách dedukce a indukce při práci s daty a informacemi z mnoha zdrojů, bez kterých by nebylo možné práci dokončit. Vybrané části disertační práce byly již publikovány v odborných časopisech nebo prezentovány na zahraničních vědeckých konferencích.¹⁴

¹⁴ BEJKOVSKÝ, Jan. Důležitost státního vlastnictví v čínské ekonomice. *Scientia et Societas* [online]. 2016, roč. XII, č. 3 [cit. 2016-11-15]. ISSN 1801-7118. Dostupné z: http://files.sets.cz/200000217-2baba2ca5f/2016_03_sets.pdf Electronic ISSN 1801-6057.; BEJKOVSKÝ, Jan. State Capitalism in China: The Case of the Banking Sector. In: *International Academic Research Conference on Small & Medium Enterprises* [online]. Danang City-Vietnam, J.A. Alpha Business Research and Publishers Pvt. Ltd, 2016 [cit. 2016-11-15]. ISBN 978-1-943579-36-5. Dostupné z: http://globalbizresearch.org/IAR16_Vietnam_Conference_2016_Aug/docs/doc/PDF/VS611.pdf. a BEJKOVSKÝ, Jan. Čínský automobilový průmysl a zdroje jeho růstu v kontextu světové ekonomiky. *Scientia et Societas*. 2015, roč. XI, č. 2. ISSN 1801-7118.

1 Světová ekonomika a ekonomické systémy

„Komunismus může být poražen jako ekonomický systém, ale jako model státní dominance je velmi živý v ČLR a Putinově Rusku.“

(Michael Ignatieff¹⁵)

Světová ekonomika se neustále proměňuje a vzhledem k její rozsáhlosti a rozmanitosti se rovněž obtížně zkoumá, obtížně interpretuje a ještě obtížněji se předpovídá její další vývoj. Mohlo by se tak zdát, že světovou ekonomiku a její proměny vzhledem k jejich složitosti vlastně nemá příliš cenu zkoumat. Nicméně i takto komplexního a obtížného úkolu se vědci více či méně úspěšně ujali, takže dnes i přes výše zmíněné disponujeme nástroji a metodologií, jak se světovou ekonomikou zabývat. Dalo by se říci, že teorií přispívajících k porozumění světové ekonomice je možná až příliš. Můžeme sem zahrnout teorie od merkantilistů, přes klasické ekonomy až k behavioristům.

Většina teorií se shoduje v tom, že stát je důležitým ve světovém ekonomickém systému. Debata o proměnách konceptu státu a omezování státní suverenity je jistě velmi relevantní pro současnou vědu. Pro zkoumání světové ekonomiky je pro účely této práce ale vhodné se ztotožnit se státem jako se základní jednotkou světového ekonomického systému a níže hned ukážeme proč.

Ekonomický pokrok není v současnosti rovnoměrný, nicméně například kolem roku byly rodíly mezi regiony výrazně menší.¹⁶ Ekonomický pokrok je přitom pojmem širším než například ekonomický růst. Zatímco ekonomický růst je definován relativně jednoznačně jako nárůst reálného HDP (nebo HDP per capita) za jednotku času, u pokroku je situace méně přehledná.¹⁷ Literatura se navíc nevěnuje srovnání významu pojmů ekonomický pokrok a ekonomický rozvoj, zdá se rovněž, že i obsah samotných těchto pojmů se mění postupem času s naším chápáním ekonomických procesů. Ekonomický pokrok je definován například jako schopnost společnosti poskytnout svým členům vyšší příjmy, lepší materiální situaci či lepší kvalitu života. V jiném, užším, pojetí je pak ekonomický pokrok schopností ekonomiky vytvořit více produktu se

¹⁵ Michael Ignatieff je bývalým předsedou kanadské liberální strany a v současnosti profesorem na John F. Kennedy School of Government na Harvardu.

¹⁶ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

¹⁷ Ibid.

stejnými zdroji. V tomto pojetí je tedy ekonomický pokrok závislý pouze na produktivitě ekonomiky. Ekonomický rozvoj je pojmem, který se nyní užívá častěji a dle autora je pojmem podřazeným ekonomickému pokroku. Ekonomický rozvoj se svým důrazem na kvalitativní vyjádření vývoje ekonomiky v některých ohledech nahradil pojem ekonomický pokrok.¹⁸ Oba pojmy jsou shodné v tom, že tvoří nástavbu k ekonomickému růstu, i když ten je jejich důležitou částí.¹⁹

Existují čtyři základní příčiny ekonomického pokroku, který ve své nejfundamentálnější podobě znamená zlepšení ekonomiky (ať již dle ukazatelů či dle bohatství jednotlivce). První takovou příčinou je nárůst obdělávatelné půdy či objevení nerostných surovin. Jedná se tedy o extenzivní faktory, které spočívají v prostém navýšení množství výrobního faktoru či zdroje. Příkladem takového růstu může být čínská dynastie Han, která díky úspěšným výbojům disponovala značným množstvím nové úrodné půdy. Moderním příkladem je pak růst ekonomiky USA v důsledku osidlování západu v 18. a 19. století. Dalším důvodem pro ekonomický růst je zvyšování obchodu s komoditami a pohybu kapitálu mezi zeměmi. Tento faktor stál u zrodu ekonomického úspěchu Benátek ve středověku nebo západní Evropy po druhé světové válce. Další příčinou ekonomického růstu, která logicky doplňuje předchozí, je pak technologická inovace, díky níž se po průmyslové revoluci dramaticky proměnila světová ekonomika.²⁰

Posledním zdrojem ekonomického růstu je samotný ekonomický systém, respektive faktory institucionálního charakteru. Z historie totiž zjišťujeme, že ani tři výše uvedené faktory samy o sobě nestačí. Je to ekonomický systém, který umožňuje bohatnout z obchodu, osídlit nová území a získat z jejich osídlení ekonomický přínos či používat nové technologie pro získání

¹⁸ Ekonomický rozvoj byvává například definován jako proces, kterým stát zlepšuje ekonomický, politický a sociální blahobyt obyvatel viz: CARREE, Martin, André VAN STEL, Roy THURIK a Sander WENNEKERS. *Small Business Economics*[online]. 2002 [cit. 2016-12-03]. DOI: 10.1023/A:1019604426387. ISSN 0921898x. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1023/A:1019604426387> či SCHUMPETER, Joseph A. *The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Harvard economic studies, v. 46. ISBN 08-785-5698-2.

¹⁹ Na poli zkoumání produktivity ekonomického systému, která s ekonomickým pokrokem souvisí je přijímanou autoritou například Světové ekonomické fórum (World economic forum), které definuje konkurenceschopnost jako klíčovou determinantu produktivity. Následně pak definuje 12 pilířů konkurenceschopnosti. Těmito pilíři jsou: Instituce; Infrastruktura; Makroekonomické prostředí; Zdraví a základní vzdělání; Vyšší vzdělávání; Efektivita trhu se zbožím; Efektivita trhu práce; Úroveň rozvoje finančního trhu; Technologická připravenost; Velikost trhu; Úroveň podnikání; Inovace. Více viz: Methodology: The 12 pillars of competitiveness. *World Economic Forum* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/methodology/>.

²⁰ GILPIN, Robert a GILPIN, Jean Millis. *Global political economy: understanding the international economic order*. Princeton: Princeton University Press, 2001.

ekonomické výhody. Je to tedy ekonomický systém a správné nastavení ekonomických institucí, co umožňuje ekonomický růst a pokrok.²¹ Ekonomický systém je těsně spjatý s národním státem, neboť stát (zastoupený vládou) je dodnes tou poslední instancí, která určuje konkrétní hospodářskou politiku, základní právní, obchodní či pracovní normy a dává celkový rámec ekonomickým aktivitám na jeho území.²² Proto v této práci vycházíme z paradigmatu o důležité roli státu pro utváření ekonomického systému.²³

Přitom samotná definice ekonomického systému není snadná – podle Assara Lindbecka je ekonomický systém souborem institucí pro rozhodování a implementaci rozhodnutí ohledně produkce, příjmu a spotřeby v rámci daného státu.²⁴ Téměř shodnou definici pak nabízejí Gregory a Stuart a další autoři.²⁵ To znamená, že ekonomický systém je ze své podstaty velmi složitým konstruktem s mnoha dimenzemi.

Jak nejlépe popsat ekonomické systémy? To nás přivádí k mezinárodní politické ekonomii jako k nástroji, jak nahlížet na světovou ekonomiku. Politická ekonomie se zabývá interakcí státu a trhů.²⁶ Trhy sice do jisté míry operují na jím vlastních, na vnějších zásadách nezávislých principech, avšak zcela svobodný trh, kde panuje dokonalá konkurence, je v dnešním světě v podstatě nemožné nalézt. Mezinárodní politická ekonomie pak zkoumá dění ve světové ekonomice, interakce státu a mezinárodních trhů. Fakt, že státy jsou významnými činiteli i v dnešním globálním ekonomickém systému, ukazuje například ropný kartel OPEC či právě probíhající embargo západních států vůči Rusku.

²¹ Ekonomické instituce bývají definovány například jako společnosti či organizace zabývající se na peněžním základě distribucí peněz, statků a služeb v ekonomice. Z této podstaty tedy všechny firmy banky, vládní organizace či investiční fondy jsou ekonomickými institucemi a jedná se tudíž o velmi široký pojem. Jak říkají Gregory a Stuart, neexistuje žádná univerzálně přijímaná definice ekonomických institucí, nicméně většina se shoduje na jejich funkci jakožto „pravidlech hry“ při utváření ekonomických rozhodnutí. Nobelista Douglass North nabízí tuto definici: „Instituce jsou pravidla hry ve společnosti, nebo, ještě elementárněji, jsou to lidmi navržené omezení utvářející pravidla lidské interakce. Následkem toho ovlivňují náhled na motivaci v lidském jednání, ať již politickém, sociálním či ekonomickém.“ Již z těchto definic je patrné, že definování ekonomické instituce je spíše filosofickým úkolem, který je při rozsahu a zaměření práce nesplnitelný. Proto se zde spokojíme s jejich definicí jako pravidel hry při implementaci ekonomických rozhodnutí. Více viz GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

²² GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

²³ Níže jsou ukázány alternativní přístupy k základní roli státu, také je podrobněji vysvětlena volba tohoto paradigmatu.

²⁴ LINDBECK, Assar a SAMUELSON, Paul A. *The political economy of the New Left: an outsider's view*. New York: New York University Press, 1977.

²⁵ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

²⁶ FRIEDEN, Jeffry a LAKE, David A. *International political economy: perspectives on global power and wealth*. London: Routledge, 1995.

Vědní disciplínou užívající nástroje v podobě mezinárodní politické ekonomie je komparativní ekonomie. Komparativní ekonomie bývá obvykle přijímána jako samostatná vědní disciplína, která na základě důkladné analýzy porovnává jak jednotlivé ekonomické systémy, tak procesy probíhající uvnitř těchto systémů, přičemž jejím hlavním cílem je nalézt společné a odlišné rysy v jejich vývoji.²⁷ Komparativní ekonomie umožňuje srovnávat ekonomické systémy pomocí kategorií definovaných mezinárodní politickou ekonomii a dalšími nástroji.

Pohled na světovou ekonomiku, respektive na HDP na obyvatele v běžných cenách nám ukazuje, že ještě v roce 1500 byla úroveň bohatství srovnatelná ve všech částech světa. Teprve po roce 1800 začalo docházet k významnější diferenciaci jednotlivých regionů světa, což bylo způsobeno průmyslovou revolucí, která proběhla ve Velké Británii a šířila se do dalších evropských zemí. Průmyslová revoluce byla jednou z klíčových příčin ekonomického vzestupu Evropy (a později USA), která tak během velmi krátké doby několika desetiletí disponovala mnohonásobně vyšším HDP na obyvatele než zbylé regiony světové ekonomiky, přičemž tato situace trvá až na výjimky dodnes. Právě tato diferenciacie přispěla ke vzniku oborů snažících se o srovnání podmínek v různých částech světa.

V 18. a 19. století vznikly hlavní ideologie a teorie, které mají vliv na dnešní světovou ekonomiku a mezinárodní politickou ekonomii. Docházelo také k počátečním snahám o srovnání ekonomických systémů jednotlivých zemí, neboť si lidé začali uvědomovat objektivní odlišnost ekonomických podmínek v různých částech světa. Primárním impulzem bylo odlišení evropského ekonomického systému od ekonomických systémů v zemích, které byly v té době často v koloniálním područí evropských velmocí. Sekundárním důležitým impulzem pro vědecké srovnávání ekonomických systémů, kterým se dnes zabývá mezinárodní politická ekonomie a na ní navazující komparativní ekonomie, pak bylo zjištění, že ne všechny země se rozvíjejí stejně rychle, což dále podnítilo zkoumání příčin tohoto zjištění. Důležitým impulzem pro rozvoj mezinárodní politické ekonomie a souvisejících oborů od 70. let 20. století pak byla snaha, respektive nutnost porozumět odlišnému a z pohledu západních zemí nepřátelskému socialistickému zřízení v bipolárním světě studené války.²⁸

Rozvoj mezinárodní politické ekonomie nám přinesl nástroje, jak klasifikovat a srovnávat ekonomické systémy jednotlivých států jako součástí světové ekonomiky. Právě tyto nástroje

²⁷ Slovník pojmů. In: *Oikonomikos 2010* [online]. 2010 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: http://stat.rs.opf.slu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=214:komparativni-ekonomie&catid=23:k&Itemid=55.

²⁸ FRIEDEN, Jeffry a LAKE, David A. *International political economy: perspectives on global power and wealth*. London: Routledge, 1995.

využívá komparativní ekonomie. Můžeme díky nim i konkrétně porovnávat či popisovat ekonomický systém nebo ekonomické zřízení v různých zemích. Teprve následně je možné se zaměřit na druhy existujících ekonomických systémů a jejich nejvýznamnější prvky.

1.1 Základní paradigmat mezinárodní politické ekonomie ve vztahu k ekonomickým systémům

Typickou asociací k ekonomickému systému je kapitalismus. Jenže co je to vlastně kapitalismus? Odpovědět na tuto otázku je výrazně obtížnější, než by se mohlo na první pohled zdát. Debata o kapitalismu je často nejen v ČR zatížena marxistickým dědictvím historického materialismu, který přisoudil kapitalismu místo po boku otrocké společnosti a feudalismu.²⁹ Jenže i marxismus je sám o sobě pouze jedním úhlem pohledu na ekonomické systémy a související problémy. Pro účely této práce je nutné se na samotný kapitalismus či komunismus podívat skrze kategorie ekonomického systému, národního státu či trhu s co možná největším nadhledem, aby se práce vyvarovala přílišnému zúžení pohledu na tyto fundamentální kategorie.

Vyjděme tedy ze základních paradigmat mezinárodní politické ekonomie. Jak uvádí Jiráňková i další autoři, v mezinárodní politické ekonomii se vyvinula tři základní paradigmat mezinárodních ekonomických (ale i politických) systémů.³⁰ Těmito paradigmaty jsou liberalismus, strukturalismus a realismus. Vzhledem k tomu, že fakta neexistují nezávisle na vysvětlujícím rámci, jsou tato paradigmat natolik fundamentální, že ovlivňují právě onen způsob posuzování faktů.³¹ Právě díky těmto paradigmatům se může práce podívat na užívané ekonomické systémy a související termíny s patřičným nadhledem a odstupem.

Liberalismus se zakládá na náhledu, že primárním aktérem či hybatelem je svobodný jedinec.³² Adam Smith ve svém díle *Bohatství národů* popisuje přirozenou podstatu úsilí jednotlivce, když říká: „[Že] se můžeme naobědvat, to není z dobré vůle řezníka, sládka nebo pekaře, nýbrž proto, že dbají svých vlastních zájmů. Nedovoláváme se jejich lidskosti, nýbrž jejich sobectví, a nikdy

²⁹ MARX, Karl a ENGELS, Frederick. *Manifesto of the Communist Party*. Radford, VA: Wilder Publications, LLC, 2007.

³⁰ JIRÁNKOVÁ, Martina. *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing, 2010.

³¹ Ibid.

³² Například O'BRIEN, Robert a WILLIAMS, Marc. *Global political economy: evolution and dynamics*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007; či GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

*jim nevykládáme o svých potřebách, nýbrž o výhodách, které z toho budou mít.*³³ Adam Smith tak od svobody jedince dochází jako významný teoretik kapitalismu k neviditelné ruce trhu, která zajistí efektivní fungování trhů, neboť dle doktríny liberalismu je každý jedinec racionálním ekonomickým subjektem. Přírozeným důsledkem tohoto nazírání je pak snaha o volný konkurenční trh, který by neměl být omezován státními zásahy. Úloha trhu, který určuje co, kolik a za kolik má být prodáváno, tak tvoří stěžejní předpoklad a zároveň paradigma svobodného kapitalismu jako systému definovaného Adamem Smithem a dalšími teoretiky. Toto základní paradigma umožňuje ekonomickým subjektům sledovat své zájmy, avšak díky alokační funkci trhu je zároveň zabezpečena efektivita jejich snahy a celospolečenský prospěch. Smith byl proto v souladu s paradigmatickým liberalismem zastáncem *laissez-faire* kapitalismu, kde měl trh hrát hlavní roli.

Strukturalismus je dalším přístupem k pochopení mezinárodních ekonomických systémů. Do tohoto směru bývá obvykle v literatuře řazen již zmiňovaný marxismus a související myšlenkové systémy.³⁴ Podle známých postulátů marxismu jsou celé dějiny třídním bojem mezi vykořisťovanými a vykořisťovateli – otrokáři a otroky, leníky a feudály a v poslední fázi proletariátem a buržoazií (kapitalisty). Nadvláda jedné třídy nad druhou pak na základě této logiky pramenila z vlastnictví výrobních prostředků. Podle strukturalismu se kapitál postupně hromadí ve stále užším okruhu vlastníků a podobný přístup je uplatňován i při pohledu na stát, který je pouhým reprezentantem vedoucí třídy kapitalistů, v jejichž prospěch jedná. Jako alternativu a protiklad kapitalismu, který měl „sejmout okovy utlačovaných“, marxisté navrhovali komunismus.³⁵ Komunismus spočíval v zespolečenštění výrobních prostředků a sdílení plodů výroby. Historie ukázala, že komunismus jako ekonomický systém je v praxi neproveditelný a pokusy o jeho zavádění komunistickými diktaturami mají na svědomí mnoho zmařených lidských životů. Významným problémem Marxe a jeho následovníků je, že sám

³³ SMITH, Adam a IRGL, Vladimír. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2001.

³⁴ JIRÁNKOVÁ, Martina. *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing, 2010.

³⁵ Z politologického hlediska je komunismus řazen pod socialismus. Je však třeba odlišovat tyto termíny v jejich ideologickém určení a jejich ekonomické aplikaci. Komunisté, jako jeden z proudů socialismu, se snažili nahradit kapitalismus beztržní společností, jak je ukázáno níže.. Komunismus však bývá také v některých původních pramenech nazývaný socialismem, například v jistých pasážích Marxových. Avšak podle pozdějších prohlášení představitelů komunistických zemí vycházejících z marxistické filosofie byl socialismus systémovým předstupněm komunismu. Zároveň se socialismus (jako ideologie) vyvinul v Evropě ve směr, který usiloval o zlepšení podmínek pracujících, aniž by jeho cílem byla nutně komunistická revoluce. Za to byly evropské socialisty kritizovány komunistickými stranami. Viz např. HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.

Marx byl primárně sociolog, takže jeho analýza ekonomiky vycházela pouze z analýzy společenských vrstev a jejich vztahů – tedy z pouhého jednoho aspektu jakéhokoli ekonomického systému.³⁶ Ač se tedy nedá marxistům upřít v mnoha ohledech pokročilé myšlení, jejich ekonomické teorie vycházely z neúplných premis.

Posledním zbývajícím paradigmatem je pak **realismus**.³⁷ Základním prvkem tohoto paradigmatu, jehož počátky se dají vysledovat již u Thukydida, je pohled na stát jako základního činitele ekonomických systémů.³⁸ Právě tento náhled je užíván v této práci. V souladu s výše uvedeným, je to totiž právě stát, který dle názoru autora rozhodující měrou utváří ekonomický systém daného státu. Stejně tak je to převážně stát, který utváří mezinárodní ekonomické vztahy dané země a ostatní aktéři plní podřízenou roli. Jak již bylo řečeno, například zavedení embarga na obchod s Ruskem je příkladem klíčové role státu (skupiny států) pro ekonomické vztahy a ekonomické systémy. Dle tohoto paradigmatu je světový pořádek anarchický a zisky jednoho aktéra znamenají ztrátu druhého (koncept hry s nulovým součtem neboli zero-sum game).³⁹ Jinak řečeno, státy svým jednáním na mezinárodní scéně vždy sledují pouze vlastní prospěch a snaží se získat výhodu nad svými konkurenty, přičemž toto soupeření může být vedeno v mnoha rovinách, včetně té spojené s volbou konkrétního ekonomického systému. Ač dnes některé tyto funkce například v případě evropských zemí plní EU, ukazuje se, že stát je i nadále nejvýznamnějším činitelem i v ekonomických vztazích a má rozhodující vliv na utváření domácího ekonomického systému. Státy se chovají racionálně a porovnávají přínosy a náklady při úsilí o maximalizaci jejich moci. Ač se hovoří o růstu transnacionálních korporací (dále také TNK) na úkor moci státu, nezdá se, že by byly tyto entity imunní vůči vlivu státu, minimálně v případě velkých ekonomik (Čína či USA) či integračních seskupení (EU). Mezi badateli trvale diskutovanou otázkou pak zůstává i otázka sepětí dané TNK s národním státem jejího vzniku. Případy, kdy TNK prováděly například špionáž pro stát svého původu,

³⁶ WOLFF, Richard D. a RESNICK, Stephen A. *Economics: Marxian versus neoclassical*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1987.

³⁷ O použití pojmu realismus jako o správném pojmenování pro tyto náhledy na mezinárodní ekonomické systémy se vedou živé diskuze a dalo by se téměř říci, že co badatel, to lehce odlišný názor. Pro účely této práce je klíčové, že paradigmatu sdružená zde pod pojmem realismus obvykle shodně uznávají ústřední úlohu národního státu pro ekonomické systémy a samotné ekonomické vztahy. Více o těchto debatách např. viz JIRÁNKOVÁ, Martina. *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing, 2010; či FRIEDEN, Jeffry a LAKE, David A. *International political economy: perspectives on global power and wealth*. London: Routledge, 1995.

³⁸ FRIEDEN, Jeffry a LAKE, David A. *International political economy: perspectives on global power and wealth*. London: Routledge, 1995.

³⁹ Ibid.

jsou v dějinách známy.⁴⁰ V takovém případě je diskutabilní, zda je možné TNK vnímat jako entity konkurenční vůči státu, či naopak jako entity, které jsou projevem úsilí států o maximalizaci moci.

Pro lepší teoretické ukotvení práce slouží tabulka 1, kde jsou popsána základní východiska zmíněných základních paradigmat mezinárodní politické ekonomie. Jak bylo řečeno, jedná se o natolik fundamentální principy, že není možné některý z nich popřít, neboť každý z nich má vnitřní logiku a liší se právě v základním pohledu na mezinárodní ekonomické vztahy. Práce z důvodu svého zaměření vnímá stát jako klíčového činitele mezinárodních ekonomických vztahů, a proto vychází z realistického paradigmatu. Teprve na základě tohoto východiska je možné se vrátit ke kapitalismu jako dominantnímu ekonomickému uspořádání dnešní doby a pokoušet se pomocí nástrojů mezinárodní politické ekonomie a komparativní ekonomie srovnávat ekonomické systémy ve světě.

Tabulka 1 – Základní paradigmat mezinárodní politické ekonomie

Parametr	Paradigma mezinárodní politické ekonomie		
	Liberalismus	Strukturalismus	Realismus
Základní prizma pohledu	Jednotlivec x společnost	Antagonistické (sociální) třídy	Trh x stát
Pohled na stát	Tvorba příznivých podmínek pro posilování ekonomické činnosti jednotlivce	Stát jedná pouze ve prospěch vládnoucí (utlačovatelské) třídy	Nejvyšší autorita utvářející ekonomický systém dané země
Mezinárodní systém	Vzájemně výhodná svobodná spolupráce	Vykořisťování chudých států bohatými a mocnými státy	Anarchistický
Vzájemná interakce států	Hra s pozitivním součtem	Hra s nulovým či negativním součtem	Hra s nulovým součtem
Pohled na konkurenci	Sociální kontrola nad vášněmi a zájmy	Destruktivní důsledky	Nepřátelský v případě konkurence z jiného státu
Role jednotlivce	Jednotlivec se chová racionálně, sledováním svého užitku prospívá celé společnosti	Pouze jako člena systému	Ekonomické zájmy státu musejí být v čele ekonomických zájmů jednotlivce, který je státu podřízen

Zdroj: JIRÁNKOVÁ, Martina. *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing, 2010.

⁴⁰ Například skandály spojené s ropnými či technologickými TNK. Viz např. SMITH, David. WikiLeaks cables: Shell's grip on Nigerian state revealed. In: *The Guardian* [online]. Lagos, 2010 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/business/2010/dec/08/wikileaks-cables-shell-nigeria-spying>.

Ani Marx či jeho následovníci, jako oponenti kapitalismu, by nejspíše nerozporovali tvrzení o tom, že kapitalismus je systém, ve kterém je soukromé bohatství (kapitál) využíváno k tvorbě dalšího bohatství (kapitálu).⁴¹ Žádnému státu zaštiťujícímu se komunistickou ideologií se nikdy nepovedlo zcela odbourat peněžní ekonomiku a fundamentální pozici kapitálu (bohatství či peněžních prostředků) v ekonomickém systému.⁴² V tomto ohledu tak vlastně komunistické země kapitalismus nikdy neeliminovaly a zůstaly kapitalistickými. Kapitalismus má právě tu výhodu (či nevýhodu), že je do jisté míry přírodním zákonem – každý se přirozeně snaží mít se lépe, a proto byly komunistické pokusy o vytvoření socialistického člověka neúspěšné.

Komunistické země se pokoušely eliminovat trh jako něco, co je samo o sobě negativním kapitalistickým prvkem.⁴³ V centrálně plánované ekonomice z tohoto důvodu docházelo ke stanovení druhu výroby, vyrobeného množství a ceny pouze na základě administrativního rozhodnutí. V takovém systému na sebe tedy stát bere odpovědnost za všechna tržní rozhodnutí: správné predikování poptávky, alokaci zdrojů i odhad budoucích trendů. V praxi se ovšem ukázalo, že bez trhu zprostředkujícího setkávání nabídky a poptávky a tím pádem i utváření ceny, není možné efektivně alokovat zdroje.⁴⁴ Centrálně plánované ekonomiky mohly sloužit v podmínkách kritického nedostatku zdrojů (například válečná či poválečná ekonomika), kdy bylo účelné zdroje direktivně přidělovat, aby došlo k udržení či obnově hospodářství. Tyto ekonomiky nicméně nebyly schopné zabezpečit dlouhodobý udržitelný ekonomický rozvoj, což bylo jednou ze základních příčin rozpadu celého socialistického bloku. To v konečném důsledku vedlo k diskreditaci tohoto ekonomického systému jako celku. Země jako KLDŘ tvoří v tomto případě výjimku potvrzující pravidlo a žádná politická reprezentace na světě dnes reálně neuvažuje o zavádění tohoto ekonomického systému, ačkoli se může zaštiťovat marxistickou ideologií. Levicové vlády ve Venezuele pod vedením prezidenta Cháveze či v Bolívii pod vedením prezidenta Moralese se sice hlásily (či hlásí) k odkazu marxismu, ale nikdy se nepokoušely plně kopírovat sovětský ekonomický systém s jeho plánováním všech aspektů ekonomiky.

⁴¹ BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

⁴² Válečný komunismus v raných fázích SSSR se tomuto přiblížil, ale nikdy prvky kapitalismu neodboural úplně.

⁴³ KUZ'MINOV, Ivan Ivanovič, ed. et al. *Èkonomičeskoje učenije V.I. Lenina i sovremennost'*. Moskva: Mysl', 1971.

⁴⁴ ELLMAN, Michael. *Socialist planning*. New York: Cambridge University Press, 2014.

1.2 Tržní selhání a státní zásahy

Vítězem studené války se jednoznačně stala kapitalistická tržní ekonomika s tržní alokací zdrojů a soupeřením subjektů o maximalizaci zisku. Tento ekonomický systém je nyní obvykle ze všech existujících systémů považován za nejefektivnější a současně za jediný systém, který zabezpečuje dlouhodobý ekonomický rozvoj.⁴⁵ Gregory a Stuart přitom definují efektivitu jako schopnost systému využít dostupné zdroje v daném omezeném bodě v čase (statická efektivita) či v napříč časem (dynamická efektivita).⁴⁶ Po diskreditaci plánovaných ekonomik nemá kapitalistická tržní ekonomika žádnou systémovou alternativu, což ovšem neznamena, že by toto zřízení nemělo na světě mnoho odpůrců. Úloha trhu pro efektivní alokaci zdrojů není fundamentálně rozporována, což ale neznamena, že by byla bez výhrad přijímána.⁴⁷ Holandská Tulipánová horečka z roku 1637, anglická Jihomořská bublina z roku 1720, celosvětová Velká hospodářská krize z roku 1929 vedoucí nepřímo ke druhé světové válce či celosvětová finanční krize odstartovaná americkou hypotéční krizí z roku 2007 nám ukazují, že kapitalistická tržní ekonomika v žádném případě není ekonomickým systémem dokonalým. Jak nám historie napovídá, tržní selhání s negativními následky jsou inherentní součástí tohoto systému.⁴⁸

Nestabilita a krize

Samotná nestabilita je tedy významným nedílným problémem kapitalismu. Ukazuje se, že trhy se nechovají racionálně a investoři mají tendence upřednostňovat okamžitý zisk před ziskem v budoucnu. To vede typicky ke zvyšování ceny aktiv nad jejich skutečnou vnitřní hodnotu. Následně pak v jistém okamžiku je cena aktiv již v rozporu s očekáváním v budoucnosti.⁴⁹ Tehdy „praská bublina“ a následná panika může z daného segmentu velmi rychle přejít do celé ekonomiky a způsobit krizi. Tak tomu bylo například při splasknutí akciové bubliny na Wall Street na Černý čtvrtek v říjnu roku 1929, kdy se akciová bublina rychle přesunula do reálné ekonomiky a způsobila nejvýznamnější ekonomickou krizi moderní doby. Další teorii

⁴⁵ Efektivita znamená schopnost systému BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

⁴⁶ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

⁴⁷ EICHENGREEN, Barry. Crisis and Growth in the Advanced Economies: What We Know, What We Don't, and What We Can Learn from the 1930s. In: *University of California, Berkeley* [online]. 2010 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: http://eml.berkeley.edu/~eichengr/Crisis_and_Growth_12-10.pdf

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ KRUGMAN, Paul. Bernanke, blower of bubbles? In: *New York Times* [online]. New York, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/05/10/opinion/krugman-bernanke-blower-of-bubbles.html?src=me&ref=general&r=2>.

o nevyhnutelnosti krizí přinesl sám Marx s jeho hypotézou o klesající míře zisku, dle které jsou krize nevyhnutelné a s rozvojem kapitalismu čím dál častější.⁵⁰ Marx na základě této hypotézy předpovídal zničení kapitalismu. Přestože tato hypotéza nebyla nikdy empiricky potvrzena (například je velmi obtížné zkoumat míru zisku v celé ekonomice či v celém odvětví) a je obvykle ekonomy odmítána, problém krizí i nadále zůstává.

Ještě před Velkou hospodářskou krizí John Maynard Keynes zpochybnil tezi o automatické tendenci trhů k dosažení rovnováhy, zejména Sayova zákona trhů.⁵¹ Keynes se tak stal prvním významným ne-marxistickým ekonomem, který obhajoval státní zásahy do ekonomiky. Podle Keynese není jisté, že se trhy samy vrátí do rovnováhy nebo že se tak stane dostatečně rychle, neboť podle něj „v dlouhém období jsme všichni mrtvi“.⁵² Nemá proto smysl zabývat se návratem do rovnováhy v daleké budoucnosti. Pokud se trhy nedokáží samy vrátit do rovnováhy, je vládní odpovědností postarat se vhodnou fiskální a monetární politikou o nápravu. Na Keynesových myšlenkách založenou politiku ovlivňování agregátní poptávky i nabídky následně přijaly za svou mnohé vlády po druhé světové válce. Fiskální a monetární politiku jako nástroje ovlivňování ekonomiky dnes, i za cenu rozpočtových schodků, využívá mnoho zemí.

Monopol

Monopol je situace, kdy je na trhu jediný výrobce zboží, pro které neexistují substituty, takže má možnost sám určovat cenu.⁵³ Monopolista tak nemá důvod vyrábět dostatečné množství produktu a za prodávané zboží si může dovolit stanovit vyšší cenu. Podle ekonomických teorií tato situace způsobuje tzv. náklady mrtvé váhy, kdy jsou zisky monopolu nižší než celospolečenská ztráta pro spotřebitele. Monopolista zároveň nemá důvod zlepšovat svůj produkt, což brzdí technologický pokrok. Naopak může své prostředky či moc investovat do eliminace možných soupeřů v odvětví. Monopolista tak bohatne na úkor celé společnosti. Tímto obdobím si prošla například americká ekonomika na konci 19. století, kdy rodiny Carnegieů, Rockefellerů či Morganů dokázaly získat v mnoha sektorech ekonomiky téměř

⁵⁰ MARX, Karl. *Kapitál: kritika politické ekonomie. Díl třetí, kniha třetí, Celkový proces kapitalistické výroby*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955-1956.

⁵¹ Sayův zákon bývá shrnován do věty: „Nabídka si vytváří svou vlastní poptávku“ či „Každá nabídka statku vytváří příjmy, od nichž se odvozuje poptávka po ostatních statcích“. Sayův zákon tak říká, že agregátní nabídka se rovná agregátní poptávce a že trhy mají přirozenou tendenci této rovnováhy dosahovat. Viz například SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010.

⁵² KEYNES, John Maynard. *A tract on monetary reform*. London: Macmillan, 1923.

⁵³ STIGLER, George Joseph. *The theory of price*. New York: Macmillan, 1987.

monopolní postavení, které si udržovaly díky blízkým vztahům s vládou.⁵⁴ Státem posvěceným monopolem byla i Britská Východoindická společnost, která jménem Anglie obchodovala s východní Asií v 17. i 18. století, či oficiální čínské monopoly na obchod se zahraničím za dynastie Ming.

Dalším důvodem státních zásahů se proto stalo od konce 19. století omezování celospolečensky nevýhodných monopolů. Projevem tohoto systému jsou dnes antimonopolní úřady ve většině zemí světa. Antimonopolní úřady dohlížejí zejména na to, aby:

- firmy nezneužívaly svého dominantního postavení na trhu;
- se nedopouštěly kartelů a dalších nekalých praktik; a
- fúze a spojování firem nevytvářely monopolní či dominantní subjekty.⁵⁵

I v této oblasti tak dnes vlády běžně zasahují do fungování volného trhu. Antimonopolní instituce mnoha zemí například často zkoumají Herfindahl-Hirschmanův index (dále jen HHI), kterým se posuzuje tržní koncentrace dle tržních podílů jednotlivých subjektů při spojování podniků. Pokud by následkem fúze vznikl příliš dominantní subjekt, státy mají možnost fúzi zakázat. Jedná se tím pádem o další oblast, kde je dnes státní zasahování přijímáno.

Záporné externality

Pokud činnost subjektu způsobuje náklady dalším subjektům a tyto náklady nejsou zahrnuty ve vlastních nákladech daného subjektu působící tyto náklady, jedná se o negativní externalitu. Následně pak tržní cena nereflektuje skutečné společenské náklady na daný výrobek.⁵⁶ Typickým příkladem může být znečištění životního prostředí, jehož náklady nese celá společnost. Výrobci nezahrnují tyto externí náklady jejich výroby do ceny jejich výrobku, takže ceny neodráží celkové náklady – soukromé a společenské. Díky tomu se trh nenachází v rovnováze, neboť výrobce vyrábí více, než by při započítání všech nákladů měl vyrábět.

I tato situace bývá řešena pouze s pomocí státního zásahu. Stát může na výrobek uvalit vyšší daně (spotřební daň) nebo může zavést regulaci a předpisy, které do konečné ceny výrobku

⁵⁴ BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

⁵⁵ Antitrust: Overview. *European Commission – Competition* [online]. 2012 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/overview_en.html.

⁵⁶ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

zahrnou i společenské náklady.⁵⁷ Pokud například stát regulací přinutí podniky, aby přijaly ekologická opatření, zvýší se cena jejich produkce a trh bude blíže rovnováze. Kapitalistické země v Evropě si ve druhé polovině 20. století prošly fází omezování a regulování neekologických provozů. V rozvojových zemích, jako je Indie nebo Čína, zatím stát tyto externality v takové míře neomezuje, čímž vytváří významné společenské náklady do budoucna.

Nerovnost příjmů

Příjmová nerovnost je inherentní součástí kapitalismu s volným trhem. Podle ekonomické teorie mají vlastníci drahých výrobních faktorů (zdrojů) vyšší příjmy než vlastníci levných výrobních faktorů. Podle ekonoma Johna Clarka jsou vlastníci výrobních faktorů odměňováni dle mezního produktu daného výrobního faktoru. Dle této teorie je kapitalistický systém ekonomicky spravedlivý, neboť jsou vlastníci výrobních faktorů odměňováni v souladu s jejich mezním příspěvkem k celkovému produktu.⁵⁸ V souladu se zákony volného trhu jsou pak vlastníci výrobních faktorů motivováni ke zvýšení produktivity jejich faktoru. Na základě dalších teorií je příčinou nerovnosti vyšší míra návratnosti kapitálu oproti míře růstu celé ekonomiky.⁵⁹ Marxisté se dívají na příjmovou nerovnost jako na vykořisťování vlastníků výrobního faktoru práce, projev třídního útlaču a možnosti nahrazování práce kapitálem. Podíl na příjmové nerovnosti má i nerovnoměrný přístup ke vzdělání a další faktory.

Ekonomická spravedlnost podle Clarka ještě neznamená udržitelnost ekonomického systému jako takového, proto i v této oblasti došlo zejména ve 20. století k nárůstu státního vlivu. Stát zde plní funkci přerozdělování zdrojů směrem k obyvatelům s nižšími příjmy. Pro tyto účely stát může vybírat vyšší příjmové daně od bohatších, uvalovat daně na luxusní produkty či jinými způsoby redistribuovat příjmy od bohatších k chudším. Zejména po druhé světové válce došlo k rozvoji sociálního státu či jeho dalších konceptů (welfare state apod.) Zda to bylo pouze pod tlakem existence konkurenčního komunistického zřízení, není jisté. Nicméně za účelem získání prostředků na transfery chudým státy dnes běžně zasahují významným způsobem do volného trhu. Přitom ovšem platí Okunovo pravidlo o „děravém vědru“, podle kterého nikdy

⁵⁷ Možné je výrobu přímo zakázat.

⁵⁸ CLARK, John Bates. *Základy národohospodářské teorie a jejich použití na moderní problémy průmyslové výroby a hospodářské politiky*. Praha: Prometheus, 1932.

⁵⁹ PIKETTY, Thomas. *Capital in the twenty-first century*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2014.

chudí nedostanou tolik, kolik bylo odebráno bohatým, neboť se vždy něco „ztratí cestou“.⁶⁰ Státy proto musí pečlivě volit rozsah přerozdělování.

Ochrana spotřebitele

Pokud kupujícímu uškodí spotřebovaný statek, jedná se o významný problém. Racionální spotřebitel, kterého volný trh předpokládá, by si takový produkt dobrovolně nekoupil. Problémem ovšem je, pokud o nebezpečí spojeném s produktem spotřebitel neví. To se může díky informační asymetrii na trhu snadno stát. V takovém případě statek neplní svoji funkci uspokojení potřeby racionálního kupujícího. Pokud je statek například zdravotně závadný, může mít negativní důsledky pro celou ekonomiku, neboť snižuje zásobu pracovních sil. Při existenci sociálních systémů navíc musí stát vydávat prostředky na léčení těchto následků. Důsledkem toho pak může takový produkt mít významné společenské náklady (ne nepodobné negativním externalitám). Volný trh zde nemůže pomoci, neboť může trvat značnou dobu, než si spotřebitelé uvědomí negativní následky spotřeby produktu.

Stát opět může tyto negativní následky omezit a předcházet jim. Může tak učinit pomocí regulace či zdanění. Ochrana spotřebitele má dnes mnoho podob a jejím cílem je obvykle snížit informační asymetrii mezi nabídkou a poptávkou, respektive mezi výrobcem a distributorem na jedné straně a konečným spotřebitelem na straně druhé. Výrobci musí uvádět státem stanovené informace o jejich produktech a jejich výrobky musí splňovat náležitou úroveň kvality. Ochrana spotřebitele je v poslední době dynamicky se rozvíjející oblast se širokým záběrem. I v této oblasti tedy stát zasahuje do svobodného trhu, když například zakazuje dovoz určitých nebezpečných produktů nebo nutí výrobce splňovat dodatečné normy, aby jejich výrobek směl vstoupit na trh. Podle kritiků ochrana spotřebitele skrytě slouží k ochraně domácích výrobců a deformuje trh.

Mohlo by se zdát, že v této části se práce odchýlila od svého zaměření, ale není tomu tak. Na předchozích příkladech tržních selhání jsme ukázali nutnost státních zásahů za účelem udržování funkcionality ekonomického systému.⁶¹ Role státu v ekonomice se však neomezuje pouze na nápravu nejvýznamnějších tržních selhání. Stát vytváří sociální systém na podporu

⁶⁰ Míněno je, že tato část vyteče z dřevěného vědra odebraných přenášených prostředků. Viz OKUN, Arthur M. *Equality and efficiency: the big tradeoff* [online]. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2015 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <https://login.zdroje.vse.cz/login?url=http://site.ebrary.com/lib/vsep/Doc?id=11048253>.

⁶¹ Uvedená tržní selhání sloužila pouze jako ilustrativně v souvislosti nutnosti státních zásahů, uvedený výčet není vyčerpávající.

chudších a znevýhodněných, poskytuje mnohé veřejné statky, jako je například obrana hranic, soudnictví, vzdělání, zdravotní péče. Vlády dále chrání spotřebitele propracovaným systémem opatření, regulují celou řadu sektorů od bankovníctví po hazard za účelem „veřejného blaha“. Obecně řečeno státy po celém světě poskytují širokou řadu služeb a veřejných statků, které jsou příliš společensky důležité, než aby bylo možné je svěřit soukromým poskytovatelům sledujícím maximalizaci zisku.⁶²

V dnešním světě bychom velmi těžko hledali stát, který žádným způsobem nezasahuje do ekonomiky. Tato kombinace současného působení volného trhu a státních zásahů je obvykle nazývána smíšenou kapitalistickou ekonomikou a je dnes převažujícím ekonomickým systémem. Opět se potvrzuje domněnka o tom, že stát je i nadále klíčovým ekonomickým aktérem, který významně ovlivňuje národní ekonomiku, a proto není možné stát a jeho vliv při zkoumání jakéhokoli ekonomického systému opomenout.

1.3 Ekonomické systémy

V dnešním světě se nevedou spory o tom, zda je lepší kapitalismus či komunismus. Komunismus se svou centrálně plánovanou ekonomikou byl natolik zdiskreditován kolapsem sovětského bloku, že dnes nikdo reálně neuvažuje o jeho opětovném zavádění. Po druhé světové válce zaváděný smíšený kapitalismus USA či Evropy je dnes přijímán jako nejvhodnější současný ekonomický systém. To ovšem neznamená, že by skončilo hledání lepšího ekonomického systému nebo že by se mezi ekonomy přestaly vést spory ohledně nutných opatření k vylepšení současného systému. Naopak, tato debata je díky rychlosti šíření informací a globalizaci intenzivnější než kdy dříve. Důležitost trhu a jeho fundamentální schopnost alokace zdrojů v ekonomice není obvykle ekonomy zpochybňována. Debata se ovšem vede o tom, jak trh nejlépe regulovat, aby byla minimalizována tržní selhání a zabezpečen udržitelný ekonomický rozvoj. Jinými slovy, debata je dnes vedena hlavně o tom, nakolik by měl stát zasahovat do ekonomiky.

Každý stát nachází lehce odlišnou a sobě vlastní odpověď na otázku ohledně rozsahu státních zásahů do ekonomiky. Každý stát má vlastní a unikátní ekonomický systém.⁶³ Tento

⁶² BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

⁶³ AMABLE, Bruno. *The diversity of modern capitalism* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2003 [cit. 2016-05-13]. Dostupné z: <https://login.zdroje.vse.cz/login?url=http://site.ebrary.com/lib/vsep/Doc?id=10273070>.

ekonomický systém odpovídá konkrétní situaci, realitám a potřebám země. Dá se proto očekávat, že ekonomický systém v Beninu, zemi řazené mezi nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries, LDCs), bude jiný než v Německu jakožto zemi považované za rozvinutou tržní ekonomiku (dále také RTE).⁶⁴ Navíc můžeme nalézt rozdíly i v rámci jednotlivých zemí, například rozdíl mezi severní a jižní Itálií. Tato práce je zaměřena na čínský ekonomický systém, a proto pro získání potřebného kontextu postačí analýza základních prvků nejčastěji rozšířených druhů kapitalismu.

Problémem je, že každý ekonomický systém můžeme analyzovat z mnoha úhlů pohledu, a dojít tak k různým klasifikacím a výsledkům. Mezi ekonomy nepanuje shoda, kolik „kapitalismů“ vlastně existuje a výsledky závisí na zvoleném základě srovnávací analýzy. Ekonomové zkoumají spíše rozvinutější ekonomiky, kde je již možné lépe analyzovat konkrétní nastavení ekonomického systému. Například Hall a Soskice rozeznávají dva druhy kapitalistické ekonomiky – liberální tržní ekonomiku a koordinovanou tržní ekonomiku, kde je fundamentální odlišností onen koordinátor. V prvním případě je to podle nich trh, v druhém případě netržní aktéři, zejména stát. Další autoři se s klasifikací kapitalismu vypořádávají definováním určitých fundamentálních oblastí, na základě kterých následně ekonomické systémy porovnávají. Tak to dělá například Amable, který definuje pět institucionálních oblastí: výrobně-tržní konkurence; vztah mezi mzdou a prací; sektor finančního zprostředkování a *corporate governance*; sociální ochrana; vzdělávací systém. Na základě takto definovaných oblastí pak dochází k pěti druhům kapitalismu:

- tržní model;
- sociálně-demokratický model;
- kontinentální evropský model;
- středomořský model;
- asijský model.⁶⁵

⁶⁴ UNCTAD. *List of Least Developed Countries* [online]. [New York]: United Nations Committee for Development Policy: Development Policy and Analysis Division, Department of Economic and Social Affairs, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_list.pdf.

⁶⁵ AMABLE, Bruno. *The diversity of modern capitalism* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2003 [cit. 2016-05-13]. Dostupné z: <https://login.zdroje.vse.cz/login?url=http://site.ebrary.com/lib/vsep/Doc?id=10273070>.

Tabulka 2 – Klasifikace kapitalistických ekonomických systémů dle různých autorů

Autor	Bruno Amable				
Kritéria	Institucionální oblasti: výrobně-tržní konkurence; vztah mezi mzdou a prací; sektor finančního zprostředkování a corporate governance; sociální ochrana; vzdělávací systém.				
Klasifikace	tržní model	sociálně-demokratický model	kontinentální evropský model	středomořský model	asijský model
Příklady	USA, Austrálie, Velká Británie	Dánsko, Finsko, Švédsko	Německo, Francie, Nizozemí	Itálie, Portugalsko, Španělsko	Japonsko, Jižní Korea
Autor	Peter A. Hall a David Soskice				
Kritéria	Způsob interakce firem mezi sebou a s dalšími aktéry: průmyslové vztahy (zaměstnavatel versus zaměstnanec); vzdělání; corporate governance; vztahy mezi firmami; způsob rozhodování a řízení				
Klasifikace	Liberální tržní ekonomiky		Koordinované tržní ekonomiky		
Příklady	USA, Kanada, Austrálie, Velká Británie		Německo, Japonsko, Švédsko		
Autor	Paul R. Gregory a Robert C. Stuart				
Kritéria	Institucionální rozdíly: vlastnictví nejvýznamnějších firem; corporate governance; způsob získání kapitálu; role státu v ekonomice; fungování trhu práce; rozdělení a přerozdělení příjmů; právní systém				
Klasifikace	Anglosaský model		Evropský model		Asijský model
Příklady	USA, Velká Británie, Austrálie		Německo, Francie		Japonsko, Jižní Korea, Singapur

Zdroj: Vlastní zpracování dle AMABLE, Bruno. *The diversity of modern capitalism* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2003 [cit. 2016-05-13]. Dostupné z: <https://login.zdroje.vse.cz/login?url=http://site.ebrary.com/lib/vsep/Doc?id=10273070>; GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014; SOSKICE, David W. a HALL, Peter A. *Varieties of capitalism: the institutional foundations of comparative advantage*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

Existuje tedy neomezené množství kritérií, v závislosti na nichž lze ekonomické systémy klasifikovat. Práce vychází z přesvědčení, že stát je významným ekonomickým aktérem a navíc se zaměřuje na státní kapitalismus v Číně, takže je vhodné zvolit kritéria spojená s úlohou státu v ekonomice. Jak je vidět v tabulce, Gregory a Stuart rozdělují kapitalistické systémy do tří hlavních skupin se svým vlastním přístupem k organizaci ekonomické aktivity a především s odlišným systémem státních zásahů do ekonomiky. Anglosaský, evropský a asijský model, jakkoli se jedná o generalizované koncepty, tvoří v současnosti nejčastější přístupy k řízení kapitalistické ekonomiky. Každý z těchto modelů má své zástupce mezi nejvyspělejšími ekonomikami světa podle HDP na obyvatele. Tyto tři modely je nutné alespoň rámcově představit, neboť tvoří referenční skupinu, oproti které je možno srovnávat čínský ekonomický systém.

Anglosaský model

Tento ekonomický systém má svůj původ ve Velké Británii a zakládá se hojně na myšlenkách Adama Smithe a dalších zastánců volného trhu a přístupu *laissez-faire*. Velká Británie je první zemí, kde proběhla průmyslová revoluce, což bylo mimo jiné umožněno rozvojem obecného práva (*common law*) chránícího individuální práva jedince. Záruka zachování osobních práv, včetně práva na vlastnictví, je dle Johna Locka jedním z hlavních důvodů pro existenci státu.⁶⁶ Anglosaský systém umožnil Velké Británii dosáhnout velmocenského postavení nejpozději v 18. století, což vedlo dále ke snaze o svobodný obchod, při kterém mohly britské průmyslové výrobky využít jejich konkurenční výhodu. Tradice tohoto systému převzaly i Spojené státy americké, které zároveň postupně převzaly od Velké Británie i postavení nejvyspělejší ekonomiky světa.

Stát by měl dle historické zkušenosti v tomto systému hrát roli rozhodčího a neměl by se příliš významně zapojovat do regulace volného trhu. Ačkoli to již dnes není pravda tolik jako v 19. století, stát v tomto systému méně reguluje pracovní trh, finanční trh či zakládání nových firem. Menší vliv státu se projevuje i relativně nižším podílem výdajů vlády na celkovém HDP země oproti dalším systémům, zejména evropskému.⁶⁷ Současně se státy aplikující tento systém projevují vyšší ekonomickou svobodou dle Indexu ekonomické svobody (dle The Heritage Foundation) oproti asijským zemím a zemím Evropy.⁶⁸

Ve vlastnictví nejvýznamnějších podniků země převažuje systém mnoha akcionářů, který implikuje významné zapojení burzy do procesu rozvoje podniků. Státní nebo rodinné vlastnictví je spíše v menšině.⁶⁹ Roli burzy při získávání kapitálu demonstruje i relativně vyšší úroveň tržní kapitalizace vůči celkovému HDP země – USA, Velká Británie i Austrálie mají všechny vyšší tržní kapitalizaci firem na burze, než je HDP celé země.⁷⁰ Získání kapitálu se děje čistě na základě ekonomických kritérií, což znamená, že politické či rodinné kontakty nejsou tak významné a rozhodující roli hraje opět trh. Asijské a evropské systémy mají tržní

⁶⁶ LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Svoboda, 1992.

⁶⁷ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

⁶⁸ Index of Economic Freedom, Country Rankings. *The Heritage Foundation* [online]. [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/ranking>.

⁶⁹ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

⁷⁰ WB. Market capitalization of listed domestic companies (% of GDP). In: *World Bank Group, Data* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.GD.ZS/countries/1W?display=default>.

kapitalizaci firem nižší než HDP celé země, což ukazuje na jiné způsoby získávání kapitálu, zejména ve formě bankovních půjček.

Volný trh a ekonomická svoboda byly přirozenou součástí amerického ekonomického systému, neboť USA byly dlouhou dobu (18. a 19. století) charakterizovány relativně malou hustotou obyvatelstva. Díky osidlování nových území na západě USA byla státní správa velmi málo zastoupena a osadníci žili jistou dobu prakticky mimo státní dohled. Proto tedy americký systém byl dlouhou dobu charakterizován nižší státní účastí na ekonomice. V dnešní době, nejpozději po krachu na Wall Street v roce 1929, se podíl státu na ekonomice sice již zvýšil, ale stále nedosahuje v USA ani v Austrálii (ani ve Velké Británii) úrovně kontinentálních evropských zemí. To potvrzují například data OECD za rok 2014, podle kterých byl podíl vládních výdajů na HDP v Austrálii i USA pod 40 %, tedy mezi nejnižšími v rámci členských zemí OECD.⁷¹ Státní regulace ekonomiky se v USA významněji objevila až jako reakce na Velkou hospodářskou krizi ve 30. letech, stejně tak jako sociální programy. Po druhé světové válce a také v 90. letech pak došlo k opětovné deregulaci trhů, což byl trend zastavený až finanční krizí z roku 2008, kdy byla regulace opětovně posílena.⁷² Ve Velké Británii se jako reakce na hospodářské potíže způsobené druhou světovou válkou objevilo relativně významné státní vlastnictví celých sektorů. Za vlády Margaret Thatcherové v 80. letech ovšem došlo k významné privatizaci státních podniků, takže se Velká Británie opět stala zemí s nižším státním vlivem oproti dalším evropským zemím.

Obecně lze tedy říci, že anglosaský model je charakterizován nižší regulací volného trhu, vyšším významem burzy při získávání kapitálu a díky tomu vyšší mírou ekonomické svobody.

Evropský (resp. kontinentální) model

Evropský ekonomický systém se zakládá zejména na přístupech zaváděných ve Francii a Německu jako vůdčích zemích kontinentu. Země západní Evropy prošly průmyslovou revolucí nejpozději v 19. století, nedlouho po Velké Británii. Model je charakterizován vyšší mírou zapojení státu do ekonomiky, zejména za účelem společenského blahobytu, který může

⁷¹ OECD. General government spending. In: *OECD Data* [online]. [Paris]: OECD, 2015 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm>.

⁷² BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

mít přednost před prospěchem jednotlivce a jeho vlastnickými právy.⁷³ Evropský systém je založen na římském právu, které je charakterizováno podrobnými zákoníky.

Stát se do ekonomiky zapojuje aktivněji a jeho cílem je eliminace negativních dopadů tržních selhání v rámci zachování větší rovnosti obyvatel. Z těchto důvodů státy v Evropě oproti jiným systémům uvalují zpravidla vyšší podnikové daně, regulují pracovní trh a finanční trhy. Objem přerozdělovaných prostředků je vyšší. Státní vlastnictví je v Evropě ze zmíněných tří modelů nejčastější a je vnímáno jako prostředek k zachování stability ekonomiky. Podíl vládních nákupů je významně vyšší než v anglosaském či asijském modelu a pohybuje se kolem 50 % HDP.⁷⁴ Díky vyšší regulaci je Index ekonomické svobody nižší než v anglosaském modelu.

Mezi nejvýznamnějšími podniky země najdeme v Evropě jak podniky s mnoha akcionáři, tak podniky v rodinném vlastnictví a státní podniky. Konkrétní údaje se mohou lišit napříč zeměmi, ale ve srovnání s dalšími systémy najdeme v Evropě relativně nejvyšší zastoupení státních podniků. Tržní kapitalizace firem na burze není tak vysoká ve srovnání s reprezentanty anglosaského systému. Z toho zároveň plyne, že burza není pro evropské firmy tak významným zdrojem kapitálu, jako je tomu např. v USA, nehraje natolik ústřední roli v ekonomice.

Evropské země po druhé světové válce cíleně vytvářely stát blahobytu, jehož cílem bylo udržení sociální stability. Tento systém je charakterizován rozsáhlým systémem sociálních transferů a úsilím o sociální spravedlnost. Jeho základní prvky jsou podobné ve všech zemích Evropy, kde byly aplikovány myšlenky sociální demokracie. V mnoha evropských zemích docházelo po druhé světové válce k významným státním zásahům do tržní ekonomiky, včetně významného státního sektoru a mnoha státních podniků. Ve Francii v rámci systému nazývaného *dirigisme* stát ovládal klíčové sektory ekonomiky a vytvořil dokonce orgány pro plánování ekonomiky. V 80. letech 20. století ovšem ve Francii i v dalších evropských zemích proběhla vlna privatizace, která značně snížila státní vliv v ekonomice. Tento vliv opětovně vzrostl jako reakce na krizi roku 2008, kdy stát pomáhal významným firmám v existenčních potížích.

Evropské země jsou dnes sdruženy v Evropské unii (EU), jejímž významným úspěchem je zavedení volného trhu mezi členskými zeměmi. Evropský systém je však i nadále

⁷³ GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed.: South-Western Cengage Learning, 2014.

⁷⁴ Ibid.

charakterizován vyšším vlivem státu v ekonomice, vyšší státní regulací i vyšším zastoupením státních podniků za účelem sociální spravedlnosti.

Členskými zeměmi EU jsou dnes i země, které patřily do sovětského bloku, respektive přímo do Sovětského svazu.⁷⁵ Společnou charakteristikou všech těchto zemí je, že po druhé světové válce až do konce 80. let budovaly pod vedením komunistických stran centrálně plánovanou ekonomiku. Jejich ekonomické realie jsou tedy odlišné od zemí západní Evropy. Protože tyto země tvoří pro tuto práci důležitou referenční skupinu, je vhodné tuto skupinu krátce představit.

Přechodové ekonomiky⁷⁶

Tento pojem se používá, či spíše používal, pro ekonomiky, které se transformují z centrálně plánované ekonomiky do ekonomiky tržní. Převážnou většinu těchto zemí tvoří bývalý sovětský blok, tedy země střední a východní Evropy, které jsou dnes členy EU, tj. ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Chorvatsko, Bulharsko, Rumunsko, baltské země, dále země bývalého Sovětského svazu, které nejsou součástí EU, tj. Rusko, Ukrajina, Bělorusko, kavkazské republiky a středoasijské republiky. Jak ovšem ukazuje tabulka 3, různé organizace zařazují do této skupiny různé země.

Jak je patrné z tabulky 3, ani renomované mezinárodní organizace se neshodují v tom, které země jsou v jakém období přechodovými ekonomikami. Dalo by se argumentovat, že každá ekonomika je neustále v transformaci, neboť se neustále vyvíjí. Smyslem termínu přechodová ekonomika však bylo zdůraznění proměny, kterou ekonomiky zmíněných států procházely při implementaci tržních principů.⁷⁷ Existují nicméně jisté prvky transformace, kterými by měla

⁷⁵ Socialistická Jugoslávie měla se Sovětským svazem komplikované vztahy. Chorvatsko je v této skupině uvedeno pro zjednodušení.

⁷⁶ Transitional Economies, dále také tranzitivní ekonomiky. Tento termín byl hojně užívaný zejména v 90. letech, nicméně dodnes si zachovává svůj význam, ač došlo k rozšíření jeho užití.

⁷⁷ Mezi badateli hojně diskutovaným tématem dodnes je, zda ekonomická transformace musí být doprovázena i politickou liberalizací. Zejména v západních zemích bývalého sovětského bloku bylo zavádění tržních principů pevně spojeno se zaváděním demokracie, jednalo se o souběžný a komplementární proces. Na druhou stranu Čína hned od počátku reformů dala jasně najevo, že politická reforma není cílem transformace. Podle některých badatelů je ovšem toto hrozbou pro její budoucí vývoj, viz např. PEI, Minxin. *China's trapped transition: the limits of developmental autocracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006. ISBN 0-674-02195-9. Pokud tedy odhlédneme od striktně ekonomického pohledu na transformaci, který je v této práci kvůli konzistenci využíván, je v tomto bodě politické liberalizace výrazný rozdíl mezi státy bývalého sovětského bloku a Čínou. Více o vztahu demokratizace, zavádění tržních principů a ekonomickém růstu v přechodových ekonomikách viz např. zde: GROSJEAN, Pauline a Claudia SENIK. *Should market liberalisation precede democracy? Causal relations between political preferences and development: Working Paper 103* [online]. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), 2007 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0103.pdf> či zde FIDRMUC, Jan. Economic reform, democracy and growth during post-communist transition. *European Journal of Political*

každá země procházející transformací z CPE k tržní ekonomice projít. Tyto prvky jsou vhodnějším nástrojem pro přesnější definování přechodových ekonomik.

Mezi nejčastěji zmiňované prvky transformace patří:

- **liberalizace** tvorby cen a omezení obchodních bariér vůči dalším zemím. Cílem liberalizace je umožnit tvorbu většiny cen na tržním základě;
- **makroekonomická stabilizace** spočívá zejména v omezení inflace a dosažení makroekonomické rovnováhy, včetně přizpůsobování platební bilance a nastartování růstu HDP;
- **restrukturalizace a privatizace ekonomiky** je klíčovým prvkem transformace, neboť znamená přechod podniků do soukromého vlastnictví a reorientaci dané ekonomiky na odvětví, kde je místní produkce konkurenceschopná;
- **právní a institucionální reformy** by měly doprovázet transformační proces, neboť je nutné znovu definovat práva a povinnosti jednotlivých ekonomických subjektů a vytvořit právní prostředí odpovídající tržním principům.⁷⁸

Transformace způsobila ve většině dotčených zemí významný pokles HDP, růst tempa inflace, pokles životní úrovně a mnoho dalších ekonomických i společenských problémů. Problematický postup privatizace navíc způsobil znehodnocení mnoha státních aktiv, což způsobilo rozsáhlé problémy postiženým ekonomikám. Ukazuje se, že nejlépe si při transformaci počínaly země, které se staly v roce 2004 členy EU. Tyto země jako skupina v roce 2000 disponovaly HDP o 6 % vyšším než v roce 1990, kdy stály na začátku transformace. Naproti tomu HDP tranzitivních ekonomik bývalého Sovětského svazu dosahovalo v roce 2000 pouze 63 % úrovně roku 1990.⁷⁹ Tato dlouho trvající špatná situace často způsobila v zemích bývalého Sovětského svazu společenské otřesy a odklon od reformního kurzu.

Economy [online]. 2003 [cit. 2016-12-02]. ISSN 01762680. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0176268003000107>.

⁷⁸ IMF. *Transition economies: An IMF perspective on progress and prospects – an IMF issues brief* [online]. [Washington, D.C.]: IMF, 2000 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm>.

⁷⁹ WB. *Transition – the first ten years: analysis and lessons for Eastern Europe and the former Soviet Union* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2002 [cit. 2016-06-15]. <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/complete.pdf>.

Tabulka 3 – Přechodové ekonomiky dle vybraných mezinárodních organizací

Tvůrce klasifikace	Dělení	Přechodové ekonomiky
Mezinárodní měnový fond (2000)	Střední a východní Evropa	Albánie, Bulharsko, Chorvatsko, ČR, Makedonie, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko
	Pobaltí	Estonsko, Litva, Lotyšsko
	Sdružení nezávislých států	Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldávie, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán
	Asie	Čína, Kambodža, Laos, Vietnam
Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD; 2014)	Střední Evropa a Pobaltí	Chorvatsko, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko
	Jihovýchodní Evropa	Albánie, Bosna, Bulharsko, Kypr, Makedonie, Černá Hora, Rumunsko, Srbsko
	Střední Asie	Kazachstán, Kyrgyzstán, Mongolsko, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán
	Východní Evropa a Kavkaz	Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Moldávie, Ukrajina
	Další - Středomoří	Např. Egypt
Světová banka (2002)	Střední a jižní Evropa a Pobaltí	Albánie, Bulharsko, Chorvatsko, ČR, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko
	SNS	Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldávie, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán

Zdroj: IMF. *Transition economies: An IMF perspective on progress and prospects – an IMF issues brief* [online]. [Washington, D.C.]: IMF, 2000 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm>; EBRD. *Transition Report: 2014* [online]. [London]: EBRD, 2015 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.ebrd.com/news/publications/transition-report/transition-report-2014.html>; WB. *Transition – the first ten years: analysis and lessons for Eastern Europe and the former Soviet Union* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2002 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/complete.pdf>.

To následně způsobilo, že v mnoha zemích nebyl proces transformace na tržní ekonomiku dokončen, ani cíleně podporován. Pro účely této práce je tak vhodné uvažovat pouze o tranzitivních ekonomikách, které se staly členy EU, neboť tyto země prokázaly dlouhodobé cílené směřování k tržní ekonomice. Podle Světové banky dokončily transformaci do roku 2007.⁸⁰

Pokud se Čína zavázala například přístupovým protokolem k WTO, že bude směřovat k tržní ekonomice, je nutné ji v tomto ohledu srovnávat s tranzitivními ekonomikami, které jsou dnes členy EU.⁸¹ Právě tyto země, které začaly transformaci kolem roku 1990, prokázaly cílené směřování k tržní ekonomice a tvoří v tomto ohledu pro Čínu relevantní srovnání. V této práci

⁸⁰ ALAM, Asad. *Unleashing prosperity: productivity growth in Eastern Europe and the former Soviet Union*. Washington, D.C.: World Bank, 2008.

⁸¹ WTO. *Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services: China* [online]. [Geneva]: WTO, 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm.

tak bude na vhodných místech situace v Číně srovnávána s přechodovými ekonomikami, které vstoupily do EU.

Asijský model

Posledním zbývajícím modelem ze tří zmíněných hlavních je model asijský. Společným prvkem asijských ekonomických systémů je státem řízený rozvoj zaměřený na co nejrychlejší modernizaci domácí ekonomiky.⁸² Vzhledem k jeho relativně pozdnímu vzniku je nejméně konzistentní, ale přesto se dají v asijských ekonomikách najít společné prvky. Typickými nositeli tohoto systému jsou Japonsko, Jižní Korea či Taiwan, které zároveň patří k nejvyspělejším zemím. V tomto systému stát vytváří vhodné prostředí pro rychlý růst (a tím i rozvoj) domácí ekonomiky systémem přímých či nepřímých podpor ve strategicky vybraných odvětvích.⁸³ Díky tomu se podniky ve zvolených odvětvích stávají konkurenceschopnými na mezinárodních trzích.

Oproti ostatním regionálním systémům je v Asii o mnoho významnější rodinné vlastnictví nejvýznamnějších firem dané země, které je v jistých zemích dokonce dominantní formou vlastnictví. Specificky asijský je rovněž systém propojení klíčových podniků domácí ekonomiky do provázaných struktur, v Japonsku nazývaný *keiretsu* a v Jižní Koreji *čebol*. Stát v tomto systému do ekonomiky zasahuje za účelem vytvoření vhodných podmínek pro růst, ať již se jedná o udržování nízkých mezd, minimální regulace trhu práce či manipulace směnných kurzů. Jedná se o model rozvojový, a proto je státní podíl na HDP výrazně menší než v případě dalších zmiňovaných systémů. Index ekonomické svobody je obvykle nižší než v anglosaském či evropském systému z důvodu cílené preference velkých průmyslových skupin.

Úloha průmyslové politiky v tomto systému je nepopiratelná. Například Japonsko důsledně ochraňovalo domácí podniky před zahraniční konkurencí a Ministerstvo mezinárodního obchodu a investic (Ministry of International Trade and Investment; MITI) vytvářelo vhodné podmínky pro rozvoj vybraných podniků a průmyslových skupin. Stát se nicméně omezil na přijímání opatření na podporu exportu, jeho podíl na vlastnictví podniků byl vždy zanedbatelný.

Čína má mnoho prvků asijského rozvojového modelu, a proto se na něj práce zaměří důsledněji. Pro vysvětlení konkrétního průběhu hospodářského růstu ve východní Asii je možné využít

⁸² DICKEN, Peter. *Global shift: mapping the changing contours of the world economy*. New York: Guilford Press, 2015.

⁸³ STUHLÍKOVÁ, Zuzana. *Japonská ekonomika ve 21. století: trendy a problémy*. Praha: Oeconomica, 2014.

tzv. teorii letících hus vysvětlující hospodářský vývoj v regionálním semknutí zemí. Toto paradigma má tu výhodu, že vzniklo přímo v Japonsku, a je tudíž přímo aplikovatelné na tamější situaci. Podle tohoto modelu je ekonomický vývoj podobný hejnu hus, letícím ve formaci tvaru písmene „V“. V čele je osamocený vůdce skupiny, tedy nejvyspělejší země v regionu, v tomto případě Japonsko. Za ním jsou v několika sledech husy, které letí za vedoucí husou. Po převedení do ekonomické reality to znamená, že země v různých stádiích hospodářského rozvoje kopírují vývoj vedoucí země a zemí, které jsou ve formaci nad nimi, čili na vyšším stupni hospodářského vývoje. V konkrétní aplikaci na východní Asii to znamená, že Japonsko bylo nejdříve následováno v prvním sledu asijskými nově industrializovanými zeměmi (ANIZ; tj. Jižní Korea, Hong Kong, Singapur a Taiwan), poté ANIZ druhé generace (Malajsie, Indonésie, Thajsko)⁸⁴ nebo ASEAN-4⁸⁵, Čínou a pak Vietnamem v dalším sledu.⁸⁶ Z tvaru formace vyplývá, že méně vyspělé země se vždy snaží následovat země, které jsou o jedno stádium výše než ony samy. Celá formace pak následuje vůdce, tedy nejvyspělejší zemi. Je proto vhodné blíže prozkoumat asijský model, neboť se práce zabývá čínským ekonomickým systémem, který vykazuje s ekonomickými systémy dalších zemí východní Asie shodné rysy.

Tato část teorie, která je dnes obecně známá, však představuje pouze polovinu modelu, se kterým přišel japonský ekonom Kaname Akamatsu ve 30. letech 20. století.⁸⁷ Původním objektem zkoumání, které poté pro analogii Akamatsu nazval „létajícími husami“, nebyly země, ale průmyslová odvětví. Konkrétně autor teorie zkoumal dynamiku rozvoje průmyslu, který v Japonsku do konce 60. let 19. století téměř neexistoval. Zabýval se empirickou analýzou japonského textilního průmyslu, lehkého strojírenského průmyslu a výroby kol v období 1870-1939. Výsledky jeho empirické analýzy pro všechna odvětví vykazovaly podobné tendence. Akamatsu popsal takzvanou M-P-X sekvenci. Pro zkoumaný rozvoj průmyslu byl charakteristický import (M) dané komodity, poté následoval počátek domácí výroby (P) dané komodity, když již domácí výrobci pochopili potenciál výrobku a byli schopni replikovat know-how. Po úspěšné implementaci domácí výroby se postupně přechází k exportní fázi (X), kdy

⁸⁴ Definice této druhé skupiny následovníků již nebývá tak jednoznačná, pro některé účely se sem někdy řadí i země jako Mexiko či Argentina. Pro účely této práce bude vhodnější ponechat pouze asijské země, které si jsou svým vývojem daleko podobnější.

⁸⁵ Sem se řadí Malajsie, Indonésie, Thajsko a Filipíny.

⁸⁶ KOJIMA, Kiyoshi. The “flying geese” model of Asian economic development: origin, theoretical extensions, and regional policy implications. *Journal of Asian Economics* [online]. 2000, roč. 11, č. 4, s. 375-401. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1049007800000671>.

⁸⁷ KASAHARA, Shigehisa. The flying geese paradigm: a critical study of its application to east asian regional development. In: *UNCTAD: Discussion Papers* [online]. 2004 [cit. 2015-10-22]. Dostupné z: http://unctad.org/en/Docs/osgdp20043_en.pdf.

jsou již domácí výrobky na takové úrovni, že dokáží konkurovat na zahraničních trzích, takže export roste.

Autor původní teorie letících hus dále rozpoznal dvě doplňkové tendence, které vyplynuly z jeho empirických výzkumů. Prvním dodatkovým vzorcem je posun od jednoduchých a hrubých výrobků ke složitým a komplikovaným výrobkům.⁸⁸ Dnes bychom spíše řekli posun od výrobku nenáročných na know-how k výrobkům náročnějším na know-how. Tento vzorec navazuje na sekvenci M-P-X, neboť je přirozené, že výroba statků nenáročných na know-how může být snáze započata v dané nerozvinuté zemi, neboť domácí výrobci je mohou snáz okopírovat. Dalším poznatkem autora bylo tvrzení, že stejný postup neplatí jen v rámci odvětví, ale i mezi zeměmi v různých stádiích ekonomického rozvoje.⁸⁹ Tento poznatek posloužil za základ dnes rozšířené teorii letících hus.

Díky paradigmatu letících hus jsme schopni vysvětlit, proč Japonsko, Korea a po nich i Čína nejdříve vyrábějí jednoduché, na kapitál a know-how nenáročné výrobky. Japonsko, Korea i Čína se v určitém stádiu ekonomického rozvoje prezentovaly významným textilním průmyslem. To je v souladu s teorií letících hus, neboť se jedná o výrobu nenáročnou na know-how i kapitál, tudíž vhodnou pro kopírování domácími výrobci.

Přestože paradigma letících hus je univerzálně aplikovatelné, při pohledu do historie je patrné, že tuto možnost růstu založeného převážně na kopírování dovezených výrobků a jejich následném exportu, když jsou konkurenceschopné, využila jen menší skupina zemí. Především to byly země východní Asie. Podívejme se tedy nyní na odlišnosti východní Asie, respektive na důvody, proč v tomto regionu nastal hospodářský rozvoj, který ve většině zemí regionu vykazuje podobné rysy.

Lee Kuan Yew, bývalý singapurský premiér, soudí, že hlavním důvodem ekonomického úspěchu regionu je lidský faktor, neboť Asiaté velmi dbají na vzdělání, hlavně v technických předmětech, jsou pracovití a vyznačují se vysokým sklonem k úsporám.⁹⁰ Je ovšem nutné najít ještě další, pokud možno lépe dokazatelné, příčiny ekonomického zázraku ve východní Asii.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ KASAHARA, Shigehisa. The flying geese paradigm: a critical study of its application to east asian regional development. In: *UNCTAD: Discussion Papers* [online]. 2004 [cit. 2015-10-22]. Dostupné z: http://unctad.org/en/Docs/osgdp20043_en.pdf.

⁹⁰ Ibid.

Pro všechny úspěšné asijské ekonomiky byla typická ochrana mladých odvětví a státní podpora exportu a nových odvětví (textil, těžké či lehké strojírenství). Pro místní výrobce tak bylo jednodušší, aby se stali konkurenceschopnými. Státní podpora byla klíčová mimo jiné i v tom, že mladým firmám v odvětvích státem označených jako perspektivní vždy poskytovala dostatek financí skrze systém státem ovládaných bank. Tento prvek najdeme v Japonsku, Jižní Koreji i Číně, ať již bylo státní uspořádání jakékoliv. Kromě tohoto institucionálního prvku asijské země také těžily z liberalizace světového obchodu v rámci WTO, díky které mohly využít své komparativní výhody.

Mezi ty patří především:

- Velké množství levné pracovní síly. Díky tomu mohly asijské země snadno zaujmout čelní místa v odvětvích, kde je potřeba levná pracovní síla, ale není potřeba tolik kapitálu či know-how. S rozšířením výroby náročné na pracovní sílu obvykle v Asii došlo ke snížení příjmové nerovnosti, nikoli naopak. Díky tomuto výsledku ekonomický růst umožnil ekonomický rozvoj asijských regionů, neboť objektivně došlo ke zlepšení životní úrovně obyvatelstva a ke vzniku relativně silné střední třídy. To platilo pro Japonsko po druhé světové válce i Jižní Koreu o několik let později. Následně došlo k eliminaci chudoby a vzniku základů budoucí střední třídy.⁹¹
- Slabé nebo neexistující odbory. Asijské země mohly snadno konkurovat jiným regionům i díky tomu, že zde byly a stále jsou slabé odbory, navíc stát pouze minimálně reguluje pracovně-právní vztahy. V Číně se toto týkalo především zvláštních ekonomických zón (Special Economic Zone, 经济特区, ZEZ) užívaných od roku 1978.
- Odchozí PZI jako substitute imigrace. Díky flexibilitě pracovního trhu uvedené v předchozím bodě jsou výrobní okamžitě přesouvány do jiných zemí, pokud začne být práce v domovské zemi drahá. Takto se přesouvala výroba z Japonska do ANIZ, z ANIZ do ASEAN-4 a pak ze všech těchto zemí do Číny. To umožňuje růst hostitelských zemí těchto PZI, čímž dojde ke zvyšování mezd a přeměně původně hostitelské země v další zemi, jejíž podniky hledají v regionu levnější pracovní sílu.⁹²

⁹¹ Tento poznatek je velmi důležitý a zdá se, že je opravdu klíčovým rozdílem mezi východní Asií a zbytkem světa. Více o empirickém důkazu tohoto tvrzení viz OZAWA, Terutomo. *The rise of Asia: the "flying-geese" theory of tandem growth and regional agglomeration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009, str. 73.

⁹² Tak je to dnes s alokací čínské výroby do Vietnamu, Kambodži atd. Za stejný proces se dá považovat i alokace výroby do chudých částí Číny.

V žádné z asijských zemí není nijak charakteristická migrace levné pracovní síly ze zahraničí, a proto dochází k rychlejšímu přesunu výroby.⁹³

- Podhodnocená domácí měna. Dnes problém často vytýkaný Číně, ovšem Japonsko či ANIZ si tímto stádiem rovněž prošly. Japonsko uvolnilo po mezinárodní kritice kurz jenu až v roce 1973, přičemž ten do roku 1995 posílil čtyřikrát. Tento efekt (zdražení domácí výroby kvůli silnější měně) rovněž přispívá k předchozímu jevu, tedy k alokaci výroby do zahraničí. V případě Číny přestal být yuan dle IMF podhodnocenou měnou v roce 2015, po několika letech mezinárodní kritiky.⁹⁴
- Volné předpisy na ochranu životního prostředí. Znečištění je dnes známé hlavně z Číny, ovšem i Japonsko a Korea si prošly fází, kdy se díky těžkému průmyslu rapidně zhoršilo životní prostředí. Na konci 60. let v Tokiu téměř vymizeli ptáci a školáci omdlávali na hřištích. V této době se rovněž objevily skandály jako „nemoc Minamata“, kdy se přes tisíc lidí v oblasti Minamata otrávil rtuť a špatné ovzduší způsobilo několikanásobný nárůst výskytu nemocí dýchacího ústrojí.⁹⁵
- Exportní orientace. Asijské státy dokázaly vytěžit maximum ze světové dělby práce. Nejenže si dokázaly díky výše popsaným faktorům rychle osvojit výrobu na export, ale dokázaly díky strategickému plánování dovozů dále získávat nové technologie a tím i nové výrobky pro export. Jakmile Japonsko exportovalo složitější výrobky, záhy je podle výše uvedených skutečností „postupovalo“ dalším „husám“. ⁹⁶ Japonsko mělo od 70. let obchodní přebytek, v roce 1986 tvořil obchodní přebytek dokonce 4,1 % HDP, Čína zaznamenala v roce 2007 přebytek ve výši 7,8 % HDP, stejná tendence se dá zaznamenat i u Jižní Koreje.⁹⁷

⁹³ BERNARD, Mitchell a RAVENHILL, John. Beyond Product Cycles and Flying Geese: Regionalization, Hierarchy, and the Industrialization of East Asia. *World Politics* [online]. Cambridge University Press, 1995, roč. 47, č. 1, s. 171-209. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2950650>.

⁹⁴ MAGNIER, Mark. IMF Says China's Yuan Isn't Undervalued, Despite Decline. In: *The Wall Street Journal: Markets* [online]. 2015 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/imf-says-chinas-yuan-isnt-undervalued-despite-decline-1439596963>.

⁹⁵ DOLAN, Ronald E. a WORDEN, Robert L. *Japan: A Country Study* [online]. Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress, Department of the Army, 1991. Dostupné z: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a249148.pdf>.

⁹⁶ OZAWA, Terutomo. *The rise of Asia: the "flying-geese" theory of tandem growth and regional agglomeration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009, str. 60-66.

⁹⁷ WTO. *International Trade Statistics* [online]. [Geneva]: WTO, 2009 [cit. 2015-10-22]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2009_e/its2009_e.pdf.

Asijské ekonomiky tedy mají mnoho podobných prvků a je viditelné, že Čína v mnoha oblastech následuje vzor Japonska či Jižní Koreje. Například otázka podhodnocení domácí měny či znečištění životního prostředí patří k aktuálním tématům čínské ekonomiky. Čínští představitelé obvykle nezastírají, že se při zavádění reforem inspirovali u okolních zemí.⁹⁸

Mezi výše popsány systémy a situací v Číně je jeden zcela fundamentální rozdíl, kterým je **rozsah státního vlivu a státního vlastnictví**. V zemích aplikujících anglosaský, evropský či asijský model (či jejich variace) hrál vždy stát funkci koordinátora trhu, vytvářejícího prostředí, kde spolu mohou firmy volně soutěžit. V Číně je ovšem role státu v ekonomice o mnoho výraznější.

Japonsko i Jižní Korea zakládají své ekonomické úspěchy na skupině velkých konglomerátů, *keiretsu a čebol*, které tvoří významnou část ekonomiky. V Japonsku funguje „šest velkých“ konglomerátů: Fuyo, Sanwa, Sumitomo, Mitsubishi, Mitsui a Dai-Ichi Kangyo.⁹⁹ V Jižní Koreji se často mluví o „čtyřech velkých“, mezi které patří Hyundai Motor Company, SK Group a dva rivalové Samsung a LG.¹⁰⁰ Výše jsme již popsali, že tyto konglomeráty mohly spoléhat na široké spektrum vládní asistence, avšak vždy zůstaly v soukromém vlastnictví a státní vliv tak zůstal pouze nepřímý. V Číně tomu tak není, neboť největší podniky jsou ve státním vlastnictví. Například z 98 čínských zástupců v žebříčku Global 500 dle časopisu Fortune za rok 2015 je jich pouze 22 soukromých, navíc největších 12 čínských firem v žebříčku je státních.¹⁰¹ O jiném fundamentálním nastavení ekonomiky vypovídá dále například směřování investic: v Jižní Koreji se soukromý sektor podílel v letech rychlého ekonomického rozvoje v 70. a 80. letech více než 80 % na všech investicích. V Číně byl podíl soukromého sektoru na investicích nižší na počátku reforem ale ani po několika desetiletích nedosahuje v současnosti poloviny všech investic.¹⁰² Při tomto úhlu pohledu tak celá řada dalších ukazatelů v případě Číny vypovídá o významných odlišnostech. To neznamená, že zkušenost jiných asijských zemí nemusí být pro Čínu relevantní, ba naopak. Nicméně je nutné

⁹⁸ NAUGHTON, Barry. *The Chinese economy: transitions and growth*. Cambridge: MIT Press, 2007.

⁹⁹ GRABOWIECKI, Jerzy. *Keiretsu groups: their role in the Japanese economy and a reference point (or paradigm) for other countries* [online]. Institute of Developing Economies: Japan External Trade Organization, 2006 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Vrf/pdf/413.pdf>.

¹⁰⁰ The chaebols: The rise of South Korea's mighty conglomerates. In: *CNET* [online]. 2015 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.cnet.com/news/the-chaebols-the-rise-of-south-koreas-mighty-conglomerates/>.

¹⁰¹ CENDROWSKI, Scott. China's Global 500 companies are bigger than ever—and mostly state-owned. *Fortune* [online]. 2015 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://fortune.com/2015/07/22/china-global-500-government-owned>.

¹⁰² HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008; China needs the private sector to step up. In: *Reuters* [online]. 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-investment-idUSKCN0Y60V4>.

se čínským ekonomickým systémem zvlášť zabývat. Fundamentální nastavení ekonomiky je totiž natolik jiné, že Čínu nemůžeme automaticky zařadit po bok dalších asijských zemí. Jaký je tedy čínský ekonomický systém? Jaké jsou jeho hlavní odlišnosti oproti zmíněným systémům? Jak jej lze systémově zařadit?

1.4 Státní kapitalismus versus tržní ekonomiky

Státní kapitalismus je staronovým pojmem, který se znovu začal více diskutovat při finanční a hospodářské krizi let 2008 až 2009 v souvislosti se státní pomocí postiženým podnikům v mnoha zemích.¹⁰³ Je zřejmé, že státní kapitalismus se významně liší od výše zmíněných druhů kapitalismu. Státní kapitalismus má stejně jako jakýkoli ekonomický systém mnoho definic, většina se nicméně shoduje na tom, že se jedná o systém, kdy stát výrazným způsobem zasahuje do fungování volného trhu. Žádná ekonomika v dnešním světě nefunguje bez jisté míry státních zásahů. Anglosaský, evropský i asijský systém se však shodují v tom, že rolí vlády je pouze koordinace trhu a celé ekonomiky, jedná se tak o **tržní ekonomiky**. Státy ve všech těchto systémech respektují úlohu volného trhu při alokaci zdrojů. Rozdílně vnímají pouze konkrétní rozsah státního vlivu či regulace.

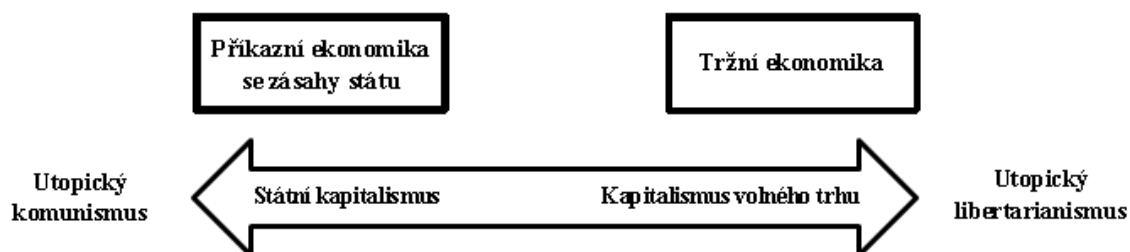
Státy praktikující státní kapitalismus toto základní východisko nesdílejí. To vede některé badatele ke vnímání státního kapitalismu jako systému konkurenčního či v jistých případech antagonistického ke kapitalismu volného trhu respektive vůči tržním ekonomikám. Dle těchto teorií bude státní kapitalismus dokonce představovat v budoucnu hlavní výzvu pro zavedené pořádky ve světové ekonomice.¹⁰⁴ Například podle Iana Bremmera je možné se na ekonomické systémy dle role státu v ekonomice podívat jako na spektrum od utopického komunismu, kde neexistuje žádný volný trh, po utopický libertarianismus, kde naopak neexistují žádné státní zásahy. Extrémní případy jsou v praxi utopické, ani komunismus se nedokázal oprostit od některých kapitalistických principů. Mezi oběma extrémami se tedy nachází konkrétní ekonomické systémy na jakémsi spektru od státní dominance nad trhem po minimální státní zásahy. Bremmerovo schéma má výhodu v tom, že umožňuje volný pohyb po spektru, takže státy mohou pružně reagovat na současné výzvy. Jejich pozice v rámci spektra se v čase mění, aniž by v jejich ekonomickém zřízení probíhaly jasně viditelné revoluce, což odpovídá dnešní

¹⁰³ CROUCH, Colin. *The strange non-death of neo-liberalism*. Cambridge: Polity, 2011.

¹⁰⁴ MCNALLY, Christopher. The Challenge of Refurbished State Capitalism: Implications for the Global Political Economic Order. *Der Moderne Staat: Zeitschrift fuer Public Policy, Recht und Management* [online]. Budrich, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.budrich-journals.de/index.php/dms/article/view/13109>.

skutečnosti. V dnešním světě totiž neexistuje žádná železná opona jasně oddělující země s jiným systémem. Bremmer na základě této logiky formuluje definici státního kapitalismu jako systému, kde stát funguje jako vůdčí ekonomický subjekt a využívá trhu pro politické zisky.¹⁰⁵

Schéma 1 – Vztah státního kapitalismu a kapitalismu volného trhu

Zdroj: BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

Bremmerova definice tedy akcentuje politické faktory a zisky. Ekonomičtí badatelé se spíše zaměřují na ekonomické aspekty státního kapitalismu, který definují jako systém širokého vlivu státu v ekonomice díky vlastnictví podniků anebo poskytování výhodných úvěrů a dalších výhod soukromým podnikům.¹⁰⁶ Další starší definice se omezují pouze na situace, kdy stát hraje významnou a viditelnou roli na trzích v dané zemi.¹⁰⁷ Pro účely této práce je vhodné pracovat s definicí spojující oba aspekty: **státní kapitalismus je systém, ve kterém stát významně zasahuje do ekonomiky (trhu) za účelem sledování státních cílů definovaných vládou; trh hraje v tomto systému podřízenou roli, přednost má státní (vládní) cíl.**¹⁰⁸ Tato definice zahrnuje různé formy státních zásahů od regulace přes ochranu domácího trhu po státní vlastnictví podniků. Zároveň se neomezuje pouze na politické cíle, ale na jakékoli cíle, které si stát (zastoupený vládou) stanoví. Může se jednat o široké spektrum cílů, například udržení zaměstnanosti či sociální stability, zvýšení životní úrovně obyvatel, získávání surovin či expanze na zahraniční trhy. Často bývá ústředním cílem aktivit vlády v ekonomice udržení

¹⁰⁵ BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

¹⁰⁶ MUSACCHIO FARIAS, Aldo a LAZZARINI, Sérgio G. *Reinventing state capitalism: Leviathan in business, Brazil and beyond*. Cambridge: Harvard University Press, 2014.

¹⁰⁷ POLANYI, Karl. *Trade and Market in the Early empires*. S.l.: Gateway, 1971.

¹⁰⁸ Užití termínu státní cíl bylo diskutováno již v průběhu psaní studie. Cíl vlády v systému státního kapitalismu může být politický – udržení vlády u moci. Autor však státní cíl vnímá jako nadřazený politickým cílům, neboť vláda má možnost stanovit ekonomické cíle země a zároveň nástroje pro jejich uskutečnění. Tyto cíle nemusí vždy být dle autora pouze politické, může se jednat o strategické směřování země, otázky sebevědomí země či přání vedoucích představitelů.

stability, která zajišťuje spokojenost občanů, a tím pádem setrvání vlády u moci. V tomto případě se jedná o politický cíl. Nicméně se zdá, že například snaha čínského prezidenta Xi Jinpinga o rozvoj čínského fotbalu nemá žádný zřejmý politický cíl, který by souvisel se setrváním KSČ u moci, ale spíše jde o otázku prestiže. Definice zde uvedená je kompatibilní s definicí dle časopisu *The Economist* (snaha kombinovat síly státu se silami kapitalismu a volného trhu) a dalšími definicemi uvedenými v české i zahraniční literatuře.¹⁰⁹ Vzhledem k tomu, že státní kapitalismus je často aplikován v zemích se sníženou fluktuací vlád, bývá zachována vyšší kontinuita státního cíle, která umožňuje státně-kapitalistickým zemím stanovovat dlouhodobé cíle, na jejichž plnění jsou pak užity zdroje dané země.¹¹⁰

Další poměrně složitou otázkou je, jaká opatření vlády můžeme vnímat jako projevy státního kapitalismu a jaká opatření jsou pouhou snahou vlády o podporu domácí ekonomiky či napravení tržních selhání. To jsou koneckonců opatření, která se pokoušejí implementovat všechny vlády světa. Právě v tomto ohledu je důležité mít na paměti schéma, které ukazuje, jak snadné je pro vlády pohyb od kapitalismu volného trhu směrem ke kapitalismu státnímu. Vlády se opravdu mezi těmito extrémy pohybují, takže hranice mezi tržní kapitalistickou ekonomikou a státně-kapitalistickou ekonomikou může být tenká.¹¹¹ Je například manipulace měnového kurzu ve prospěch domácích exportérů projevem státního kapitalismu? Můžeme říci, že Česká národní banka (ČNB) praktikuje státní kapitalismus? Opět vzhledem ke složitosti celé problematiky je těžké vyslovit jasný závěr. Je ovšem nutné si uvědomit, že klíčovým prvkem státního kapitalismu je právě rozsah státních zásahů, který musí být pro ekonomiku významný.

Opatření ČNB jsou v tomto pohledu izolovaným pokusem centrální banky pomocí transparentně komunikované monetární politiky podpořit domácí ekonomiku. Aby se jednalo o funkční systém státního kapitalismu, domácí exportéři by se měli těšit protekcionistické ochraně jejich odvětví, měli by dostávat státní subvence a zvýhodněné úvěry od státních bank a stát by měl vypisovat velkolepé granty na rozvoj vybraných odvětví, kam by se mohli zapsat

¹⁰⁹ JIRÁNKOVÁ, Martina a ŽAMBERSKÝ, Pavel. Role státu v ekonomice a státní kapitalismus. Případ Singapuru. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. 2014, č. 2, s. 17-32 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/aop/429>.

¹¹⁰ V zemích se zavedeným státním kapitalismem obvykle nepanuje demokracie západoevropského či amerického typu. Vlády se nestřídají tak často, a proto nehrozí, že by se státní, respektive vládní cíle měnily. Proto je také možné státní a vládní cíle ztotožnit. V Singapuru, který má mnoho prvků státního kapitalismu, je sice demokratické zřízení, ale vládne stále jediná strana, čímž je zajištěna kontinuita státní politiky. Je diskutabilní, zda by mohl státní kapitalismus fungovat v zemích s pravidelnými výměnami vlád, neboť tyto vlády mají tendence vymezovat se proti vládě předchozí a sledovat spíše krátkodobé cíle.

¹¹¹ FERGUSSON, Niall. We're All State Capitalists Now. In: *Foreign Policy* [online]. 2012 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2012/02/09/were-all-state-capitalists-now/>.

pouze domácí výrobci, nejčastěji státní podniky a tak dále. Nic z toho ovšem česká vláda neprovádí, neboť podpora domácích podniků je v souladu s mezinárodními dohodami udělována relativně transparentně a pouze v omezeném množství. Česká vláda navíc má k dispozici pouze minimum přímých nástrojů, jak exportéry podpořit, a rovněž ovládá pouze několik státních podniků ve strategických odvětvích. Vláda tak musí spíše spoléhat na konkurenceschopnost českých firem na světových trzích, kterou podpoří nejlépe transparentním regulatorním rámcem v celé domácí ekonomice. Naproti tomu pokud například centrální banka Číny udržuje podhodnocený kurz RMB, je to pouze drobným dílkem ve skládáče státně-kapitalistických opatření, která mají za cíl plnit definované státní cíle. Klíčový je tedy onen rozsah státních zásahů k ovlivnění domácí ekonomiky.¹¹² Ve státně-kapitalistických ekonomikách je vláda schopna trhu navzdory směřovat k plnění definovaných cílů, kdežto v RTE má vláda k dispozici pouze dílčí nepřímé nástroje k ovlivnění ekonomiky. Obecně řečeno je také třeba mít na paměti velikost ekonomiky, neboť je jasné, že velká ekonomika, jako například Čína, bude mít vyšší motivaci k protekcionistickým či jiným opatřením na podporu domácích výrobců ve srovnání s malou českou ekonomikou závislou na mezinárodní dělbě práce. Na typické prvky rozvětveného systému státního vlivu ve státně-kapitalistické ekonomice se zaměřuje následující pasáž.

Uvedená definice státního kapitalismu je dostatečně flexibilní, aby dokázala pokrýt různé země a jejich ekonomické systémy. Zároveň je dostatečně konkrétní, aby dokázala odlišit představitele státního kapitalismu od tržních ekonomik. Je ovšem nutné si opět uvědomit, že tato hranice není nijak pevná, neboť státní zásahy nalezneme v každé ekonomice. Přesto se badatelé shodují alespoň na několika zemích, které jsou typickými reprezentanty státního kapitalismu. Jedná se především o Čínu, Rusko, Saúdskou Arábii, Spojené arabské emiráty či Kuvajt, dále se také uvádí Brazílie či Indie.¹¹³ Může se jednat i o městský stát, jako je například Singapur.

¹¹² ALIGICA, Paul Dragos a TARKO, Vlad. State capitalism and the rent-seeking conjecture. *Constitutional Political Economy* [online]. 2012, roč. 23, č. 4, s. 357-379 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10602-012-9128-1>.

¹¹³ JIRÁNKOVÁ, Martina a ŽAMBERSKÝ, Pavel. Role státu v ekonomice a státní kapitalismus. Případ Singapuru. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. 2014, č. 2, s. 17-32 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/aop/429>.

1.5 Pilíře státního kapitalismu

U těchto států se dají vysledovat jisté shodné prvky, které tím pádem zpětně umožňují alespoň stručně popsat základní nástroje a pilíře státně-kapitalistických ekonomik. Pomocí těchto pilířů je možné získat lepší představu o fungování státního kapitalismu v obecné rovině.

Státní ropné společnosti

Pravděpodobně nejvýraznějším nástrojem vlád implementujících státní kapitalismus jsou státní ropné (a plynové) společnosti a na ně navazující surovinový nacionalismus. Vzhledem k současnému vývoji světové ekonomiky se dá očekávat, že poptávka po těchto zdrojích bude spíše růst a nic na tom nezmění ani zavádění alternativních paliv. Energetický a surovinový sektor je v mnoha zemích považován za strategický, což obecně vede ke zvýšené státní kontrole. V systému státního kapitalismu je ovšem stát výhradním vlastníkem většiny firem v odvětví. Díky tomu dochází k setrvalému poklesu významu soukromých firem jako ExxonMobil, Royal Dutch Shell nebo BP ve prospěch státních ropných gigantů. Tři čtvrtiny zásob ropy v roce 2009 byly pod kontrolou státních firem jako Aramco (Saúdská Arábie), Gazprom (Rusko), CNPC a CNOOC (Čína), NIOC (Írán), PDVSA (Venezuela), Petrobras (Brazílie), Petronas (Malajsie), Abu Dhabi National Oil Company či Kuwait Petroleum Corporation.¹¹⁴ Nové způsoby těžby ropy z ropných písků snížily dominanci těchto národních ropných firem, ty ale stále patří k nejvýznamnějším v odvětví.

Ropa či zemní plyn jsou nejvíce na očích a rovněž nejvíce atraktivní díky relativně setrvalé poptávce.¹¹⁵ Podobná situace ovšem často nastává i v dalších odvětvích spojených s těžbou a zpracováním nerostných surovin, kde mají státy často významné podíly nebo alespoň vliv. S tím souvisí surovinový nacionalismus, kdy se státy snaží o co největší národní kontrolu nad surovinovými zdroji, případně se aktivně snaží o jejich zajištění v zahraničí. Státně-kapitalistické ekonomiky často znárodňují surovinový sektor a mohou se snažit o využívání surovin pod jejich kontrolou k plnění státních cílů. Například Čína se snaží o ustanovení světového monopolu na těžbu kovů vzácných zemin nutných do moderní elektroniky.¹¹⁶

¹¹⁴ VIVODA, Vlado. Resource Nationalism, Bargaining and International Oil Companies: Challenges and Change in the New Millennium. *New Political Economy* [online]. 2009, roč. 14, č. 4, s. 517-534 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13563460903287322>.

¹¹⁵ I když právě vzhledem k atraktivitě příjmů z ropy se producenti ropy nemohou dohodnout na snížení její těžby, které by vyhnalo ceny nahoru, a proto jsou současné světové ceny relativně nízké.

¹¹⁶ Kovy vzácných zemin jsou nutné například do mikroprocesorů, takže jsou nepostradatelné pro moderní výpočetní techniku. Viz např. BELL, Larry. China's Rare Earth Metals Monopoly Needn't Put An Electronics

Státně-kapitalistické země často omezují zahraniční účast v nových těžebních projektech (příklad Ruska) nebo nutí zahraniční těžební společnosti uzavírat partnerství s domácími státními firmami. Tím poskytují domácím firmám základnu pro jejich operace. Vlády těchto států pak mohou využívat tyto společnosti pod jejich kontrolou k plnění svých cílů, které mohou být značně rozmanité. Může se jednat o získání prostředků do státního rozpočtu (Venezuela) či udržování cenové hladiny v domácí ekonomice (Čína). Dalším užitím těchto firem ze strany Číny je pak získávání strategických surovinových rezerv v zahraničí, což se děje například v Africe nebo v zemích jako Irán či Pákistán, kde Čína investuje do významných infrastrukturních projektů, jejichž cílem je výstavba produktovodů do Číny.¹¹⁷ Zvláštním příkladem je jednání Gazpromu ve vztahu k Ukrajině, potenciálně k celé Evropě, ohledně dodávek zemního plynu.

Preferované konglomeráty („národní šampioni“)

Nevyhnutelné sepětí mezi velkými firmami a státem, které minimálně na bázi osobních kontaktů funguje v mnoha zemích, je ve státním kapitalismu posunuto do jiné úrovně. Velké společnosti mohou být přímo státní, což je příklad Číny s jejími státními podniky patřícími k největším na světě (např. již zmíněný žebříček Global 500; práce je podrobněji analyzuje v dalších kapitolách). Stát může rovněž v těchto národních šampionech mít pouze částečný podíl nebo mohou tyto firmy být zcela v soukromém vlastnictví. Společným prvkem je ovšem vždy významná státní podpora, ale také jistá míra poslušnosti firem vůči státním rozhodnutím a blízké (často osobní) kontakty s vládou. Stát vytváří pro tyto firmy výhodné prostředí, pomáhá jim získat zakázky v jiných zemích a zavádí regulaci v jejich prospěch.¹¹⁸ Na oplátku tyto firmy udržují pracovní místa v zemi, rozvíjejí vybraná odvětví či investují do vládou vybraných projektů. Na této bázi často fungují společnosti jako Norilsk Nickel, Magnitogorský metalurgický kombinát, Evraz (ocel a těžební průmysl; majitel Vítkovice Steel) spojené s vládou v Rusku, brazilský těžební gigant Vale či čínští národní šampioni v soukromém vlastnictví, jako je Lenovo, Huawei či Geely (majitel Volva). Pro příklad je možno využít

Stranglehold On America. In: *Forbes* [online]. 2014 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/larrybell/2012/04/15/chinas-rare-earth-metals-monopoly-neednt-put-an-electronics-stranglehold-on-america/#566ea406161b>.

¹¹⁷ Například Čínsko-pákistánský ekonomický koridor a jeho napojení na ropovod z Íránu. Viz například SHAH, Saeed. Chinese-Pakistani Project Tries to Overcome Jihadists, Droughts and Doubts. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2016 [cit. 2016-08-24]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/big-chinese-pakistani-project-tries-to-overcome-jihadists-droughts-and-doubts-1460274228>.

¹¹⁸ BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

čínskou společnost Huawei, u které bývá zpochybňována její nezávislost na čínském státu. Příčinnou čehož je například její poměrně skrytá vlastnická struktura. Navíc je tato firma, ač formálně soukromá, v podezření, že předává strategické informace čínským tajným službám.¹¹⁹ U těchto soukromých firem je provázanost se státem významná a je tedy značně diskutabilní, zde je lze přijímat jako společnosti sledující pouze ekonomické cíle.

Státní banky

V literatuře často opomíjeným společným znakem zemí praktikujících státní kapitalismus je existence bank pod státní kontrolou. Podíl státních komerčních bank v tržních ekonomikách bývá zanedbatelný, což zabezpečuje nejefektivnější alokaci kapitálu na základě tržních kritérií. Naproti tomu alokace kapitálu státními bankami je ovlivněna státními (respektive vládními) cíli a zájmy. Státní banky tak často slouží jako kanál pro financování státních nebo státem preferovaných podniků bez ohledu na ekonomickou efektivnost. Významným způsobem tedy ovlivňují tržní prostředí dané země a zvýhodňují podniky s napojením na stát. Státní banky mohou financovat ztrátové podniky, pokud je jejich udržení vnímáno jako státní cíl. Dále tyto banky financují zahraniční expanze národních šampionů a poskytují kapitál na vládou vybrané projekty, opět bez ohledu na tržní kritéria. Proto jsou státní banky důležitým pilířem státního kapitalismu.

Státní banky tvoří dominantní část bankovního sektoru v Číně a zároveň jsou podle mnoha parametrů největšími bankami na světě.¹²⁰ Jejich rozhodování o úvěrech se práce dále věnuje ve čtvrté kapitole, i při zběžném pohledu je však viditelná jejich tendence půjčovat státním podnikům. V Rusku měly v roce 2015 dvě největší státní banky Sberbank a Vneshtorgbank (VTB) dohromady více aktiv než dalších 20 následujících největších bank dohromady. Třetí nejvýznamnější bankou podle aktiv byla navíc Gazprombank, tedy bankovní odnož státní ropné společnosti.¹²¹ Státní banky Ruské federace jsou mimo jiné podezřelé z úvěrování ukrajinských proruských separatistů, což je zcela zjevný projev preferování státních cílů nad tržními

¹¹⁹ KADLECOVÁ, Lucie. Huawei: A Threat To National Security? In: *E-international Relations* [online]. 2013 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.e-ir.info/2013/03/13/huawei-a-threat-to-national-security>.

¹²⁰ Například dle dále zmiňovaného žebříčku Global 2000. Viz The World's Biggest Public Companies. In: *Forbes: Global 2000* [online]. 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/global2000/>.

¹²¹ The 6 Biggest Russian Banks (SBER, VTBR). In: *Investopedia* [online]. 2015 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.investopedia.com/articles/investing/082015/6-biggest-russian-banks.asp>.

kritérii.¹²² V arabských zemích rovněž bankovnímu sektoru dominují státní banky. V Saúdské Arábii patří mezi největší banky National Commercial Bank, Saudi British Bank a Alinma Bank, kde má stát dominantní vliv.¹²³ I ve Spojených arabských emirátech jsou nejvýznamnější banky propojené s vládnoucími rodinami jednotlivých emirátů. To je příklad Abu Dhabi Commercial Bank, National Bank of Abu Dhabi i Abu Dhabi Islamic Bank propojené s vládou emirátu. Podobná situace panuje i v dubajském emirátu, kde Dubai Commercial Bank, Dubai Islamic Bank či Dubai Bank jsou všechny díky vlastnictví propojené s vládnoucími rodinami. Souběžně existující islámské banky sice fungují na odlišných principech, ale jejich vedení je rovněž spojené s vládnoucími rodinami.¹²⁴ Tvrdé dopady finanční krize v roce 2009 přinesly změny v rovnováze moci mezi jednotlivými emiráty, když musely banky z Abu Dhabi poskytovat finanční injekce dubajskému emirátu. Od té doby došlo spíše k posilování státními bankami podporované státní ekonomiky zajišťující při nižší efektivitě vyšší stabilitu.¹²⁵

Systém státních bank tvoří nepostradatelný pilíř státního kapitalismu, neboť celému systému dodává kapitál, čímž ho udržuje v chodu. Stát si rovněž prostřednictvím státních bank udržuje nejvýznamnější vliv v domácí ekonomice a je schopen podporovat jisté projekty, odvětví či podniky bez ohledu na ekonomickou návratnost. Proto je nutné považovat státní banky za jeden z pilířů státního kapitalismu, ač to může být v literatuře často opomíjeno. Vliv na mezinárodních trzích si ovšem státně-kapitalistické státy udržují pomocí jiných institucí.

Suverénní fondy

Touto institucí jsou suverénní fondy, které jsou také jedním z hlavních pilířů fungování státního kapitalismu. Jedná se o fondy spravující bohatství dané země. Tyto entity jsou dnes velmi významnými aktéry na mezinárodních finančních a kapitálových trzích. Jejich odlišností oproti

¹²² Russian banks accused of funding pro-Russian separatists in Eastern Ukraine. *Business and Human Rights Resource Centre* [online]. 2014 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://business-humanrights.org/en/documents/russian-banks-accused-of-funding-pro-russian-separatists-in-eastern-ukraine>.

¹²³ SILLAH, Bukhari M. S.; KHOKHAR, Imran a KHAN, Muhammad Nauman. The Performance of Saudi Banking Industry 2000-2011: Have the Banks Distinguished Themselves from One Another? *International Journal of Financial Research* [online]. 2014, roč. 5, č. 2 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.sciedu.ca/journal/index.php/ijfr/article/view/4548>.

¹²⁴ Local Commercial Banks Ownership Structure as at 31/12/2013. *Central Bank of United Arab Emirates* [online]. 2014 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.centralbank.ae/en/pdf/ownership/Ownership-Structure-of-local-Banks-En-19102014.pdf>.

¹²⁵ UAE, Abu Dhabi roll over \$20 billion of Dubai's debt. In: *Reuters* [online]. 2014 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-emirates-dubai-debt-idUSBREA2F0EQ20140316>.

srovnatelným soukromým fondům je, že podléhají řízení jediného vlastníka, tedy daného státu. Tržní kritéria tak nemusí být vždy jejich základním rozhodovacím algoritmem.

Výhodou těchto entit je, že fungují mimo rozpočtový rámec země. Jejich prostředky mohou být použity ke strategickým investicím doma i v zahraničí. Mohou být rovněž použity k rychlé pomoci domácí ekonomice v případě potřeby a doplnit tak státní banky. Prostředky suverénních fondů pocházejí ze tří hlavních zdrojů. Jedná se v první řadě o prostředky získané vývozem přírodních zdrojů jako v případě Ruska a celé řady arabských a severoafrických ropných zemí. Dále mohou pocházet z obchodních přebytků jako v případě Číny a Jižní Koreje. Posledním zdrojem bývá jednorázový přesun státních prostředků, například výnosů z privatizace.¹²⁶

Tyto fondy jsou dnes akcionáři předních amerických či evropských společností, avšak jejich konkrétní portfolio bývá velmi často utajené nebo je k dispozici pouze velmi málo informací. Jak ukazuje tabulka 4, suverénní fondy disponují významnými peněžními prostředky, podle odhadů dohromady až 7 biliony USD.¹²⁷ Podle dostupných informací je dnes na světě asi 50 suverénních fondů, jejichž jmění přesahuje 5 miliard USD, a celá řada menších fondů.¹²⁸ Představují tak sílu, se kterou je třeba počítat. Tabulka ukazuje, že ty nejvýznamnější suverénní fondy disponují značným kapitálem. Země jako Spojené arabské emiráty nebo Čína mají několik suverénních fondů, každý s definovanou oblastí působnosti i cíli. Ač tyto entity využívají trh k dosahování zisku, jejich rozhodování je vždy ovlivněno zájmy a cíli jejich zřizovatele a majitele, tedy daného státu.

Státní kapitalismus tedy stojí na základech státních ropných či jiných surovinových společností, které jsou podporovány vládou v rozvoji či akvizici zásob strategických surovin doma i v zahraničí. Dále tento systém stojí na skupině státem preferovaných národních šampionů, kteří se těší státní přízni, avšak musejí na oplátku při rozhodování brát v úvahu státní cíle, i pokud by byly v rozporu s jejich ekonomickými cíli. Kapitál do tohoto systému obvykle poskytuje systém státních bank, které zabezpečují, že výše uvedené skupiny podniků mají dostatek financí a podporují státem vybrané oblasti. Mezi nástroje používané státně-kapitalistickými zeměmi může v případě potřeby patřit i manipulace měnovým kurzem. Pro správu státních aktiv pak jsou používány suverénní fondy, které operují na mezinárodních finančních trzích a jejich cílem

¹²⁶ BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

¹²⁷ Sovereign Wealth Fund Rankings. *Sovereign Wealth Fund Institute* [online]. 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings>.

¹²⁸ Ibid.

je zhodnocovat svěřené prostředky. Jak ukazuje praxe, tyto entity často neposkytují žádné informace o svém fungování a jejich rozhodování bývá ovlivňováno státními cíli.

Tabulka 4 – Deset největších suverénních fondů dle spravovaných aktiv k říjnu 2016; jednotka: miliarda USD

Země	Název suverénního fondu	Aktiva v miliardách USD	Založení	Původ aktiv
Norsko	Government Pension Fund - Global	847,6	1990	Ropa
Spojené arabské emiráty (Abu Dhabi)	Abu Dhabi Investment Authority	792,0	1976	Ropa
Čína	China Investment Corporation	746,7	2007	Nekomoditní – obchodní přebytky
Saúdská Arábie	SAMA Foreign Holdings	598,4	-	Ropa
Kuvajt	Kuwait Investment Authority	592,0	1953	Ropa
Čína	SAFE Investment Company	474,0	1997	Nekomoditní – obchodní přebytky
Hong Kong	Hong Kong Monetary Authority Investment Portfolio	442,4	1993	Nekomoditní – obchodní přebytky
Singapur	Government of Singapore Investment Corporation	344,0	1981	Nekomoditní – obchodní přebytky
Katar	Qatar Investment Authority	256,0	2005	Ropa
Čína	National Social Security Fund	236,0	2000	Nekomoditní – obchodní přebytky

Zdroj: Sovereign Wealth Fund Rankings. *Sovereign Wealth Fund Institute* [online]. 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings>.

Nemusí to však nutně znamenat, že země disponující těmito nástroji, je nevyhnutelně státně-kapitalistickou. Klíčové je, zda tyto nástroje jsou pod kontrolou vlády a zda jsou užívány k plnění státních cílů, i pokud jsou v rozporu s ekonomickými kritérii. Například Norsko disponuje všemi zmíněnými nástroji včetně významných státních bank.¹²⁹ Neznamená to ovšem, že by pomocí těchto nástrojů norská vláda významně zasahovala do ekonomiky či

¹²⁹ ULLTVEIT-MOE, Karen Helene; VALE, Bent; GRINDAKER, Morten H. a SKANCKE, Erling. *Competitiveness and regulation of Norwegian banks* [online]. Norges Bank, 2013 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: http://www.norges-bank.no/pages/98578/Staff_memo_2013_18.pdf.

podporovala vybrané podniky s blízkými vazbami na stát. Naopak, norský suverénní fond, ropné společnosti či státní banky operují všechny transparentně a autonomně. Jsou pod kontrolou vlády, opozice i veřejnosti ve smyslu efektivity jejich fungování, nikoli ve smyslu určování jejich rozhodnutí a sledování cílů vlády. Dle současných dat na serveru swfinstitute.org patří norské, kanadské či singapurské suverénní fondy k nejvíce transparentním, kdežto čínské, ruské, saúdskoarabské, venezuelské či katarské naopak patří mezi nejméně transparentní.¹³⁰

To jen potvrzuje, že země jako Čína, Rusko či arabské ropné země Perského zálivu využívají všech těchto zmíněných nástrojů k plnění státních cílů nezávisle na ekonomické efektivitě takového jednání. Tyto státy jsou ochotny navzdory ekonomické neefektivitě poskytovat rozsáhlou podporu vybraným podnikům, skupinám či celým odvětvím, pokud se pro tuto politiku vedení země rozhodne.

Na začátku kapitoly bylo zmíněno, že státní kapitalismus může být vnímán jako konkurenční či dokonce antagonistický ke kapitalismu volného trhu. Je tomu tak především proto, že země aplikující jeho principy nejsou izolované, jako tomu bylo v dobách studené války. Naopak, Čína, Saúdská Arábie a do jisté míry i Rusko jsou aktivní na mezinárodních trzích. Tyto země využívají efektivitu tržního prostředí na mezinárodních trzích v RTE k získání výhod pro své domácí systémy a tedy pro plnění svých cílů.¹³¹ To znamená, že chtějí využívat komparativních výhod RTE pro udržení domácího systému státního kapitalismu. Zde je tedy zřejmý rozdíl od socialistického bloku za dob studené války, který se od mezinárodních trhů zpravidla plánovitě distancoval.¹³² Zároveň ovšem nejsou tyto země ochotné recipročně liberalizovat vlastní investiční, finanční či obchodní prostředí pro firmy z RTE. To znamená, že státně-kapitalistické země využívají výhod tržní ekonomiky, aniž by byly ochotné nést i rizika s ní spojená, například vyšší míru nestability trhů. Současně nejsou tyto země a jejich firmy svázány etickými, politickými či lidskoprávními omezeními při svých akvizicích v zahraničí, což jím dává jistou konkurenční výhodu oproti firmám z RTE. Tato nerovnováha, kdy státně-kapitalistické ekonomiky využívají efektivity světových trhů, aniž by liberalizovaly

¹³⁰ Sovereign Wealth Fund Rankings. *Sovereign Wealth Fund Institute* [online]. 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings/>.

¹³¹ Zvláště symbióza Číny a Hong Kongu se uvádí jako významná. Byl to od počátku reforem právě Hong Kong, který poskytoval čínským firmám všechny výhody efektivního a svobodného finančního trhu, aniž by bylo nutné měnit prostředí v Číně. Tento prvek bývá ovšem často opomíjen při hodnocení úspěchu čínských reforem.

¹³² BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010.

či alespoň posílily transparentci vlastních ekonomik, může v budoucnu přinášet spory nejen obchodního charakteru.

1.6 Čínská specifika v rámci světové ekonomiky

Než se studie posune přímo k čínské ekonomice, jejímu hlavnímu tématu, je nutné se krátce vypořádat s jistými fundamentálními prvky, které mohou ovlivňovat celou tuto analýzu. Především je nutné si uvědomit, že Čína je velká, a to v mnoha ohledech. Tento zdánlivě samozřejmý fakt může mít významné následky pro předmět zkoumání této práce. Pokud vyjdeme z ekonomické teorie, zjistíme, že velká ekonomika a malá ekonomika fungují v mezinárodních ekonomických vztazích fundamentálně odlišně. Velká ekonomika například může zavedením cla (či dalších ochranných opatření) dokonce snížit světovou cenu výrobků, byť na úkor domácích spotřebitelů.¹³³ Není třeba vycházet jen z teoretického zavádění cla, obecně totiž platí, že velká ekonomika, jako například Čína, má silnější vyjednávací pozici vůči transnacionálním korporacím (dále jen TNK), ale i vzhledem k mezinárodním organizacím. Vzhledem k velikosti čínského trhu je většina aktérů ochotna čínské vládě ustoupit. To je prakticky dokumentováno ve čtvrté kapitole práce v případě velkých automobilek, které mohou v Číně operovat pouze po boku čínského partnera. Analogické příklady ovšem nalezneme i v dalších odvětvích. Například Apple je nově nucen veškerý čínský obsah udržovat na serverech umístěných v Číně, Google v Číně nemůže ve své jádrové oblasti operovat vůbec, a to včetně mobilních platforem, Microsoft je nucen tolerovat rozsáhlé pirátství jeho systému Windows a Wall-Mart musel v Číně umožnit vznik odborů, ač odbory nejsou v Číně obvyklé a Wall-Mart se jejich zakládání všude ve světě brání.¹³⁴ Všechny tyto společnosti se ovšem i přes tyto bariéry a nevýhodnou regulaci snaží o udržení či posílení své přítomnosti v Číně právě kvůli velikosti tamějšího trhu.

Toto privilegium velké ekonomiky funguje i opačně – zatímco pro zemi jako Česká republika je obchodní výměna se světem více či méně nezbytná pro zachování fungující ekonomiky, v Číně nebo jiné velké ekonomice to nemusí nezbytně platit. Pokud se rozhodne velká

¹³³ NEUMANN, Pavel; ŽAMBERSKÝ, Pavel a JIRÁNKOVÁ, Martina. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada, 2010.

¹³⁴ BAIN, Trevor; CHANG, Chyi-herng a TANG, Zhi. *MNCs in China: Regulation and Reality* [online]. University of Alabama, 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://50.87.169.168/OJS/ojs-2.4.4-1/index.php/LERAMR/article/download/1225/1210>; a KPMG. *The Future for MNCs in China* [online]. KPMG China, KPMG Study, 2012 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <https://www.kpmg.com/ru/en/services/nationaldesk/china-practice/documents/future-for-mnc-in-china.pdf>.

ekonomika chránit vybraná odvětví před zahraniční konkurencí, neznamená to natolik významný zdroj neefektivity. V malé ekonomice tomu tak není. Navíc by se dalo očekávat, že by se zahraniční TNK byly schopné poměrně efektivně bránit omezení jejich podnikání. Stát je sice i nadále významným aktérem ekonomických vztahů, ale velký stát je přirozeně aktérem mnohonásobně významnějším než malý stát. Pro tyto účely se zpravidla velkým státem rozumí stát s početným obyvatelstvem. Nemusí to však být jediný faktor, záleží i na geografické velikosti, geopolitickém významu či úrovni ekonomického rozvoje.

Pokud by například malá ekonomika zabránila vstupu zahraničních poskytovatelů mobilních služeb, výsledkem budou vyšší náklady pro všechny domácí spotřebitele a pravděpodobně také nižší technologická úroveň služeb. Domácí mobilní operátor by totiž musel hradit výstavbu infrastruktury i náklady na inovaci pouze z prostředků získaných z relativně malého počtu zákazníků v dané zemi a je tedy jasné, že by služby poskytoval relativně draž než při otevření trhu zahraničním TNK, které mohou realizovat úspory z rozsahu.¹³⁵ Pokud ovšem například Čína umožní fungování pouze dvěma čínským státním mobilním operátorům, neznamená to samo o sobě významné náklady pro domácí spotřebitele. China Mobile a China Unicom totiž pokrývají největší mobilní trh na světě a mohou díky množství zákazníků udržovat ceny relativně nízko a přitom investovat do infrastruktury a inovací a zároveň udržovat srovnatelnou technologickou úroveň s vyspělými zeměmi. Dalším příkladem může být získávání pokročilých zahraničních technologií. Pokud malá ekonomika nevytvoří pro zahraničního investora dostatečně atraktivní podmínky, investici tento investor jednoduše nebude v této zemi realizovat. Velká ekonomika může počítat s tím, že zahraniční investor bude připraven k ústupkům. Pokud malá ekonomika bude vyžadovat po investorovi povinné vytvoření společného podniku s partnerem z dané země, včetně přenosu know-how a dalšími požadavky, zahraniční investor (obvykle TNK) bude pravděpodobně investovat jinde. Pokud například Čína jako velká ekonomika těmito požadavky podmíní vstup do automobilového odvětví, světové automobilky jsou nuceny tento zásah akceptovat, protože čínský trh je pro ně příliš důležitý a nemohou si dovolit ho opustit. Podobné praktiky panují i v dalších odvětvích, například při předávání know-how v těžebním či strojírenském průmyslu – i při těchto omezeních je vstup na čínský trh pro firmy stále ziskový.

¹³⁵ Nedá se v praxi očekávat, že by operátor z (malé) země, která nepřipustí zahraniční konkurenci na svém trhu, mohl expandovat na další trhy.

Čína je bezesporu velkou ekonomikou. Atraktivita čínského trhu čínská vláda využívá k získání významných ústupků od TNK i dalších zahraničních subjektů včetně vlád jiných zemí. Zároveň díky velikosti čínského trhu nejsou inovace, zlepšování služeb či zkvalitnění výrobků v mnoha odvětvích nutně podmíněny přítomností zahraničních subjektů. To je nutné mít na paměti v dalších částech práce.

Civilizační odlišnost?

Práce představila anglosaský, evropský a asijský systém. Jak bylo výše řečeno, rozdělení na tyto tři základní systémy tržní ekonomiky je zjednodušené, neboť i mezi reprezentanty těchto jednotlivých systémů existují významné rozdíly. Při bližším pohledu je jasné, že ekonomický systém Francie a Německa je v mnoha ohledech odlišný, stejně tak jako ekonomický systém Velké Británie a USA nebo Japonska a Jižní Koreje. Státní kapitalismus v Rusku je jiný než v Číně a ten čínský je zase úplně jiný než ten v Saudské Arábii. Pokud je odlišný ekonomický systém dvou tak historicky, kulturně a geograficky (z globálního hlediska) blízkých zemí, jako je Francie a Německo, dá se očekávat, že s rostoucí vzdáleností se mohou tyto rozdíly spíše zvětšovat. Při zběžném pohledu na mapu světa je zřejmé, že v různých regionech světa opravdu fungují různé ekonomické i civilizační systémy. Mnozí západní badatelé se specificky čínským přístupem k ekonomické *governance* již počítají a vnímají Čínu jako zemi, která si zachová specifický ekonomický systém.¹³⁶ Čínský model bývá již nyní badateli vnímán jako protiklad k Washingtonskému konsensu liberálních tržních reforem.¹³⁷

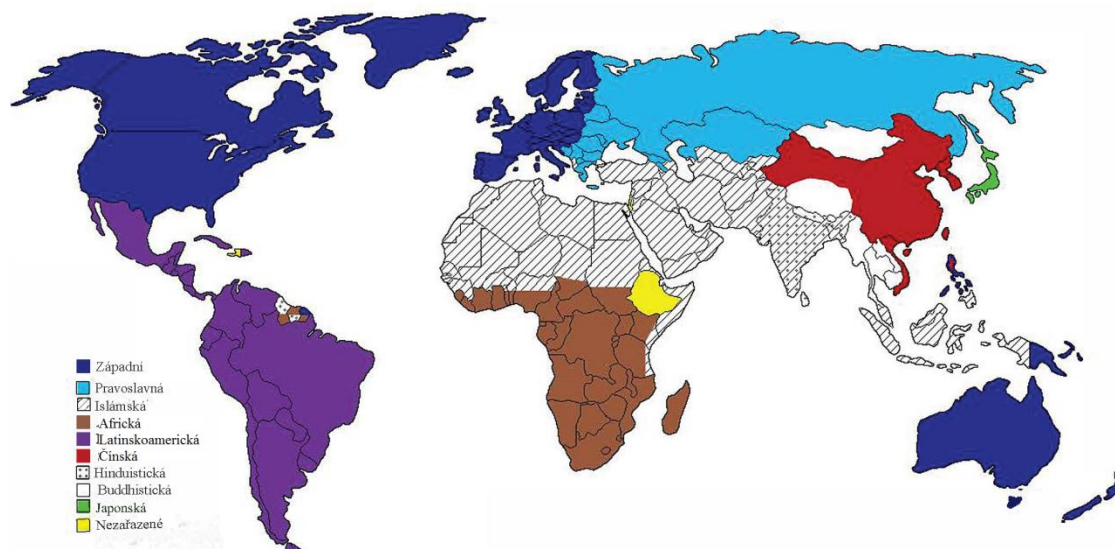
Uvedený diagram 1 ukazuje hlavní civilizační celky dle Samuela Huntingtona, autora paradigmatu o střetu civilizací. Je otázkou k zamyšlení, nakolik ekonomické systémy kopírují uvedené civilizační rozdělení dle Samuela Huntingtona. V rámci takto definovaných civilizačních celků by bylo jistě možné nalézt více podobných prvků a jako samozřejmé se jeví, že si je americký ekonomický systém podobnější s australským než například s ruským. Civilizační a kulturní dimenzi ekonomického systému není možné zanedbat. Již zde bylo naznačeno, že Čína je velkou ekonomikou, která má vzhledem k dalším aktérům lepší možnosti prosazení vlastního přístupu. Navíc má Čína za sebou dlouhý a poměrně izolovaný kulturní a civilizační vývoj. Právě vzhledem k těmto skutečnostem není možné při jakékoli podrobné

¹³⁶ FERGUSSON, Niall. We're All State Capitalists Now. In: *Foreign Policy* [online]. 2012 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2012/02/09/were-all-state-capitalists-now/>.

¹³⁷ RAMO, Joshua Cooper. *The Beijing consensus* [online]. London: Foreign Policy Centre, 2004 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/244.pdf>.

analýze čínského ekonomického systému nevzít tyto faktory v úvahu, a proto se jim věnuje následující část studie.

Diagram 1 – Civilizace podle Samuela Huntingtona

Zdroj: HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001.

V úvodní kapitole bylo představeno teoretické ukotvení práce. Práce vychází z toho, že stát je nejvýznamnějším činitelem při utváření ekonomického systému dané země. Proto se práce hlásí k realistickému paradigmatu mezinárodní politické ekonomie. Paradigma o důležité úloze státu je dále potvrzeno analýzou tržních selhání, v jejichž důsledku státy běžně zasahují do ekonomiky. Vzhledem k tomu, že míra těchto zásahů je ve světě různá, představila studie nejrozšířenější systémy (modely) kapitalismu v současném světě – anglosaský, evropský a asijský. Po představení těchto systémů se pak práce pokusila o definici systému, který je rovněž aplikován v dnešním světě – systému státního kapitalismu. Práce představila definici tohoto systému. Ta je důležitým východiskem pro celou další práci. Rovněž byly představeny hlavní znaky či pilíře tohoto systému, které rovněž tvoří důležitý výchozí referenční bod. Po definici a analýze základního *modu operandi* státně-kapitalistické ekonomiky bude možné v případě Číny posoudit, zda se jedná pouze o dočasné tranzitivní stádium přechodu od centrálně plánované ekonomiky (CPE) k tržní ekonomice, nebo se jedná o úmyslně zaváděný ekonomický systém.

2 Čínské ekonomické myšlení

„Vláda jednající v souladu s přáním lidí mít se lépe bude prosperovat, vláda jednající v rozporu s přáním lidí naopak zanikne.“

(Neznámý autor, spis Guanzi¹³⁸)

V předešlé části práce bylo ukázáno, že je velmi obtížné definovat průměrný kapitalismus či průměrnou tržní ekonomiku. Je sice zjevné, že jisté shodné prvky nalezneme na obou stranách Atlantiku i v rozvinutých asijských ekonomikách, ale ekonomické systémy, a to i ty, které souhrnně označujeme jako tržní ekonomiky, se napříč státy často i podstatně liší. Konkrétní ekonomický systém, který si země zvolí, je stejně tak důsledkem historické a kulturní inercie, jako současné situace a podmínek. Ekonomické systémy tak zcela jistě mají svůj historický rozměr. Vzhledem k zaměření práce na čínský ekonomický systém a úlohu státu v něm, je tím spíše nutné se nejdříve podívat do minulosti, než se budeme dívat na přítomnost či dokonce do budoucnosti.

Čínská civilizace se dá považovat za nejdéle kontinuálně existující civilizační celek v dnešním světě. Můžeme sice polemizovat o nepřerušnosti vývoje od doby kolem roku 1000 př. n. l., nicméně čínská civilizace dodnes vzhlíží k identickým mudrcům (jako je například Konfucius), píše stále stejnými znaky a navíc v ní etnická skupina Han (tedy etničtí Číňané) i nadále hraje ústřední roli. Čína je tak v podstatně odlišné situaci než význačné civilizace minulosti jako Řím, Persie či Egypt, které si nedokázaly zachovat dlouhodobou kontinuitu, ač může být jejich vliv dodnes patrný. Čínská civilizace se tedy dá do evropského kontextu projektovat jako konstrukt, kdy by v Evropě dodnes dominovala Římská říše.

2.1 Čínská východiska studia ekonomického uspořádání¹³⁹

Může být přirozené namítnout, proč se musí tato práce zabývat ekonomickými myšlenkami starověké Číny, když tyto myšlenky nemohou mít žádný vliv na současnost. Jenže samotným

¹³⁸ Překlad do češtiny zpracoval autor na základě interpretace v moderní čínštině.

¹³⁹ Jak bylo již řečeno, čínská civilizace disponuje více než 3 000 let dlouhou historií. Je proto vhodné přistoupit pro větší míru přehlednosti k jistému třídění. Tradiční západní klasifikace na starověk, středověk a novověk s událostmi, které označují konce i počátky jednotlivých období, nemůže v čínských podmínkách fungovat, a proto je účelné používat spíše čínské dělení. Podle většiny čínských zdrojů se jako starověk označuje období před rokem 221 př. n. l., kdy došlo ke sjednocení Číny Prvním císařem dynastie Qin. Za konec středověku se pak považuje 9. století n. l., kdy se ekonomické i populační těžiště čínské říše přesunulo ze severu na jih Číny. Pro přesné letopočty a základní členění čínských dějin je v příloze 2 uvedena stručná chronologie čínských dějin.

čínským specifíkem je hledání vzorů a řešení v minulosti. Jasným praktickým projevem této čínské zvláštnosti je například dilema moderního čínského myslitele a reformátora z přelomu 19. a 20. století Kang Youweie, který byl autorem reformního programu známého jako „Sto dní reforem“ v roce 1898. Kang se v tomto díle utopického charakteru zamýšlí nad ideálním uspořádáním společnosti, zajímavé ovšem je, že tento relativně pokrokový myslitel a odpůrce konfuciánského konzervatismu (ač vychován jako konfucián) argumentuje pomocí citací z konfuciánského kánonu.¹⁴⁰ To ukazuje, jak hluboce je tento filosofický systém ukotven v myšlenkovém světě Číňanů.

Povinná indoktrinace Konfuciovými myšlenkami totiž tvořila ústřední ideologii čínského císařství. Díky obratné argumentaci konfuciánských učenců s využitím citací kánonu se jim často dařilo prosazovat jejich názory a císaři jim naslouchali, neboť jedním ze základních kamenů tohoto myšlenkového systému je právě úcta a služba císaři.¹⁴¹ Všichni, kteří zastávali jiné než konfuciánské stanovisko, se museli vůči této škole vymezovat, takže je vhodné se v následující části nejdříve zaměřit na základní pilíře tohoto myšlenkového směru stěžejního pro vývoj Číny.

Samotný Konfucius (551–479 př. n. l.; žil tedy v době založení Římské republiky či řecko-perských válek), jehož ekonomické myšlení budeme níže rozebírat, se ovšem ve svých dílech obracel k dávným vzorům, neboť tvrdil, že ideální stav panoval v dřívějších dobách a jeho cílem je pouze tento řád obnovit.¹⁴² Vírou v to, „že lépe již bylo a je potřeba se k dřívějšímu pozhnanému stavu vrátit“, se Konfucius zásadně neodlišoval od dalších myslitelů čínského starověku, avšak lišil se dosahem a vlivem, který jeho myšlenky měly na další vývoj Číny. Po mnoho století bylo v Číně možno argumentovat pouze pomocí výroků ze starověkých knih, takže tyto knihy měly dalekosáhlý vliv na myšlenkový svět Číňanů.

Dalším specifíkem je existence společenské vrstvy úředníků/vzdělců. Nejpozději od doby sjednocení Číny státem Qin v roce 221 př. n. l. byla tato vrstva dominantním zdrojem myšlenek i praktických ekonomických opatření.¹⁴³ Jedinec bez úřednického vzdělání a oficiálního postavení byl brán jako intelektuálně méněcenný, a jeho myšlenky neměly tudíž velkou šanci

¹⁴⁰ KANG, Youwei Zhuan a TANG, Zhijun Dao Du. Shanghai Shi: Shanhai gu ji chu ban she, 2005.

¹⁴¹ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 44.

¹⁴² KONFUCIUS a PALÁT, Augustin (ed.). *Rozpravy: hovory a komentáře*. Praha: Mladá fronta, 1995.

¹⁴³ Dynastie Qin vládla v Číně v letech 221–206 př. n. l.

na rozšíření.¹⁴⁴ Naopak služba státu byla považována za společenskou nutnost třídy vzdělců. Toto úzké sepětí vzdělců se státem má důležité implikace pro celé čínské ekonomické myšlení. Čína tak postrádá na státu nezávislou vrstvu učenců, kterou tvořili v evropském středověkém kontextu duchovní a filosofové. Samotná neexistence vrstvy na státu nezávislých učenců ukazuje, jak důležitým činitelem stát a státní byrokracie byly v čínské civilizaci. Dále z tohoto faktu plyne, že hranice mezi úředníkem, ekonomickým myslitelem a konkrétní hospodářskou politikou či systémem jsou poměrně nezřetelné, neboť všechny tyto dimenze sledovaly stejný cíl, obvykle posílení státu.

Tito vzdělanci se obzvláště ve starověku (ale nejen v něm), tedy v období Východní Zhou, zabývali problémy z perspektivy státu.¹⁴⁵ Jejich cílem bylo uspořádání záležitostí tak, aby z toho měl prospěch panovník, tedy v širším pohledu stát.¹⁴⁶ To plně odpovídalo tehdejšímu poměru, kdy spolu jednotlivé státy válčily na život a na smrt. Cílem tedy nebylo nalézt systém optimální pro všechny, ale systém, který by panovníkovi zajistil co nejvíce (za ideálních podmínek spokojených) poddaných, bohatství a územní rozmach. Všechny starověké čínské filosofie a myšlenkové systémy jsou ve své podstatě návody, jak úspěšně posílit stát, aby mohl porazit ostatní, a odrážejí tak soudobé politické podmínky. Bylo by ovšem chybou si myslet, že tyto prvky z čínského učení vymizely. Prospěch státu totiž zůstává středobodem i v dobách, kdy byla Čína sjednocená, což odráží nejen příslušnost vzdělců ke státní správě, ale i tradiční kolektivistické rysy čínské kultury, kde je prospěch celku kladen nad prospěch jedince. Tuto kolektivistickou dimenzi čínské kultury trvající do současnosti potvrzují i moderní kulturní studie jako například výzkum Geerta Hofstedeho.¹⁴⁷ Stát pak tvoří ten nejvyšší kolektiv, se kterým se člověk může identifikovat, a hraje tudíž (nejen) v ekonomických analýzách čínských myslitelů ústřední roli. Čínští myslitelé mohli sice doporučovat panovníkovi péči o lid, ale cílem jejich snah bylo udržení panovníka u moci, přilákání dalších poddaných, a tím pádem získání zemědělců a potenciálních vojáků.¹⁴⁸ Pokud tedy odmyslíme touhu po osobním

¹⁴⁴ HU, Jichuang a TAN, Min. *Zhongguo cai zheng si xiang shi*. Beijing: Xin hua shu dian Beijing fa xing suo fa xing, 1989.

¹⁴⁵ Východní Zhou označuje období v letech 771-221 př. n. l. Čína byla v této době nejednotná, a možná právě proto je tato doba obdobím myšlenkového kvasu. Každý ze soupeřících států se snažil uspořádat vládu co nejefektivněji, aby byl schopen porazit ostatní. Byla to doba putujících filosofů, kteří obcházeli jednotlivé státy a radili panovníkům, jak uspořádat vládu. Konfucius byl jedním z nich. Kromě rozvoje státnického umění došlo k rozvoji řemesel, měst, vojenství a mnoha dalších aspektů, které významně proměnily celou čínskou kulturní oblast.

¹⁴⁶ Například v SIMA, Qian. *Shiji*. Shanghai: Shanghai guji chubanshe, 2001.

¹⁴⁷ HOFSTEDE, Geert. *Cultures and organizations software of the mind: intercultural cooperation and its importance for survival*. New York: McGraw-Hill, 2010.

¹⁴⁸ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 52.

prospěchu, bylo primárním motivem vrstvy učenců posílení a prospěch státu, nikoli jednotlivce. Dalo by se říci, že je tento přístup v přímém protikladu s myšlenkami klasických ekonomů v Evropě.

Dále je vhodné zmínit vnímání zemědělství jako klíčového odvětví. Starověká čínská civilizace dynastie Zhou se v tomto ohledu nelišila od starověkých Egyptanů, Řeků či Římanů.¹⁴⁹ Pro všechny starověké civilizace představoval dostatek obilí základ přežití státu.¹⁵⁰ V Číně byl důraz kladen na zemědělství patrný například z toho, že vládnoucí rod odvozoval svůj původ od „Zemědělského vévody“, který byl odpovědný za zemědělství na dvoře bájného císaře Yaoa.¹⁵¹ Na rozdíl od dalších národů zůstal v Číně alespoň v teorii jasně patrný důraz na zemědělství jako na páteří sektor ekonomiky. Například i Sunjatsen, mnohými uznávaný jako zakladatel moderní Číny, dodržel dlouholetou tradici a ve svých spisech se do hloubky zabýval řešením zemědělských a vlastnických problémů na venkově.¹⁵² V jeho době bylo zemědělství samozřejmě nejvýznamnějším sektorem. Toto zaměření na zemědělství částečně souvisí s objektivními ekonomickými podmínkami v Číně, kde relativně početné obyvatelstvo vždy vyžadovalo dostatek obilí. Je to způsobeno i vlivem konfucianství na ekonomické myšlení v Číně, který budeme analyzovat dále. Je ovšem zjevné, že po celou dobu trvání čínské civilizace bylo zemědělství hlavním zdrojem zaměstnanosti a obživy obrovské čínské (převážně venkovské) populace. Historický průlom v těchto několik tisíc let zavedených pořádcích znamenal až rok 2011, kdy zemědělství bylo jako nejvýznamnější zdroj zaměstnanosti překonáno službami.¹⁵³ Vzhledem ke zmíněné důležitosti zemědělství je přirozené, že čínští myslitelé považovali zemědělství za ústřední, takže se jejich analýzy často zaměřovaly na jeho zefektivnění a upřednostňovali ho před jinými sektory ekonomiky, které nebyly v čínských dějinách nikdy tak významné. Právě vzhledem k dominanci zemědělství v čínské ekonomice je přirozené, že hospodářské reformy v roce 1978 začínaly právě zde. Z toho důvodu se další kapitola práce podrobně zabývá reformami na venkově.

¹⁴⁹ Dynastie Zhou vládla nominálně od roku 1076 do 256 př. n. l. a je tak nejdéle vládnoucím rodem. Jak již bylo výše zmíněno, od roku 771 př. n. l. však došlo k oslabení její moci a Čína se rozpadla na mnoho soupeřících států.

¹⁵⁰ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 4.

¹⁵¹ Císař Yao byl jedním z Pěti legendárních vládařů. Podle tradiční čínské chronologie panoval v letech 2358–2258 př. n. l. Více viz: FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010.

¹⁵² Sunjatsen, čínským jménem Sun Zhongshan žil v letech 1866–1925 a byl prvním čínským prezidentem. SUN, Yat-sen. *Sun Zhongshan xuanji (Selected works of Sun Yat-sen)*. Beijing: Zhonghua shuju, 1982, s. 88.

¹⁵³ Zhongguo tongji nianjian. *Zhonghua renmin gongheguo guojia tongjibu* [online]. 2014 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexch.htm>.

Čínským specifikem je i samotný fakt, že Čína po celé své dějiny až do 19. století nenarazila na civilizaci, se kterou by navázala významnější výměnu myšlenek, idejí a přístupů. Čína zajisté přijímala cizí výrobní a vojenské techniky a byla dokonce mnohokrát ve své historii okupována cizím etnikem. Nikdy ovšem nebyla nucena s další civilizací či státním útvarem bojovat na poli kulturním či myšlenkovém. Nadřazenost čínské kultury či filosofie nebyla nikdy v celé oblasti Dálného východu nikým zpochybněna, a dobyvatelé Číny tak často přijímali čínskou kulturu. Ukázkovým případem tohoto fenoménu jsou Mandžuoové, kteří Číně jako cizí okupanti vládli jako dynastie Qing v letech 1644-1911. Po méně než 300 letech na čínském trůně tento kmen, kdysi disponující vlastní kulturou, zapomněl vlastní jazyk i písmo.¹⁵⁴ Tato historická perlička má i jednu důležitou implikaci pro tuto práci. Je z ní totiž patrné, do jaké míry autochtonní byl vývoj čínského myšlení.¹⁵⁵ Období, kdy Čína přijímá i západní myšlenky a ideologie, je při pohledu na čínské dějiny pouze krátkým úsekem, dalo by se dokonce říci anomálií. Proto musíme pro správné pochopení dnešního čínského ekonomického systému znát jeho historická východiska.

2.2 Konfuciánství a jeho vliv na čínské ekonomické myšlení

Přestože Konfucius a jeho škola byli jen jedním z několika myšlenkových proudů, které se objevily v období Jar a podzimů a následujícím období Válčících států, žádný z těchto proudů nezískal takový vliv na čínské dějiny.¹⁵⁶ Nejpozději od počátku panování dynastie Han, tedy od roku 206 př. n. l., bylo konfuciánství ústřední ideologií čínského císařství a zůstalo jí až do 20. století, tedy přes 2 tisíce let.¹⁵⁷ Práce se sice zaměřuje hlavně na ekonomické myšlenky čínských myslitelů související s řízením hospodářství a rolí státu, ale Konfucius je natolik stěžejním zdrojem pro čínskou filosofii a myšlení, že je nutné jeho myšlenky představit a analyzovat jejich dopad na pozdější praxi.

¹⁵⁴ FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010.

¹⁵⁵ Jedinou výjimkou může být příchod buddhismu do Číny z Indie kolem přelomu našeho letopočtu. Ovšem i buddhismus se dočkal značného počínštění a přizpůsobil se myšlenkovému světu Číňanů.

¹⁵⁶ Konfucius je latinizovaná podoba čínského Kongzi, neboli mistr Kong. Toto jméno označuje doloženou historickou osobu jménem Kong Qiu žijící v letech 551-479 př. n. l. a pocházející z Qufu ve státě Lu na území dnešní provincie Shandong. Ve městě Qufu dodnes žijí jeho potomci, kteří se těší privilegovanému postavení.

¹⁵⁷ Jeho vliv je tak delší, než vliv křesťanství na Evropu. Konec konfuciánství jako ústřední státní ideologie se obvykle datuje do roku 1905, kdy byla zrušena Císařská akademie, produkující budoucí státní úředníky na základě jejich schopnosti memorovat klasické (zejména) konfuciánské texty. To ovšem neznamená, že by jeho vliv vymizel.

Vlastně celá Konfuciova filosofie by se dala shrnout jeho slavným výrokem, který má v čínštině pouze čtyři dvakrát se opakující znaky: „Panovník by se měl chovat jako panovník, poddaný jako poddaný, otec jako otec, syn jako syn“.¹⁵⁸ Jinými slovy - každý by se měl chovat tak, jak odpovídá jeho společenskému postavení. Nejdůležitější měla být ctnost a morálka jednotlivce. To v praxi učilo rolníky, aby se smířili se svým nízkým postavením, a napomáhalo udržování společenské stability. Dalším konceptem, který měl dalekosáhlé následky pro další vývoj, je Konfuciovův náhled na (osobní) prospěch. Jak se píše v Hovorech, „[...] mistr nehovoří o prospěchu“.¹⁵⁹ Tento vcelku nevinný výrok ovšem byl později interpretován tak, že usilovat o osobní zisk je nemorální.¹⁶⁰ Tento negativní náhled až do roku 1911 (ale i poté) deformoval oficiální pohled úřednické třídy na podnikatelské a obchodní aktivity. Je v protikladu s náhledem Adama Smithe, který naopak vyzdvihoval společenský prospěch sledování zisku jednotlivcem. Vzhledem k tomu, že konfucianství tvořilo nejpozději od dynastie Han oficiální imperiální ideologii, měl tento náhled i konkrétní dopady na politiku říše. Na obchodní a podnikatelské aktivity tak vláda po většinu čínských dějin pohlížela jako na něco podřadného, co není třeba podporovat, spíše naopak. V Číně, která v průběhu dlouhých dějinných úseků disponovala poměrně rozvinutým právním systémem, tak nikdy nedošlo k zavedení principů nezcizitelnosti majetku nabytého podnikáním vůči státu, na rozdíl od Anglie v době před průmyslovou revolucí. Vymahatelnost práva, zvláště proti státu, je dodnes v Číně problematická, čehož se dotýká i čtvrtá kapitola studie.

Tím se dostáváme k dalšímu významnému prvku Konfuciova myšlení a na něm založeném ekonomickém systému. Ač Konfucius, respektive jeho vykladači považovali hromadění osobního majetku za neetické, tudíž hodné opovržení, zcela jiná situace panovala v případě hromadění bohatství státem. Podle Hovorů je bohatství klíčem k úspěchu státu, neboť přitáhne do státu další poddané a dále zvýší jeho bohatství.¹⁶¹ Stát si má loajalitu lidí kromě etické vlády zajistit i tím, že bude dost prostředků k přerozdělení na obživu obyvatelstva a další věci, které lid činí šťastným. Vzhledem k tomu, že se Konfucius stavěl proti vysokým zemědělským daním, je otázkou, kde měl stát peníze vzít. Jedinou možností se tedy logicky jeví vyšší zdanění

¹⁵⁸ V čínštině 君君臣臣父父子子. Viz např. HUANG, Houxing. *Kongzi yu "Lun yu"*. Zhengzhou Shi: Henan wen yi chu ban she, 2012.

¹⁵⁹ KONFUCIUS a PALÁT, Augustin (ed.). *Rozpravy: hovory a komentáře*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 18.

¹⁶⁰ Konfucius žil v době, kdy učenci často putovali po jednotlivých státech tehdy rozdrobené Číny a nabízeli jejich vládařům své služby jakožto jejich rádci, jejichž cílem bylo nastolení blahobytu a prosperity v daném státě. Konfucius se zjevně lišil tím, že své etické normy se snažil aplikovat i na vládaře. Možná i proto nezůstal v žádném státě příliš dlouho a významnou část svého života strávil putováním.

¹⁶¹ KONFUCIUS a PALÁT, Augustin (ed.). *Rozpravy: hovory a komentáře*. Praha: Mladá fronta, 1995.

obchodu či řemesel nebo státní podnikání vedoucí k příjmům z obchodu domácího i zahraničního.¹⁶²

Důležité pro účely práce je uvědomit si, že stát měl podle něj být tím finálním příjemcem bohatství, které měl následně „ctnostně a spravedlivě“ použít k péči o lid. Toto je v souladu s kolektivistickou povahou čínské civilizace i Konfuciova učení, kdy je prospěch komunity (zde tedy státu) upřednostněn nad prospěchem jednotlivce. Dalším ústředním prvkem konfuciánství jako ideologie je pak jistá nedůvěra a přezíravost vůči obchodu, který stát často reguloval nebo se do něj sám zapojoval.¹⁶³ O tom, že podobné prvky lze nalézt i v dnešní Číně, kde se mohou soukromí podnikatelé pohybovat pouze ve státem povolených sektorech ekonomiky, není třeba diskutovat.

Ač národní hospodářství nebylo pro Konfucia klíčovým předmětem zkoumání a jeho myšlenky v této oblasti jsou velmi omezené, bylo nutné se s nimi seznámit z důvodů uvedených výše – konfuciánství tvořilo základní ideologii čínského císařství po dobu několika tisíc let a všichni, kteří chtěli zavádět reformy, se proti němu museli vymezovat.¹⁶⁴

Uveďme zde na závěr jeden příklad za všechny, ze kterého je patrný vliv konfuciánství na čínský ekonomický systém po stovky let. Jedná se o koncept „studničních polí“, se kterým přišel konfuciánský filosof Mencius.¹⁶⁵ Podle tohoto konceptu měla být půda v ideálním světě rozdělena podle tvaru znaku 井 (studna), kdy prostřední pole (prostřední čtverec ve znaku) obdělávali majitelé zbývajících osmi polí společně.¹⁶⁶ Ač tento systém zjevně nemůže v praxi fungovat, například díky fluktuaci obyvatelstva, čínské myslitele téměř dva tisíce let přitahoval. Proto existovaly téměř za každé dynastie pokusy o jeho nastolení – avšak vždy se stejným neúspěchem. To vše jen díky jediné pasáži Menciových spisů, které byly součástí konfuciánského kánonu.

¹⁶² HU, Jichuang a TAN, Min. *Zhongguo cai zheng si xiang shi*. Beijing: Xin hua shu dian Beijing fa xing suo fa xing, 1989.

¹⁶³ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 59.

¹⁶⁴ Ibid, s. 54.

¹⁶⁵ Mencius, čínským jménem Mengzi žil v letech 371-289 př. n. l.

¹⁶⁶ Znak 井 si je nutné představit jako mřížku, rozdělující půdu na 9 čtvercových úseků jako symbol „#“. Na základě tohoto předpokladu pak konfuciánští myslitelé vymysleli ideální systém, kdy 8 rodin obdělávalo svůj „čtverec“, tedy jejich část půdy. Čtverec uprostřed pak obdělávali všechny rodiny společně a jeho výnos náležel vládě. V podstatě se tak jednalo o mírné daňové zatížení odpovídající 1/9 úrody. Tento systém byl sice přitažlivý pro čínské učence, avšak v praxi nikdy nemohl fungovat kvůli měnící se populaci na venkově, fluktuaci lidí na venkově, rozdílnému množství dětí v jednotlivých rodinách a neochotě rolníků pracovat na státním poli.

Pro celkové uchopení konfuciánství jako fenoménu ovlivňující čínský stát v průběhu stovek let nyní paradoxně musíme zmínit další myšlenkový směr, kterým je legalismus (nebo také legismus). I přes veškerou snahu vyvarovat se líčení historie je nutné pro porozumění chování čínského státu vliv legalismu včetně historických okolností popsat. Legalismus je tradičně spojován s osobou Shang Yanga, který byl ministrem ve státě Qin.¹⁶⁷ Legalismus hlásá, že všechno by mělo být podřízeno zákonům, celá společnost by měla být řízena systémem odměn a trestů. Inherentní součástí tohoto systému byla naprostá kontrola podřízeného obyvatelstva a všech jeho aktivit.¹⁶⁸ Legalisté byli proti obchodu a jejich drakonická opatření na podporu zemědělství připoutávala rolníky trvale k půdě a omezovala jiné možnosti zaměstnání (takže i obchod a řemesla, ale ne vojenská zaměstnání). Namátkou uveďme pár opatření pro lepší přiblížení podstaty legalismu: obyvatelé se museli registrovat (první sčítání obyvatel v dějinách, které mělo státu pomoci zjistit, kolik půdy zbývá a kolik má mužů do zbraně), soukromý obchod byl téměř zakázán, zemědělci museli vypěstovat dostatek pro sebe i pro stát, jinak umřeli hladem.¹⁶⁹ Legalismem se tu ovšem musíme zabývat proto, že stát Qin byl tím, kdo sjednotil ohněm a mečem v roce 221 př. n. l. celou Čínu (v evropském civilizačním okruhu právě probíhala druhá punská válka) a jeho vládce se stal Prvním císařem, který dodnes budí rozporuplné reakce v Číně i ve světě.¹⁷⁰

Legalismus se svou totální podřízeností všech aspektů života státu a vyhlášenému systému zákonů tedy triumfoval nad jinými zřízeními a První císař začal tvrdě potlačovat konfuciánství (stavějící na etice) po celé zemi. Tato krutovláda nevydržela dlouho a další dynastie Han se opět vrátila ke konfuciánství. Pro účely legitimizace vlády vytvořila nová dynastie konstrukt jménem imperiální konfuciánství. Realita je ovšem taková, že konfuciánství, stavějící na etice a pozitivním přístupu k jedinci, bylo pro státotvorné účely smíšeno s legalismem. Výsledkem je tedy konstrukt, který se sice zaštiťuje etikou, ale v praxi vyžaduje od poddaných poslušnost, dodržování tvrdě vynucovaných zákonů a jemuž ovládání společnosti není proti mysli. V jistých obdobích historie pak stát podobnou logikou ovládá i ekonomiku.

¹⁶⁷ Shang Yang, který byl jedním ze strůjců úspěchu budoucího sjednotitele Číny Prvního císaře, žil v letech 390-338 př. n. l.

¹⁶⁸ Např. systém ručení znamenal, že vždy 10 rodin za sebe vzájemně ručilo. Pokud tedy kdokoli z těch 10 rodin například dezertoval z války, nedostatečně pracoval či se provinil jakýmkoli prohřeškem, potrestání byli všichni. Na dobu 350 př. n. l. se jedná o velmi efektivní totalitní systém.

¹⁶⁹ YANG, Kuan a LI, Yu-ning. *Shang Yang's reforms and state control in China*. White Plains, N.Y.: M. E. Sharpe, 1977.

¹⁷⁰ Žil v letech 260-210 př. n. l. a stal se první sjednotitelem Číny, který je v dějinách proslulý svou krutostí. Nicméně jeho zásluhy o stát jsou nepopíratelné.

2.3 Čínští ekonomičtí myslitelé a reformátoři

Výše jsme zmínili, že Konfucius a jeho škola se zajímali především o etiku a morálku, méně se soustředili na praktické ekonomické myšlenky. Obecně praktičtější názory, přístupy a myšlenky nabízela škola mohistů, která hlásala, že nejdůležitější je užitek věci.¹⁷¹ Nicméně v období klíčového tvůrčího myšlenkového kvasu před sjednocením Číny dynastií Qin nacházíme i autory a spisy zabývající se tím, co bychom dnes nazvali ekonomikou. Řízení státního hospodářství bylo důležitým tématem i ve staré Číně. Jako příklad můžeme zmínit známé a níže rozebírané „debaty o železe a soli“ z roku 81 př. n. l., kde nešlo o nic jiného, než o rozsah státu v ekonomice.¹⁷² Tyto spory jsou v některých ohledech podobné dnešním sporům levice a pravice ohledně výše zdanění, transferů a míry státního vlastnictví.

Guanzi

Především spis Guanzi, jehož autorem údajně je Guan Zhong žijící v 7. století př. n. l., avšak spíše se jedná o kompilát, pocházející ze 4. století př. n. l., překvapuje promyšlenou hospodářskou politikou. Zdá se, že se jedná o první dílo na světě, relativně systematicky se zabývající ekonomickým řízením státu, neboť řečtí filosofové jako Xenofón či Platón se těmito myšlenkami nezabývali natolik podrobně, navíc svá díla napsali později.

S konfuciánským pohledem se autor pragmaticky vypořádal úvodním tvrzením o tom, že lidé mají čas na etiku a morálku, až když mají oblečení a jídlo.¹⁷³ Tento spis se v průběhu čínských dějin těšil oblibě zejména mezi učenici, kteří se bránili přílišnému zaměření konfuciánství na etiku. Ve spise Guanzi nalezneme myšlenky ne nepodobné myšlenkám Adama Smithe ohledně lidské přirozenosti a dosahování osobního zisku. Dočteme se zde například ústředního poučení vládci o tom, že vláda jednající v souladu s přáním lidí (mít se lépe) bude prosperovat, vláda jednající v rozporu s přáním lidí naopak zanikne.¹⁷⁴ Autor tedy připouští myšlenku, že lid je konečným soudcem vlády, což se může jevit triviálně. V čínských poměrech se ale jedná téměř o revoluční princip, neboť ne etika, ale spokojenost lidí (převážně materiální) je měřítkem

¹⁷¹ Zakladatel Mo Di žil mezi lety asi 470 př. n. l. až asi 391 př. n. l.

¹⁷² WAN, Ming. Discourses on Salt and Iron: A First Century B.C. Chinese Debate over the Political Economy of Empire. *Journal of Chinese Political Science* [online]. 2012, roč. 17, č. 2. s. 143-163. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013849800?pq-origsite=summon>.

¹⁷³ Guanzi. *Chinese Text Project* [online]. 2015 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://ctext.org/guanzi>.

¹⁷⁴ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 109.

kvality vlády. Důraz na materiální spokojenost poddaných, na základě které se udržuje jejich loajalita, je na svou dobu velmi pokrokový a zanechal hluboký vliv na čínské státnické myšlení.

Ač v sobě Guanzi obsahuje jisté *laissez-faire* myšlenky ohledně nevyhnutelnosti rozdílů v bohatství, lidské přirozenosti a dalších oblastech, jasně ukazuje odlišné zaměření ekonomického myšlení v Číně. Zatímco Adam Smith vychází od prospěchu jednotlivce k prospěchu státu, Guanzi vychází z prospěchu státu k prospěchu jednotlivce.¹⁷⁵

Obecně řečeno proto spis Guanzi podporuje to, co bychom dnes nazvali státními zásahy do ekonomiky za účelem zajištění společenské „spokojenosti“ s vládou. To je logika blízká dnešnímu vedení KSČ. Autoři spisu zmiňují velké rozdíly mezi bohatými a chudými jako negativní jev. Ne proto, že mohou způsobovat utrpení chudých, ale proto, že vytvářejí základnu nespokojených poddaných, kteří inklinují k rebelii vůči vládě.¹⁷⁶ Proto navrhuje spis Guanzi jisté přerozdělování bohatství směrem k chudým vrstvám. Překvapující také je, jak detailně autoři v době před naším letopočtem chápali fundamentální ekonomické procesy a rovněž jaká inovativní řešení ekonomických problémů navrhovali. Například jako způsob pomoci zemědělcům navrhuji autoři „zemědělské půjčky“, respektive systém kdy stát zaplatí určitou zálohu rolníkům na produkci podle množství oseté půdy.¹⁷⁷ Autoři nicméně jdou i dále a nabádají vládu k tomu, aby regulovala nabídku obilí, tedy aby nedopouštěla situaci, kdy bude obilí nadbytek, nebo naopak nedostatek.

Guanzi přichází i s takovými pokrokovými myšlenkami, jako je užití fiskální expanze pro podporu ekonomiky, když říká, že „*utrácení více peněz za oficiální pohřby a zvýšená státní spotřeba drahých předmětů dá práci mnoha chudým lidem.*“¹⁷⁸ Nicméně důležité je zdůraznit, že autor či autoři i zde přijímají stát jako ústředního činitele v ekonomice a jako subjekt, který by měl jít ostatním (šlechticům) příkladem při větším utrácení na podporu ekonomiky.

Klíčový koncept celého díla ovšem stojí na teorii „lehký-těžký“.¹⁷⁹ Tato teorie je zcela v souladu s čínskou filosofií, jejímž dnes známým znázorněním je diagram yin a yang – tedy rovněž dva základní prvky či stavy. Podle této teorie jsou komodity vždy buď lehké, či těžké.

¹⁷⁵ GUAN, Zhong a RICKETT, W. Allyn. *Guanzi: political, economic, and philosophical essays from early China: a study and translation* = [Guanzi]. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1998.

¹⁷⁶ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 109.

¹⁷⁷ Ibid, s. 114. Podobnost se zemědělskými dotacemi v dnešním světě je zjevná.

¹⁷⁸ Překlad: autor na základě Guanzi: CHENG, Ma Shu. *Chinese Text Project* [online]. 2015 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://ctext.org/guanzi/cheng-ma-shu>.

¹⁷⁹ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 126.

Těžké jsou, pokud jich není dostatek, a lehké naopak, pokud jich je přebytek.¹⁸⁰ Na základě této logiky pak autoři udílejí konkrétní návody pro řízení ekonomiky ze strany státu. Stát by měl kupovat lehké komodity a prodávat těžké.¹⁸¹ Jednalo se zde primárně o zemědělské komodity – stát měl kupovat plodiny, kterých byl přebytek, aby je se ziskem prodal v době jejich relativního nedostatku. Stát tak na transakci nejen vydělal, ale navíc i zabezpečil výživu obyvatel v méně úrodných letech a celkově stabilizoval trhy. Podle autorů spisu je výsledkem této politiky prospěch pro poddané, významný zisk pro stát a stabilizovaný pohyb tržních cen.¹⁸² Podobné chování ze strany soukromých subjektů musí být podle autora zakázáno, aby se zamezilo spekulacím.¹⁸³ Ve své podstatě se tak jedná o řízení poptávky a nabídky státem, což se státy částečně snaží dělat dodnes. Obrovské kapitálové injekce čínské vlády (nákupy aktiv) při poklesu na čínských akciových trzích mířené k oživení trhů z roku 2015 jsou v souladu s logikou této teorie, neboť stát je uskutečňoval prostřednictvím státních podniků a na aktivech po zvýšení jejich ceny může opětovně vydělat.

Na svou dobu měli autoři spisu *Guanzi* i velmi pokročilé znalosti ohledně kvantitativní teorie peněz, jejímž základním principům, jak se zdá, dobře rozuměli.¹⁸⁴ Ve spise je totiž popsána souvislost mezi množstvím peněz v ekonomice (zásobou peněz) a cenami komodit. Spis následně navrhuje státům, aby pomocí peněz a držených komodit zasahovaly do ekonomiky a udržovaly ji stabilní. S tím souvisí i doporučení státu, aby udržoval důležité zdroje pod svou kontrolou a pouze je pronajímal soukromým subjektům. Čím se ovšem tento spis odlišuje nejvýrazněji, je předložení velmi komplexního a propracovaného ekonomického systému, dle kterého by měl stát řídit ekonomiku. Tento systém obsahuje všechna výše uvedená opatření a navíc i návrhy na podporu výrobních odvětví (například díky transparentnímu systému státního odkupu), návrhy na pečlivé statistické sledování ekonomiky, návrhy na regulaci cen určitých klíčových komodit i doporučení ohledně fungování státních podniků v ekonomice a jejich koexistence s těmi soukromými.¹⁸⁵ Dnešní čínský systém státních podniků

¹⁸⁰ Teorie „lehký-těžký“ má mnoho aspektů, je velmi komplikovaná a není možné se jí v tomto rozsahu věnovat podrobněji. Práce proto pro další argumentaci přijímá její východiska, aniž by se pouštěla do detailnějšího vysvětlení, než které je uvedeno. Samotné studium teorie by vydalo nejspíš na samostatnou studii.

¹⁸¹ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 127.

¹⁸² GUAN, Zhong a RICKETT, W. Allyn. *Guanzi: political, economic, and philosophical essays from early China: a study and translation* = [*Guanzi*]. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1998.

¹⁸³ Ibid, s. 128.

¹⁸⁴ HU, Jichuang a TAN, Min. *Zhongguo cai zheng si xiang shi*. Beijing: Xin hua shu dian Beijing fa xing suo fa xing, 1989.

¹⁸⁵ Ibid.

ve strategických oblastech i regulace cen klíčových komodit je tak zcela v souladu s návrhy autorů tohoto spisu.

Pokud tedy shrneme spis *Guanzi*, můžeme říci, že se jedná možná o první ryze ekonomické pojednání na celém světě. Spis navíc na dobu svého vzniku (tedy 4. století př. n. l.) podává neobyčejně detailní, propracované a pokročilé ekonomické teorie. Autoři vycházeli z principu, že stát má v ekonomice hrát aktivní roli a pomocí škály opatření ji aktivně ovlivňovat, dokonce i řídit. Opatření v souladu s návrhy dle tohoto spisu můžeme v praxi vidět v hospodářské politice čínské vlády, ale i mnoha dalších států dodnes. V samotné Číně si tento spis zachoval vážnost a další generace ekonomických myslitelů s ním byly minimálně seznámeny, nemusely s ním ovšem nutně souhlasit.

Debaty o soli a železe

V průběhu čínských dějin můžeme samozřejmě najít mnoho myslitelů či úředníků, kteří se zabývali národním hospodářstvím a na toto téma napsali obsáhlá pojednání. Obvykle se ale nejednalo o myslitele zabývající se těmito otázkami konstantně a konzistentně, spíše reagovali na konkrétní problémy doby bez vyššího systému. V této studii rovněž nebudeme zmiňovat práce čínských myslitelů zaměřené na oběh papírových peněz, které v Číně vynalezli. Ač se jedná o zajímavé téma, není výlučně spojeno s náhledem na úlohu státu v ekonomice. Na druhou stranu pokud má být studie úplná, musíme zmínit ještě několik teorií a událostí, které měly významný vliv na myšlenkový svět čínských vzdělců.

Výše zmíněné „debaty o soli a železe“ probíhaly v roce 81 př. n. l. a významná jsou zejména tím, že se jednalo pravděpodobně o první konferenci o státní hospodářské politice v dějinách.¹⁸⁶ Také tím, že na další téměř 2 tisíce let ukázaly hlavní pohledy čínských vzdělců na hospodářskou politiku.¹⁸⁷ Ve studii není příležitost pro podrobný historický výklad okolností vedoucích ke konferenci, jednalo se nicméně o tom, zda a do jaké míry má stát zasahovat do ekonomiky.¹⁸⁸ Sang Hongyang byl velmi výrazným ministrem, který proměnil státní

¹⁸⁶ V angličtině *Discourses on Salt and Iron*; čínsky 盐铁论. V Římě v této době probíhala občanská válka mezi Sullou a Gaiem Mariem, která byla projevem rostoucích sociálních i dalších pnutí v nestabilní Římské republice.

¹⁸⁷ WAN, Ming. *Discourses on Salt and Iron: A First Century B.C. Chinese Debate over the Political Economy of Empire*. *Journal of Chinese Political Science* [online]. 2012, roč. 17, č. 2, s. 143-163. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013849800?pq-origsite=summon>.

¹⁸⁸ Po smrti císaře Wu, který zaváděl státní zásahy do ekonomiky kvůli financování svých vojenských výbojů do Střední Asie podle návrhu ministra Sang Hongyanga (152-80 př. n. l.), se situace u dvora proměnila a nový císař, respektive jeho regent Huo Guang, se rozhodl uspořádat konferenci o budoucím směřování hospodářské politiky státu. Debata byla vedena především mezi reformisty (zastánci nižších státních zásahů) a modernisty

hospodářskou politiku dynastie Han (206 př. n. l. - 220 n. l.; panovala tedy ve stejné době jako rozkvět Římské říše), aby získal peněžní prostředky na vojenskou expanzi říše. Jeho reformy zde nastíníme ze dvou důvodů. Na rozdíl od výše uváděných byly totiž opravdu provedeny, a tím pádem jeho přístupy ovlivnily další ministry v dějinách. Stejně tak kritika jeho reforem ovlivnila druhou stranu názorového spektra i do budoucna.

Ministr Sang především zavedl státní monopoly na sůl, víno (respektive alkohol) a železo.¹⁸⁹ U soli měl stát monopol pouze na velkoobchodní distribuci, u železa dokonce i na produkci, neboť železo tvořilo základ veškerých nástrojů i zbraní a bylo v tomto pohledu jednou ze strategických surovin, které státy rády kontrolují dodnes.¹⁹⁰ Hanská Čína dokonce zavedla jedno z prvních obchodních embarg na vývoz železa okolním barbarským národům. Stejně jako u dnešních embarg ovšem výsledky nebyly zcela přesvědčivé. Naopak u alkoholu měl stát monopol na jeho produkci, ale distribuce byla v rukou soukromého sektoru. Můžeme tak usoudit, že Sang Hongyang uměl dobře posoudit nabídku i poptávku po dané komoditě a tomu účelně přizpůsobit rozsah monopolu a získat tak další výhody, například úspory z rozsahu v případě výroby železa.¹⁹¹ Argumentoval i tím, že ve státních dílnách budou lepší pracovní podmínky. Samotná situace dělníků však nebyla jeho hlavním zájmem, stejně jako ostatní učenci i on myslel na prospěch státu a v nespokojených dělnících viděl potenciální povstalice proti dynastii.¹⁹² Opět je tato logika podobná dnešní logice KSČ a má své kořeny ve spise Guanzi a obecně v čínském přístupu k řízení státu.

Sang dále zavedl velmi efektivní systém, kdy se tribut z jednotlivých částí říše již nadále nepřevážel do hlavního města, ale odvezl do oblasti, kde bylo možné ho nejvýhodněji zpeněžit, a získat tak příjmy do státní pokladny. To vlastně znamená organizované státní podnikání, respektive užití trhu pro obohacení státu. V rámci stabilizace cenových hladin Sang podle návodu ve spise Guanzi začal shromažďovat ve státní moci dostatečné množství komodit, aby mohl ovlivňovat trh. Pokud tedy začala cena jisté komodity prudce růst, stát začal uvolňovat zásoby pod svou kontrolou na trh.¹⁹³ Cílem byla jak stabilizace cen (Sang Hongyang zavedl

(zastánci zachování stávajícího systému státních zásahů). Zvýšení státní přítomnosti v mnoha odvětvích totiž proti ministrově Sangovi namířilo hněv mnoha bohatých obchodníků, kteří nyní cítili šanci situaci obrátit.

¹⁸⁹ Ve starších čínských textech se používá místo alkoholu slovo víno, ač se zpravidla jedná o pálenku.

¹⁹⁰ WAN, Ming. Discourses on Salt and Iron: A First Century B.C. Chinese Debate over the Political Economy of Empire. *Journal of Chinese Political Science* [online]. 2012, roč. 17, č. 2, s. 143-163. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013849800?pq-origsite=summon>.

¹⁹¹ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 268.

¹⁹² WAGNER, Donald B. *The state and iron industry in Han China*. Copenhagen, Denmark: NIAS Pub., Nordic Institute of Asian Studies, 2001.

¹⁹³ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 270.

i státní exkluzivitu ražby peněz), tak i obohacení státní pokladny. Jednalo se tedy o velmi rozvinutý systém státních zásahů do ekonomiky za účelem obohacení státu, tedy o jakýsi model státního podnikání. Cílem mnoha těchto opatření totiž také bylo využití trhu pro získání příjmů do státní pokladny. Může se zdát, že takový pokročilý systém státních zásahů a podnikání nebyl v době kolem roku 100 př. n. l. uskutečnitelný, ale čínská byrokracie a pečlivé vedení záznamů (tedy statistika) podobné pokročilé operace umožňovaly. Cíl byl tak splněn a státní pokladna díky těmto opatřením získala dostatečné prostředky na vojenskou expanzi, aniž by musela výrazným způsobem zvyšovat daňové zatížení rolníků, které zůstalo i nadále relativně nízké, opět v souladu s důrazem na spokojenost poddaných.¹⁹⁴

Oponenti těchto reforem hlásali, že státní zásahy nejsou v souladu se základními morálními principy a chtěli co nejvíce omezit kontrolu obyvatelstva. Na základě vybraných Konfuciových citátů byli proti hromadění majetku státem, neboť to v jejich očích bylo nemorální. Stát měl nejdříve dohlížet na to, aby se dařilo poddaným, a teprve poté případně sám shromažďovat bohatství.¹⁹⁵ Kritizovali tak fakt, že stát bohatnul na úkor poddaných a zasazovali se o co nejnižší zdanění rolníků i rozšířených řemeslníků. Cílem jejich snah mělo být snížení nerovností mezi bohatými a chudými, částečně také návrat k směnnému hospodářství, kde by nedocházelo ke hromadění peněz, takže došlo by k posílení „ctnosti“ obyvatel. Doktrína reformistů nebyla nijak celistvá, spíše kritizovala nespravedlnost stávajícího systému a snažila se o minimalizaci státních zásahů do ekonomiky v souladu s výše uvedenými postuláty konfuciánství. V dnešních termínech bychom je tedy mohli, pokud čtenář bude benevolentní k tomuto zjednodušení, označit za konzervativní pravicovou stranu, která se odvolává na morálku a snaží se o snížení daní a státního vlivu v ekonomice.

Díky tomuto historickému zastavení jsme vymezili pole, ve kterém se odehrávaly polemiky čínských učenců ohledně hospodářské politiky. Mezi těmito dvěma póly se pohybovala i samotná hospodářská politika.

¹⁹⁴ WAGNER, Donald B. *The state and iron industry in Han China*. Copenhagen, Denmark: NIAS Pub., Nordic Institute of Asian Studies, 2001.

¹⁹⁵ WAN, Ming. Discourses on Salt and Iron: A First Century B.C. Chinese Debate over the Political Economy of Empire. *Journal of Chinese Political Science* [online]. 2012, roč. 17, č. 2, s. 143-163. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013849800?pq-origsite=summon>.

Wang Anshi¹⁹⁶

Posunuli jsme se v našem představení o více než tisíc let vpřed, do dynastie Song (960-1279), která je považována za první z dynastií tzv. pozdního císařství, kam patří zmíněná dynastie Song, Yuan (Mongolové; 1271-1368), Ming (1368-1644) a Qing (Mandžiové; 1664-1911). Ministr Wang, ač přirozeně konfucián, se vymezoval vůči konfuciánskému dogmatu, a proto se stal vzorem pro mnoho dalších reformátorů. Jeho myšlenky měly vliv v celé éře pozdního císařství. Tvrdil, že správný úředník se státními financemi, obchodem a ziskem zabývat musí, což bylo v rozporu s tím, co v té době hlásala konfuciánská klika.¹⁹⁷ Wang se snažil posílit malé a střední vlastníky půdy a tím zvýšit bohatství a moc státu na úkor velkostatkářů, kupeckých rodin i cechů, čehož docílil větší regulací a státními zásahy do ekonomiky.¹⁹⁸

Mezi základní prvky jeho reformy patřilo zavedení nového státního úřadu, který měl dohlížet na bohatství říše, i s pomocí státního podnikání zmíněného již výše u reformy Sang Hongyanga. Dle nově přijatých opatření například stát založil fond, jehož cílem bylo nakupovat zboží v místě, kde bylo levné, a prodávat ho tam, kde bylo drahé.¹⁹⁹ To je ve srovnání s takřka neexistujícím obchodem v evropské části Euroasie v 11. století velmi pokrokové opatření. Tento způsob získávání příjmů byl pro stát nutný, pokud bylo cílem snižování daňového břemena drobného rolnictva kvůli udržování společenské stability. Je tedy opět zřejmé, že stát se ani za dynastie Song nebránil využívání trhu ke svému obohacení. S tím souvisela další opatření jako například částečné zavedení státních monopolů na sůl ve vybraných regionech. Rovněž byl zaveden systém státních agentur pro odkup komodit od soukromých kupců po celé zemi, jehož cílem bylo omezení často monopolní moci velkých kupeckých rodin právě ve prospěch drobnějších kupců.²⁰⁰

Hlavní těžiště reformy ovšem bylo zaměřeno na zemědělství. Zde se jednalo především o přeměňování půdy kvůli výměru daní, což se setkalo s velkým odporem velkostatkářů. Ti si totiž díky konexím v rámci systému výběru daní dokázali významně snížit daňové břemeno, což vyvolávalo rostoucí nespokojenost drobných rolníků, kterým naopak daňové břemeno

¹⁹⁶ Wang Anshi žil v letech 1021-1086 a byl významným státníkem za dynastie Song, který zavedl tzv. novou politiku.

¹⁹⁷ WAN, Ming. Discourses on Salt and Iron: A First Century B.C. Chinese Debate over the Political Economy of Empire. *Journal of Chinese Political Science* [online]. 2012, roč. 17, č. 2, s. 143-163. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013849800?pq-origsite=summon>.

¹⁹⁸ FEUERWERKER, Albert. The state and the economy in late imperial China. *Theory and Society* [online]. 1984, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00213228>.

¹⁹⁹ HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. Beijing: Foreign Languages Press, 1988, s. 386.

²⁰⁰ Ibid.

narůstalo. Protože nespokojení rolníci byly vždy velkým rizikem pro vládnoucí dynastii, cílem nového systému mělo být snížení jejich daňové zátěže. Dalším státním opatřením na podporu ekonomiky bylo zavedení vysoce organizovaného systému státních půjček zemědělcům, za jejichž splacení ručilo 10 rodin z vesnice příjemce půjčky (tzv. zákon zeleného výhonku). Cílem bylo využití státních zdrojů obilí namísto zdrojů místních statkářů a spekulantů, jejichž aktivity způsobovaly kolísání cen obilí. Opět se jedná oproti Evropě v 11. století velmi pokrokové opatření.

Všechny tyto zásahy do ekonomiky měly za cíl stabilizaci cen (zemědělské půjčky mohly být placeny v obilí), zlepšení fiskální situace státu a udržení spokojenosti obyvatel – tedy typické cíle dynastického státu v Číně. Samozřejmě že omezení moci velkostatkářů se setkal s významnou opozicí a mnoho reforem nebylo dovedeno do konce díky liknavosti místních úředníků, což je problém, se kterým se Čína potýká i v současnosti.

Východiska ekonomického řízení a úpadek dynastie Qing

Tímto jsme velmi stručně shrnuli vývoj čínského ekonomického myšlení ve vztahu k pozici státu v ekonomice. Cílem snah úředníků bylo udržení spokojenosti poddaných, což zaručovalo společenskou stabilitu, dostatek vojáků i zemědělců, a zajišťovalo tak silnou a sjednocenou říši. Primární snahou státu v ekonomické oblasti tedy bylo zabezpečení základních potřeb jeho obyvatel, což je jistě chvályhodný cíl. Samo o sobě se nejedná o malé předsevzetí, pokud uvažíme, že Čínu po většinu času trvání našeho letopočtu obývala čtvrtina obyvatel celé planety. Vzhledem k tomu, že tento cíl (udržení rámcové spokojenosti obyvatel, které posiluje samotný stát) je čínskému ekonomickému i politickému zřízení vlastní již od Konfucia přes ekonomické postuláty ve spise Guanzi po dynastickou ekonomickou praxi ztělesněnou ministry jako Sang Hongyang či Wang Anshi, se dá očekávat jeho trvalá platnost v současné Číně. Čínská dynastická vláda se v rámci možností snažila umožnit obyvatelstvu zajištění základních materiálních potřeb, za což na oplátku očekávala oddanost a poslušnost.

Skutečný ekonomický růst či rozvoj umožňující rostoucí životní úroveň v dnešním slova smyslu nemohl být cílem snah čínských reformátorů už jen kvůli tomu, že v předmoderní ekonomice jsou možnosti setrvalého růstu velmi omezené a závislé převážně na možnostech růstu extenzivních faktorů. Místo toho se dynastická vláda snažila o co nejnižší zdanění

zemědělců (dominantní vrstvy obyvatelstva), aby si tak zajišťovala jejich loajalitu.²⁰¹ Z tohoto důvodu se císařská vláda snažila získat další fiskální prostředky jinými způsoby. V průběhu dlouhé čínské historie se vyskytovala období, kdy stát velmi aktivně zasahoval do ekonomiky, dokonce i období s patrnými prvky toho, co bychom dnes patrně nazvali státním kapitalismem. Tedy období, kdy stát cíleně využíval trhu pro své obohacení. Ať již to byl systém státem organizovaného prodeje jistých komodit v místech, kde byly tyto komodity drahé, systém státních monopolů na těžbu, distribuci či výrobu jistých komodit nebo systém státních dílen vyrábějících ve velkém výrobky pro prodej na domácím i zahraničním trhu. Dále bylo minimálně v pozdně dynastickém období obvyklé, že zejména velcí obchodníci podléhali poměrně značnému státnímu dohledu, takže bez státních licencí, povolení či koncesí nemohli provozovat své aktivity. I zde se jednalo o další způsob zdanění a získání dodatečných příjmů do státní pokladny.²⁰² Stát tedy na sebe bral významnou funkci v ekonomice, ekonomiku významně ovlivňoval a reguloval soukromé aktivity. Byl schopen ve vybraných odvětvích zcela zakázat soukromé podnikání a ponechat je zcela pod státní kontrolou.²⁰³ Rovněž se v Číně nikdy nerozvinula majetková práva jedince na úroveň Evropy, státní zájem (resp. kolektivní zájem) vždy byl tím nejdůležitějším hlediskem. Je tedy nutné připustit, že stát byl v čínských dějinách klíčovou ekonomickou veličinou, která měla na ekonomiku stěžejní vliv. Tato veličina byla schopna ekonomiku řídit či jí udávat směr v souladu s definovanými cíli.

Čínské ekonomické myšlení bylo dominantním až do 20. století, neboť elity dynastie Qing se jen pomalu a velmi neochotně seznamovali se západními přístupy. Pokud západní díla studovali, začínali zpravidla u děl filosofických či politických.²⁰⁴ Neslučitelnost a nepochopení západních myšlenek v Číně demonstruje příklad významného reformátora a překladatele jménem Yan Fu (1854-1921). Yan Fu překládal klasiky anglického liberalismu, včetně Adama Smithe, jehož *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* přeložil v roce 1902. Smithův individualismus ovšem Yan Fu interpretoval tak, že každý jedinec má nezištně rozvíjet své schopnosti v zájmu

²⁰¹ FEUERWERKER, Albert. The state and the economy in late imperial China. *Theory and Society* [online]. 1984, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00213228>.

²⁰² SNG, Tuan-Hwee. Size and dynastic decline: The principal-agent problem in late imperial China, 1700–1850. *Explorations in Economic History* [online]. 2014, roč. 54, s. 107-127 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014498314000205>.

²⁰³ LANDES, David S. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha: BB art, 2004.

²⁰⁴ FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010.

posílení prosperity státu.²⁰⁵ Jinými slovy – základním výchozím bodem opět zůstal prospěch státu, ač je to v rozporu s logikou Smithova díla. Yan Fu dále vypustil koncept *neviditelné ruky trhu*, který dle jeho názoru nebyl relevantní pro čínské prostředí, ač je právě tento koncept naprosto klíčový pro celkové pochopení Smithovy filosofie.²⁰⁶ Tento příklad názorně ukazuje, jak obtížné bylo pro Číňany přijetí západních myšlenek i to, jak bylo těžké se vyrovnat se západní převahou.

Čína byla za dynastie Song možná nejvyspělejší ekonomikou tehdejšího světa, která využívala uhlí k výrobě oceli, kompas k navigaci na světových mořích a papírové peníze k platbám na trhu. To samé více či méně platilo o dynastii Qing na přelomu 17. a 18. století. A přece, o 150 let později byla Čína tváří tvář ekonomické, vojenské a technické převaze Západu naprosto bezmocná. Otázka, proč Čína nedokázala její obrovskou technickou, ekonomickou i kulturní převahu využít k zahájení průmyslové revoluce, je tak velmi nasnadě. Tato otázka oprávněně fascinuje mnoho badatelů, a proto bylo na toto téma vydáno již nespočet studií, z nichž snad nejznámější je studie Josepha Needhama, kterému ani 23 svazků nestačilo k jejímu uspokojivému zodpovězení. Proto se autor ani nepokouší o její zodpovězení, ale předkládá zajímavou látku k zamyšlení, která souvisí právě s vlivem a významem státu v ekonomice, kterým se celá tato práce zabývá.

Pro Čínu byl typický systém relativně nízkého *per capita* zdanění běžných zemědělců, takže stát musel peníze získávat zdaněním obchodu, případně i státním podnikáním ve vybraných oblastech. Poměrně komerční ekonomika dynastie Song závisela na významných infrastrukturních projektech financovaných státem, ať již to byl Císařský kanál pro dopravu rýže a dalších komodit z jihu na sever, zavlažovací a přehradní stavby či systém státních silnic. Stát tedy v ekonomice hrál významnou roli a shromažďoval ve svých rukou značné bohatství, které mohl využívat mimo jiné na tyto projekty, ale i na výstavbu státních sýpek pro udržení stabilních cen obilí a další aktivity.

Po vyhnání Mongolů z Číny se k vládě dostala dynastie Ming, jejíž zakladatel Zhu Yuanzhang (císařem byl v letech 1368-1394) byl silně zaměřen na šetrnost. Nastavil proto systém, který se vyznačoval nízkými daněmi pro běžné rolníky (sám byl za svého života i žebrákem, takže dobře

²⁰⁵ BOROKH, Olga. Adam Smith in Imperial China: Translation and Cultural Adaptation. *OEconomia*[online]. 2015, [cit. 2016-11-13]. DOI: 10.4000/oeconomia.1167. ISSN 2113-5207. Dostupné z: <http://oeconomia.revues.org/1167>.

²⁰⁶ SCHWARTZ, Benjamin. *In search of wealth and power: Yen Fu and the west*. Cambridge: Belknap Press, 1983. ISBN 978-067-4446-526.

znal úděl prostého lidu). Aby státní správa byla co nejlevnější, došlo k omezení počtu úředníků, takže významná část úředních funkcí, včetně například výběru daní od rostoucí populace, přešla na místní šlechtu, známou také pod pojmem džentry.²⁰⁷ Podobný systém začal být postupně uplatňován i v řízení obchodu, takže stát začal po vedoucích cechu a bohatých obchodnících požadovat, aby sami vybírali daně a uskutečňovali správu jim svěřeného odvětví.²⁰⁸ Podobný systém pak převzala i poslední čínská dynastie Qing.

Tento systém sice umožnil správu obrovské říše pouze s relativně nízkým počtem úředníků, ale zato způsobil mnoho dalších problémů. Systém výběru daní byl velmi neefektivní a nebyl plně pod kontrolou státu. Stát sice vybíral nízké *per capita* daně, ale mnoho prostředků skončilo u džentry, která v tomto smyslu plnila roli agenta, a vydělávala na výběru daní pro vládu. Podobná situace se začala objevovat i ve zdanění obchodu. K tomu je nutné přidat složitý výběr daní v oblastech dále od hlavního města, neboť se dle empirických výzkumů ukazuje, že čím dále od hlavního města, tím nižší byl výběr daní.²⁰⁹ Tyto systémové nedostatky však byly dlouhou dobou zastřeny prostým množstvím poddaných platících daně. Důsledkem všech těchto faktorů pak ústřední pokladnice čínského císařství chudla. To potvrzují i výzkumy současných badatelů, podle kterých příjmy a prostředky poslední dynastie Qing byly nejvyšší na počátku 18. století a poté se již do roku 1911 pouze snižovaly.²¹⁰ Toto je vskutku závažný problém, uvážíme-li, že ve stejné době v Číně docházelo k populační explozi²¹¹ (to znamená, že se zvyšovalo množství daňových poplatníků) a s ní spojenému ekonomickému růstu.²¹² Příjmy ústřední vlády by tedy měly za normálních okolností narůstat. Ač je dnes často rozšířena představa o nelidských daních v posledních dekadách dynastie Qing, opak je pravdou, neboť podle empirických výzkumů bylo *per capita* daňové zatížení stále na podobné úrovni jako na začátku dynastie nebo dokonce nižší. Dále se však snižoval podíl státních příjmů k příjmům celé ekonomiky.²¹³

²⁰⁷ FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010.

²⁰⁸ HUANG, Ray. *China: a macro history*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1997.

²⁰⁹ FEUERWERKER, Albert. The state and the economy in late imperial China. *Theory and Society* [online]. 1984, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00213228>.

²¹⁰ SNG, Tuan-Hwee. Size and dynastic decline: The principal-agent problem in late imperial China, 1700–1850. *Explorations in Economic History* [online]. 2014, roč. 54, s. 107-127 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014498314000205>.

²¹¹ Odhaduje se, že mezi lety 1740 a 1790 došlo ke zdvojnásobení obyvatelstva z 140 milionů na asi 300 milionů obyvatel a růst dále prudce pokračoval na 400 milionů obyvatel v roce 1850.

²¹² FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010.

²¹³ FEUERWERKER, Albert. The state and the economy in late imperial China. *Theory and Society* [online]. 1984, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00213228>.

Stát tedy v průběhu vlády dynastie Qing v důsledku převzetí daňové a správní politiky od dynastie Ming znatelně chudl, což znamenalo, že nemohl poskytovat dříve obvyklou úroveň veřejných statků a infrastrukturních staveb. Na úkor státu bohatli nejspíše představitelé *gentry* nebo bohatí místní obchodníci spjatí s úřednictvem. V Číně, kde stát v ekonomice vždy hrál tu nejdůležitější úlohu, to byla velmi nezvyklá situace. Byl to historicky stát, kdo řídil zahraniční obchod, výrobu významných komodit v manufakturách i domácí obchod. Stát nebyl schopen tyto funkce plnit, ale zároveň ho roztržštěné snahy obchodníků nemohly plně nahradit. Úpadek moci státu je patrný i z toho, že kolem roku 1800 vlastnil pouhých 8 % veškeré půdy v Číně, kde dnes stát vlastní půdu veškerou.²¹⁴

Při setkání se západními zeměmi a jejich pokročilou technikou přitom bylo více než kdy dříve potřeba státního řízení v ekonomice. Tak tomu bylo například v Japonsku po přijetí reformy Meidži. Avšak stát v Číně měl příliš málo finančních prostředků, aby se mohl ujmout své tradiční role klíčové ekonomické veličiny. Modernizace Číny byla kvůli tomu velmi roztržštěna a ponechána na provinčních představitelích, takže nebylo možné dosáhnout požadovaných výsledků. Stát, který v Číně již v 11. století zaměstnával mnoho desítek tisíc lidí ve státní keramické manufaktuře a úspěšně zakládal státní ocelárny, kde bylo pro tavení využíváno uhlí, nyní nebyl díky chybějícím prostředkům schopen vybudovat ani jednu ústřední státní zbrojovku, výzkumný ústav, železniční trať, moderní železářnu či další velmi potřebné instituce. Bez obrovských státních investic (tedy bez řízení shora) nebylo možné reformovat čínskou ekonomiku. Je důležité si uvědomit, že ve výchozím bodě ekonomických reform v Číně v roce 1978 bylo vše ve státním vlastnictví a stát připustil soukromé aktivity pouze ve vybraných odvětvích. Státní vlastnictví je dodnes v ekonomice dominantní. Jak se zdá, umožnilo díky systému státních zásahů a řízení shora rychlou transformaci čínské ekonomiky. K zamyšlení je tak předkládán názor, že zaostávání Číny za dynastie Qing nebylo způsobeno přehnanou státní přítomností či dusivým vlivem státu v ekonomice, který znemožnil její modernizaci, ale naopak jeho nedostatkem. Vzhledem k povaze dynastického ekonomického systému v Číně zde totiž najednou nebyla vůdčí síla, která by ekonomiku řídila vytyčeným směrem. Ať je tomu jakkoli, tento náhled o historicky významné státní přítomnosti v čínské

²¹⁴ WONG, Roy Bin. *China transformed: historical change and the limits of European experience*. Ithaca: Cornell University Press, 2000, s. 185; a SNG, Tuan-Hwee. Size and dynastic decline: The principal-agent problem in late imperial China, 1700–1850. *Explorations in Economic History* [online]. 2014, roč. 54, s. 107-127 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014498314000205>.

ekonomice je vhodné mít na paměti i v dalších částech práce, která se nyní zaměří na ekonomické reformy započaté v roce 1978 a jejich směřování.

3 Směřování čínského ekonomického systému

„Je dobré být bohatý - ti, kteří se stanou bohatí dnes, pomohou zítra chudým.“

(Deng Xiaoping, hlavní strůjce čínských hospodářských reforem po roce 1978)

Vzhledem k důležitosti následující kapitoly je vhodné krátce nastínit její obsah. Tato část práce se nejdříve věnuje průběhu reforem v Číně od roku 1978. Zaměřuje se především na reformy na venkově, které byly vzhledem k rurální povaze země klíčové pro transformaci celé ekonomiky. Snaží se dále mapovat přístupy státu k ekonomice a zaměřuje se na validaci či popření přijímaného paradigmatu o tom, že Čína směřuje od roku 1978 provedenými reformami plánovitě k tržní ekonomice. Po této klíčové analýze studie zkoumá rozsah a důležitost státního vlastnictví v čínské ekonomice, které je dodnes velmi významné. Právě vzhledem k významu státního sektoru v čínské ekonomice se dále třetí kapitola zaměřuje na analýzu fungování hlavního představitele tohoto systému významného státního vlivu – státního podniku. Práce analyzuje *modus operandi* a strukturu státních podniků s důrazem na to, zda stát disponuje nástroji, aby mohl s pomocí těchto entit plnit cíle, které si určí. Jinými slovy, zda stát v Číně naplňuje v první kapitole definované znaky státního kapitalismu.

3.1 Hospodářské reformy

Čínský nominální HDP v reformním období od roku 1978 vzrostl z 365,02 miliard yuanů RMB na 63,59 bilionu yuanů RMB v roce 2014, což představuje nárůst více než 174krát. Čína se stala dle agregátního HDP druhou největší ekonomikou na světě. Podobným způsobem rostl i *per capita* hrubý domácí produkt, který se zvýšil z 382 yuanů RMB na 46 629 yuanů RMB, čili více než 122krát. Stejně vyznívá například i statistika o domácí spotřebě. Pokud vezmeme rok 1978 jako 100, pak spotřeba domácností v roce 2014 činila 1576,6, a jedná se tak o obrovský nárůst.²¹⁵

V roce 2011 poprvé v historii zemědělství přestalo být sektorem zaměstnávajícím nejvýznamnější část populace, takže Čína již není agrárním státem. Tuto pomyslnou štafetu převzal sektor služeb. Od roku 2014 je zemědělství již dokonce dle zaměstnanosti až posledním

²¹⁵ Dle metodiky čínského statistického úřadu. Viz 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

ze všech tří sektorů.²¹⁶ Mezi lety 1981 a 2010 Čína vyvedla ohromujících 680 milionů lidí z absolutní chudoby (dle definice Světové banky).²¹⁷

Všechna tato data ukazují, jak moc se Čína od počátku reformem proměnila. Můžeme sice kriticky hodnotit vypovídající hodnotu čínských statistik, ale nemůžeme zpochybnit základní fakt – Čína prošla od roku 1978 ve velmi krátké době jednou z nejvýraznějších hospodářských, technologických i společenských proměn v dějinách lidstva nebo přinejmenším v jejich úseku po tzv. průmyslové revoluci.²¹⁸

Povaha reform

Avšak pravá podstata této proměny i nadále zůstává předmětem sporů nejen akademiků. V současnosti nejčastěji převažuje názor, že Čína je ve fázi přechodu od CPE k tržní ekonomice, ke které se blíží postupným zaváděním tržních principů.²¹⁹ Sami čínští představitelé však vidí reformní úsilí v odlišném světle: „[...] od roku 1979 Čína postupně reformuje její ekonomický systém s cílem vytvořit a vylepšovat socialistickou tržní ekonomiku.“²²⁰ Tuto charakteristiku čínské ekonomiky vyslovil zástupce Číny při vyjednávání o vstupu do WTO a nemluví se zde o směřování k tržní ekonomice, nýbrž k socialistické tržní ekonomice, což je specificky čínský termín s ne zcela přesně definovaným významem. Ani v dalších částech rozhovorů čínští představitelé nemluví o tržní ekonomice, pouze obecně o zvýšení úlohy trhu při alokaci zdrojů.

Pokud přijmeme paradigma o postupném směřování Číny k tržní ekonomice, musí být při zpětném pohledu na zaváděné ekonomické reformy toto směřování zjevné. Pokud naopak ukážeme, že čínské reformy nesměřují přímo od plánované ekonomiky k tržní ekonomice,

²¹⁶ 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: *National Bureau of Statistics China* [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

²¹⁷ Míňna je starší definice hranice absolutní chudoby jako 1,25 USD na osobu a den z roku 2005. Na druhou stranu i údaje Světové banky závisí na údajích čínského statistického úřadu, který rovněž ve sledovaném období upravoval definice chudoby. To ovšem nijak nesnižuje výsledky Číny v tomto ohledu. Viz Not always with us: The world has an astonishing chance to take a billion people out of extreme poverty by 2030. *The Economist* [online]. The Economist Newspaper Limited, 2013 [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/briefing/21578643-world-has-astonishing-chance-take-billion-people-out-extreme-poverty-2030-not>.

²¹⁸ I Japonsko méně, další země stejně tak.

²¹⁹ GUO, Rongxing. *How the Chinese economy works*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009.

²²⁰ WTO. *Report Of The Working Party On The Accession Of China: Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services* [online]. [Geneva]: WTO, 2001 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=\(\(%20@Symbol=%20wt/acc/chn/*%20\)%20or%20\(%20@Symbol=%20wt/min*%20and%20@Title=%20\(accession%20and%20working%20and%20party%20and%20china\)\)%20\)&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUICChanged=true#](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=((%20@Symbol=%20wt/acc/chn/*%20)%20or%20(%20@Symbol=%20wt/min*%20and%20@Title=%20(accession%20and%20working%20and%20party%20and%20china))%20)&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUICChanged=true#).

představuje to povážlivou trhlinu pro obecně přijímané paradigma. Můžeme si tuto situaci představit jako cestu z místa A (CPE) do místa B (tržní ekonomika), přičemž tato cesta je dle přijímaného paradigmatu více či méně přímá. V případě odmítnutí paradigmatu je nutné ukázat, že čínské reformy nesměřují či nesměřovaly přímo k tržní ekonomice.

Reformy na venkově

V roce 1978 byla drtivá většina pracovní síly (přes 70 %) zaměstnána v zemědělství a žila na venkově (přes 82 %), neboť bylo nutné uživit rapidně rostoucí populaci.²²¹ Struktura ekonomiky tak odpovídala té, kterou důvěrně známe z čínské historie. Jakákoli reforma čínské ekonomiky musela tedy nutně začít od reformy zemědělství, respektive na venkově. Navíc byly reformy na venkově lépe průchodné v tehdejším vedení KSČ, a proto se první dekáda reforem opravdu zaměřovala převážně na venkov.²²² Zaváděné hospodářské reformy byly cílené na větší rozhodovací samostatnost a vyšší motivaci rolníků. Čínští rolníci tak dostali po opuštění konceptu komun půdu do dlouhodobého pronájmu, mohli ji osít plodinou dle jejich představ a produkci nad rámec toho, co odevzdali státu, mohli prodávat dle svého uvážení na rodících se (resp. obnovujících se) venkovských trzích. To je zjednodušeně řečeno jádro raných zemědělských reforem.

Další stěžejní součástí reforem, které významným způsobem proměnily čínskou ekonomiku, pak bylo zavádění tzv. venkovských podniků (překlad: autor; v angličtině Township and Village Enterprises nebo zkráceně TVEs, čínsky 乡镇企业). Tyto reformy byly zaměřeny na venkov jako geografické určení, avšak ne na zemědělství jako na sektor ekonomiky, nýbrž na průmysl.

Jednou ze základních vlastností čínského rolníka je jistě i důvěra ve stát a především v to, že stát bude zasahovat (nejen do ekonomiky) v jeho prospěch.²²³ Tento fenomén oboustranné závislosti, kdy stát slibuje vládnout v zájmu rolníků a ti zase slibují být poslušni státní politiky, byl již zmíněn ve druhé kapitole a od dynastického období neprošel výraznější změnou. Koneckonců Maovy zemědělské experimenty by nebyly možné v takovém rozsahu, pokud by obyvatelstvo nebylo ochotné alespoň v určitém rozsahu spolupracovat. Pouze touto důvěrou

²²¹ 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: *National Bureau of Statistics China* [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

²²² CHAI, Joseph C. H. *An Economic history of modern China*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2011, s. 164.

²²³ WONG, Roy Bin. *China transformed: historical change and the limits of European experience*. Ithaca: Cornell University Press, s. 194.

ve stát si lze vysvětlovat fakt, že pouhých pár let po ukončení Kulturní revoluce se venkované tak aktivně vrhli na zakládání těchto podniků a přijali je za své. Důvěra ve vedení Deng Xiaopinga, kterého Mao Ce-tung třikrát uvěznil a zapříčinil smrt jeho syna, zřejmě rovněž napomáhala utvrdit důvěru ve stabilitu, vyrovnanost a reformní naladění nového vedení.²²⁴ Sama o sobě je tato skutečnost obrovským úspěchem nového vedení KSČ a byla důsledkem přehledné a relativně otevřené politiky, kterou KSČ tehdy praktikovala. Venkovské podniky se totiž záhy staly ústředním pilířem změn v čínské ekonomice i hlavním tahounem ekonomického růstu a inovací.

Podobná aktivita zdola nebyla výrazněji patrná v zemích sovětského bloku, kde spíše obyvatelstvo vyčkávalo, jak se situace vyvine. V Číně se ale venkovské podniky rychle rozvíjely. Patrně dalším důvodem pro jejich úspěch je proto organizace čínské společnosti do rodin jako základních jednotek. Rodinná pospolitost umožnila domácnostem ihned zvýšit jejich produkci zemědělských plodin, zvýšit rodinné příjmy a popřípadě rozvíjet i další podnikatelské aktivity, neboť bylo možné počítat s pomocí všech rodinných příslušníků. Čínská píle, šetrnost a schopnost obětování pro rodinu byly rovněž důležitými faktory rychlé adaptace venkovského obyvatelstva na nové podmínky.

Jak je patrné z tabulky 5, tyto podniky hrály významnou, ne-li klíčovou, roli v prvních fázích ekonomických reforem v Číně. Počet venkovských podniků dosáhl již v roce 1988 19 milionů jednotek, které zaměstnávaly téměř 100 milionů zaměstnanců. Venkovské podniky se ve stejném roce podílely téměř 13 % na HDP celé země.²²⁵ Je nutné zdůraznit, že rok 1988 je méně než 10 let po začátku reforem a 12 let od konce Kulturní revoluce. Data tak ukazují na významné změny v čínské ekonomice. Tento podíl venkovských podniků se přitom zvyšoval až nad 20 %. Jejich efekt na čínskou ekonomiku byl tedy velmi výrazný. Tyto venkovské podniky, tradičně označované jako kolektivně vlastněné, tak byly na mnoha místech celé Číny průkopníky tržních principů a kapitalismu jako takového, přičemž využívaly tehdejšího relativně pozitivního přístupu vlády k podnikání. Možnost podnikat, a odpoutat se tak od zemědělství, či přetvořit zemědělské družstvo v podnik byla pro mnoho venkovanů lákavá, a proto se tento způsob podnikání stal velmi oblíbeným.

²²⁴ Zásluhy Denga o budování moderní Číny jsou významné, ale vzhledem k rozsahu a zaměření práce není možné se jeho úloze věnovat blíže.

²²⁵ Porovnání dat z tabulky a dat z Čínského statistického úřadu, viz 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

Tabulka 5 – Základní ukazatele venkovských podniků, 1978 - 1997

Rok	Množství jednotek TVEs (v milionech)	Zaměstnanost v TVEs (v milionech)	HDP vytvořený TVEs (v miliardách yuanů RMB)
1978	1,52	28,26	13,30
1979	1,48	29,09	14,80
1980	1,42	29,99	17,70
1981	1,33	29,69	19,60
1982	1,34	31,13	23,00
1983	6,06	32,35	27,40
1984	12,25	52,08	43,30
1985	12,25	69,79	73,60
1986	15,15	79,37	95,60
1987	17,50	88,05	128,60
1988	18,88	95,45	175,40
1989	18,68	93,66	247,20
1990	18,50	92,64	536,50
1991	19,07	96,09	655,00
1992	20,79	150,81	928,40
1993	23,21	112,78	783,40
1994	24,95	120,17	1150,00
1995	22,03	128,61	1459,50
1996	23,36	135,08	1765,90
1997	20,15	130,50	2074,00

Zdroj: ZUO, Ch. Township and Village Enterprises in China's Sustainable Development in China. In: *EOLSS: Encyclopedia of Life Support Systems* [online]. UNESCO, 2011 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.eolss.net/sample-chapters/c16/e1-54-30.pdf>.

Jak ukazuje tabulka 5, nejednalo se v případě venkovských podniků v žádném případě o nějaký omezený fenomén, ale o významnou revoluci na čínském venkově. Venkovské podniky totiž umožňovaly zaměstnancům být v blízkosti políček jejich rodiny, a v případě potřeby se tak zapojit do zemědělských prací.²²⁶ To může sice znít triviálně, ale v podstatě to umožnilo překlenout onen rozpor mezi zemědělstvím a průmyslem, který po několik desetiletí brzdil snahy o industrializaci Číny. Možnost najít si nezemědělskou práci s pravidelným peněžním příjmem a zároveň být k dispozici rodině při sezonních zemědělských pracích byla pro venkovany revoluční a zároveň přitažlivá. Ve výsledku tak zavádění venkovských podniků

²²⁶ WONG, Roy Bin. *China transformed: historical change and the limits of European experience*. Ithaca: Cornell University Press, 2000, s. 185.

zapůsobilo efektivněji než všechny shora diktované programy industrializace dynastie Qing, vlády Kuomintangu a KSČ do roku 1978.²²⁷

Díky této „revoluci“ zároveň došlo k odstranění další bariéry rozvoje čínského venkova, která může být jednou z příčin zaostávání Číny již v 18. a 19. století. Rozvoj venkovských podniků totiž byl zpětně klíčovým i pro rozvoj zemědělství jako takového, neboť byl schopen absorbovat přebytek pracovních sil na venkově. Dlouhodobý přebytek pracovních sil na venkově se po mnoho let jevil jako nepřekonatelná překážka rozvoje čínského venkova. Vzhledem k její rurální povaze pak i jako překážka rozvoje celé Číny. Přebytek pracovních sil totiž ubíral jakoukoli motivaci pro technologický rozvoj, neboť bylo v první řadě nutné zaměstnat rostoucí počet rolníků. Díky tomu pak nebyla motivace inovovat pracovní procesy a technické vybavení. V důsledku toho v Číně nebyl dostatek pracovní síly pro další segmenty ekonomiky. Právě tento začarovaný kruh byl prolomen vznikem venkovských podniků. Rolníci mohli svou práci za pravidelnou mzdu nabízet ve venkovském podniku, ale zároveň mohli v případě potřeby pomáhat na rodinné půdě. Zdá se, že skutečně mnoho venkovských podniků tuto realitu akceptovalo. Tím pádem došlo k uvolnění zemědělských pracovních sil pro další sektory ekonomiky a zároveň mohlo dojít k technologické revoluci v zemědělství. Díky tomu Čína rychle odstartovala svůj ekonomický růst a byla schopna za pouhých 10 let reforem, v období 1978-1988, snížit množství chudých z 250 milionů na „pouhých“ 96 milionů. V souladu s tímto vývojem rovněž došlo k nárůstu *per capita* příjmů na venkově a například jednotková spotřeba na venkově vzrostla od roku 1978 do roku 1983 o 51 %, což je za tak krátké období velmi výrazný nárůst.²²⁸

Soukromé či kolektivní venkovské podniky?

Ukázali jsme tedy dopad možnosti zakládat vesnické podniky na život na venkově a jejich význam pro celou ekonomiku Číny. Protože v 80. letech na venkově žila většina čínských obyvatel, měly tyto změny dopady na celou čínskou ekonomiku. Zatím jsme se ovšem blíže nevěnovali samotné instituci venkovských podniků, pouze dynamice jejich rozvoje a působení. Podle obvykle přijímaných názorů jsou tyto podniky v kolektivním vlastnictví a jsou specificky

²²⁷ Autor při pobytu v Číně v roce 2012 (!) zažil např. studenty, kteří se z hlavního města provincie vraceli domů na venkov pomoci rodině při sklizni. A to se v roce 2012 urbanizace i význam zemědělství pohybovaly v diametrálně odlišných úrovních než v popisovaném období.

²²⁸ 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

čínskou formou podnikání, která popírá obecné ekonomické poučky o neefektivitě kolektivního podnikání a naopak zabraňuje tomu, aby soukromé osoby „tunelovaly“ veřejný majetek.²²⁹ Pravda je taková, že Čína si nikdy neprošla obdobím „divoké privatizace“, důvěrně známé ze zemí patřícím k sovětskému bloku. Nicméně přesnější posouzení pravé podstaty venkovských podniků zůstává kvůli jejich významu nutné pro správné posouzení charakteru reform.

Do kategorie venkovských podniků byly dle čínských statistik řazeny kolektivní podniky, soukromé podniky a domácí živnosti (household business; 个体乡村). Použití termínu venkovský podnik se tedy nevylučuje s jejich soukromým vlastnictvím. Zařazení této skupiny do skupiny kolektivních podniků může být spíše opomenutím, způsobeným nejistým právním prostředím v době, kdy musely být tyto podniky pro účely statistiky „někam“ zařazeny. Venkovské podniky byly převážně v soukromém vlastnictví, což je jedním z důvodů jejich velkého rozmachu a úspěchu. Pojem „乡镇企业“ rovněž příliš nepomůže. V čínštině tento termín obsahuje slovo vesnice a městys (village and township), ale není z něj zřejmé, zda tato jednotka samosprávy má podnik kontrolovat, či zda je to pouze geografické označení jejich výskytu na venkově (pro překlad do češtiny je právě použita varianta vztahující tyto podniky k venkovu jako geografickému označení). Zde je například podle Huanga nutné hledat příčiny v nepřesném zařazení venkovských podniků jako kolektivních struktur.²³⁰ Podle čínského práva může být venkovský podnik v kolektivním i soukromém vlastnictví, takže není důvod na něj nahlížet jako na pouze kolektivní entitu.²³¹ Možná je rovněž domněnka, že vládě vyhovovala klasifikace celé skupiny jako kolektivní, neboť bylo v zažité dobové terminologii snadnější obhajovat a vysvětlovat jejich rozvoj. Ať již byly důvody této nepřesnosti jakékoli, nelze na venkovské podniky automaticky pohlížet jako na striktně kolektivní entity, ani jako na entity ve vlastnictví místních samospráv.

²²⁹ STIGLITZ, Joseph E. a YUSUF, Shahid. *Rethinking the East Asian miracle*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

²³⁰ HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 72.

²³¹ 中华人民共和国乡镇企业法. 中华人民共和国中央人民政府 [online]. Peking, 1996 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: http://www.gov.cn/banshi/2005-06/01/content_3432.htm.

Tabulka 6 – Podíl venkovských podniků v soukromém vlastnictví na celkovém produktu dle provincií v roce 1987

Provincie	Podíl soukromých TVEs na hrubém produktu všech TVEs (v %)	HDP na osobu (v yuanech RMB)
Hebei	70,4	921
Guizhou	63,9	546
Henan	61,3	756
Guangxi	57,7	607
Ningxia	56,3	922
Vnitřní Mongolsko	55,9	1025
Jilin	52,8	1269
Anhui	51,9	842
Shaanxi	49,3	796
Tibet	48,0	863
Heilongjiang	47,3	1335
Qinghai	46,9	1018
Xinjiang	45,1	1053
Sichuan	43,0	721
Fujian	41,5	1004
Gansu	41,4	764
Jiangxi	40,7	729
Shanxi	37,8	962
Hunan	36,2	818
Liaoning	36,0	1919
Hubei	34,0	1031
Guangdong	33,0	1383
Yunnan	31,1	653
Shandong	23,2	1131
Zhejiang	16,3	1470
Tianjin	12,2	2682
Beijing	10,9	3338
Jiangsu	10,7	1462
Shanghai	6,0	4396
Průměr	40,0	1256

Zdroj: HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 79; (podíl soukromých venkovských podniků); a 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>; (data ohledně HDP na osobu).

Huang ve své studii dokonce ukazuje, že většina vesnických podniků byla ve skutečnosti soukromými podniky. Podle něj například v polovině 80. let bylo z 12 milionů vesnických podniků pouze 1,5 milionu vskutku kolektivních. Bylo tomu tak proto, že v této době jednoduše neexistovaly jiné nástroje pro založení podniku. Venkovští podnikatelé museli využívat pomoc

místních samospráv, které pak byly často uváděny jako vlastníci takového podniku, ač často přispěly pouze půjčkou či administrativní podporou.²³²

Podle dat sdružených v tabulce 6 na předešlé straně, byly soukromé venkovské podniky v roce 1987 odpovědné v některých provinciích za více než 60 % produktu všech vesnických podniků. Vesnické podniky v soukromém vlastnictví tedy nebyly okrajovou záležitostí, ale v mnoha oblastech tvořily většinu produktu celé skupiny. Tabulka může naznačovat jistou korelaci mezi vysokým významem soukromých venkovských podniků a nižším HDP na obyvatele. I bez dalšího hlubšího zkoumání těchto dat však můžeme konstatovat, že venkovské podniky v soukromém vlastnictví přispívaly významným způsobem k rozvoji ekonomiky, a tím napomáhaly ke snižování chudoby v celé zemi.

Proč jsme se zde snažili posoudit, zda byly venkovské podniky soukromé či vlastněné místní samosprávou a kolektivem? Souvisí to totiž velmi úzce s celkovým vyzněním čínských ekonomických reforem. Podle převládajících interpretací čínských ekonomických reforem byly venkovské podniky převážně kolektivní s vůdčí rolí místní samosprávy. Jejich ústup ze scény v 90. letech pak znamená jejich nahrazení jinými a pokročilejšími formami vlastnictví, které signalizují postup Číny směrem k tržní ekonomice. Tyto podniky tak splnily svůj účel a byly nahrazeny obchodními společnostmi „západního“ typu, respektive těmi obvyklými v RTE. Jenže situace je naprosto odlišná, pokud se na venkovské podniky podíváme jako na entity především soukromé. Jejich ústup ze slávy, jak dále zmíníme, pak znamená omezení a ústup soukromého podnikání. Tento fakt má tím pádem dalekosáhlé důsledky pro celkové hodnocení ekonomických reforem v Číně. Pokud by totiž v Číně došlo v průběhu reforem k plánovitému (míněno ve smyslu, že se nejednalo o krátkodobý výkyv) omezení jistého druhu soukromého podnikání, pak je to v rozporu s tím, že Čína se postupně reformuje a přibližuje tržní ekonomice.

První dekáda reforem byla historicky výjimečným obdobím, kdy čínská vláda vcelku otevřeně hledala způsoby, jak do ekonomiky zavést více tržních prvků. Tento přístup vystihuje prohlášení Deng Xiaopinga z 80. let: „Chcete-li umožnit iniciativu rolníků, dejte jim příležitost vydělávat peníze.“²³³ Část vedení KSC otevířeně podporovala rozvoj soukromého podnikání a naopak kritizovala státní podniky. Například Hu Yaobang, spolupracovník Deng Xiaopinga

²³² HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 64.

²³³ Sayings of Deng Xiaoping. In: *New York Times* [online]. 1997, (22.2.1997) [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1997/02/20/world/sayings-of-deng-xiaoping.html>; překlad: autor.

a hlavní tajemník KSČ, se v 80. letech stavěl proti „šikaně“ soukromého podnikání ze strany státu a jeho podniků i ve zcela neveřejných instrukcích na stížnosti místních podnikatelů.²³⁴ Tento přístup je podle těch respondentů, se kterými byly vedeny rozhovory o povaze čínské ekonomiky, velmi neobvyklý. Naopak spíše zmiňují úzké sepětí mezi vládou a dalšími státními součástmi, tedy i státními podniky, které se navzájem přirozeně podporují a často jsou schopny se sjednotit na obranu proti „outsiders“, tedy například soukromým podnikům.²³⁵ Tehdejší vedení KSČ navíc podporovalo rozvoj ZEZ jako středisek pro získávání zahraničních PZI a modernizaci ekonomiky. Musíme si tak položit otázku: co se od konce 80. let do současnosti změnilo? Níže se pokusíme ukázat několik zjevných příkladů toho, co se změnilo a významně ovlivnilo další směřování Číny.

Změny v reformách

Především je nutné zmínit události na náměstí Tiananmen v roce 1989, které představují významný zlom v čínské politice, včetně té hospodářské. Není nutné se zde zabývat samotným líčením událostí jara a léta 1989, zaměříme se pouze na jejich důsledky s přesahem pro ekonomiku.²³⁶ V zemi, jakou byla Čína v roce 1989, nicméně není možné pohlížet na ekonomiku a politiku zcela odděleně.

V této době došlo především k výměně vedení, do kterého se – na dlouhých 13 let – dostal tandem Jiang Zemin a Zhu Rongji. Na rozdíl od předešlého „venkovského“ vedení (Zhao Ziyang či Wan Li) nové vedení i jejich mocenská základna pocházeli z města. Navíc přímo ze Šanghaje, která je sama o sobě velmi specifická.²³⁷ Na jejich politice byl možná právě kvůli tomu patrný důraz na rozvoj městských oblastí na úkor venkova, a začal se tak rodit ekonomický systém, jehož prvky vidíme v Číně dodnes.

Jedním z přirozených důsledků reform v 80. letech byl i pokles úlohy KSČ. Můžeme zmínit například zrušení komun, svobodné rozhodování rolníků ohledně produkce i zakládání venkovských podniků – to všechno se dělo bez pervazivní kontroly KSČ, resp. státu.

²³⁴ BAUM, Richard. *Burying Mao: Chinese politics in the age of Deng Xiaoping*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994.

²³⁵ Rozhovory byly obvykle kvůli jejich povaze pořízeny bez zvukového záznamu. Soupis navštívených institucí je k dispozici v příloze I.

²³⁶ Více informací např. zde: BÉJA, Jean-Philippe. *The Impact of China's 1989 Tiananmen Massacre*. Routledge, 2010.

²³⁷ Šanghaj byla po roce 1949 tvrdě podřízena centrální vládě, důsledkem čehož je například dodnes trvající dominance státních podniků v tamnější ekonomice. Více např. viz MCGREGOR, Richard. *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers*. New York: HarperCollins Publishers, 2010.

Po událostech v roce 1989 ovšem došlo k obratu a nové vedení strany se začalo na jakoukoli aktivitu mimo kontrolu státu dívat s nedůvěrou. Kvůli této změně přístupu začalo následně velmi rychle docházet k opětovné recentralizaci v mnoha oblastech. Týkalo se to (nejen) samosprávy na venkově, která byla omezována například znovuzavedením systému sdružování vesnic do skupin, které až teprve společně tvořily základní jednotku správy (což připomíná systém komun), obnovování přísně hierarchického systému řízení venkova, ale třeba i naprosté ztráty rozpočtové pravomoci vesnic, resp. obcí jako nejnižší jednotky správního systému na počátku 90. let.²³⁸ Je zde tedy celkem zřejmá preference městských oblastí, respektive územních celků na vyšších úrovních. Z těchto hrubě popsanych změn vidíme, že příliš nezapadají do náhledu na Čínu jako na zemi na přímé, byť postupné, cestě od CPE k tržní ekonomice. Tyto tendence ovšem nebyly krátkodobé jako reakce na nepokoje v roce 1989, nýbrž se jednalo o více či méně cílené směřování celé země.

Tabulka 7 demonstruje, jak se změnila situace po roce 1989. V relativním srovnání města a venkova si po roce 1989 venkov výrazně pohoršil v klíčových oblastech, jako je disponibilní příjem či výdaje na spotřebu. V 90. letech nabraly reformy tedy zřetelně odlišný kurz, zaměřený na podporu městských oblastí, což je vidět zejména na podílu investic do fixních aktiv uskutečněných venkovany. Podobných změn a obrátů po roce 1989 je celá řada. Vzhledem k zaměření práce nyní budeme analyzovat ty s významným dopadem na ekonomiku Číny. Především je nutné zmínit změnu ve vnímání státních podniků. Zhao Ziyang z „předtiananmenského“ vedení KSČ zastával názor, že státní podniky jako takové nemohou být dlouhodobě konkurenceschopné, a proto v Sichuanu, kde byl guvernérem, sám zaváděl jejich reformy a privatizaci. Snažil se o prosazení tohoto přístupu i na národní úrovni.²³⁹ Staré (resp. předtiananmenské) vedení KSČ se obecně na instituci státního podniku dívalo více kriticky.

Nové vedení KSČ naopak státní podniky resuscitovalo vytvořením pojmu „klíčové odvětví“.²⁴⁰ V těchto odvětvích měly být klíčovými hráči právě státní podniky, které se měly reformovat

²³⁸ Toto má ještě hlubší dopady, než by se mohlo zdát. Představitelé obce na nejnížší správní úrovni (vesnice) nejsou totiž formálně součástí aparátu KSČ, naopak byrokratický aparát městyse (resp. o úroveň výše) již je součástí aparátu KSČ a je placen státem. Je tedy zjevné, že úředníci na této úrovni reprezentují zájmy státu. Viz například FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010.

²³⁹ ZHANG, Wei-Wei. *Ideology and economic reform under Deng Xiaoping, 1978-1993*. New York: U.S. distributor, Columbia University Press, 1996.

²⁴⁰ Bez zajímavosti není ani fakt, že Jiang Zemin dlouhou dobu postupoval směrem k nejvyšším příčkám právě ve vedení státních podniků. O pojmu klíčové odvětví v souvislosti se státními podniky bude diskuze v příští kapitole.

a posílit. Tímto došlo k jejich resuscitaci politicky, přičemž záhy následovala i více hmatatelná resuscitace ekonomická. Posílení státních podniků se stalo jednou z priorit nového vedení KSČ a je zřejmé, že tomu bylo například i na úkor rozvinutých vesnických podniků, jak ukážeme dále.

Tabulka 7 – Rozdíly mezi městem a venkovem před a po změně směřování reforem

Rok	Disponibilní příjem per capita na venkově¹ (hodnota pro městské oblasti = 1)	Výdaje na spotřebu per capita na venkově² (hodnota pro městské oblasti = 1)	Investice do fixních aktiv na venkově³ (hodnota pro městské oblasti = 1)
1978	0,39	Nezjištěno	Nezjištěno
1979	0,40	Nezjištěno	Nezjištěno
1980	0,40	0,39	0,22
1981	0,45	0,42	0,30
1982	0,50	0,47	0,30
1983	0,55	0,49	0,26
1984	0,54	0,49	0,25
1985	0,54	0,47	0,25
1986	0,47	0,45	0,25
1987	0,46	0,45	0,28
1988	0,46	0,43	0,27
1989	0,44	0,44	0,26
1990	0,45	0,46	0,17
1991	0,42	0,43	0,11
1992	0,39	0,39	0,11
1993	0,36	0,36	0,13
1994	0,35	0,36	0,14
1995	0,37	0,37	0,14
1996	0,40	0,40	0,12
1997	0,41	0,39	0,12
1998	0,40	0,37	0,11
1999	0,38	0,34	0,10
2000	0,36	0,33	0,09
2001	0,34	0,33	0,07
2002	0,32	0,30	0,06

Zdroj: 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

Pozn.: V případě venkova využívá čínský statistický úřad lehce odlišné kategorie než v případě měst, proto jsou níže uvedené vysvětlivky.

¹ Srovnáván je čistý příjem venkovských domácností *per capita* a disponibilní příjem ve městech;

² srovnávány jsou výdaje venkovských domácností na osobu a *per capita* peněžní výdaje městských domácností;

³ srovnávány jsou venkovské (venkovských domácností) investice do fixních aktiv a městské investice do fixních aktiv.

Přístup vlády k řešení otázky privatizace státních podniků byl charakterizován sloganem „ponechat si velké, zbavit se malých“ (抓大放小) vyhlášeným v roce 1997, ale aplikovaným již dříve.²⁴¹ Program tedy sliboval částečnou privatizaci, která podpořila vnímání Číny jako ekonomiky na cestě k tržní ekonomice. Je ovšem nutné zmínit, že tzv. malé státní podniky tvořily pouze 18 % všech státních podniků a byly odpovědné za většinu ztrát, neboť často operovaly v sektorech, kde se již rodila soukromá konkurence. Stát tak na jedné straně privatizací těchto podniků způsobil sociální otřesy, neboť často docházelo v privatizovaných podnicích k bankrotům a propouštění. Vláda ČLR podle dostupné literatury ohledně privatizací státních podniků zvolila metodu, která působila nejhorší sociální otřesy a zároveň přinášela nejmenší ekonomické zisky státu za prodej těchto podniků.²⁴²

Jediným zřejmým „vítězem“ této strategie tak byly státní podniky, neboť se zbytek státních podniků naopak těšil významné státní podpoře, díky které se z nich staly ony dobře známé státní giganty, které dnes demonstrují ekonomickou sílu Číny. Státní podpora podnikům v jeho vlastnictví je podrobněji analyzována ve čtvrté kapitole, můžeme zde ale namátkou jmenovat například daňové a dluhové úlevy, preferenční přístup ke kapitálu, bránění vstupu konkurence do odvětví a další. Stát, respektive strana by nevěnovala takovou pozornost vytváření prostředí výhodného pro rozvoj státních podniků, pokud by plánovala jejich privatizaci v brzké době. To představuje zcela fundamentální odklon od původních reformních strategií v 80. letech a leží dodnes v srdci dnešního čínského ekonomického systému.

Čínský stát se tak zcela vědomě rozhodl pro systémovou podporu státních podniků na úkor těch soukromých, což žádná ze zemí střední a východní Evropy nikdy plánovitě na své cestě k tržní ekonomice neučinila. KSČ se rozhodla, že si ponechá kontrolní vliv ve významných sektorech ekonomiky, čímž se v 90. letech zcela odklonila od původního reformního kurzu. Že se nejedná o nějaký dílčí jev, můžeme jednoduše demonstrovat například na faktu, že v období 1990 až 2003 pouhých 7 % prvních veřejných nabídek akcií (Initial Public Offering, dále jen IPO) na obou čínských burzách tvořily soukromé podniky.²⁴³ To znamená, že v období, kdy měla Čína

²⁴¹ HSIEH, Chang-Tai a SONG, Zheng Michael. 抓大放小: 中国国有部门的转型. In: *Brookings Papers on Economic Activity* [online]. Washington, D. C., 2015 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: http://www.brookings.edu/~media/projects/bpea/spring-2015/bpea_chinesetranslation2.pdf.

²⁴² OECD. *Privatising State-Owned Enterprises: An Overview of Policies and Practices in OECD countries* [online]. [Paris]: OECD Publishing, 2003 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/zdroje.vse.cz/governance/privatising-state-owned-enterprises_9789264104099-en.

²⁴³ WANG, Xiaozu; XU, Lixin Cohn a ZHU, Tian. State-owned enterprises going public: The case of China. *Economics of Transition* [online]. Wiley-Blackwell, 2004, roč. 12, č. 3, s. 467-487. Dostupné také z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=14165566&lang=cs&site=eds-live>.

procházet významnou liberalizací a tržními reformami, byla drtivá většina všech firem obchodovaných na burze státních. Opět je možné srovnávat s reformami např. v ČR, kde na burze již od počátku jejího fungování dominují soukromé firmy, takže samotná burza byla důležitým nástrojem privatizace ekonomiky.²⁴⁴

Nyní se podívejme, jak se stát zachoval k vesnickým podnikům, které byly hlavním hybatelem liberalizace ekonomiky v období před Tiananmen a které, jak jsme ukázali, byly často soukromé, nikoli kolektivní. Budeme tak moci demonstrovat zmíněný odklon od soukromého podnikání a příklon k podpoře státních podniků. Kromě toho, že část vesnických podniků zanikla z čistě komerčních důvodů, tedy například kvůli nedostatečné schopnosti inovovat, nedostatečnému rozsahu výroby či neefektivnímu vedení, se výrazně změnil i přístup státu k těmto podnikům. Dalo by se říci, že nový přístup značně omezil jejich činnost. Stát začal vnímat venkovské podniky jako konkurenci k městským státním podnikům, na jejichž rozvoj, stejně tak jako na rozvoj městských oblastí, byl kladen důraz. Proto bylo novou politikou, že venkovské podniky mají působit výhradně na venkově a výhradně pro venkov.²⁴⁵ Toto geografické určení (ač neurčité) významně omezovalo jejich pole působnosti.²⁴⁶ Stát navíc velmi efektivně omezil další možnosti rozvoje venkovských podniků tím, že ztížil přístup k úvěrům. Finanční a bankovní systém je dodnes v Číně pod státní kontrolou, a pro stát tak nebylo problémem dosáhnout omezení financování soukromých venkovských podniků. Státní banky například soukromým podnikatelům půjčovaly pouze proti výrazné záruce a často za vyšší úrokové míry než státním podnikům, což v Číně trvá dodnes, jak potvrzují provedené rozhovory (viz následující kapitola). Banky byly navíc instruovány, aby úvěrováním podporovaly pouze rozvoj zemědělství, respektive zemědělského podnikání, nikoli rozvoj venkovských podniků a nezemědělských podnikatelů. Všechna tato opatření výrazně ztížila venkovanům možnosti založení a rozvoje vlastního podnikání, neboť bez půjčeného kapitálu nemohl průměrný vesničan pomýšlet na zakládání svého podniku. Podnikání, které bylo na

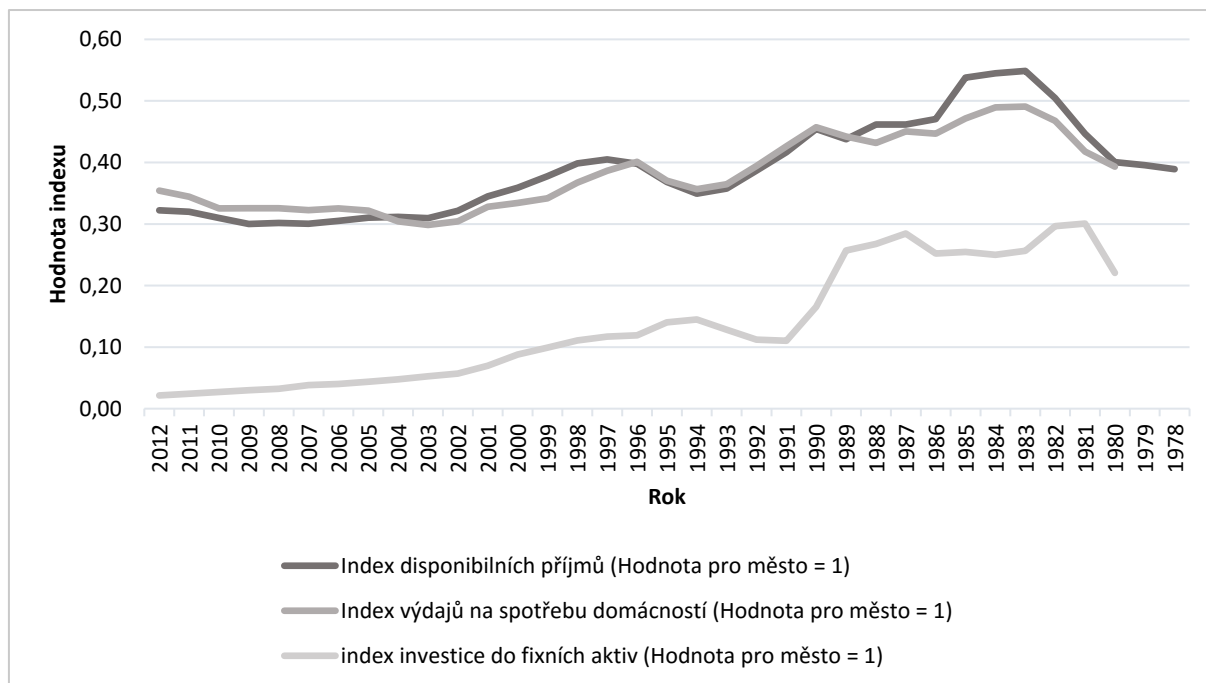
²⁴⁴ Historie burzy. *Burza cenných papírů Praha* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.pse.cz/dokument.aspx?k=Historie-Burzy>.

²⁴⁵ HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 128.

²⁴⁶ Čína má 5 základních administrativních úrovní, ač existuje mnoho výjimek. Jedná se o provincie (省), prefektury a města na úrovni prefektury (地区 nebo 地级市), okresy či obvody (县 nebo 市辖区), městysy (乡), vesnice (村). Těmito úrovněmi se od úrovně 3 níže prolíná určení, zda se jedná o městskou či venkovskou oblast. Toto dělení bývá obvykle zřejmé dle názvu dané samosprávné jednotky. Například město Jinan, okres Jihe (济南市济河县) je zřetelně venkovskou oblastí pod správou města. Město Jinan, obvod Lixia (济南市历下区) je zřetelně městskou oblastí ve stejném městě.

venkově podporováno v 80. letech jako alternativa k čistě zemědělské obživě, tak najednou opět podporováno nebylo a důsledky tohoto posunu byly velmi výrazné.

Graf 1 – Rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi od 1978 do 2012

Zdroj: 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

Jedním z viditelných důsledků tohoto ztížení podmínek pro soukromé venkovské podniky bylo zvyšování rozdílů mezi venkovem a městem. Tento nepříznivý trend ukazuje graf 1 na základě podobných dat jako tabulka 7. Z grafu 1 je patrné, jak se před rokem 1990 zlepšovala relativní situace venkovanů (nebo se alespoň nezhoršovala). Po roce 1990 pak hodnoty všech indexů klesají, kromě období kolem roku 1997, kdy na městské oblasti částečně dolehla asijská finanční krize. Tento trend se po velmi dlouhou dobu nedařilo zastavit a k dílčímu zlepšení došlo až po roce 2010, kdy bylo snížení nerovnosti mezi městem a venkovem jedním z hlavních cílů vládnoucího tandemu Hu Jintao a Wen Jiabao. Celkový trend potvrzují odhady *Světové banky* ohledně Giniho koeficientu, který v průběhu 80. let klesal, avšak po nejpozději po roce 1990 zaznamenal výrazný růst trvající až do roku 2005, kdy se ustálil na hodnotě 0,42, která znamená významnou příjmovou nerovnost.²⁴⁷ V roce 2015 dosáhl podle některých odhadů

²⁴⁷ WB. Gini Index (World Bank Estimate). In: *World Bank Group, Data* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2010&locations=CN&start=1981&view=chart>.

koeficient hodnoty 0,49, což Čínu řadí mezi země s nejvýznamnější příjmovou nerovností.²⁴⁸ Venkované tak, ač byli ve výchozím stavu chudší než městská populace, relativně i nadále po obratu směřování reforem chudli. Měli nyní ve srovnání s městy horší možnosti podnikání blízko jejich půdy, ale zároveň již jednou opustili celoroční zemědělské zaměstnání a okusili pravidelný měsíční příjem, na kterém byly často jejich rodiny závislé. Mnoho z nich tak muselo hledat práci a příjem jinde, ovšem ne na venkově, který relativně chudl, nýbrž ve městech. Jaký pozitivní efekt tato levná pracovní síla měla a dodnes ještě má na čínský ekonomický zázrak, není třeba nijak zvlášť vysvětlovat. Každý, kdo navštívil Čínu v posledních 15 letech, si musel nutně povšimnout obrovského množství stavebních projektů v každém větším městě. Tyto projekty by nebyly uskutečnitelné bez množství stavebních dělníků původem z venkova. Čína svůj růstový model významně založila na exportu výrobků, které byla schopna díky nízkým mzdám vyrobit levněji. Pracovní síla v čínských továrnách se opět převážně rekrutovala z bývalých rolníků, kteří přišli do města hledat práci. Jistá část oněch migrantů, žijících daleko od rodiny na okrajích měst v nepěkných podmínkách bez městského *hukou*, zde skončila právě díky vládní politice zaměřené na budování měst a státních podniků jako základu nové čínské ekonomiky, což je aspekt, který bývá některými badateli opomíjen.²⁴⁹

Pro ilustraci popsaných trendů lze uvést příběh jednoho venkovského podniku, na který upozorňuje Huang a který zřetelně ukazuje proměny v čínské politice a ekonomice. Je to příběh výrobce ledniček jménem Kelon (科龙). Kelon byl založen podnikatelem jménem Wang v městyse Rongqi v provincii Guangdong. Pan Wang dostal nápad vyrábět chladničky v Číně, a nechal si proto z Hong Kongu od příbuzných dovést dva exempláře tehdy v ČLR nedostupného zboží. Peníze na rozjezd podnikání v odvětví relativně náročném na kapitál si díky neexistujícímu bankovnímu sektoru a právnímu rámci pan Wang půjčil u místní vlády v Rongqi, která dosadila do vedení podniku jako dohled pana Pana (česká transkripce: Pchana). Půjčka byla brzy splacena a v běžném tržním prostředí by tak byla záležitost uzavřena a firma by zůstala nadále soukromou. V Číně ovšem pro tuto formu vlastnictví, velikost a odvětví podniku neexistovalo dostatečně rozvinuté právní prostředí, a proto firma zůstala vedena jako kolektivní venkovský podnik, přičemž bylo oběma stranami tacitně uznáváno soukromé

²⁴⁸ China income inequality among world's worst. In: *Financial Times* [online]. 2016, (14.1.2016) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/3c521faa-baa6-11e5-a7cc-280dfe875e28>.

²⁴⁹ *Hukou*, tedy místo trvalého pobytu, je v Číně dvojího druhu – městské nebo venkovské. Tato informace je uvedena v občanském průkazu každého Číňana. Městské *hukou* opravňuje jeho držitele k celé řadě sociálních výhod, jako je např. lepší vzdělání, sociální pojištění, zdravotní pojištění a další, na které osoba s venkovským *hukou* nárok nemá.

vlastnictví pana Wanga a pana, který se mezitím stal společníkem firmy a začal zde pracovat. Podnikání se velmi rychle rozvíjelo a Kelon se postupně stal firmou s celočínskou působností. Firma byla řízena jejím vedením a místní vláda se na jejím řízení nijak personálně ani kapitálově nepodílela. Jak se ovšem zdá, Kelon se stal příliš velkým, a tak v roce 1998 odvolalo vedení městysu dosavadního ředitele pana. Nejspíše proto, že odmítl převzít ztrátový místní státní podnik na výrobu klimatizací. Do roku 2000 vedení městysu Rongqi vyměnilo celé vedení a stalo se jediným vlastníkem mateřské společnosti subjektu, v té době již obchodovaného na burzách v Hong Kongu a Shenzhenu. Kelon následně začal vyplácet masivní příspěvky této mateřské společnosti ovládané vládou a starostou městysu, začal neúspěšně experimentovat v dalších odvětvích a byl následně odkoupen jinou firmou. Přes několik dalších peripetií, včetně převodu vlastnictví jejím vězněným majitelem jistě neznámé firmě, Kelon málem zanikl. Zde končí příběh, který zpracoval Huang.²⁵⁰ Firmou, která nakonec Kelon získala, je firma Hisense (海信), jeden z nejvýznamnějších státních podniků původem z města Qingdao a jeden z rodících se národních šampionů. Tento příklad tak jen potvrzuje změny v přístupu ke státním a soukromým podnikům.

Příklad ilustruje, jak v 80. letech soukromý venkovský podnik úspěšně rostl za podpory místní vlády (půjčka od Rongqi). Nicméně můžeme také vidět, jak po obratu politických poměrů a zřejmě také z důvodu úspěchu firmy, najednou státní správa ukázala svou druhou tvář a vlastně došlo k expropriaci soukromého majetku. Tento majetek se po zestátnění nakonec ocitl v rukou rodícího se státního podniku, který byl vládou vybrán k úspěchu v daném odvětví spotřební elektroniky. Hisense je dnes jedním z největších producentů spotřební elektroniky v Číně s globální působností a akciemi obchodovanými na burze. Mimo jiné má od roku 2016 v plzeňském průmyslovém parku výrobu elektroniky.²⁵¹

Podle obecně přijímaného náhledu Čína započala v roce 1978 hospodářské reformy, kterými se postupně přibližuje tržní ekonomice. V této části jsme se zabývali průběhem reformy v 80. a 90. letech a na několika příkladech jsme ukázali, že směřování hospodářské politiky a reformy bylo v 80. a 90. letech téměř protichůdné. Nemůžeme tak přijmout zjednodušené vysvětlení, že Čína postupuje přímou cestou k tržní ekonomice, neboť se od ní naopak podle

²⁵⁰ HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 71.

²⁵¹ NOVÁK, Daniel. Číňané budou v Plzni vyrábět obrazovky se značkou Hisense. In: *E15.cz* [online]. 2015, (5.8.2015) [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cinane-budou-v-plzni-vyrabet-obrazovky-se-znackou-hisense-1215940>.

některých indicií v 90. letech odkláněla. Hlavním příznakem tohoto obratu byl opětovný nárůst státního vlivu v ekonomice. Jednoznačnými vítězi změn v čínském směřování po roce 1989 jsou městské oblasti, kam směřovaly prostředky z venkova a umožnily tam začít budování obrovských infrastrukturních projektů, které dnes budí obdiv celého světa. Tato preference města nad venkovem byla postupně snižována pod novým vedoucím tandemem Hu Jintao a Wen Jiabao, kteří si stanovili snížení nerovnosti mezi městem a venkovem jako jeden z hlavních cílů. I v dnešní době je ovšem jasně patrný propastný rozdíl mezi městskými a venkovskými oblastmi, který se projevuje například rozdílnou kvalitou vzdělání, horším přístupem ke zdravotní péči a celkově horším sociálním systémem. Dalším nepochybným vítězem obratu po roce 1989 jsou státní podniky, které díky podpoře státu úspěšně přečkaly přechodné období a dokázaly se přetvořit v mocné konglomeráty s globální působností. Státní podniky by ovšem nebyly schopny této transformace, pokud by je stát jako vlastník různými způsoby nepodporoval a nechránil. Čínský stát byl ochoten kvůli podpoře státních podniků zasahovat do ekonomiky.

Výše ukázané skutečnosti jsou v rozporu s přijímaným paradigmatem o cíleném směřování Číny k tržní ekonomice. Ve světle tohoto zjištění se práce nyní zaměřuje na velikost a rozsah státního sektoru v Číně. Pokud by si státní sektor i nadále udržoval klíčové postavení v ekonomice, jednalo by se o potvrzení onoho obratu od původního privatizačního reformního kurzu. Zároveň by to opět mohlo ukazovat na plánované směřování Číny ke státnímu kapitalismu, neboť jeho průvodním jevem bývá vysoký podíl státních podniků a monopolů v ekonomice.

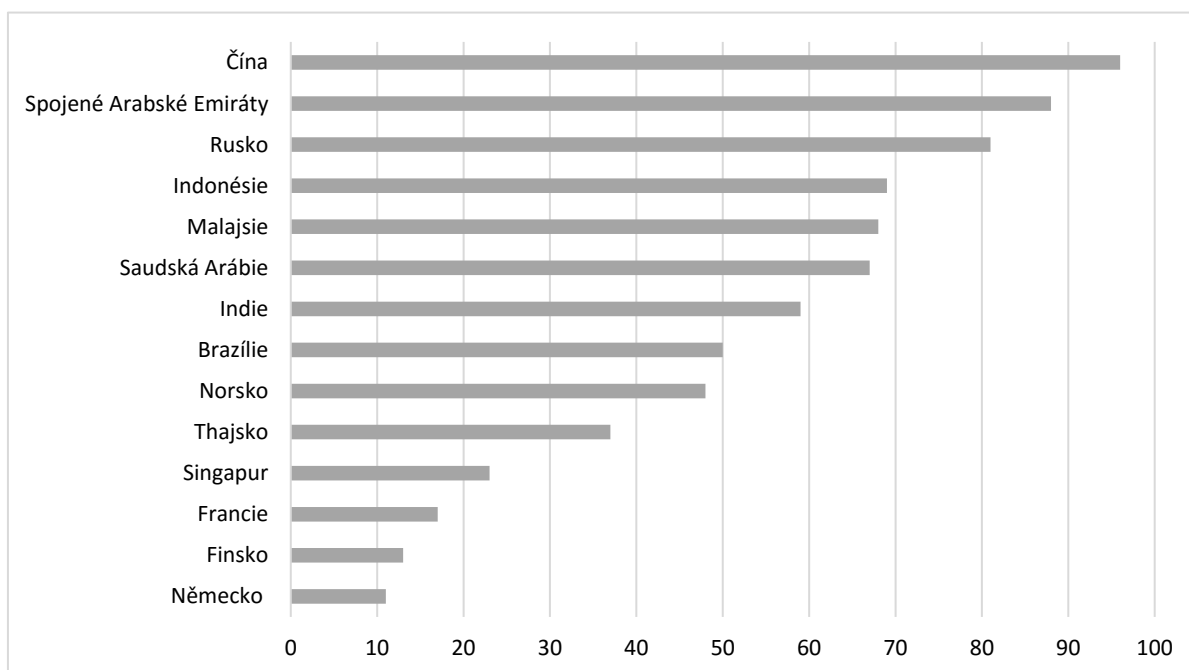
3.2 Státní sektor v čínské ekonomice

Nyní se práce zaměří na to, jak jsou tyto státní podniky významné v současné čínské ekonomice, rovněž analyzuje rozsah státního sektoru s ohledem na přístup státu ke státnímu vlastnictví. Práce se zde také zaměřuje na to, zda dochází k omezování státního vlastnictví, případně naopak jeho zachovávání. To je důležité s ohledem na základní výzkumnou otázku celé práce.

Důležitost státního sektoru v čínské ekonomice

Jak již bylo v práci zmíněno, v žebříčku Fortune Global 500 je z 98 čínských zástupců pouze 22 soukromými entitami.²⁵² Nejde pouze o žebříček Global 500, důležitost státních podniků a obecně státního vlastnictví lze demonstrovat i jinými údaji. Státní podniky například tvoří více než 60 % z největších 500 podniků Číny v roce 2015.²⁵³ Samotná dominance státních podniků v celých odvětvích čínské ekonomiky tak naznačuje, že ekonomický systém v Číně není shodný se systémy v RTE, kde mají státní podniky výrazně nižší vliv. To je patrné z grafu 2, který na základě dat OECD ukazuje podíl státních podniků v 10 největších podnicích v zemi metodou váženého průměru jejich podílu na tržbách/prodejních výsledcích, aktivech a tržní hodnotě.

Graf 2 – Podíl státních podniků v 10 nejvýznamnějších podnicích dané země za rok 2012 (dle tržeb, aktiv a tržní hodnoty)

Zdroj: KOWALSKI, Przemyslaw; BÜGE, Max a SZTAJEROWSKA, Monika. *State-Owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications* [online]. Paříž: OECD Trade Policy Papers, 2013 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/trade/state-owned-enterprises_5k4869ckqk7l-en.

²⁵² CENDROWSKI, Scott. China's Global 500 companies are bigger than ever—and mostly state-owned. In: *Fortune* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://fortune.com/2015/07/22/china-global-500-government-owned/>.

²⁵³ 国有企业 500 强 国企占绝对优势 利润为民企 7 倍. *Finance.ifeng.com* [online]. Čína, 2012 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://finance.ifeng.com/news/macro/20120903/6977902.shtml>.

Pokud by tedy v dané zemi tvořily státní podniky vždy všech 10 největších podniků v zemi dle tržeb, aktiv i tržní hodnoty, pak by byl výsledek dané země 100 %. Podíl v Číně je 96 % a ukazuje tak naprostou dominanci státních podniků mezi největšími firmami. Podobně vysoký podíl nenalezneme v žádné tržní ekonomice. Můžeme naopak zjistit, že i v dalších zemích spojovaných se státním kapitalismem je podíl vysoký – například ve Spojených arabských emirátech či v Rusku. Jak je z grafu vidět, podíly tohoto ukazatele v RTE naopak nepřekračují 20 %. Jedinou výjimku představuje Norsko, jehož surovinové a suroviny zpracovávající firmy jsou převážně státní. Ani ve Francii, ve které hraje státní sektor tradičně výraznější úlohu, podíl není více než 20 %. Překvapením může být relativně nízký podíl státního sektoru v Singapuru, který bývá vnímán jako ekonomika s významným státním vlivem. Singapur je ovšem bezesporu fungující tržní ekonomikou a stát si zachovává vliv pouze ve vybraných oblastech.²⁵⁴

Tabulka 8 – Míra městské zaměstnanosti ve státních podnicích dle průmyslových odvětví; 2010-2014.

	2014	2013	2012	2011	2010
Celkem	35%	35%	45%	47%	50%
Zemědělství, lesnictví, živočišná výroba a rybářství	92%	95%	95%	95%	95%
Hornictví	12%	15%	41%	41%	42%
Výroba	4%	4%	9%	10%	11%
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	48%	49%	63%	64%	66%
Stavebnictví	8%	9%	17%	19%	22%
Doprava, přeprava, skladování a pošta	46%	48%	63%	63%	64%
Přenos informací, počítačové služby a software	11%	15%	30%	31%	34%
Velkoobchod a maloobchod	11%	12%	21%	23%	26%
Hotely a pohostinství	14%	15%	22%	23%	26%
Finanční zprostředkování	26%	27%	29%	29%	31%
Nemovitosti a reality	9%	10%	17%	19%	21%
Leasing a obchodní služby	28%	29%	40%	45%	42%
Vědecký výzkum, technický servis a geologický průzkum	55%	58%	70%	73%	75%
Řízení vodního ochrany a životní prostředí	79%	80%	86%	86%	87%
Služby pro domácnosti a ostatní služby	30%	32%	49%	51%	48%
Vzdělávání	93%	93%	95%	95%	96%
Zdravotnictví, sociální zabezpečení a sociální péče	87%	87%	89%	89%	89%
Kultura, sport a zábava	73%	75%	84%	84%	86%
Státní správa a společenské organizace	99%	99%	99%	99%	99%

Zdroj: 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

Jak je vidět v tabulce 8, státní podniky se stále podílejí 35 % na celkové zaměstnanosti městského obyvatelstva v Číně. Významný státní podíl najdeme nejen v tradičních státních

²⁵⁴ ŽAMBERSKÝ, Pavel; ČAJKA, Radek. Podniky napojené na vládu v Singapuru jako specifická forma státem vlastněných podniků – příčiny úspěchu. *Scientia et Societas* [online]. 2015, roč. 11, č. 4, s. 123–132. Dostupné z: http://files.sets.cz/200000204-8506e85fef/2015_04_sets.pdf.

odvětvích, jako je vzdělávání či zdravotnictví, ale například i dopravě, finančním zprostředkování či obchodních službách.

Kromě zaměstnanosti jsou státní podniky velmi významné například podle odevzdaných daní a poplatků, tedy hlavně odvedené DPH (resp. čínského ekvivalentu) a daně z příjmu právnických osob. Podíl se zde setrvale pohybuje kolem 50 % a státní podniky jsou klíčové pro daňové příjmy z podnikové sféry.²⁵⁵ Je tedy zřejmé, jak důležité státní vlastnictví v čínské ekonomice je. Z výše uvedených údajů například o zaměstnanosti je rovněž patrné, že nedominoval ve všech segmentech ekonomiky. Právě ta odvětví, kde si stát i v současnosti zachovává významný podíl, budou předmětem následující analýzy.

Klíčová odvětví

Již v části o průběhu hospodářských reforem byla zmíněna politika „opustit malé, udržet velké“ (抓大放小), přijatá na 15. stranickém sjezdu v roce 1997, která ve své podstatě znamenala konečné potvrzení již nastoleného odklonu od původních privatizačních plánů. Tato politika znamenala především opuštění (privatizaci) státních podniků v neperspektivních odvětvích, ale o to výraznější všestrannou pomoc větším státním podnikům.²⁵⁶ Institucionalizace státního vlastnictví ve vybraných odvětvích se vyvíjela postupně, nicméně právě ve zmíněném roce 1997 byl seznam podniků, ve kterých si stát hodlal podržet rozhodující kontrolu, rozšířen více než dvakrát, a to z 57 na 120 podniků.²⁵⁷ Cílem tohoto úseku práce je ukázat, že stát ve vybraných odvětvích programově preferuje státní vlastnictví na úkor soukromého a rovněž analyzovat rozsah státního vlastnictví v oněch vybraných sektorech.

Je nutné se vrátit zpět na začátek, kdy v roce 1994 ústřední vláda určila elektronický průmysl, automobilový průmysl, petrochemický průmysl a stavebnictví jako pilířová průmyslová odvětví (pillar industries, 支柱产业), což podniky v těchto odvětvích opravňovalo k získání různých forem státní podpory. Drtivá většina příjemců podpory v různých formách – např. se mohlo jednat o daňové úlevy, dovozní licence, lepší přístup k úvěrům či svobodnější nakládání

²⁵⁵ SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. An Analysis of State-owned Enterprises and State Capitalism in China. *The U.S.-China Economic and Security Review Commission* [online]. Washington, D.C., 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf.

²⁵⁶ 国有企业“抓大放小”. In: 中国改革信息库: *Reformdata.org* [online]. 中国（海南）改革发展研究院, 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.reformdata.org/special/84/about.html>.

²⁵⁷ Ibid.

s majetkem – byly státní podniky.²⁵⁸ Podporovaná odvětví se měnila s tím, jak se vyvíjela čínská ekonomika i institucionální prostředí.

Důležitý předěl v tomto ohledu samozřejmě hrálo založení Státní komise pro řízení státních aktiv (State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council; 国务院国有资产监督管理委员会; dále SASAC) v roce 2003, která se začala správou státních podniků systematicky zabývat.²⁵⁹ Pro pochopení přístupu vlády ke státnímu vlastnictví i k rozsahu odvětví, které stát považuje za klíčové, a tudíž zde záměrně omezuje konkurenci, je stěžejní dokument „Instrukce pro provádění úprav státních aktiv a reorganizaci státních podniků“ (关于推进国有资本调整和国有企业重组的指导意见; překlad názvu dokumentu: autor; dále jen „Instrukce“) z roku 2006. Zde jsou podrobně popsána klíčová odvětví z pohledu státu a dokument samotný je vnímán jako projev tendence k posilování státního sektoru na úkor soukromého (čínsky 国进民退), neboť v praxi ustavuje principy státního kapitalismu, které definují čínský ekonomický systém. Dokument tak představuje základní státní strategii pro řízení státních aktiv a jejich koexistenci se soukromým sektorem a trhem.²⁶⁰

Instrukce byly potvrzeny Státní radou, a dají se proto považovat za oficiální politiku ČLR. Jejich obsah zde předkládáme jako významný důkaz toho, že čínský ekonomický systém není na přímočarém přechodu od CPE k tržní ekonomice. Hned na začátku Instrukcí je definováno pět klíčových doporučení:

- 1) „[...] měli bychom uhájít ekonomický systém, kde veřejné vlastnictví hraje dominantní roli mezi jinými formami vlastnictví. Měli bychom konsolidovat a rozvíjet sektor veřejného vlastnictví, podpořit ovládací sílu, vliv a řídicí schopnost státní ekonomiky a využít vedoucí roli státní ekonomiky za současné podpory soukromého sektoru.
- 2) „Měli bychom uplatňovat kombinaci státního vedení a regulace trhu s plným využitím **podpůrné funkce tržní alokace zdrojů**.
- 3) „Měli bychom vytrvat v posilování dohledu nad státními aktivy (státními podniky) [...] a zabezpečit udržení a nárůst hodnoty státních aktiv.

²⁵⁸ HEILMANN, Sebastian a SHIH, Lea. The Rise of Industrial Policy in China, 1978-2012. In: *Harvard-Yenching Institute Working Paper Series* [online]. Harvard: Harvard-Yenching Institute, 2013, s. 1-24 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.harvard-yenching.org/sites/harvard-yenching.org/files/featurefiles/Sebastian%20Heilmann%20and%20Lea%20Shih_The%20Rise%20of%20Industrial%20Policy%20in%20China%201978-2012.pdf.

²⁵⁹ Její role je definována a analyzována v následující části.

²⁶⁰ Úplný anglický překlad Instrukcí není ani po téměř 10 letech od jejich vydání dostupný, tato práce vychází přímo z čínského originálu dostupného na stránkách SASAC. Dokument samotný je v originálním znění připojen k této práci, neboť představuje koncentrovaný obraz současného čínského ekonomického systému.

- 4) „Měli bychom vytrvat v ochraně práv a zájmů pracujících, chránit právo pracujících na informace, zapojení, sledování a rozhodování ve věcech ohledně reorganizace státních podniků [...].
- 5) „Měli bychom vytrvat v posilování vedení, celkovém plánování, opatrném rozhodování, stabilní podpoře a udržování běžné produkce státních podniků, a **zajistit tak stabilitu státních podniků a společnosti.**“²⁶¹

Takto definovaný přístup k ekonomice není v souladu s vnímáním Číny jako tranzitivní ekonomiky. Tento přístup ke státnímu vlastnictví je projevem specifického ekonomického systému v Číně. Stát by měl s pomocí tržních mechanismů a státního vedení zabezpečit nárůst hodnoty státních aktiv. To čínský stát samozřejmě dělá, výjimečně to ovšem takto otevřeně konstatuje. Pokud se stát snaží s použitím tržních a regulativních nástrojů zvýšit hodnotu státního majetku, jedná se o zřejmý příklad státního kapitalismu - stát využívá svého postavení ke zvýšení hodnoty státních podniků. Důležité je povšimnout si formulace o podpůrném využití trhu, který by měl být podřízen státnímu vedení a cílům. Tato formulace je zcela v souladu s definicí státního kapitalismu uvedenou v první kapitole. V bodě 5 si dále lze povšimnout i definovaného cíle státních zásahů do ekonomiky, kterým je stabilita společnosti. Je to právě tento cíl, kvůli kterému stát do ekonomiky zasahuje. V interpretaci KSČ stabilita společnosti znamená její rostoucí životní úroveň, což je zcela v souladu s principy čínského ekonomického myšlení definovanými ve druhé kapitole. Ukazuje se, že kvůli zachování společenské stability je stát ochoten potlačovat tržní principy i za cenu ekonomické neefektivity. V tranzitivních ekonomikách západní části bývalého sovětského bloku nedošlo při jejich přechodu k tržní ekonomice nikdy k podobné programové podpoře státního vlastnictví na úkor soukromého. Naopak vlády těchto zemí se vždy plánovitě zasazovaly o liberalizaci, privatizaci a zavádění tržních reforem v ekonomice.²⁶²

Instrukce byly vydány v roce 2006, tedy v době, kdy Čína byla již členem WTO, a měla tedy podle svých závazků zavádět tržní reformy. Přitom Instrukce nejsou návodem, jak rychle zavést tržní reformy, ale právě naopak – jak co nejvíce zachovat a posílit státní vlastnictví a podřítit trh státním cílům. Nic na tom nemění ani slova o spolupráci soukromého a státního sektoru.

²⁶¹ 国务院办公厅转发国资委关于推进国有资本调整和国有企业重组指导意见的通知. In: *国务院国有资产监督管理委员会: State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. Peking, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/gzjg/xcgz/200612180138.htm>.

²⁶² Například státní vlastnictví podniků v ČR je relativně nedůležité v kontextu celé ekonomiky.

WTO nedefinuje tržní ekonomiku přímo, avšak navrhuje odlišné zacházení pro země, kde má stát úplnou či významnou kontrolu nad cenami, nebo kde má stát úplný či významný monopol na obchod.²⁶³ Tyto země jsou dle WTO nazývány netržními ekonomikami. Po téměř 30 letech od zahájení reformy je stále cílem vlády „uhájít ekonomický systém, kde veřejné vlastnictví hraje dominantní roli“. To je opět dalším důkazem toho, že současný ekonomický systém Číny není důsledkem jejího přechodu od CPE k tržní ekonomice, ale cíleným výsledkem politiky vlády směřující k zachování vysokého podílu státního vlastnictví tak, aby si stát i nadále uchoval nástroje k jejímu řízení. Z instrukcí nijak nevyplývá, že by stát měl podporovat privatizaci státních podniků, ač se k tomu Čína při vstupu do WTO zavázala.

Právě tato opatření upevňují systém ekonomických reformy bez současného omezování vlivu státu v ekonomice, který byl Joshuou Ramem označen ze Pekingský konsenzus.²⁶⁴ Zatímco Washingtonský konsenzus (vůči kterému byl autorem Pekingský konsenzus vymezen), představující souhrn reformních ekonomických opatření zaměřených na zvýšení úlohy trhu a posílení ekonomické efektivity z roku 1989, předepisoval privatizaci a deregulaci ekonomik, Čína se vydala svou vlastní cestou.²⁶⁵ Tato cesta, ať již jsou pravé důvody čínského úspěchu kdekoli, umožnila Číně rychlý vzestup na pozici druhé největší ekonomiky na světě. Přitom by se dalo říci, že žádné z politik doporučených mezinárodními institucemi i západními ekonomy nebyly plně zavedeny. Tento úspěch podporuje čínskou důvěru v možnost vybudování specificky čínského ekonomického systému, ale zároveň je inspirací pro další rozvojové země ve světě. Pro mnohé z nich je nyní „čínská cesta“ či Pekingský konsenzus atraktivnější než liberální reformy obsažené ve Washingtonském konsenzu.

Zmiňované Instrukce nejenže ukazují přístup státu k ekonomice, ale rovněž vyjmenovávají oblasti, ve kterých by si stát především měl udržet rozhodující vliv. Podle Instrukcí jsou to: „[...] odvětví související s národní bezpečností a životně důležitá odvětví národního

²⁶³ PUCCIO, Laura. *Granting Market Economy Status to China: An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy* [online]. Brusel: European Parliamentary Research Service, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA\(2015\)571325_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA(2015)571325_EN.pdf).

²⁶⁴ RAMO, Joshua Cooper. *The Beijing consensus* [online]. London: Foreign Policy Centre, 2004 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/244.pdf>.

²⁶⁵ Nejvýznamnější doporučení navrhovaná v rámci Washingtonského konsenzu jsou uvedena v seznamu zkratk a termínů na začátku práce. Viz WILLIAMSON, John. What Washington Means by Policy Reform. In: *Peterson Institute for International Economics* [online]. Washington, D.C., 1990 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <https://piie.com/commentary/speeches-papers/what-washington-means-policy-reform>.

hospodářství.²⁶⁶ Tato „důležitá průmyslová odvětví a klíčové oblasti“ (重要行业和关键领域) jsou dále v Instrukcích definována jako: „[...] odvětví související se státní bezpečností, infrastrukturou, důležitými surovinovými zdroji, dále pak odvětví poskytující základní veřejné statky a služby a rovněž klíčová průmyslová odvětví a high-tech obory.“²⁶⁷ Tato definice nás sice přibližuje blíže ke specifikaci podporovaných segmentů, ale stále neukazuje konkrétně, které části ekonomiky stát vnímá jako důležitá průmyslová odvětví a klíčové oblasti, kde má být podle Instrukcí posilováno či podporováno státní vlastnictví.

Na základě Instrukcí a dalších čínských zdrojů můžeme průmyslová odvětví podle rozsahu státní kontroly rozdělit do tří základních skupin:

- odvětví související s národní bezpečností neboli strategická odvětví;
- klíčová průmyslová odvětví;
- ostatní průmyslová odvětví.

V prvních dvou skupinách by dle Instrukcí měl stát podporovat státní podniky, přičemž v první skupině by mělo jít o kontrolu výhradní, ve druhé skupině o kontrolu významnou. Podle dostupných čínských zdrojů patří do první skupiny (odvětví související se státní bezpečností) těchto sedm odvětví:

- obranný průmysl a vojenské technologie;
- výroba a rozvod elektřiny;
- ropný a petrochemický průmysl;
- telekomunikace;
- uhlí a uhelný průmysl;
- letecká doprava;
- doprava a logistika.²⁶⁸

²⁶⁶ 国务院办公厅转发国资委关于推进国有资本调整和国有企业重组指导意见的通知. In: *国务院国有资产监督管理委员会: State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. Peking, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/gzjg/xcgz/200612180138.htm>.

²⁶⁷ 国务院办公厅转发国资委关于推进国有资本调整和国有企业重组指导意见的通知. In: *国务院国有资产监督管理委员会: State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. Peking, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/gzjg/xcgz/200612180138.htm>.

²⁶⁸ 国资委: 国有经济应保持对 7 个行业的绝对控制力. In: *中国网: China.com.cn* [online]. Peking: 中国互联网新闻中心, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.china.com.cn/policy/txt/2006-12/19/content_7527663.htm.

V těchto strategických oblastech by si měl státní sektor uchovávat absolutní kontrolu a kontrolovat „národní šampiony“, aby se v daných odvětvích stali světovou špičkou. Je pravdou, že v odvětvích souvisejících s národní bezpečností si státy často uchovávají významný vliv a Čína se v tomto ohledu neliší od jiných zemí, zvláště těch rozvojových.²⁶⁹ Rozdíl může být v šíři těchto odvětví a také v tom, že v Číně na rozdíl od zemí bývalého sovětského bloku není plánována žádná privatizace těchto odvětví.

Čím se ovšem Čína od zemí přecházejících od CPE k tržní ekonomice liší výrazně, je rozsah oné druhé skupiny klíčových odvětví. Mezi klíčová průmyslová odvětví totiž patří:

- strojírenství;
- automobilový průmysl;
- elektronika a IT;
- stavebnictví;
- železářství a ocelářství;
- zpracování rud neželezitých kovů;
- chemický průmysl;
- geologický a terénní průzkum a projektování staveb;
- věda a technologie.²⁷⁰

Tento široký seznam odvětví pokrývá poměrně značnou část ekonomiky. Ve všech těchto odvětvích by si měly státní podniky uchovat a dle možností posílit jejich vliv. Podobně široký rozsah odvětví, ve kterých by si stát měl zachovávat vliv, dle dostupných informací nenalezneme v žádné zemi bývalého sovětského bloku a nenalezneme jej ani v žádné rozvinuté tržní ekonomice.²⁷¹

Uvedená odvětví navíc nepředstavují konečný výčet odvětví, která stát považuje za klíčová. Ústřední orgány představují dílčí strategie reagující na podmínky v ekonomice. Tyto programy mohou státním i soukromým firmám nabízet výhodné podmínky v těch odvětvích, která stát

²⁶⁹ Například Xi Jinping označil při návštěvě Prahy v březnu 2016 Čínu za největší rozvojovou zemi na světě.

²⁷⁰ 国资委:国有经济应保持对 7 个行业的绝对控制力. In: 中国网: *China.com.cn* [online]. Peking: 中国互联网新闻中心, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.china.com.cn/policy/txt/2006-12/19/content_7527663.htm.

²⁷¹ LEE, Junyeop. *State Owned Enterprises in China: Reviewing the evidence* [online]. [Paris]: OECD Working Group on Privatisation and Corporate Governance of State Owned Assets: Occasional Paper, 2009 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/42095493.pdf>.

považuje za žádoucí.²⁷² Příkladem dalších odvětví považovaných vládou za strategická jsou například odvětví vyhlášená ve 12. pětiletce, jmenovitě:

- nová energie;
- ochrana životního prostředí a úspora energie;
- biotechnologie;
- nové materiály;
- nové IT;
- high-end vybavení;
- vozidla na čisté energie.²⁷³

Pro období 2016-2020 je určující 13. pětiletý plán, který rovněž obsahuje několik široce definovaných strategických odvětví, které stát bude přednostně podporovat. Jsou to:

- internet plus (zejména big data, cloud computing, internet věcí či přenosná mobilní zařízení);
- nové IT (5G mobilní sítě, smart cities);
- biotechnologie;
- skladování a distribuce energie;
- nové materiály;
- vozidla na čisté energie.²⁷⁴

Rozsah vládou podporovaných odvětví je značný. Dochází ke zřejmému posunu zaměření státní podpory, avšak státní podniky hrají v těchto odvětvích i nadále důležitou roli a mají oproti soukromým podnikům relativně snadnější získávání státních podpor.²⁷⁵ Zřízení SASAC,

²⁷² HEILMANN, Sebastian a SHIH, Lea. The Rise of Industrial Policy in China, 1978-2012. In: *Harvard-Yenching Institute Working Paper Series* [online]. Harvard: Harvard-Yenching Institute, 2013, s. 1-24 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.harvard-yenching.org/sites/harvard-yenching.org/files/featurefiles/Sebastian%20Heilmann%20and%20Lea%20Shih_The%20Rise%20of%20Industrial%20Policy%20in%20China%201978-2012.pdf.

²⁷³ KPMG China. *China's 12th Five Year Plan: Overview* [online]. Peking: KPMG, 2011 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Publicationseries/5-years-plan/Documents/China-12th-Five-Year-Plan-Overview-201104.pdf>.

²⁷⁴ WING, Chu. China's 13th Five-Year Plan: The Challenges and Opportunities of Made in China 2025. In: *HKTDC*. 2016, (27.5.2016) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://hkmb.hktdc.com/en/1X0A6918/hktdc-research/China%E2%80%99s-13th-Five-Year-Plan-The-Challenges-and-Opportunities-of-Made-in-China-2025>; China's 13th Five Year Plan: innovation, Internet Plus, new media and information technology. In: *King&Wood Mallesons* [online]. 2016, (14.4.2016) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://www.kwm.com/en/hk/knowledge/insights/china-13th-5-year-plan-innovation-technology-media-internet-plus-20160414>.

²⁷⁵ Rozhovory.

orgánu pověřeného řízením a dozorem nad státními podniky, se odehrálo v roce 2003 a vydání Instrukcí v roce 2006, obojí tedy po vstupu Číny do WTO, organizace podporující svobodný obchod a tržní principy. Nedá se očekávat, že by Čína zřizovala speciální (a velmi mocný) orgán nebo přijímala strategie pro reformování státních podniků, kdyby byla významná státní přítomnost (nejen) ve výše uvedených odvětvích pouze dočasná či okrajová. Zároveň právě vydáním Instrukcí, a v souladu s nimi, dochází k institucionálnímu ukotvení státního vlastnictví, což je následováno posílením průmyslové politiky podporující vybraná odvětví.²⁷⁶

Státní vlastnictví v klíčových odvětvích

Abychom ukázali, že úsudek o rozsahu státních podniků nečiní studie pouze na základě strategie čínské vlády, zaměříme se nyní na podíly významnosti státních podniků ve vybraných výše zmíněných odvětvích. Pokud totiž stát podle Instrukcí má v plánu ochraňovat státní vlastnictví, je důležité analyzovat, jak významnou roli tato forma vlastnictví v ekonomice hraje. V odvětvích, kde je toto vlastnictví dominantní, se dá očekávat v souladu s Instrukcemi omezování jiných forem vlastnictví.

Cílem je ukázat, že státní podniky jsou v klíčových odvětvích často opravdu dominantní silou. Je na místě připomenout, že v čínských statistikách jsou jako státní podniky brány často pouze ty pod ústřední správou SASAC. Tím ovšem dochází k opomenutí podniků pod kontrolou místních vlád (respektive místních obdob SASAC), takže skutečný podíl státního sektoru v odvětví může být vyšší. Tyto nedostatky v čínském reportingu budeme dále v práci demonstrovat na příkladu automobilového průmyslu.

Vzhledem k tomu, že posouzení skutečného rozsahu státních podniků ve vybraných odvětvích je důležitou součástí analýzy v této části studie, je nutné získat data, která budou nabízet co nejúplnější obraz situace. Mnoho dat ukazuje, že podíl státních podniků ve skutečnosti není nijak výrazný, což je ovšem v rozporu se zkušenostmi autora i informacemi z rozhovorů. Pro přesnější posouzení rozsahu státního sektoru ve vybraných odvětvích je nutné se především vypořádat s několika problémy.

²⁷⁶ HEILMANN, Sebastian a SHIH, Lea. The Rise of Industrial Policy in China, 1978-2012. In: *Harvard-Yenching Institute Working Paper Series* [online]. Harvard: Harvard-Yenching Institute, 2013, s. 1-24 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.harvard-yenching.org/sites/harvard-yenching.org/files/featurefiles/Sebastian%20Heilmann%20and%20Lea%20Shih_The%20Rise%20of%20Industrial%20Policy%20in%20China%201978-2012.pdf.

Definice státního podniku dle Čínského statistického úřadu považuje za státní podniky ty entity, kde je stát nejvýznamnějším držitelem kontrolních práv. Čínský statistický úřad data agreguje do hlavních skupin, čímž zvyšuje jejich přehlednost.²⁷⁷ Je to ale na úkor jejich vypovídací hodnoty, neboť v rámci velkých agregovaných skupin, ve kterých není vysoký podíl státních aktiv, může být významná podskupina, kde je státní vliv významnější nebo zcela dominantní.

Dalším problémem jsou samotná seskupení velkých státních podniků, jejichž komplikovanou strukturu rozebírá následující část práce. Pro účely správné agregace dat je nutné dceřiné společnosti správně přiřadit k mateřským. To se jeví jako samozřejmé, ale v čínském prostředí se nejedná o jednoduchý úkol. Můžeme to demonstrovat na příkladu společnosti Sinopec. Například Institut bezpečnostního strojírenství v Qingdao (青岛安全工程研究院) může vystupovat samostatně a sám se zúčastňovat tendrů, nicméně je součástí Sinopec a jeho plný název je Sinopec Institut bezpečnostního strojírenství v Qingdao (中国石油化工股份有限公司青岛安全工程研究院). Jihozápadní ropné strojírenství, s.r.o. (石油工程西南有限公司), které má pobočky v 5 provinciích je ve skutečnosti také součástí skupiny Sinopec a správný název je tedy Sinopec Jihozápadní ropné strojírenství, s. r. o. (中国石化集团石油工程西南有限公司). Tyto entity, kterých mají velké státní podniky mnoho, tak mohou vytvářet umělé dojem, že se jedná jednak o více firem v odvětví a jednak, že to nejsou entity ve státním vlastnictví. Průměrný centrální státní podnik pod správou SASAC má přitom 185 dceřiných a podřízených společností, takže jejich konsolidace pro vypovídající statistiku není jednoduchý úkol a je nutné korigovat data.

Pokud tedy eliminujeme tyto problémy spojené se statistikou v Číně, získáme odlišný obraz čínské ekonomiky, jak je patrné z tabulky 9. Tabulka ukazuje podíl státních podniků na aktivech v daném odvětví. Ve statistice jsou uvažovány pouze podniky přesahující reportovací práh ročních tržeb vyšších než 5 milionů yuanů RMB. Odvětvové členění je převzato z čínského statistického úřadu a jedná se o data za první úroveň odvětvového členění, které je vhodné pro získání celkového pohledu na problematiku. Statistika je uvedena pro roky 2006, 2009 a 2012, takže zachycuje trend v průběhu téměř 10 let. Rok 2012 je vybrán záměrně jako rok, kdy uplynulo 10 celých let od vstupu Číny do WTO, při kterém se Čína zavázala k tržnímu směřování ekonomiky.

²⁷⁷ Data a související vysvětlivky viz 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

Tabulka 9 – Podíl státních podniků nebo podniků se státním kontrolním podílem na celkových aktivech ve vybraných průmyslových odvětvích (v letech 2006, 2009, 2012)

Průmyslové odvětví podle Čínského statistického úřadu	Podíl aktiv státních podniků nebo podniků s kontrolním podílem státu na celkových aktivech podniků v odvětví (pro podniky splňující reportovací práh) v roce (v procentech)		
	2006	2009	2012
Těžba čištění uhlí	82,26	75,86	70,18
Těžba ropy a zemního plynu	98,42	96,27	94,50
Těžba a zpracování neželezných rud	53,52	41,66	43,72
Zpracování ropy, koksování a zpracování jaderného paliva	65,07	62,08	57,05
Výroba surových chemických látek a chemických výrobků	42,13	34,16	29,72
Výroba a dodávka elektrické energie a tepelné energie	88,64	88,85	90,31
Výroba a dodávky zemního plynu	71,11	66,23	56,88
Výroba a dodávka vody	76,07	75,55	80,78
Výroba dopravních prostředků a zařízení	58,24	54,76	56,81
Výroba automobilů (zvláštní kategorie od roku 2012)	N.A.	N.A.	47,75
Výroba počítačů, komunikačních a dalších elektronických zařízení	15,26	17,92	18,20
Výroba strojního vybavení pro zvláštní účely	37,91	34,66	30,87
Výroba léčiv	29,47	19,81	18,84
Průměrný státní podíl na aktivech ve všech odvětvích	46,41	43,70	40,62

Zdroj: 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>; a vlastní výpočty.

Je nutné zmínit, že odvětví nebyla vybírána podle co nejvyššího podílu na aktivech, ale spíše s cílem uvést co nejširší a nejreprezentativnější vzorek čínské ekonomiky. Důležité je uvědomit si i nadále pokračující faktickou dominanci státního sektoru v mnoha odvětvích čínské

ekonomiky, a to i v době více než 10 let od vstupu Číny do WTO. Celkový podíl státního sektoru na všech průmyslových aktivech byl i nadále při agregátním pohledu kolem 40 % v roce 2012 a 39 % v roce 2014.²⁷⁸ Tento celkový podíl státního sektoru tak za 9 let klesl o necelých 6 %, tedy tempem asi 0,6 % za rok. Pokud vezmeme současně v úvahu dvouciferný ekonomický růst ve sledovaném období (průměrně téměř 11 % ročně), nepůsobí tento úbytek nijak významně. Nezdá se, že by se státní podniky zmenšovaly, ale spíše že jisté otevřené segmenty trhu se zvětšovaly.

Navíc, ačkoli převažuje trend snižování podílu státního sektoru v ekonomice, není to vždy pravidlem. Například data za odvětví „výroba počítačů, komunikačního a dalšího elektronického vybavení“ ukazují, že naopak došlo ke zvýšení podílu státního sektoru. Toto odvětví je přitom jedním z podporovaných odvětví v rámci 12. pětiletého plánu. Na základě dat z čínského průmyslového sektoru tedy nemůžeme říci, že by docházelo k výraznému úbytku státního sektoru. Opět se jedná o další důkaz toho, že na Čínu nelze nahlížet jako na tranzitivní ekonomiku.

Statistika může sice zkreslovat díky tomu, že bere v úvahu pouze entity, které měly roční tržby vyšší než 5 milionů yuanů RMB, což diskvalifikuje malé soukromé podnikání, ve kterém dominuje soukromý sektor. Nicméně v těch oblastech, které čínská vláda definuje jako strategické, i nadále významným způsobem dominují státní podniky, což by nezměnilo ani započítání drobného podnikání. Navíc můžeme těžko očekávat, že by například v automobilovém průmyslu došlo ke snížení státního podílu při započítání malých podniků – všechny firmy v tomto i v mnoha ostatních odvětvích jsou velkými podniky. Závěrem lze říci, že žádná země bývalého sovětského bloku v současnosti nedisponuje tak významným podílem státního sektoru, což lze demonstrovat na příkladu ČR.

Český statistický úřad definuje veřejné nefinanční podniky jako: „[...] všechny nefinanční podniky a kvazispolečnosti, které jsou podrobeny kontrole ze strany vládních jednotek; zahrnuje veřejné společnosti, příspěvkové organizace, veřejnoprávní instituce (Česká televize, Český rozhlas) a veřejné výzkumné instituce“.²⁷⁹ Tato definice je tak širší, neboť zahrnuje

²⁷⁸ Data za rok 2014 jsou nejnovější dostupná. Viz 国家数据: National Data. 中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

²⁷⁹ ČSÚ. Sektor nefinančních podniků. In: *Historická ročenka národních účtů – 1990 až 2010* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/17363162+501312t07.pdf/eff873d9-01d4-41f6-9003-54257bc8655b?version=1.0>.

do statistiky i čistě příspěvkové organizace, zatímco čínská statistika mluví o korporacích s kontrolním vlivem vlády. Nicméně i podle této definice byl v roce 2009 podíl státních aktiv na celkových aktivech nefinančního sektoru necelých 20 %.²⁸⁰ Pokud bychom použili čínskou statistiku, podíl by byl výrazně nižší, neboť podniky pod kontrolou státu jsou v ČR v současnosti výjimečné. Opět se tedy ukazuje, že i přes klesající podíl státního sektoru v Číně se nedá mluvit o rychlém a přímém přechodu k tržní ekonomice.

Z dat Čínského statistického úřadu není patrné, jaká míra konkurence uvnitř odvětví panuje. Konkurenční prostředí může i v případě státní dominance přinášet tržní principy fungování v rámci segmentu. Pro ilustraci koncentrace v odvětvích a případného rozsahu státních monopolů práce využije data předložená Paulem Hubbardem, který se systematicky zabývá datovým výzkumem čínské ekonomiky. Tato data berou v úvahu jak ústřední, tak místní státní podniky i míru konkurence v rámci odvětví.²⁸¹

Hubbard se ve své studii z roku 2016 zaměřuje na měření rozsahu státních monopolů v Číně. Toto měření provádí pomocí Hirfindahl-Hirschmanova indexu. Ten je používán antimonopolními orgány v mnoha zemích jako ukazatel tržní síly firem v rámci odvětví. Tržní podíly všech firem (buď jako desetinné číslo, nebo procento) v rámci odvětví se pro výpočet tohoto indexu umocní na druhou a sečtou. Pokud je HHI méně než 1 000 (0,1), odvětví je málo koncentrované, pokud je HHI v rozmezí 1 000 až 1 800 (0,1 až 0,18), jedná se o mírnou koncentraci. Při výsledku HHI vyšším než 1 800 (0,18) se pak jedná o vysokou koncentraci v rámci odvětví.²⁸² Tento ukazatel používají antimonopolní úřady při posuzování spojení podniků v rámci odvětví. Při výpočtu se sečtou tržní podíly kapitálově spřízněných firem a teprve následně se umocňují. Například pokud je v odvětví 5 firem a každá má tržní podíl 20 %, HHI bude roven 5 krát 400 čili 2 000. Pokud je HHI vyšší než 1 800, je to důvod pro zamítnutí anti-monopolním úřadem posuzované fúze. Proti datům již uvedeným mají Hubbardova data výhodu v tom, že zohledňují množství firem v odvětví a ukazují také podíly ústředních a místních státních podniků. Jeho analýza se dívá o jednu úroveň průmyslových

²⁸⁰ Rok 2009 je vybrán záměrně jako 20 let od sametové revoluce, kdy započaly hospodářské reformy. Data viz ČSÚ. *Historická ročenka národních účtů - 1990 až 2010* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/5013-12-n_2012-07.

²⁸¹ HUBBARD, Paul. Where have China's state monopolies gone? *China Economic Journal* [online]. 2016, roč. 9, č. 1, s. 75-99 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17538963.2016.1138695>.

²⁸² Herfindahl-Hirschmann-Index (HHI). *Concurrences: Glossary of Competition Terms* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.concurrences.com/Droit-de-la-concurrence/Glossaire-des-termes-de/Herfindahl-Hirschmann-Index-HHI?lang=en>.

odvětví níže než analýza na základě dat čínského statistického úřadu. Nevýhodou ovšem je, že vycházel z dat pro rok 2009. Přesto jeho výsledky stojí za zmínění.

Ukazatel HHI v tabulce ukazuje, kolik by byl HHI v odvětví, pokud budeme státní podnik brát jako entitu ovládanou SASAC či místním ekvivalentem SASAC. Může to znamenat například to, že mnoho uhelných dolů v provincii Shanxi bude sdruženo pod jedním majitelem – místním ekvivalentem SASAC v Shanxi, což zvýší koncentraci v odvětví. To samé platí o podnicích pod správou ústředního SASAC – jejich podíly jsou sdruženy pod jediného majitele. Při podílech státního sektoru Hubbard využil podíl státních entit na celkových tržbách celého segmentu.

Tabulka 10 – Podíl státních podniků ve vybraných průmyslových odvětvích a jejich potenciální HHI v roce 2009

Odvětví dle čínského statistického úřadu	Potenciální HHI ¹	Státní vlastnictví (v %) ²		
		Ústřední státní podniky	Místní státní podniky	Celkem státní podíl
Zpracování surové ropy a související produkty	0,52	62	20	82
Těžba surové ropy a zemního plynu	0,83	89	8	97
Přenos a distribuce elektrické energie	0,50	80	20	99
Automobily	0,13	33	55	88
Lokomotivy, vagony a vlaky	0,48	70	17	87
Alkoholy a destiláty	0,06	1	53	53
Parní turbíny a vybavení	0,29	63	25	88
Tavení oceli	0,07	22	50	73
Výroba televizních a rádiových přijímačů	0,18	13	29	42

Zdroj: HUBBARD, Paul. Where have China's state monopolies gone? *China Economic Journal* [online]. 2016, roč. 9, č. 1, s. 75-99 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17538963.2016.1138695>.

¹Tento ukazatel ukazuje, kolik by mohl být HHI v odvětví, pokud budeme státní podnik brát jako entitu ovládanou SASAC či místním ekvivalentem SASAC. Může to znamenat například to, že mnoho uhelných dolů, například v provincii Shanxi, bude sdruženo pod jedním majitelem – místním ekvivalentu SASAC v Shanxi, což zvýší koncentraci v odvětví.

²Hubbard vycházel z tržeb státních podniků v rámci odvětví, ne z celkových aktiv v odvětví.

Výsledky tedy potvrzují nejen již výše uvedené významné podíly státních podniků ve vybraných odvětvích, ale zároveň i sklony k monopolu. V tržních ekonomikách je normální, že antimonopolní orgán nepovoluje spojení dvou či více podniků, pokud by výsledný HHI v odvětví byl vyšší než 1800, respektive 0,18 v tomto případě. Kromě více či méně očekávatelných monopolů v oblasti přírodních zdrojů tak například zjistíme, že odvětví vlaků a lokomotiv má velmi silné sklony ke (státnímu) monopolu, to samé lze říci o parních turbínách. Ve výrobě televizních a rádiových přístrojů a dalších odvětvích (např. zemědělské vybavení či letadla) rovněž panuje významná koncentrace a zároveň vysoký podíl státního vlastnictví. Relativně vysoká koncentrace panuje nicméně i v automobilovém odvětví, kde přitom státní podíl v sektoru činí 88 %.

Tyto údaje podávají reálný obraz čínské ekonomiky jako ekonomiky, kde mají státní podniky velmi významný vliv. Ukázali jsme rovněž, že stát má podle vlastních deklarací za úkol využívat tržní nástroje k maximalizaci hodnoty státního majetku. V případě Číny při daném rozsahu státního sektoru jsme tak uvedli řadu potvrzení toho, že se nemůže jednat o ekonomiku v přechodu, ale o záměrně zaváděný státní kapitalismus. Státní vlastnictví je totiž natolik inherentním prvkem v celém čínském ekonomickém systému, že není srovnatelné s žádnou tranzitivní ekonomikou v regionu střední a východní Evropy. Velikost a význam státních podniků jsou samy o sobě rizikem pro rozvoj tržních principů, ke kterým se Čína zavázala například v rámci WTO. Ryze čínským fenoménem pak zůstává velmi významné vlastnictví podniků ze strany místních vlád, které je dle hodnoty aktiv dokonce významnější než vlastnictví centrální vlády. V tabulce 10 jsou proto pro přehlednost uvedeny podíly místních vlád na vlastnictví aktiv ve vybraných sektorech.

Vzhledem k těmto závěrům je neobvyklé, že vliv státu a státních podniků v čínské ekonomice bývá v nejnovějších studiích spíše marginalizován.²⁸³ Podle oficiálních údajů je přitom v Číně okolo 150 tisíc státních podniků s celkovými aktivy ve výši 100 bilionů yuanů RMB.²⁸⁴ Základním problémem při pochopení vlivu státu a čínských státních podniků je jejich velmi moderní image – tyto podniky jsou obchodovány na burzách v Šanghaji, Shenzhenu i Hong Kongu, mají dnes globální růstové strategie, každý rok dosahují značných zisků a mnoho

²⁸³ Například LARDY, Nicholas R. *Markets over Mao: the rise of private business in China*. Washington, D.C.: Peterson Institute for International Economics, 2014.

²⁸⁴ China urges SOE modernization through mixed ownership reform. In: *The State Council, The People's Republic of China, Latest Releases* [online]. 2015, (24.9.2015) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: http://english.gov.cn/policies/latest_releases/2015/09/24/content_281475197422388.htm.

badatelů na ně nahlíží jako na ekonomicky se chovající entity. Čínský státní podnik není typickým státním podnikem, jak by si ho představil například obyvatel střední a východní Evropy, kde se státní podniky staly symbolem neefektivity, korupce a nepotismu.

Samotný význam státního sektoru by teoreticky nemusel sám o sobě být v rozporu s tržními principy (tak je tomu například v Norsku). Stejně tak deklarace o posilování státního vlastnictví a udržování společenské stability pomocí zvyšování životní úrovně nemusí být samy o sobě v rozporu s tržními principy. Zvyšování životní úrovně je zcela legitimním cílem mnoha vlád na světě. Ne všechny vlády světa ovšem mají možnost v zájmu splnění jejich cílů popírat tržní principy, neboť nemají dostatečné nástroje. Má vláda v Číně tyto nástroje? Může opravdu natolik výrazně ovlivňovat ekonomiku? Pokud by stát zasahoval do řízení státních podniků či je používal k plnění svých neekonomických cílů, jedná se při jejich velikosti a významu bezpochyby o projev státního kapitalismu. Jinými slovy pokud práce ukáže, že stát má páky na ovlivnění státních podniků a tyto podniky používá k plnění neekonomických cílů, pak jsme ukázali, že se jedná o státní kapitalismus a ne o tranzitivní ekonomický systém.

3.3 Čínský státní podnik jako reprezentant státního vlastnictví

Státní podnik je klíčovým pilířem státního vlastnictví v Číně. Práce se z tohoto důvodu nyní zaměří na *modus operandi*, strukturu a řízení čínských státních podniků. Tím bude možné současně analyzovat i vliv státu v těchto podnicích. Pokusíme se tak odpovědět na otázku, zda jsou státní podniky nezávislé entity, které usilují o ekonomické cíle, či zda v jejich rozhodování hrají roli i jiné, než ekonomické faktory.

Podle čínského zákona o státním vlastnictví aktiv podniků (Law of the People's Republic of China on the State-Owned Assets of Enterprises; 中华人民共和国企业国有资产法) je státním podnikem (resp. aktivem) entita, která je buď v úplném státním vlastnictví, nebo v částečném státním vlastnictví bez ohledu na to, zda je toto vlastnictví většinové či menšinové. Zákon byl přijat v roce 2009 a stejně jako výše zmiňované Instrukce dále ukládá státu ve článku 7 přijímat taková opatření, která napomohou:

- směřování státního kapitálu do důležitých a klíčových průmyslových odvětvích pro národní hospodářství a bezpečnost;
- optimalizaci struktury státní ekonomiky (sektoru);
- reformám a rozvoji státních podniků a státní ekonomiky (sektoru);

- posílení kontroly a vlivu státní ekonomiky (sektoru).²⁸⁵

Stejně jako v Instrukcích je zde uvedeno, že stát by měl učinit vše pro posílení kontroly státní ekonomiky. Nejedná se tedy o deklarované směřování směrem k privatizaci. Po experimentech s reformami se čínští vůdci rozhodli vybudovat ze státních podniků „národní šampiony“ a za tímto účelem došlo k jisté korporatizaci těchto konglomerátů.²⁸⁶ Konečným důsledkem této politiky bylo založení již zmiňované Státní komise pro řízení státních aktiv. Je to právě SASAC, která jménem „lidu“ řídí státní podniky pod správou ústřední vlády.

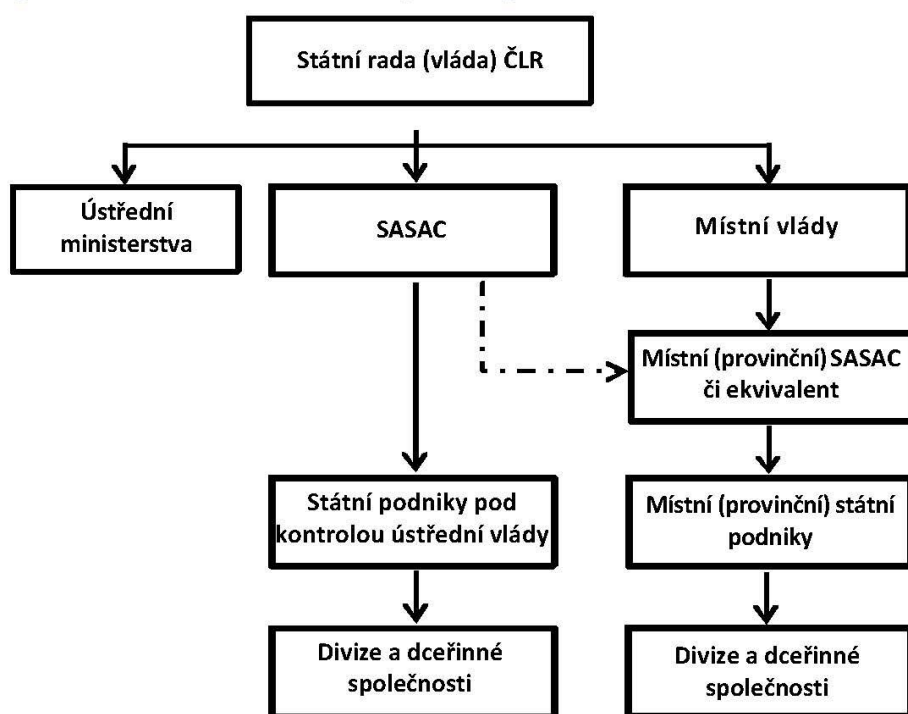
V Číně jsou dále ještě státní podniky ve vlastnictví provinčních a místních vlád, které jsou pod správou místních ekvivalentů SASAC, z nichž některé vznikly znárodněním původních venkovských podniků. Z těchto struktur je ovšem vyjmut finanční sektor, neboť je tento sektor klíčovým pro rozvoj ekonomiky. Proto jsou státní bankovní instituce ovládány ústřední Čínskou komisí pro bankovní regulaci (China Banking Regulatory Commission; 中国银行业监督管理委员会; dále jen CBRC), státní pojišťovny Čínskou komisí pro regulaci pojišťoven (China Insurance Regulatory Commission; 中国保险监督管理委员会; dále jen CIRC) a státní instituce finančního a akciového trhu Čínskou komisí pro regulaci obchodu s cennými papíry (China Securities Regulatory Commission; 中国证券监督管理委员会; dále jen CSRC). Menšina státních institucí se rovněž nachází pod přímou kontrolou jednotlivých ministerstev, která byla za správu státních aktiv odpovědná před založením SASAC, např. ministerstva obchodu, školství či vědy a obchodu.

Níže uvedené schéma nám obecně ukazuje strukturu řízení státních podniků, které nespádají do žádné zvláštní kategorie. SASAC je tedy od roku 2003 pověřen správou státních podniků, které se pod jeho vedením přetvořily v národní šampiony s globálními ambicemi.

²⁸⁵ 中华人民共和国企业国有资产法（全文）. *中国网: China.com.cn* [online]. Peking: 中国互联网新闻中心, 2008 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.china.com.cn/policy/txt/2008-10/29/content_16680911.htm.

²⁸⁶ LIN, Liwen a MILHAUPT, Curtis J. We Are The (National) Champions: Understanding The Mechanisms Of State Capitalism In China. *Stanford Law Review* [online]. 2013, roč. 65, č. 4, s. 697-759 [cit. 2016-01-21]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1353300290/abstract?accountid=17203>.

Diagram 2 – Schéma státní kontroly podniků po roce 2003

Zdroj: Rozhovory; SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. An Analysis of State-owned Enterprises and State Capitalism in China. In: *The U.S.-China Economic and Security Review Commission* [online]. Washington, D. C., 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf

Jádrová/mateřská společnost

Na vrcholu hierarchie čínského státního podniku je holdingová společnost, která byla při procesu korporatizace oddělena z přímé správy ústředních ministerstev.²⁸⁷ Tato společnost tvoří jádro celé skupiny, určuje alokaci zdrojů a slouží jako prostředník mezi dceřinými firmami v různých odvětvích. Tento mateřský holding je vždy ze 100 % vlastněn SASAC, která vykonává dohled nad fungováním podniku.²⁸⁸

²⁸⁷ SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. An Analysis of State-owned Enterprises and State Capitalism in China. In: *The U.S.-China Economic and Security Review Commission* [online]. Washington, D. C., 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf.

²⁸⁸ LIN, Liwen a MILHAUPT, Curtis J. We Are The (National) Champions: Understanding The Mechanisms Of State Capitalism In China. *Stanford Law Review* [online]. 2013, roč. 65. č. 4, s. 697-759 [cit. 2016-01-21]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1353300290/abstract?accountid=17203>.

Společnost obchodovaná na burze

Tato společnost tvoří „výkladní skříň“ celé skupiny. Bývá obchodována na burzách v Číně, Hong Kongu či kdekoli jinde ve světě. Například akcie společnosti Huaneng Power International Incorporated jsou obchodovány na burze v New Yorku.²⁸⁹ Tato firma je však pouze dceřinou společností China Huaneng Group (中国华能集团公司), což je jeden z velkých státních podniků v oblasti elektrické energie. Obchodovaná dceřiná firma slouží k vylepšení image skupiny i k dosahování jejích cílů. Můžeme se na tomto místě pouze domýšlet, jakým způsobem další státní podniky či čínské suverénní fondy mohou ovlivňovat cenu akcií těchto obchodovaných společností patřících do skupin státních podniků. Mateřský holding vždy vlastní více než 50 % akcií této na burze obchodované dceřiné firmy.

Finanční společnost

Státní podniky mohou díky jejich organizaci do podnikových skupin zakládat i jednu nebo více finančních společností, tedy nebankovních finančních institucí, které poskytují služby členům skupiny v rámci holdingu. Tyto entity jsou přitom vyjmuty z omezení mezifirmních úvěrů.²⁹⁰ Finanční společnosti jsou v rámci skupiny velmi důležité, neboť poskytují širokou škálu aktivit pro členy skupiny – od půjček přes výměny peněz až po úpisy akcií, tedy služby, které by za obvyklých okolností poskytovaly komerční a investiční banky. Tyto aktivity jsou sice teoreticky pod kontrolou CBRC, avšak nelze nalézt příliš indicií o tom, že by byly finanční společnosti pod tlakem bankovního regulátora v jiné oblasti než z důvodu potenciální konkurence státním bankám.²⁹¹ Dále tyto firmy obvykle poskytují spotřební úvěry na zboží vyráběné skupinou a dokonce mohou investovat do akcií. Tento druh entity najdeme ve státních podnicích pod správou SASAC, a dokonce i v podnicích pod provinční správou.²⁹²

Tyto finanční společnosti tak s minimálním dohledem provádějí širokou škálu finančních, bankovních a investičních operací. Finanční společnosti disponují značným množstvím

²⁸⁹ Quote. *New York Stock Exchange* [online]. New York, 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <https://www.nyse.com/quote/XNYS:HNP>.

²⁹⁰ Nyní by mělo dojít v tomto ohledu ke změně, respektive k ní již od září 2015 došlo. Reakce soukromého sektoru se zatím ovšem nedají nijak analyzovat. Viz GLÜCK, Ulrike a CAO, Cyndi. Intercompany loans now possible in China. In: *Lexology.com* [online]. 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=c67d7c6c-df47-4be8-988f-04d731d3a65b>.

²⁹¹ Alespoň podle informací regulátora nejsou uvedena žádná nová opatření či doporučení v této oblasti. Jedinou výjimku může představovat situace, kdy by tyto finanční instituce mohly začít konkurovat státním bankám. Viz CBRC. *China Banking Regulatory Commission* [online]. [Peking]: China Banking Regulatory Commission, 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.cbrc.gov.cn/english/index.html>.

²⁹² Rozhovory.

kapitálu, které je v některých případech srovnatelné s bankami střední velikosti. Typické pro tyto společnosti je, že operují spíše s nízkým profilem a o jejich činnostech se jen obtížně získávají informace. Pro většinu lidí je tak nemožné získat informace o jejich činnosti či jejich hospodaření. Například informace o China Petroleum Finance, podle odhadů největší z finančních společností, se získávají velmi obtížně – na stránkách v čínštině o ní není zmínka. Je zmíněna pouze ve struktuře firmy uvedené ve výroční zprávě a na anglické verzi stránek kvůli vztahům s investory.²⁹³ Podle informací dostupných ve výroční zprávě China Petroleum Finance v Hong Kongu, dceřiné společnosti China Petroleum Finance, disponovala v roce 2012 tato hongkongská dceřiná společnost aktivy ve výši až 20 miliard USD. Můžeme tedy důvodně očekávat, že mateřská finanční společnost disponuje větším objemem aktiv, což z ní činí velmi mocnou organizaci srovnatelnou se střední bankou, avšak s menším nebo žádným dohledem nad jejími operacemi.²⁹⁴ Tato společnost pak prostřednictvím dceřiných firem v Hong Kongu a dalších finančních centrech může působit na mezinárodních trzích.

Finanční instituce integrované ve skupině státního podniku tak umožňují investovat poměrně značné sumy peněz, u kterých se velmi obtížně dohledává jejich původ. Zdroj těchto peněžních prostředků má sice pocházet z vkladů jednotlivých členů skupiny, ale pouze velmi obtížně by se dokazovalo, že peníze pocházejí z jiného zdroje, což je rizikové například v případě státních subvencí těmto podnikům. Ještě složitější by to bylo, pokud by taková finanční společnost uložila prostředky do státní banky a obdržela za tento vklad úroky, které by byly vyšší, než by umožňovala situace na trhu. Podle některých indicií z rozhovorů se právě toto děje, ač se samozřejmě jedná z pohledu WTO o nedovolené subvence domácím (státním) podnikům. Tyto finanční společnosti (často přes dceřinou entitu v Hong Kongu) mimo jiné čínským státním podnikům slouží k investicím do aktiv v zahraničí. Jak bylo ukázáno, může být těžké vysledovat původ investovaných peněz.

Výzkumné ústavy

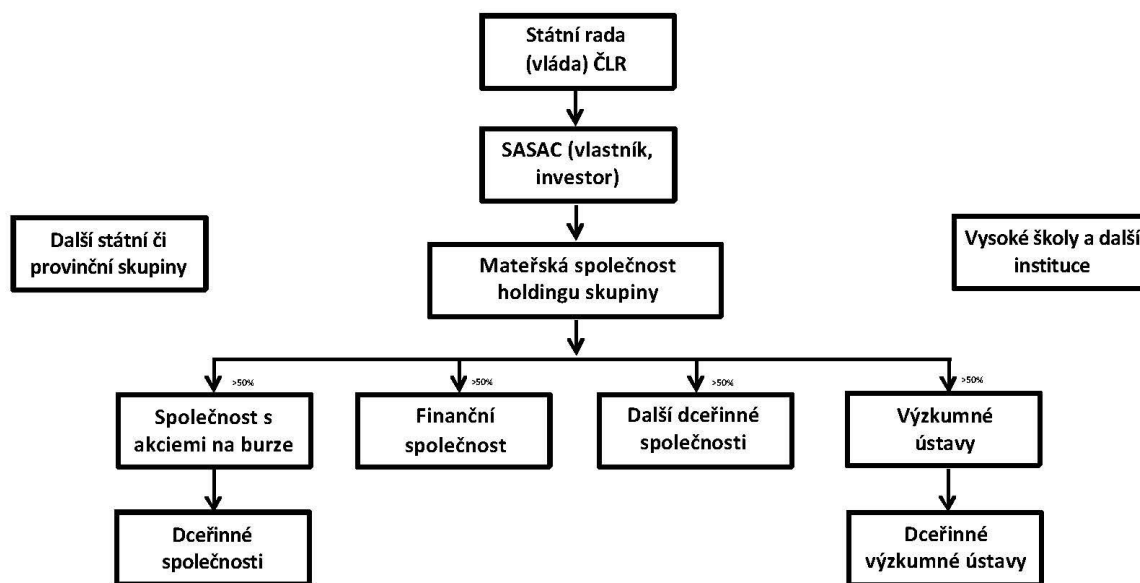
Výzkumné ústavy tvoří nedílnou součást skupin státních podniků zejména jako důsledek tlaku vlády na výzkum a vývoj. Tyto entity se specializují na výzkum v oblasti podnikání daného

²⁹³ CNPC. 中国石油 [online]. [Peking]: China National Petroleum Corporation, © 1998-2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.cnpc.com.cn/cnpc/index.shtml>.

²⁹⁴ CNPC Finance (HK) Limited. CNPC: China National Petroleum Company [online]. 2012 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://cpf.cnpc.com.cn/cpf/xggsnb/201406/15cb38e7c2794406a24181863db9c08a/files/89532d1a87fe4a8db21e8c6760573556.pdf>.

státního podniku a často spolupracují s univerzitami. Jsou zřizovány jako neziskové organizace placené mateřskou firmou v holdingu, a často mohou sloužit jako místo pro zaměstnance firem ve skupině, se kterými se však mateřská firma nechce z různých důvodů rozloučit.²⁹⁵ Dále se zabývají výzkumem v různých odvětvích více či méně souvisejících s předmětem podnikání skupiny, na což často dostávají štědré granty od místní či centrální vlády.

Diagram 3 – Schéma struktury skupiny státního podniku

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informací o podnicích na jejich stránkách a na základě rozhovorů.

Po tomto stručném představení obvyklého uspořádání skupiny čínského státního podniku pod správou SASAC, kterých je v současnosti 106 (snížení ze 198 v roce 2003), je možné konstatovat, že státní podniky tvoří rozsáhlé holdingové skupiny, které mají v průměru celkem kolem 200 dceřinných společností.²⁹⁶ Analogická struktura se dá očekávat i v případě státních podniků pod kontrolou místních vlád, které jsou podle celkové hodnoty aktiv srovnatelné či dokonce významnější než ty pod ústřední správou. Ač samotný počet podniků pod správou SASAC není nikterak závratný, jedná se o významné podniky značného rozsahu. Nyní se stať zaměří na samotnou instituci SASAC, tedy správce těchto podniků.

²⁹⁵ Rozhovory.

²⁹⁶ 央企名录. 国务院国有资产监督管理委员会: *State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. Peking: 国务院国资委信息中心, 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/n86114/n86137/index.html>.

3.4 SASAC, státní podniky a státní vliv

SASAC je bezesporu největším majoritním akcionářem na světě podle hodnoty ovládaných aktiv. V sektorech, které stát určil za strategické či klíčové, mají státní podniky dominantní postavení a společným jmenovatelem všech těchto podniků je právě SASAC jako jejich majoritní akcionář. Je tedy s podivem, že o této organizaci máme k dispozici tak málo informací, a proto zde hrály důležitou roli rozhovory s čínskými akademiky, byznysmeny a politiky.

Podle vlastních webových stránek má SASAC 9 základních úkolů. Mezi ty hlavní patří:

- akcionářský kontrolní dohled nad státními podniky pod správou ústřední vlády;
- udržování a zhodnocování hodnoty svěřených aktiv, řízená restrukturalizace svěřených aktiv;
- odpovědnost za personální politiku ve svěřených podnicích, včetně systému hodnocení, odměňování a trestání vedení podniků na základě jejich výsledků;
- odpovědnost za předávání zisků státu a rozpočtovou politiku svěřených státních podniků;
- odpovědnost za přípravu zákonů a regulací ohledně státních podniků a jejich činnosti;
- provádění dohledu nad činností místních státních podniků.²⁹⁷

Pokud pomineme odpovědnost za přípravu zákonů spojených s působením státních podniků v ekonomice, kde je SASAC v jasném střetu zájmů, působí rozsah činností vcelku logicky. Předmětem studia nyní bude systém, kterým SASAC vybírá a dosazuje řídicí pracovníky státních podniků. Vzhledem k hierarchické struktuře čínských firem a celé společnosti obecně je způsob vybírání řídicích pracovníků klíčový. Vedení podniků totiž disponuje obrovskými pravomocemi.

Především je třeba si uvědomit, že ve všech státních podnicích existují dva paralelní systémy hierarchie – standartní podniková hierarchie a stranická hierarchie. Tento fakt sám o sobě není žádným tajemstvím, ale přesto málokdo docení dopady tohoto duálního systému, který však zůstává často skryt například před zraky zahraničních partnerů.

Můžeme zde uvést i jeden příklad z praxe. Manažer nejmenované české firmy, který se v čínském prostředí pohybuje několik let, mi při rozhovoru řekl, že si není vědom toho, že by

²⁹⁷ SASAC. *State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. [Peking]: SASAC, 2016 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/n86114/index.html>.

se někdy setkal s „komunistou“. Když jsme se podívali na vizitky jeho obchodních partnerů ze státních podniků, opravdu tam zmínka o stranické funkci nebyla. To platilo ovšem pro anglickou verzi vizitky. Na té čínské dotyční měli všechny své funkce včetně té v komunistické hierarchii a onen manažer byl překvapen, když jsem mu řekl, že se potkal s náměstkem tajemníka komunistické buňky v podniku.²⁹⁸

Podniková hierarchie v čínských státních podnicích bývá podobná té obvyklé ve světě, tedy s generálním ředitelem na vrcholu. Nicméně na rozdíl od RTE zde poměrně často schází představenstvo. Tento orgán zatím funguje pouze v asi 50 státních podnicích, tedy ani ne v polovině z celkového počtu pod správou SASAC.²⁹⁹ To je vzhledem k velikosti a významu státních podniků překvapující, ale o to větší význam má jmenované vedení podniku.

Paralelní stranická hierarchie má na vrcholu tajemníka stranického výboru, několik jeho zástupců a tajemníka komise pro kontrolu (Inspection Commission; 审计委员会). Tato komise je poměrně důležitá, neboť má obvykle přímé napojení jednak na SASAC, jednak v případě potřeby i na obávanou Ústřední disciplinární komisi KSČ (Central Commission for Discipline Inspection of the Communist Party of China; 中国共产党中央纪律检查委员会), takže může v případě potřeby obejít vedení podniku. Obvykle platí, že tyto dva systémy mají jakousi dohodu o „personální unii“, takže generální ředitel je současně tajemníkem stranického výboru v podniku. Jednotliví manažeři pak drží odpovídající pozici v hierarchii stranického výboru.

Toto duální hromadění funkcí ovšem nefunguje automaticky a nelze si myslet, že by bylo možné vystoupat vysoko v hierarchii podniku, aniž by člověk měl podporu oné stranické hierarchie. Tento prostý systém tak ukazuje, že čínský stát, respektive KSČ, má významný vliv ve státních podnicích. Ve skutečnosti má navíc mnoho soukromých podniků také stranický výbor, a tím pádem se výše popsaný vliv strany rozšiřuje i na soukromý sektor.³⁰⁰ Podnikatelé napojení na politické strany, získávají preferenční zacházení i v zemích s tržní ekonomikou. Jenže zatímco například v ČR je nejpozději po 4 letech „nebezpečí“ změny vlády přinášející riziko změny politických poměrů a preferencí, v Číně toto riziko existuje v menším měřítku, takže investice do propojení se stranou je tak více přitažlivá. Soukromé podniky si od zakládání stranických výborů slibují lepší vztahy s (obvykle místní) vládou, lepší přístup k úvěrům či jiné

²⁹⁸ Z vlastní zkušenosti pak mohu dodat, že komunistická funkce bývá často až dole v seznamu všech funkcí, které dotyčný drží, a proto můžou někteří mít tendenci ji přehlédnout.

²⁹⁹ 新一轮国企改革将扩大董事会自主决策权 不做“花瓶”. 人民网: *People.cn* [online]. 2015 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://politics.people.com.cn/n1/2015/1214/c1001-27923879.html>.

³⁰⁰ Rozhovory.

preferenční zacházení. Již tento fakt sám o sobě ukazuje, jak hluboko celou čínskou ekonomikou prostupuje vliv státu. Toto je ale pouze rámcové institucionální nastavení celého systému, po jehož představení se studie může posunout o krok dále – ke konkrétním projevům a mechanismům tohoto vlivu státu v podnikové sféře.

Především u významné části státních podniků pod správou SASAC, konkrétně u 54 z nich, je vedení prověřováno a jmenováno přímo Organizačním oddělením ústředního výboru KSČ (Organization Department of the Communist Party of China; 中共中央组织部; toto oddělení je odpovědné za všechna jmenování v rámci KSČ, a je tak jedním z jejích nejmocnějších orgánů).³⁰¹ Týká se to zejména jmenování do pozic ve státních podnicích, které jsou spojené se stranickou hodností ministra. To je pak samo o sobě dalším příkladem propojení podniků a vlády, respektive strany. Od této praxe se sice postupně upouští, neboť je pozůstatkem doby před vznikem SASAC, ale názorně ukazuje vliv ústředních stranických orgánů na jmenování vedení státních podniků. Procedura jmenování pro ostatní státní podniky ovšem není nijak výrazně odlišná. Vedení sice jmenuje SASAC, ale musí přihlížet k doporučením orgánů strany a hlavně jednotlivých ministerstev, v jejichž gescích se dané podniky pohybují, přičemž finální schvalování je v moci státní rady, tedy vlády ČLR. Nejvýznamnější roli při vybírání vedení i nadále v pozadí často drží výše zmíněné Organizační oddělení.³⁰²

Ředitelé státních podniků jsou navíc vzděláváni ve stranických školách, včetně té nejprestižnější – Ústřední stranické školy v Pekingu – kde je nejspíše cílem zejména další testování loajality a přesvědčení studentů, ale i jejich pevnější propojení se stranickým establishmentem.³⁰³ Je tak vidět, jak při absenci představenstva ve státních podnicích je jmenovací proces vedení zcela v rukou jejich majoritního vlastníka SASAC a stranických organizací vyvíjejících na tuto instituci tlak. Změny na vedoucích pozicích státních podniků nejsou přitom v Číně nijak neobvyklé.

³⁰¹ Tato komise je v současnosti hlavním hybatelem kampaně proti korupci pod vedením prezidenta Xi Jinpinga. Ohledně jejího fungování viz např. NAUGHTON, Barry. SASAC and the rising corporate power in China. In: *China Leadership Monitor* [online]. Hoover Institution, 2008, s. 1-9 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://media.hoover.org/sites/default/files/documents/CLM24BN.pdf>.

³⁰² SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. An Analysis of State-owned Enterprises and State Capitalism in China. In: *The U.S.-China Economic and Security Review Commission* [online]. Washington, D. C., 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf.

³⁰³ MCGREGOR, Richard. *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers*. New York: HarperCollins Publishers, 2010.

Důkazem toho může být například výměna ředitelů konkurenčních státních komunikačních podniků China Unicom a China Telecom, kteří byli v srpnu 2015 vyměněni jeden za druhého. Něco podobného by se pravděpodobně nemohlo v tržním systému stát, neboť tak vysocí představitelé by měli ve smlouvě doložku o zákazu konkurence například kvůli předání tajných informací konkurentovi.³⁰⁴ Zároveň s tím byla oznámena změna ve vedení China Mobile, zbývající státní telekomunikační firmy, jejímž ředitelem se stal náměstek ministra pro průmysl a informační technologie.³⁰⁵ Z těchto příkladů je patrné, jakým direktivním způsobem dochází ke jmenování na klíčové pozice ve státních podnicích. Můžeme dovozovat, že pro SASAC nejsou podniky separátními entitami (jakými by byly v tržní ekonomice), ale spíše jedinou skupinou státních aktiv, se kterými může disponovat a měnit vedení, samozřejmě za minimálně tacitního souhlasu Organizačního oddělení strany.

Ukázali jsme, že stát má významný vliv na jmenování vedení státních podniků. Samo o sobě to vzhledem ke státnímu vlastnictví podniků není tak překvapivé. Důležité je ovšem, zda stát prostřednictvím SASAC tento vliv využívá pouze k plnění legitimního cíle majitele, tedy k maximalizaci zisku či hodnoty majetku, anebo tohoto vlivu využívá i k prosazování jiných, neekonomických cílů na úkor cílů ekonomických. To by pak vážným způsobem deformovalo trh, ale zároveň by to bylo projevem státního kapitalismu v Číně.

Prozatím se práce zaměřovala pouze na systém jmenování. Tomu ovšem předchází pečlivé hodnocení kandidátů, ať již ve smyslu jejich evaluace či samotného hmotného ohodnocení. Organizační oddělení strany a SASAC společně totiž vyvinuly komplexní systém hodnocení ředitelů státních podniků pod kontrolou ústřední vlády. Tento systém nezohledňuje jen ekonomická kritéria (finanční výsledky podniku), ale i takzvané „politické kvality“.³⁰⁶ Váha těchto dvou oblastí je přitom stejná – 50 %. Zde máme tedy zcela zjevný důkaz toho, že čínský stát navzdory svým prohlášením prostřednictvím státních podniků sleduje i jiné než ekonomické cíle. V praxi to znamená, že ředitel prosperujícího podniku může být sesazen, protože nedostatečně následoval linii strany, ať již hlásá cokoli. Tento systém je jednoduchým nástrojem ovládání státních podniků stranou, neboť je to strana, kdo kandidáta vybírá, ale je to

³⁰⁴ China Telecom and China Unicom chairmen swap roles. In: *CNBC* [online]. 2015 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.cnbc.com/2015/08/24/reuters-america-china-telecom-and-china-unicom-chairmen-swap-roles.html>.

³⁰⁵ Bosses of China Mobile, Unicom and Telecom reshuffled as Beijing revamps state-owned telecommunications firms. In: *South China Morning Post* [online]. 2015 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/tech/enterprises/article/1852075/china-mobile-names-former-regulator-new-chairman-amid-4g-and>.

³⁰⁶ DU, Ming. China's State Capitalism And World Trade Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2014, roč. 63, č. 02, s. 409-448 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1518608240?pq-origsite=summon>.

i strana, kdo hodnotí jeho výsledky, byť se vše odehrává přes „prostředníka“ v podobě SASAC. Tímto systémem je tak zajištěna spolupráce státních podniků při plnění cílů stanovených stranou, a to cílů, které zdaleka ne vždy jsou ekonomické a často mohou být dokonce v konfliktu s ekonomickými zájmy podniku. Ředitelé státních podniků se přirozeně raději řídí pokyny strany, než aby mysleli na ekonomické výsledky svěřeného podniku. Je to proto, že náklonnost strany potřebují pro jakýkoli další postup, kdežto za podnik odpovídají jen jistý krátký časový úsek, obvykle 3 roky.³⁰⁷ Podle informací z rozhovorů musejí vedoucí představitelé podniků reportovat v pravidelných intervalech straně i SASAC, jakým způsobem plní zadané cíle – ekonomické i jiné. Není nijak obtížné v tomto nastavení přímo i nepřímo ovlivňovat vedení podniku ohledně stran oblastí expanze, cenové politiky či vybírání smluvních partnerů.³⁰⁸

Toto chování, naprosto klíčové z hlediska fungování celého čínského ekonomického systému, můžeme demonstrovat na známém příkladu z roku 2008, kdy docházelo k rapidnímu růstu cen ropy, avšak státní podnik Sinopec uposlechl vládní rozhodnutí udržet nízké ceny benzínu a nafty i za cenu obrovských ztrát.³⁰⁹ Po několika měsících pak Sinopec obdržel vládní grant ve výši 15 miliard yuanů RMB jako „kompenzaci“ jeho ztrát a navíc přímo těžil z výhodných změn daní a poplatků odváděných z dovozu surové ropy až do výše kolem 70 miliard yuanů RMB.³¹⁰ Podobné jednání je ovšem zcela v rozporu s tržními principy. Soudobý příklad pak můžeme nalézt v těžebním odvětví, ve kterém státní podniky drží nízké ceny vstupů jako uhlí či železo pro celou ekonomiku, aby tak podpořily konkurenceschopnost čínských výrobků na globálních trzích. Dělají to za cenu již dva roky trvajících účetních ztrát všech podniků v tomto odvětví.³¹¹

Státní podniky jsou tak ochotné a schopné plnit neekonomické cíle státu, často z pohledu podniků protichůdné k jejich ekonomickým cílům. Tyto cíle mohou být různé povahy od obvyklého zachovávání zaměstnanosti přes získávání zahraničních aktiv po podporu dalších segmentů čínské ekonomiky, jak jsme ukázali například na těžebních podnicích v Číně.

³⁰⁷ “准官员”的晋升机制：来自中国央企的证据；The Political Promotion for Quasi-Government Officers: Evidence from Central State-owned Enterprises in China. In: *Ideas.repec.org* [online]. 管理世界, 2013 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/pramprapa/50317.html#cites>.

³⁰⁸ Rozhovory.

³⁰⁹ Not so gushing for oil firms. *中国网: China.org.cn* [online]. 2008 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/english/business/237554.htm>.

³¹⁰ UPDATE 1-Top China oil firms' shares climb on government help. In: *Reuters* [online]. 2008 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/petrochina-subsidy-idUKHKG27090420080421>.

³¹¹ Rozhovory a účetní závěrky firem.

Zhodnocení třetí kapitoly

Nejdříve jsme se zabývali povahou reformy z pohledu přístupu k soukromému vlastnictví a státního vlivu v ekonomice. Cílem této analýzy bylo posoudit, zda Čína od roku 1978 směřuje přímo od CPE k tržní ekonomice podobně, jak tomu bylo například v evropských zemích bývalého sovětského bloku. Ukázali jsme, že v přístupu k reformám a celkovému směřování čínské ekonomiky panovaly značné rozdíly mezi vedením KSČ v „předtitanismu“ a „potitanismu“ období.

Tyto rozdíly se odrážely i v konkrétních opatřeních. Z analýzy vyplývá, že po roce 1990 přestal stát podporovat drobné podnikání, jehož projevem byly na venkově tzv. venkovské podniky. Tyto podniky představovaly zárodky čínského kapitalismu „zdola“, kdy docházelo k velmi významným změnám na čínském venkově. Ukázali jsme, že po roce 1990 začal stát účelově podporovat rozvoj městských oblastí na úkor venkovských. Následkem toho například došlo k opětovnému nárůstu příjmové nerovnosti mezi městem a venkovem. Stát začal zároveň podporovat státní podniky a původní plány na jejich privatizaci byly naopak nahrazeny plány na jejich posílení a na vybudování velkých a konkurenceschopných státních podniků, takzvaných národních šampionů. Čínské reformy tedy nesměřovaly od roku 1978 přímo k tržní ekonomice, naopak po roce 1990 nastala v některých oblastech dokonce opačná tendence. Že se navzdory přijímaným názorům nejedná o žádný okrajový jev, můžeme demonstrovat například tím, že v období 1990 až 2003 pouhých 7 % IPO na obou čínských burzách tvořily soukromé podniky a je tedy zjevné, že státní sektor zůstával i nadále dominantním sektorem v čínské ekonomice.

Dále bylo nutné posoudit, zda státní podniky jsou tak významnou součástí čínské ekonomiky, jak se na první pohled zdá. Při bližším zkoumání se ukázalo, že tomu tak není ve všech odvětvích. Studie se proto snažila kromě obecné důležitosti státních podniků analyzovat i konkrétní odvětví, ve kterých jsou státní podniky stále velmi významné. Na základě analýzy čínských oficiálních dokumentů, zejména Instrukcí, tak byl vysvětlen a představen koncept preferenčních odvětví, tedy buď odvětví souvisejících se státní bezpečností, nebo klíčových průmyslových odvětví. V těchto odvětvích se stát plánovitě snaží podporovat státní vlastnictví.

Jedním ze základních cílů SASAC i státu je podle analyzovaných dokumentů a předpisů maximalizovat hodnotu státního vlastnictví i s podpůrným využitím tržních mechanismů. Účelem této strategie je zachování společenské stability. Již na základě rozsahu takto

definovaného seznamu odvětví je možné usuzovat, že čínská ekonomika není tranzitivní ekonomikou, ale ekonomikou plánovitě aplikující principy státního kapitalismu. Tento závěr vyplývá i z uvedených základních postulátů ohledně přístupu ke státním podnikům.

Závěry však není možné činit pouze na základě oficiálních dokumentů, a proto následovala analýza rozsahu státního sektoru (státních podniků) v jednotlivých odvětvích ekonomiky. Tato analýza ukázala, že státní podniky mají stále 40% podíl na všech čínských průmyslových aktivech. Jejich podíl je obzvláště vysoký v těch odvětvích, která stát v dokumentech určil jako „důležitá průmyslová odvětví a klíčové oblasti“. Rozsah státního sektoru je natolik významný, že není možné mluvit o jeho cíleném snižování a reformování – za téměř 10 let členství Číny ve WTO jeho podíl poklesl pouze o jednotky procent (o 0,6 % ročně), zatímco čínská ekonomika rostla dvouciferným tempem růstu. Navíc studie ukázala s pomocí Hirfindahl-Hirschmanova indexu, že v mnoha odvětvích panuje situace blízká se státnímu monopolu a není tedy možno bagatelizovat rozsah státního vlastnictví.

Teoreticky by nicméně bylo možné, aby i takto významná úloha státních podniků nebyla v rozporu se zaváděním tržních principů, pokud by stát jako jejich majitel sledoval pouze tržní a ekonomické cíle. Proto se studie v následující části zaměřila na organizaci čínského státního podniku, na způsob jeho řízení a na postup při jmenování řídicích pracovníků.

Následně bylo analyzováno uspořádání čínského státního podniku, které je v případě ústředních státních podniků obvykle podobné. Samotná organizace státních podniků dává důvod k obavám ohledně jejich průhlednosti a jejich čistě ekonomickým zájmům. Klíčové ovšem je, že SASAC jakožto organizace pověřená správou státních aktiv není nijak oddělena od státu. Stát (státní rada, organizační komise KSČ či ústřední ministerstva) zasahují do řízení státních podniků, a to včetně jmenování jejich vedení. Samotné vedení státních podniků tak nejenže vděčí za své jmenování straně (státu), ale navíc je pouze z půlky hodnoceno na základě ekonomické úspěšnosti podniku. Zbývající půlku hodnocení tvoří tzv. politické kvality. Tím bylo ukázáno, že státní podniky mohou sledovat i jiné než ekonomické cíle, přičemž byly popsány příklady ukazující, že se tak v praxi skutečně děje.

Jednou ze stěžejních otázek této práce bylo posouzení, zda je Čína pouze tranzitivní ekonomikou na přechodu od CPE k tržní ekonomice, či zda se v Číně jedná o projev specifického ekonomického systému – čínského státního kapitalismu. Právě v této části práce jsme ukázali, že v Číně funguje státní kapitalismus, a to zejména z těchto důvodů:

- 1) po roce 1990 se reformy zaměřovaly často na podporu státních podniků, ne soukromého podnikání;
- 2) státní sektor je dodnes významný a stát by měl podle oficiálních dokumentů usilovat o jeho rozvoj, zejména ve vybraných odvětvích;
- 3) v těchto vybraných odvětvích je státní sektor dodnes dominantní či dokonce monopolní, přitom se nejedná pouze o strategická odvětví (související s národní bezpečností), ale například i o automobilový průmysl;
- 4) v některých odvětvích, jako jsou například počítače a další elektronika, došlo naopak k posílení státního podílu v rámci sektoru, a proto se nedá jednoznačně mluvit o cíleném ústupu státního vlastnictví;
- 5) státní podniky se přetvořily v rozsáhlé holdingové skupiny s mnoha dceřinými společnostmi a mnoha zdroji financování, které dominují v určených segmentech;
- 6) stát pomocí SASAC zasahuje do rozhodování státních podniků, pokud uzná za vhodné; může státní podniky také užívat k plnění svých neekonomických cílů, zejména k udržení společenské stability, kterou spojuje s rostoucí životní úrovní obyvatelstva.

Všechny tyto závěry jsou v rozporu s tržním směřováním země. Naopak ukazují, že Čína plánovitě aplikuje principy státního kapitalismu k maximalizaci státního majetku a plnění cílů státní politiky. Není tedy možné přijmout tezi o dočasné povaze státního kapitalismu, když státní opatření naopak směřují k posilování státního sektoru. Není proto možné pohlížet na Čínu jako na tranzitivní ekonomiku na cestě k tržní ekonomice. Naopak je třeba nahlížet na Čínu jako na zemi plánovitě zavádějící státní kapitalismus. Obsah této části práce totiž ukázal, že současný stav je výsledkem cílené státní politiky, jejímž cílem bylo vybudování silného státního sektoru a silných státních podniků jako jeho představitelů.

Tím ovšem zdaleka není vyčerpána náplň práce. Odpověděli jsme na stěžejní otázku a můžeme nyní na čínskou ekonomiku nahlížet optikou státního kapitalismu. Je ale nutné také analyzovat jeho konkrétní projevy. Proto se budeme v následující části zabývat tím, jak se stát různými způsoby snaží podpořit domácí, hlavně státní, podniky ve snaze udržet růst domácí ekonomiky. Tato podpora je v souladu se systémovým nastavením čínské ekonomiky zaměřené na rozvoj národních šampionů, kterými jsou nejčastěji státní podniky.

4 Projevy státního kapitalismu

„Naši analytici na tom pracovali několikrát a stejně nepřišli na to, jak je možné, že to Číňané vyrobí tak levně, když mají většinu nákladů srovnatelných s námi.“

(Jan Hebnar, ředitel Kinex China)

Zpráva Výboru o subvencích a vyrovnávacích opatřeních WTO (Committee on Subsidies and Countervailing Measures; dále také SCM výbor) za rok 2014 obsahuje mimo jiné i souhrn zemí, které podle souvisejících pravidel WTO poskytují subvence domácí ekonomice podléhající oznamovací povinnosti vůči WTO. Mezi zeměmi poskytujícími dle Dohody WTO o subvencích a vyrovnávacích opatřeních (The Agreement on Subsidies and Countervailing Measures; dále SCM dohoda) z roku 1995 subvence najdeme všechny země EU, USA i Japonsko. Vzhledem k povaze čínské ekonomiky, která byla výše popsána, je poměrně překvapivé, že Čína dle vlastního vyhodnocení neposkytuje žádné dotace domácí ekonomice, které by byla dle pravidel WTO nucena reportovat.³¹²

Podle článku 25 jsou totiž signatáři SCM dohody povinni SCM výboru hlásit všechny subvence poskytnuté na všech úrovních vlády ve všech odvětvích včetně zemědělství (což je díky společné zemědělské politice EU primární důvod, proč státy EU podléhají notifikační povinnosti). Jak je možné, že Čína, která nepřiznává žádné dotace domácí ekonomice, je v současnosti státem, se kterým je v rámci WTO vedeno nejvíce sporů?³¹³ Jak je možné, že Čína, která podle obvyklých postulátů má komparativní výhodu v nízké ceně práce, exportovala v roce 2010 pouze 14 % výrobků považovaných za náročné na práci? Ve stejné době pak v čínském exportu dominovaly spíše kapitálově náročné výrobky, ačkoli pro jejich výrobu nemá Čína žádnou zřejmou komparativní výhodu.³¹⁴ Opravdu Čína neposkytuje žádné subvence domácí ekonomice? Především tyto otázky bude analyzovat následující část práce.

Aby bylo možné vysvětlit tento nesoulad, je nutné se na Čínu podívat optikou státního kapitalismu, kdy se vláda pomocí přímých či nepřímých dotací snaží cíleně podpořit domácí podniky za účelem růstu domácí ekonomiky. Čína ovšem jistě není jedinou zemí poskytující

³¹² WTO. *Report Committee On Subsidies And Countervailing Measures* [online]. [Geneva]: World Trade Organization, Committee On Subsidies And Countervailing Measures, 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=135544,128274,120734,120576,95212,31074,108003,92834,66578,71269&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextHash=.

³¹³ HALEY, Usha C. V. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: state capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

³¹⁴ Ibid.

podporu domácím podnikům. Proto je nutné nejdříve definovat, co je subvence a jaké druhy podpor jsou na mezinárodním poli tolerované a jaké ne. Dále studie naváže analýzou jednotlivých podpor, které čínská vláda přímo či nepřímo poskytuje, a čím se odlišují od podpor v RTE. Je rovněž nutné mít na paměti rozsah státního sektoru a kontroly, kterými jsme se zabývali v předchozí kapitole. Rozsah podpory a státních zásahů do fungování trhu bude demonstrován na automobilovém odvětví. Tyto dotace je nutné vnímat optikou státního kapitalismu, kdy se stát snaží podporovat ekonomický růst, aby zabezpečil sociální stabilitu, která představuje jeden z hlavních státních cílů.

Definice subvence dle WTO

Vzhledem k tomu, že každý stát chápe termín „subvence ekonomiky“ odlišně, je vhodné podívat se po mezinárodní definici, na které se státy dobrovolně shodly. Tento formát má již zmíněná SCM dohoda podepsaná v roce 1995 na půdě WTO, která je závazná i pro Čínu. Tato problematika je v současné době velmi aktuální, protože od 11. prosince 2016 má být Čína v souladu s jejím přijímacím protokolem do WTO považována za tržní ekonomiku.³¹⁵ Tato redefinice čínské ekonomiky může mít dalekosáhlé následky, například i složitější prokazování subvencí, dumpingu a jiných nekalých praktik: „Podle článku 15 přístupového protokolu Číny v případě podezření na dumpingový dovoz buď dotčený čínský výrobce prokáže, že se v jeho sektoru vyrábí za tržních podmínek, nebo může být výpočet normální ceny založen na jiných než čínských cenách.“³¹⁶

Pokud je Čína považována za netržní ekonomiku, je tedy možné dokazovat poškození domácích výrobců v importující zemi s pomocí tzv. alternativních metod, pokud čínští výrobci neprokáží, že podnikají v tržních podmínkách.³¹⁷ Tyto alternativní metody zahrnují například ono zmíněné použití světové ceny či ceny obvyklé v jiných zemích jako referenční ceny, takže

³¹⁵ Definice netržní ekonomiky dle WTO: země, kde má stát úplnou či významnou kontrolu nad cenami, nebo kde má stát úplný či významný monopol na obchod. Viz PUCCIO, Laura. *Granting Market Economy Status to China: An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy* [online]. Brusel: European Parliamentary Research Service, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA\(2015\)571325_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA(2015)571325_EN.pdf).

³¹⁶ Podle některých interpretací přístupového protokolu Číny se ovšem lhůta 15 let vztahuje pouze na použití alternativní ceny, ne na status tržní ekonomiky. Podle těchto názorů by Čína nadále zůstávala netržní ekonomikou a bylo by i nadále možné aplikovat související opatření WTO pro dovoz z netržní ekonomiky. Tím pádem by se postup obrany proti dovozům poškozujícím domácí výrobce nijak zásadně neměnil. Více o tom například viz ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. VŠE o... antidumpingu vůči Číně. In: *Hospodářské noviny: Ihned.cz* [online]. Praha: Economia, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-65240180-vse-o-antidumpingu-vuci-cine>.

³¹⁷ PUCCIO, Laura. *Granting Market Economy Status to China: An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy* [online]. Brusel: European Parliamentary Research Service, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA\(2015\)571325_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA(2015)571325_EN.pdf).

značně usnadňují prokázání případného dumpingu.³¹⁸ Pokud je Čína považována za tržní ekonomiku, je možné při anti-dumpingových řízeních využívat pouze čínskou cenu jako referenční. To například znamená, že pokud bude čínská domácí cena utvářena na základě netržních determinant k podpoře exportu, dojde ke značnému ztížení pozice států, které by se chtěly těmto praktikám bránit. Důkazní břemeno dokázání faktu, že cena není utvářena na základě tržních faktorů, nyní bude na nich. Vzhledem k tomu, že proti Číně je v současnosti vedeno nejvíce anti-dumpingových šetření ze všech členů WTO, vzbuzuje tato reklasifikace Číny obavy.³¹⁹ Dumping, tedy prodej zboží za hranicemi se ztrátou (pod výrobními náklady), je na mikro úrovni jednotlivých podniků a nesouvisí tedy přímo s předmětem zkoumání této studie, která se věnuje makro úrovni a státní podpoře domácím podnikům. Proto se nyní studie zaměřuje na subvence, tedy formy státní podpory domácím podnikům.

WTO, respektive SCM dohoda, definují subvenci jako „finanční příspěvek vlády nebo jiného veřejného orgánu na území členského státu, který přináší výhodu“.³²⁰ **Finanční příspěvek** zahrnuje granty, půjčky, kapitálové injekce, záruky za úvěry, fiskální úlevy či slevy, poskytování statků či služeb, nákupy zboží. **Veřejný orgán** dle definice zahrnuje nejen podpory ústředních či místních vlád, ale i podpory od státních podniků či dalších entit pod státní kontrolou, což je v případě Číny významné. O subvenci se jedná, pokud takový příspěvek **přináší výhodu**, tj. pokud ho příjemce získá za výhodnějších než tržních podmínek.³²¹ Úvěrování státního podniku státní bankou tak není subvencí, pokud je sjednán za tržních či podobných podmínek – zejména z pohledu velikosti úvěru, doby splatnosti či úrokové míry. Aby se podle pravidel WTO dále jednalo o subvenci, musí být opatření výlučné (neboli specifické), tedy nesmí být k dispozici pro všechny na trhu. SCM dohoda v tomto kontextu rozeznává 4 druhy výlučnosti:

- podniková výlučnost je zaměřená na dotování konkrétního podniku či skupiny podniků;
- odvětvová výlučnost je zaměřená na dotace určitému sektoru;

³¹⁸ PUCCIO, Laura. *Granting Market Economy Status to China: An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy* [online]. Brusel: European Parliamentary Research Service, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA\(2015\)571325_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA(2015)571325_EN.pdf).

³¹⁹ Statistics. *Antidumpingpublishing.com* [online]. 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.antidumpingpublishing.com/statistics>.

³²⁰ WTO. *Agreement on Subsidies and Countervailing Measures ("SCM Agreement")* [online]. [Geneva]: World Trade Organisation, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/subs_e.htm.

³²¹ Podle znění dohody. Viz WTO. *Agreement On Subsidies And Countervailing Measures* [online]. [Geneva]: World Trade Organisation, 1999 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf.

- regionální výlučnost je zaměřená na dotace výrobcům na určitém vybraném území;
- exportní podpory zaměřené na dotace vyváženého zboží.

Po definování pojmu subvence je SCM dohoda rozděluje do dvou základních kategorií - zakázané subvence a napadnutelné subvence (actionable subsidies). **Zakázané subvence** jsou ty, které cílí na zvýhodňování vyváženého zboží či preferování domácího zboží na úkor zahraničního zboží. Tyto dotace se ve své čisté podobě vyskytují spíše sporadicky, neboť státy využívají jiných, často nepřímých metod.

Napadnutelné subvence jsou napadnutelné v případě, že způsobují „škodlivé následky“ v ekonomikách dalších členských zemí WTO.³²² Může se jednat o škodlivé následky formou poškození domácích podniků při importu subvencovaných výrobků, nebo může jít i o poškození domácích výrobců na trzích třetích zemí, kde jejich výrobky nejsou konkurenceschopné oproti subvencovaným výrobkům.³²³ Důkazní břemeno ohledně škodlivých následků na ekonomiku nese stěžovatel a prokazování těchto nekalých praktik bývá v praxi velmi obtížné. Stěžovatel totiž musí dokázat existenci výlučné subvence, újmu (respektive škodlivé následky) pro domácí ekonomiku a příčinné spojení mezi nimi.³²⁴

Důvody pro podporu ekonomiky

Podpora domácí ekonomiky je jedním z hlavních cílů každé vlády. V širším pohledu se vlády snaží budovat pokročilý vzdělávací systém, kvalitní infrastrukturu či příznivý daňový systém právě proto, aby podpořily či „dotovaly“ domácí výrobce a následný ekonomický růst. Tyto dotace jsou však obecné a mohou z nich profitovat všichni aktéři v dané ekonomice. Stejně tak se státy snaží například o vyrovnávání ekonomických rozdílů mezi regiony, zachování sociální rovnováhy či rozvoj nových technologií v souladu s vládními cíli. Státní ekonomická diplomacie se snaží zajistit domácím výrobkům odbyt na zahraničních trzích na úkor jiných zemí atd. Implicitní i explicitní dotace či jiné druhy podpory jsou tak nedílnou součástí

³²² Podle znění dohody. Viz WTO. *Agreement On Subsidies And Countervailing Measures* [online]. [Geneva]: World Trade Organisation, 1999 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf.

³²³ Zemědělské dotace se posuzují ve zvláštním režimu – důsledek tlaku EU a dalších rozvinutých zemí.

³²⁴ European Commission. *EC submission in DDA negotiations: Agreement on Subsidies and Countervailing Measures* [online]. Brusel: European Commission Directorate-General for Trade, 2002 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/july/tradoc_112234.pdf.

hospodářské politiky většiny zemí, Čínu nevyjímaje. Než se zaměříme na čínské vládní subvence, stručně vymezení důvody pro podporu domácí ekonomiky přijatelné z hlediska ekonomické teorie, které jsou běžné v mnoha zemích.

Mezi hlavní důvody dotací a podpor domácí ekonomiky, které nebývají z pohledu ekonomické teorie zpochybňovány, patří například podpora nezralého průmyslu a nových perspektivních odvětví. Pokud je tato podpora správně zaměřena a časově omezena (což ovšem může být problém dodržet), může pomoci nastartovat v zemi nová odvětví, která po počátečním stádiu ochrany budou konkurenceschopná na světových trzích, což má mnoho pozitivních efektů na domácí ekonomiku. Většina zemí se v určité fázi ekonomického vývoje k podobné podpoře uchýlovala. Podpora nezralého průmyslu hrála podle mnohých autorů důležitou roli v ekonomickém rozvoji celé východní Asie po druhé světové válce.³²⁵ Samotná podpora rozvíjejícím odvětvím není zárukou jejich rozvoje, jak se ukázalo například v Brazílii v 80. letech v případě ochrany domácího počítačového průmyslu, který ani přes podporu nebyl schopen dosáhnout světové úrovně.³²⁶

Za další ekonomicky obhajitelný důvod pro dotace je uváděn výzkum a vývoj. Zde bývá argumentováno tím, že nové technologie vytvoří pro celou ekonomiku pozitivní externalitu a podpoří ekonomický růst. Technologicky méně vyspělé země mohou pomocí tohoto druhu dotací snížit technologickou mezeru.³²⁷ V této souvislosti se uvádí například Izrael po druhé světové válce. Dále se vlády pomocí dotací snaží plnit jiné cíle, které považují za strategické a přínosné. Zde tedy už nejde o čistě ekonomické zdůvodnění, ale například o ochranu venkova, kultury a zaměstnanosti v případě zemědělských dotací EU. Další podobnou dotací bývá, například v Číně i EU, běžné dotování veřejné dopravy na úkor osobních aut, které má za cíl snížit emise a spotřebu fosilních paliv. Dotace a podpory by ovšem vláda vždy měla poskytovat transparentně a bez diskriminace jakékoli skupiny subjektů. Dopad dotací by měl být kriticky zkoumán, neboť příliš dotací může způsobovat neefektivní alokaci zdrojů a může vážným způsobem poškozovat trh. V případě Číny je nestandardní rozsah podpor i jejich nízká transparentnost.

³²⁵ OZAWA, Terutomo. *The rise of Asia: the "flying-geese" theory of tandem growth and regional agglomeration*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2009.

³²⁶ LUZIO, Eduardo. *The microcomputer industry in Brazil: the case of a protected high-technology industry*. Westport, Conn.: Praeger, 1996.

³²⁷ OECD. *Subsidy reform and sustainable development: political economy aspects* [online]. Paříž: OECD, 2007 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/greengrowth/subsidyreformandsustainabledevelopment/politiceconomyaspects.htm>.

4.1 Dotace v čínské ekonomice

Dotace a podpory tedy využívá většina vlád na světě. Jaké způsoby podpory využívá vláda čínská, bude nyní předmětem zkoumání práce. Samotný rozsah těchto podpor je jedním z projevů státního kapitalismu. Pro uvedení do problematiky je vhodné uvést informace od nejmenovaného představitele státního podniku z provincie Shandong, podle kterého podnik při zakládání nových dceřiných společností v odvětvích či oblastech podle vládních doporučení od vlády (bez specifikace místní či ústřední) získá zadarmo do dlouhodobého pronájmu pozemek na výstavbu továrny, zajištěné financování s nízkými či nulovými úroky od státních bank, daňové zvýhodnění na několik let a případně i granty na výzkum a vývoj. To všechno ještě před tím, než podnik vůbec začne jakkoli budovat novou továrnu. Podle něj toto představuje způsob, jakým vláda usměrňuje a rozvíjí v souladu s modernizačními plány celou ekonomiku.³²⁸ Podniky tedy plní cíle vlády a jsou za to mnoha způsoby kompenzovány. Je ovšem otázkou, zda je podobný systém ekonomicky efektivní a dlouhodobě udržitelný.

Ústřední a místní vlády

Důležitým a specificky čínským prvkem subvencí a podpor v ekonomice je bezesporu velký význam místních vlád (míněny jsou tedy vlády na nižší úrovni než vláda ústřední, tj. vlády provinční a okresní) v ekonomice.³²⁹ V Číně panuje relativně významná fiskální decentralizace, jejímž projevem je například i velmi významné zadlužení některých samospráv. Podle agentury Xinhua činilo agregátní přímé zadlužení samospráv 15,4 bilionu yuanů RMB na konci roku 2014, přičemž nepřímé závazky pak 8,6 bilionu yuanů RMB, což představovalo oproti minulému roku nárůst o 40 %.³³⁰ Na splácení těchto dluhů ovšem mají čínské místní vlády možnost využít práva vydávat místní dluhopisy či zakládat místní finanční agentury. Místní vlády tedy disponují značnou fiskální samosprávou, která je podle některých badatelů hrozbou pro další rozvoj čínské ekonomiky.³³¹ Pro běžného Evropana mohou představovat provincie se svými státními podniky, rozsáhlými infrastrukturními projekty (provincie například staví

³²⁸ Rozhovory.

³²⁹ SHAFFER, Leslie. Moody's says China's local government debt restructuring is cutting risk. In: *CNBC* [online]. 2016 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.cnbc.com/2016/02/22/moodys-says-chinas-local-government-debt-restructuring-is-cutting-risk.html>.

³³⁰ TEJADA, Carlos. China Places Cap on Local Government Debt. In: *The Wall Street Journal: China News* [online]. 2015 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/china-places-cap-on-local-government-debt-1440928627>.

³³¹ LU, Yinqiu a SUN, Tao. *Local Government Financing Platforms in China: A Fortune or Misfortune?* [online]. [Washington, D.C.]: IMF Working Paper, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13243.pdf>.

vlastní dálnice) a hospodářským produktem (např. HDP provincie Shandong, 3. nejvyšší v rámci Číny, je srovnatelné s celkovým HDP Jižní Koreje) spíše entity na úrovni státu než pouhé samosprávné celky.

V Číně došlo díky fiskální decentralizaci k rozvoji „místního státního kapitalismu“, který funguje na podobných základech jako systém na ústřední úrovni. Státní orgány a podřízené organizace tak vytvořily systém vzájemné multidimenzionální podpory.³³² V tomto systému poskytují místní státní podniky zaměstnanost, substituci importu, technologický rozvoj, ekonomický růst a další žádoucí výsledky, které pomohou rozvoji celé oblasti a vylepší tak kariérní vyhlídky úředníků. Splnění tzv. „hard“ cílů, jako jsou například zaměstnanost, růst výroby či meziroční růst HDP apod., totiž tvoří významnou část hodnocení místních úředníků.³³³ Místní vlády pak poskytují místním podnikům podpory, které jsou níže uvedeny, neboť mají rozsáhlé prostředky a nástroje, jak místní ekonomiku ovlivnit.

Ústřední a místní dualismus je patrný i z přístupu k ZEZ a dalším rozvojovým zónám. V raných 80. letech se ZEZ ukázaly jako klíčový prvek zavádění tržních prvků do čínské ekonomiky a získávání zahraničních PZI. Původní 4 ZEZ (Zhuhai, Xiamen, Shenzhen a Shantou; více o průběhu reformu v příloze 4) se v roce 1981 podílely 60 % na celkovém množství příchozích PZI, z toho samotný Shenzhen asi 50 %, Obrovský úspěch v podobě rozvoje Shenzhenu, rostoucího v první polovině 80. let tempem přes 50 %, se nedal zpochybnit a vedl k otevření dalších 14 pobřežních měst.³³⁴ ZEZ tedy významně přispěly k rozvoji čínské ekonomiky a zavádění tržních prvků do ní. Relativní význam ZEZ (kromě Shenzhenu, který si svůj výjimečný status držel déle) začal přirozeně klesat v souvislosti s tím, jak se otvírala celá ekonomika. Přirozeným důsledkem však bylo, že se mnoho místních samospráv snažilo v 90. letech i po roce 2000 replikovat tento úspěšný model a zakládat rozvojové zóny i na jejich území. Tím pádem docházelo k zakládání rozvojových zón bez rozvahy a plánování.³³⁵ Následkem tohoto docházelo k významnému plýtvání zdroji, neboť se objevila konkurence

³³² JIANG, Feitao et al. A Modeling Analysis of Local Governments Competing in Offering Subsidies to Attract Investment: the Cause of Industrial Overcapacity. *China Economist* [online]. 2012, roč. 7, č. 3, s. 102-113 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://search.proquest.com/zdroje.vse.cz/docview/1240392064?pq-origsite=summon>.

³³³ Rozhovory.

³³⁴ YEUNG, Yue-man, Joanna LEE a Gordon KEE. China's Special Economic Zones at 30. *Eurasian Geography and Economics* [online]. 2009 [cit. 2016-11-30]. DOI: 10.2747/1539-7216.50.2.222. ISSN 1538-7216. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2747/1539-7216.50.2.222>.

³³⁵ ZENG, Douglas Zhihua. Global Experiences with Special Economic Zones With a Focus on China and Africa. In: *The World Bank: Trade and Competitiveness Global Practice* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/Africa/Investing%20in%20Africa%20Forum/2015/investing-in-africa-forum-global-experiences-with-special-economic-zones-with-a-focus-on-china-and-africa.pdf>.

mezi rozvojovými zónami, kdy samosprávy soupeřily s ústřední vládou i mezi sebou o to, kdo dokáže nabídnout investorovi lepší podmínky, neboť místní vedení dle výše popsaného schématu mělo zájem o růst místní ekonomiky. To byl jeden z faktorů vzniku relativně netransparentního systému dotací na všech úrovních státní správy.

Nejedná se o okrajový jev. V roce 2014 bylo v Číně kromě původních ZEZ, 14 pobřežních měst a 4 pilotních zón volného obchodu celkem 191 národních ekonomických a technologických rozvojových zón, 31 spojených zón, 114 národních parků high-tech rozvoje, 164 národních parků zemědělské technologie, 85 národních eko-průmyslových parků, 55 národních oblastí ekologické civilizace a 283 národních oblastí moderního zemědělství.³³⁶ Vyjmenovaný seznam však obsahuje pouze oblasti pod ústřední správou, přitom mnoho samospráv si, jak bylo zmíněno, založila vlastní rozvojové oblasti. Neefektivita tohoto mechanismus je zřejmá – jakmile dojde k založení rozvojové oblasti, je přirozeným cílem vlády (místní či ústřední) přilákat do oblasti investory, což nadále roztáčí spirálu dotací a zvýhodnění v čínské ekonomice. Jsou známy případy, kdy dotace pro zahraniční investory získá společnost z Hong Kongu, která je však pouze dceřinou společností místního státního podniku či podniku jinak propojeného s místní vládou.³³⁷

Tento ústřední a místní dualismus je zde popsán, protože pokud ústřední vláda pod tlakem mezinárodních závazků či za účelem zvýšení konkurence v ekonomice sníží rozsah podpor, často jsou to místní vlády, které ji nahradí či, jak bylo řečeno, s centrem dokonce vedou konkurenční boj o to, kdo nabídne investorovi nejlepší podmínky.³³⁸ Takové praktiky významně ztěžují schopnost subvencování prokázat na půdě WTO, neboť není k dispozici dostatek informací. Navíc není řečeno, že snahy ústředních a místních vlád musí být v souladu a doplňovat se, což může přinášet významné společenské náklady. V části o financování je dále popsán i mechanismus finančního fungování tohoto dualismu.

³³⁶ ZENG, Douglas Zhijua. Global Experiences with Special Economic Zones With a Focus on China and Africa. In: *The World Bank: Trade and Competitiveness Global Practice* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/Africa/Investing%20in%20Africa%20Forum/2015/investing-in-africa-forum-global-experiences-with-special-economic-zones-with-a-focus-on-china-and-africa.pdf>.

³³⁷ Např. NAUGHTON, Barry. *The Chinese economy: transitions and growth*. Cambridge: MIT Press, 2007. xvi, 528 s. ISBN 978-0-262-64064-0 či HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008.

³³⁸ JIANG, Feitao et al. A Modeling Analysis of Local Governments Competing in Offering Subsidies to Attract Investment: the Cause of Industrial Overcapacity. *China Economist* [online]. 2012, roč. 7, č. 3, s. 102-113 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1240392064?pq-origsite=summon>.

Typickým příkladem zmíněného dualismu je například snaha ústřední vlády o dodržování předpisů na ochranu životního prostředí. Ústřední vláda si stále více uvědomuje celospolečenské náklady a dopady poškozeného životního prostředí. Z pohledu místní vlády ovšem znamenají přísnější předpisy na ochranu životního prostředí dodatečné náklady pro místní podnik. To může mít negativní vliv na ziskovost a konkurenceschopnost těchto podniků, neboť zdraží jejich produkci a může uškodit hospodářským výsledkům celé oblasti, dle kterých jsou úředníci a straničtí tajemníci hodnoceni. Vynucování takových předpisů pak nemusí být v zájmu místní vlády, takže jeho prosazování z centra může být problematické. Jsou zdokumentovány příklady, kdy se ústřední vláda snažila kvůli emisím snížit energetickou náročnost firem zvýšením cen energií ve vybraných odvětvích. Místní vlády ale klíčové podniky odpojily ze státní elektrické distribuce a začaly jim elektřinu dodávat přímo z elektráren vlastněných danou samosprávou, čímž se vyhnuly nutnosti plnit nové předpisy.³³⁹ Kromě podpory neefektivních podniků má podobné chování i celospolečenské náklady v podobě zničeného životního prostředí.

Znamená to, že ústřední i místní orgány mají v Číně vzhledem k panujícímu státnímu kapitalismu širokou škálu prostředků k ovlivnění ekonomiky, která přesahuje možnosti samospráv v tržních ekonomikách. To je třeba mít na paměti při následující analýze státních podpor (od ústřední vlády či místních vlád) v čínské ekonomice. Jestliže mluvíme o státní podpoře, může se jednat o podporu ústřední vlády, o podporu místní vlády anebo o jejich libovolnou kombinaci.

Daňové zvýhodnění používají vlády mnoha zemí ke směřování investic do určitých odvětví či regionů, ČR a Čínu nevyjímaje. Mnoho zahraničních investorů bylo rovněž přilákáno výhodnými daňovými podmínkami k investici do Číny. Tato opatření nejsou nicméně nijak v rozporu s pravidly WTO, neboť jsou dostupná všem investorům splňujícím kritéria. Rozsah těchto zvýhodnění může být značný – podle nejmenovaného představitele vznikajícího průmyslového parku u Tier 2 města v provincii Zhejiang jsou běžné až 7 let dlouhé daňové prázdniny pro daň z příjmu, odpuštění všech poplatků spojených s registrací podniku, odborná asistence, výzkumné granty, odpuštění daní za zaměstnance až na 7 let a mnohé další, pokud investor splní kritéria velikosti investice, odvětví a zaměstnanosti.³⁴⁰

³³⁹ HALEY, Usha C. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: State capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

³⁴⁰ Do kategorie Tier 2 měst patří obvykle města s provinčním přesahem, obvykle však menší než hlavní města provincie.

Stát nicméně nad rámec běžného systému zvýhodňuje státní podniky za ne zcela transparentních podmínek, aby je motivoval k určitým investicím a nákupům. Vzhledem ke složitosti čínského daňového systému a rozdělení daní na místní a centrální, je těžké určit konkrétní daňový výměr daného podniku. Chalco (Aluminum Corporation of China Limited; 中国铝业股份) například získalo v roce 2008 daňové zvýhodnění ve výši 92,4 milionu yuanů RMB za nákup domácího vybavení, což je v rozporu se závazky WTO. Sinopec získal podle účetních zpráv v roce 2010 daňové úlevy ve výši 1,5 miliardy yuanů RMB a China Telecom ve výši 47 milionů yuanů RMB.³⁴¹ Daňové zvýhodnění či odpuštění daní získala v letech 2013 a 2014 i společnost CEFC investující v ČR.

Podniky mohou získat zvýhodnění jak ze stran místního správce daně, tak i ústředního správce daně. Například tzv. obchodní daň, daň z příjmu fyzických osob, podniková daň z příjmu u entit založených po roce 2009, pozemková daň a různé daně pro údržbu, výstavbu a rozvoj oblastí jsou zcela v gesci místních daňových orgánů. Ostatní daně, jako je například DH či podniková daň z příjmu u entit založených před rokem 2009 pak jsou v gesci místní pobočky Státní správy daní (State Administration of Taxation; 国家税务总局).³⁴² Vzhledem ke zmíněným odlišným cílům místních a ústředních orgánů a nejasnosti celého daňového systému může konkrétní zdanění záviset na vztazích podniku se správcem daně, což diskriminuje například zahraniční podniky.

Přímé finanční dotace jsme již zmínili v případě Sinopec a cen ropy v roce 2008. Obecně lze říci, že tento nástroj nebývá v současnosti kvůli zjevnému konfliktu s pravidly WTO často využíván.

Výzkumné dotace jsou rovněž významné. Výdaje státu na výzkum a vývoj byly v Číně 2,1 % HDP v roce 2015, což patří ve světě k nejvyšším hodnotám.³⁴³ Kromě podpory univerzitního

³⁴¹ Pozn. autora: Daňové zvýhodnění Sinopec je tak významné, protože došlo ke změnám daní z dovozu surových paliv, které reagovaly na předchozí vysokou cenu ropy. Cílem bylo udržet na domácím trhu nízkou cenu paliv. Neobvyklé je, že Sinopec se podílel na tvorbě nových daňových předpisů. Byla to další část kompenzace za to, že Sinopec i přes ztráty v roce 2008 nezvedl retailové ceny benzínu a nafty v letech 2007 až 2008. Údaje o výši dotací viz SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. *An Analysis of State - owned Enterprises and State Capitalism in China* [online]. Washington, D. C.: The U.S.-China Economic and Security Review Commission, 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf.

³⁴² PWC. *The People's Republic of China, Tax Facts and Figures – 2015* [online]. PricewaterhouseCoopers Consultants, 2015. Dostupné z: http://www.pwccn.com/webmedia/doc/635671281131435071_cn_tax_facts_figures_2015.pdf.

³⁴³ XIE, Yu; ZHANG, Chunni a LAI, Qing. China's rise as a major contributor to science and technology. *Proceedings of the National Academy of Sciences* [online]. 2014, roč. 111, č. 26, s. 9437-9442 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.pnas.org/lookup/doi/10.1073/pnas.1407709111>; a WING, Chu. China's 13th Five-Year Plan: The Challenges and Opportunities of Made in China 2025. In: *HKTDC*. 2016, (27.5.2016)

výzkumu významnou část těchto příspěvků získají i výzkumné ústavy ve vlastnictví velkých státních podniků. Velká část příspěvků je orientována na průmyslovou inovaci a může se stát, že tyto prostředky financují akvizici zahraničního know-how (například nákup zahraniční firmy), které ale následně zůstává ve vlastnictví daného konkrétního podniku a nemůže být využito dalšími subjekty na trhu. Rizika spojená se systémem, kdy státní orgán rozhoduje o velikosti dotace pro státní podnik (často se stejným stakeholderem – místní vládou), jsou zřejmá. Opět i tyto dotace, které nejsou přidělovány na základě transparentních a tržních kritérií, představují jistou formu subvence podnikům. Vzhledem k tomu, že do výzkumu a vývoje stát investuje ročně přes bilion yuanů RMB, není možno tyto podpory zanedbat.

Velmi významné omezení pro zahraniční investory i soukromé podniky představuje samotná existence **administrativních bariér** vstupu do jednotlivých odvětví. Vláda, respektive ministerstvo obchodu (MOFCOM; 商务部) ve spolupráci se Státní komisí pro rozvoj a reformu (National Development and Reform Commission, 国家发展和改革委员会; NDRC) publikuje a průběžně aktualizuje katalog odvětví rozdělený na 3 části:³⁴⁴

- odvětví, ve kterých je zahraniční investice podporovaná;
- odvětví, ve kterých je omezovaná (investor musí splnit dodatečné podmínky a je omezen jeho maximální podíl);
- odvětví, ve kterých je zakázána zahraniční investice.³⁴⁵

Samotná existence tohoto seznamu, na jehož tvorbě se bez transparentnosti podílí státní instituce, nepůsobí důvěryhodně. Katalog je zcela zřejmou bariérou vstupu zahraničních subjektů na čínský trh, navíc může být jeho interpretace sporná a je to jeden z prostředků, jak zvyšovat v případě potřeby tlak na zahraniční subjekty působící v Číně. Jedná se o druh opatření typický pro státní kapitalismus. Tento seznam se navíc může měnit každý rok, což vytváří pro investory nejistotu. Podle informací získaných na jednom ze zastoupení EU v Číně státní podniky ovlivňují tvorbu tohoto seznamu a chrání si tímto způsobem svojí dominanci.³⁴⁶ Úzké

[cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://hkmb.hktdc.com/en/1X0A6918/hktdc-research/China%E2%80%99s-13th-Five-Year-Plan-The-Challenges-and-Opportunities-of-Made-in-China-2025>.

³⁴⁴ NDRC je odpovědná ze přípravu a implementaci reformních opatření. Jedná se tudíž o důležitý ústřední orgán, který je duplikován i na úrovni provincií.

³⁴⁵ National Development and Reform Commission. *Invest in China* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: http://www.fdi.gov.cn/1800000121_39_4830_0_7.html.

³⁴⁶ V současnosti se experimentuje s tzv. negativním seznamem, což je systém, kdy zahraniční subjekty mimo uvedená zakázaná odvětví získávají stejné zacházení jako domácí entity. Tento systém začal platit v Šanghajské Pilot Free Trade Zone a byl v průběhu roku 2015 rozšířen do provincií Gunagdong, Fujian a Tianjin. Statistiky

sepětí mezi státními podniky a ústředními ministerstvy již bylo ukázáno v předchozích částech práce. Hlavním motorem rozšiřování seznamu otevřených odvětví je podle informací ze zastoupení EU především tlak z WTO, který bude v prosinci 2016 oslaben.³⁴⁷ Stále platí, že ve výše zmíněných odvětvích souvisejících se státní bezpečností a klíčových odvětvích si státní podniky zachovávají významný (či dominantní) podíl. Samotný princip, že „odvětví, do kterého nemám povoleno investovat, je pro mě automaticky zakázané odvětví“ z pohledu zahraničního investora představuje značné zvýhodnění domácích firem a je v rozporu s tržními principy v rámci WTO. Nemusí se přitom jednat pouze o systém otevřených odvětví, na administrativní bariéry a nerovné zacházení si v Číně stěžuje velké množství zahraničních firem.

Dotovaná energie a další vstupy

Více než 70 % energie v Číně spotřebuje průmysl, který je zároveň důležitým tahounem exportu i celého čínského hospodářství. V předchozí části bylo ukázáno, že výroba a distribuce energie je zcela pod státní kontrolou. Tím pádem existuje riziko, že stát bude poskytovat výrobcům (nejen státním podnikům) levnější energii, aby byla jejich produkce konkurenceschopná na světových trzích. Podobné chování je ekonomicky neefektivní, neboť podporuje neefektivitu podniků a nadvýrobu, což jsou příznaky trápící současnou čínskou ekonomiku. Fakt, že čínské ceny energie nereflektují tržní ceny ve světě, je možné demonstrovat například na indexu cen energií ve firemním sektoru. Mezi lety 2002 a 2008 vzrostl tento index v Číně o 100 %, zatímco ve světě za stejnou dobu vzrostl o 400 %.³⁴⁸ Navíc ceny benzínu, elektřiny v průmyslu, vody a dalších surovin jsou v rozmezí 30 až 50 % světových průměrných cen a nižší než v mnoha rozvojových zemích. To je situace, která v mnoha oblastech trvá dodnes.³⁴⁹ Tento stav není udržitelný zvláště s přihlédnutím k tomu, že Čína je dnes největším importérem ropy a významným importérem uhlí, čímž je i přes vlastní zásoby příjemcem světové tržní ceny. Čína dále patří k zemím s nízkými zásobami vody na obyvatele, což by měla tržní cena vody zohledňovat. Není tomu tak, neboť vláda udržuje její nízkou cenu, a proto je cena vody pro

ohledně oblíbenosti tohoto nástroje zatím nejsou k dispozici, avšak otevřená odvětví jsou v sektorech, kde již je velmi rozvinutá čínská konkurence. Více viz WTO. *Trade Policy Review, China* [online]. WTO, Trade Policy Review, 2016 [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s342_sum_e.pdf.

³⁴⁷ Rozhovory.

³⁴⁸ Overcapacity in China Causes, Impacts and Recommendations. In: *Roland Berger* [online]. Mnichov, 2009 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.rolandberger.com/media/pdf/Roland_Berger_Overcapacity_in_China_20091201.pdf.

³⁴⁹ Overcapacity in China: An Impediment to the Party's Reform Agenda. In: *The European Union Chamber of Commerce in China* [online]. Peking, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-overcapacity-in-china>.

průmyslové odběratele hluboko pod světovými cenami.³⁵⁰ Ceny energií v Číně nejsou vytvářeny na základě tržních sil, ale jako nástroj podpory domácího průmyslu. Energetický a surovinový sektor je zcela pod státní kontrolou, navíc až 40 % výroby energie je v rukou místních vlád, které mají eminentní zájem na udržení ziskovosti místních podniků, a proto jsou ochotny poskytnout levnější energie.

Opět i zde je velmi obtížné dopracovat se ke konkrétním hodnotám a cenám, neboť v systému různých tarifů, množstevních slev a dodavatelů je možné skrýt úpravy cen, slevy a výhody od místních vlád. Z pohledu WTO pravidel je jasné, že se jedná o dotování čínských státních podniků, které si mohou se státními dodavateli energie či místními vládami vyjednat preferenční ceny výměnou za garance ohledně zachování výroby, zaměstnanosti atd. Při přechodu ČR k tržní ekonomice si často EU i jiné země stěžovaly v rámci WTO, že jsou české výrobky a výrobky z dalších zemí bývalého sovětského bloku (např. železo či ocel) subvencované netržní cenou elektřiny, a proto na tyto výrobky uvalovaly anti-dumpingová cla.³⁵¹ Prokazovat podobné nekalé praktiky je ale v Číně vzhledem k rozsáhlosti státního sektoru velmi obtížné – subvence pocházejí z mnoha zdrojů. Dle rozhovorů je ovšem zjevné, že státní podniky mají možnosti, jak si snížit ceny energie.³⁵²

Ty samé praktiky pak fungují v rámci jiných vstupů – stát pomocí kontroly těžby a distribuce uměle zlevňuje vstupy pro průmysl tak, aby byly čínské výrobky konkurenceschopné na světových trzích. Již byl zmíněn případ železného a uhelného průmyslu, kde je díky nízkým cenám primárních vstupů zajišťována konkurenceschopnost široké škály čínských výrobků na trzích doma i ve světě. Dále jsme zde zmiňovali zvýhodněné získání půdy jako dalšího vstupu. Všechna půda je v Číně státní a pro státní podniky nebývá problém si na své projekty zajistit její výhodný pronájem, nemluvě o státních developerských společnostech a jejich projektech. Opět i tyto praktiky jdou proti logice pravidel WTO, neboť ceny těchto vstupů nejsou utvářeny na tržním základě. Jedná se naopak o snahu státu pomocí státních podniků udržovat růst výroby, exportu a ekonomiky, a tím zabezpečit sociální stabilitu. Taková politika ovšem není ekonomicky efektivní a podporuje neefektivní alokaci zdrojů v čínské ekonomice.

³⁵⁰ Levná je voda i pro odběratele z řad domácností a zemědělců, což podporuje plýtvání. Nicméně v mnoha oblastech Číny jsou nápisy vyzývající k šetření s vodou. Viz WB. *China 2030: building a modern, harmonious, and creative high-income society* [online]. Washington, D.C.: World Bank, 2013 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>.

³⁵¹ Council Regulation (EC) No 2320/97 of 17 November 1997. In: *EUR-lex: Access to EU law* [online]. Brusel, 1997 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1997:322:TOC>.

³⁵² Rozhovory.

Vládní nákupy jsou další oblastí, kde se dostává státním podnikům výhody. Čína zatím stále není členem Dohody WTO o vládních nákupech (Government Procurement Agreement; GPA), a proto jí v rámci WTO neplynou žádné povinnosti, ačkoli se k přistoupení zavázala již při vstupu do WTO v roce 2001.³⁵³ Přistoupení by vyžadovalo změnu čínských pravidel, které nyní požadují pouze nákup domácích výrobků.³⁵⁴ Dá se očekávat, že zejména u nákupů místních vlád bude i nadále zřejmá preference místních výrobců, neboť profitabilita místních podniků je společným zájmem. Navíc řada tendrů v Číně není zveřejněných, a je tak prakticky nemožné, aby se o nich někdo bez *guanxi* dozvěděl. Těmito kontakty disponují nejčastěji představitelé státních podniků. Podle poznatků z rozhovorů je navíc běžné, že je zahraničním podnikům doporučeno, aby si sehnaly čínského partnera, pokud se nějakého tendru zúčastňují.³⁵⁵

Přitom se nejedná o nijak malou část trhu – podle údajů obchodní komory EU v Číně v roce 2013 činily vládní nákupy včetně nákupů státních podniků a dalších státních institucí více než 20 bilionů yuanů RMB, tedy až 35 % HDP ve stejném období. Průměr v zemích OECD je přitom 13 % HDP. Jedná se tak zároveň o další důkaz rozsahu státního sektoru v Číně.³⁵⁶

4.2 Financování – podpora od státních bank

Bankovníctví je natolik klíčový prvek (nejen) čínského státního kapitalismu, že je tato část úmyslně zařazena až na závěr kapitoly o podporách. Je nutné se čínskému bankovníctví věnovat zvlášť. Státní bankovní sektor je totiž jedním ze zmíněných pilířů státního kapitalismu, který celému systému dodává dostatek kapitálu pro fungování a rozvoj. Důležitost bankovního sektoru demonstruje i fakt, že státní banky nejsou pod správou SASAC, ale odděleně pod správou CBRC.

Nejdříve je nutné se vypořádat se samotnou velikostí čínského bankovníctví – podle časopisu Forbes, zohledňujícího ve svém žebříčku největších firem tržby, aktiva, zisk a hodnotu společností, se čtyři největší čínské banky umístily na prvních čtyřech místech světového

³⁵³ Cílem této dohody je docílit stavu, kdy nebude docházet k protěžování domácích firem ve veřejných soutěžích v odvětvích, na kterých se signatáři dohodnou. Signatáři dohody je v roce 2016 47 zemí, nikoli však USA nebo Čína. Viz WTO. *Agreement On Government Procurement: Parties, Observers And Accessions* [online]. [Geneva]: WTO, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm.

³⁵⁴ DU, Ming. China's State Capitalism And World Trade Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2014, roč. 63, č. 2, s. 409-448 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1518608240?pq-origsite=summon>.

³⁵⁵ Rozhovory.

³⁵⁶ Public Procurement Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/383/Public_Procurement_Position_Paper_2015_2016.

žebříčku firem a nechaly za sebou podniky jako Exxon Mobil či další státní podnik PetroChina.³⁵⁷ V pořadí dvou desítek největších světových bank je možné nalézt celkem 7 čínských, což je více, než má jakákoli jiná země. Čínské banky jsou tak dle mnoha statistik největšími bankami na světě. Tento obrázek potvrzuje i celosvětové srovnání bank pouze dle jejich aktiv, kde 4 z 5 největších bank jsou čínské.³⁵⁸ Stejně jako další odvětví i bankovní sektor nadále podléhá velmi přísné regulaci. Jediná zahraniční banka nemůže vlastnit více než 20 % čínské bankovní instituce a souhrnný podíl zahraničních entit na vlastnictví nesmí překročit 25 %. Tabulka 11 ukazuje základní rozložení bankovního sektoru dle aktiv.

Tabulka 11 – Aktiva jednotlivých druhů bankovních institucí v Číně za rok 2014; 100 milionů yuanů RMB a procenta

Druh bankovní instituce	Aktiva (pohledávky) v roce 2014; jednotka: 100 milionů yuanů RMB	Podíl na celkových aktivech v bankovním sektoru (v %)
Velké státní (obchodní) banky	710 140	41,21
Státní agentury	156 140	9,06
Akciové obchodní banky	313 801	18,21
Místní banky (venkovské a městské)	296 115	17,18
Místní družstevní bankovní instituce	138 435	8,03
Poštovní spořitelna a další místní instituce nového druhu	70 981	4,12
Zahraniční banky	27 921	1,62
Ostatní finanční instituce (spotřební úvěry, trusty, leasingové společnosti a další)	50 123	2,91
Celkem	1 723 355	100,00

Zdroj: CBRC. *China Banking Regulatory Commission* [online]. [Peking]: China Banking Regulatory Commission, 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.cbrc.gov.cn/index.html>.

Zahraniční obchodníci s cennými papíry a fondy stále nemohou v Číně zakládat plnohodnotné pobočky. Pokud chtějí zahraniční banky vstoupit na čínský bankovní trh jako zahraniční entity, podléhají mnoha dodatečným regulačním požadavkům. Ani po 15 letech od vstupu Číny do

³⁵⁷ PetroChina je na burze obchodovaná součást China National Petroleum Corporation. Žebříček viz *The World's Biggest Public Companies*. In: *Forbes: Global 2000* [online]. 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/global2000/>.

³⁵⁸ Top Banks in the World. *Banks around the World* [online]. [cit. 2016-09-16] Dostupné z: <http://www.relbanks.com/worlds-top-banks/assets>.

WTO tak neexistuje v Číně rovnocenný přístup k zahraničním a domácím bankám.³⁵⁹ Tato opatření mají za následek velmi nízký podíl zahraničních bank na celkových aktivech sektoru, který v roce 2014 činil méně než 2 %. Jaké je celkové rozložení ve zbytku bankovního sektoru, ukazuje tabulka 11, kde jsou uvedeny typy bankovních institucí a jejich aktiva.

Pod pojmem **velké státní (obchodní) banky** se rozumí následující instituce:

- Industrial & Commercial Bank of China (ICBC);
- China Construction Bank (CCB);
- Agricultural Bank of China (ABC);
- Bank of China (BOC);
- Bank of Communications (BOCOM).

První čtyři z nich jsou zároveň těmi čtyřmi největšími firmami na světě, jak bylo zmíněno výše. Tyto banky jsou státními podniky pod správou CBRC. Struktura jejich vedení i organizace je přitom podobná státním podnikům pod ústřední správou, jedná se tedy o paralelní firemní a komunistickou stranickou hierarchii.

Státní agentury (Policy Banks) jsou tři:

- Export Import Bank of China (ExIm Bank);
- Agricultural Development Bank of China (ADBC);
- China Development Bank (CDB).

Tyto banky jsou také plně řízeny státem a jejich cílem není zisk, ale splnění zadaných úkolů. Každá z nich má stanovené pole působnosti, ve kterém pomáhá k dosažení cílů stanovených vládou. Jedná se tedy o instituce podobné České exportní bance a Českomoravské záruční a rozvojové bance, ovšem v nesrovnatelně větším měřítku. ExIm Bank se například podílela na výhodném úvěru, s jehož pomocí čínský automobilový výrobce Geely ovládl švédské Volvo.³⁶⁰

Akciové obchodní banky byly vázány jen na určitou provincii a nemohly operovat celostátně. To se změnilo přijetím zákona o obchodním bankovníctví, takže od roku 1995 mohou plně

³⁵⁹ Banking & Securities Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/350/Banking_Securities_Position_Paper_2015_2016.

³⁶⁰ CHEN, George a HO, Prudence. Geely taps China banks to back \$1.8 billion Volvo deal. In: *Reuters* [online]. 2009 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-geely-loans-idUSTRE5B00IB20091201>.

konkurovat velkým státním bankám. Tyto banky mohou působit jako soukromé, ale není tomu tak.³⁶¹ Jak demonstruje tabulka uvedená v příloze 7, ve všech těchto bankách mají nejvýznamnější podíl státní entity, ač nejsou jediným akcionářem.³⁶²

„Místní banky“, operují v městských či venkovských oblastech dle svého určení. Společným jmenovatelem těchto bank je vždy dominantní vlastnictví danou samosprávou. Vyloučeno není vlastnictví dalších subjektů, ale místní vláda a její součásti si zachovávají nejdůležitější podíl. Místní družstevní bankovní instituce byly důležité zejména v rané fázi čínských ekonomických reforem (viz třetí kapitolu), ale nyní nejsou dle aktiv tak významné.³⁶³

Práce tak ukázala, že drtivá většina aktiv v čínském bankovním sektoru je pod státní kontrolou. Bankovní sektor poskytuje kapitál a umožňuje pokračování státně-kapitalistického systému. Dá se proto očekávat, že maximalizace zisku nebude jediným kritériem rozhodování bank. Jak tedy stát tohoto vlivu užívá k podpoře domácí ekonomiky?

Jedná se především o preferenční přístup státních podniků ke kapitálu. Za období 10 let od vstupu Číny do WTO obdržely státní podniky kolem 60 % všech úvěrů od velkých státních bank.³⁶⁴ Například v roce 2009, kdy čínská vláda představila stimulační balíček ve výši 10 bilionů yuanů RMB, obdržely státní podniky kolem 85 % z této sumy.³⁶⁵ Ač v průmyslu ovládají čínské státní podniky kolem 40 % aktiv, státní podniky jako celek dostávají výrazně nadpoloviční část úvěrů od státních bank. Možná ještě důležitější je, že Risto a Jia na datech z období 2003 až 2011 empiricky dokázali, že dostupnost úvěrů se ve sledovaném období pro státní podniky zlepšovala, nikoli naopak. Z toho plyne, že preferenční přístup státních podniků k úvěrům od státních bank není slábnoucím, ale naopak zesilujícím trendem. Dle jejich analýzy navíc ve sledovaném období relativně snadnější přístup k úvěrům získaly i místní státní podniky

³⁶¹ YIN, Haiyan; YANG, Jiawen a MEHRAN, Jamshid. An empirical study of bank efficiency in China after WTO accession. *Global Finance Journal* [online]. 2013, roč. 24 č. 2, s. 153-170 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1044028313000203>.

³⁶² Mezi zahraniční entity ovládající jejich podíly patří např. Citibank či Morgan Stanley.

³⁶³ HUANG, Yasheng. *Capitalism with Chinese characteristics: entrepreneurship and the state*. New York: Cambridge University Press, 2008.

³⁶⁴ HALEY, Usha C. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: State capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

³⁶⁵ BIS. *BIS Quarterly Review: December 2013* [online]. [Basel]: Bank for International Settlements, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1312.pdf.

na úkor těch soukromých.³⁶⁶ Čínské státní podniky jsou tedy přednostním příjemcem úvěrů státních bank, přičemž tento trend je projevem státního kapitalismu v Číně.

Státní podniky navíc získávají tyto úvěry za nižší než tržní úrokovou míru. Podle dostupných údajů si státní podniky půjčovaly v roce 2010 v průměru za úrok 1,6 % p. a., zatímco průměrná úroková míra pro soukromé podniky byla 4,7 % p. a.³⁶⁷ Toto úrokové zvýhodnění je další významnou formou podpory domácích státních podniků. Z rozhovorů i mnoha dalších zdrojů je patrné, že státní podniky jsou zvýhodňovány i v dalších parametrech úvěrů – jejich úvěry mají například delší dobu splatnosti či méně důkladné hodnocení rentability projektu. Schválení úvěrů je tak často pouze formalitou, která se může domlouvat mezi vedením státního podniku, vedením příslušné státní banky a často také vedením komunistické strany v dané oblasti. Je totiž v zájmu všech těchto činitelů, aby dotyčný podnik pokračoval v rozvoji, který mohou prezentovat jako vlastní úspěch.³⁶⁸

Tento způsob rozhodování o úvěrech nepodporuje efektivní alokaci kapitálu, což má opět významné společenské náklady, neboť nejsou financovány více rentabilní projekty. Právě proto jsou pohledávky se selháním (non-performing loans; jedná se o pohledávky, u kterých banka neočekává splacení) významným problémem čínského bankovníctví. V roce 2001 byl podíl těchto pohledávek, které nikdy nebyly splaceny, závratných 31 % z celkových bankovních aktiv.³⁶⁹ Vláda musela opakovaně zřizovat instituce (ekvivalenty české konsolidační agentury), kam byly tyto pohledávky kvůli očištění rozvah bank převedeny. Významná většina těchto pohledávek byla vůči státním podnikům. To v praxi znamená, že kromě preferenčních sazeb se čínské státní podniky těšily dotacím ve výši oněch 31 % nesplacených či pouze minimálně splacených úvěrů, což je kumulativně částka přes 2 biliony yuanů RMB.³⁷⁰ Neefektivitu státních bank platila vláda, takže vlastně všichni občané. Uvedená data jsou z roku 2001

³⁶⁶ HERRALA, Risto a JIA, Yandong. Toward State Capitalism in China? *Asian Economic Papers* [online]. 2015, roč. 14, č. 2, s. 163-175 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: http://www.mitpressjournals.org/doi/10.1162/ASEP_a_00360.

³⁶⁷ DU, Ming. China's State Capitalism And World Trade Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2014, roč. 63, č. 2, s. 409-448 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1518608240?pq-origsite=summon>.

³⁶⁸ Rozhovory.

³⁶⁹ OECD. *OECD economic survey China 2005* [online]. [Paris]: Organization for Economic Cooperation and Development, 2005 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/china/economicsurveyofchina2005.htm>.

³⁷⁰ Jedná se ovšem o kumulované množství za předchozí období. Nedá se mluvit o jediném konkrétním roce, protože tyto pohledávky „zůstávají“ v rozvahách bank delší dobu. V roce 2001 už byl problém neúměrný, takže ho vláda musela řešit. Údaje viz OECD. *OECD economic survey China 2005* [online]. [Paris]: Organization for Economic Cooperation and Development, 2005 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/china/economicsurveyofchina2005.htm>.

a ukazují, jak výrazně se státní banky podílely na dotování státních podniků v době jejich restrukturalizace a transformace v „národní šampiony“. Dnešní podíl pohledávek se selháním je pouze 1,2 %, což je v souladu s mezinárodními standardy.³⁷¹ Státní banky nicméně dnes mohou využívat, a v praxi také využívají, úvěrování, které se nezahrnuje do rozvahy pro účely mezinárodních bankovních standardů – záruky za zaplacení, svěřené úvěry či zprostředkované úvěry. V těchto případech banka funguje jako garant zaplacení z účtu klienta či pouze jako zprostředkovatel, ale i zde jsou hlavními klienty státní instituce. Tento druh úvěrů rostl souběžně s tím, jak klesal podíl sledovaných pohledávek se selháním. V roce 2011 to bylo 3,8 bilionu yuanů RMB, o 5 let dříve to přitom byla pouze desetina tohoto obnosu.³⁷²

Na lokální úrovni v tomto systému figurují místní pobočky velkých státních bank, ale na systému samotném to nic nemění. Dále navíc na úrovni samospráv fungují místní finanční agentury (Local government financing platforms; 地方政府融资平台; překlad: autor), které slouží k financování infrastrukturních projektů.³⁷³ Fungují jako subjekty získávající peníze pro projekty samospráv. Jsou to často tyto agentury, které se podílejí na nárůstu zadluženosti místních vlád. Jejich typická struktura je uvedena v diagramu 4. Je vhodné uvědomit si, že na každé úrovni uvedeného systému nalézáme pouze státní entity. Tím pádem se významně zvyšuje riziko morálního hazardu a netržního rozhodování, avšak je zajištěna snaha plnit shora definované cíle.

Ze systému lze usuzovat, že subjekty se nerozhodují na základě tržních kritérií. Všichni aktéři tohoto systému mají své vlastní rozhodovací postupy jako doplněk k tržním kritériím:

- Státní banka na projekt státní entitě půjčí, protože ví, že kompenzaci vždy dostane.
- Místní vláda nemá důvod udržovat nízké náklady projektů, protože ví, že získá financování od státní banky, a zároveň tak může podpořit místní ekonomiku.
- Státní podniky podílející se na projektech rovněž nejsou motivovány k tržnímu a ekonomickému chování, neboť jejich odměna spíše závisí na vztazích s místní

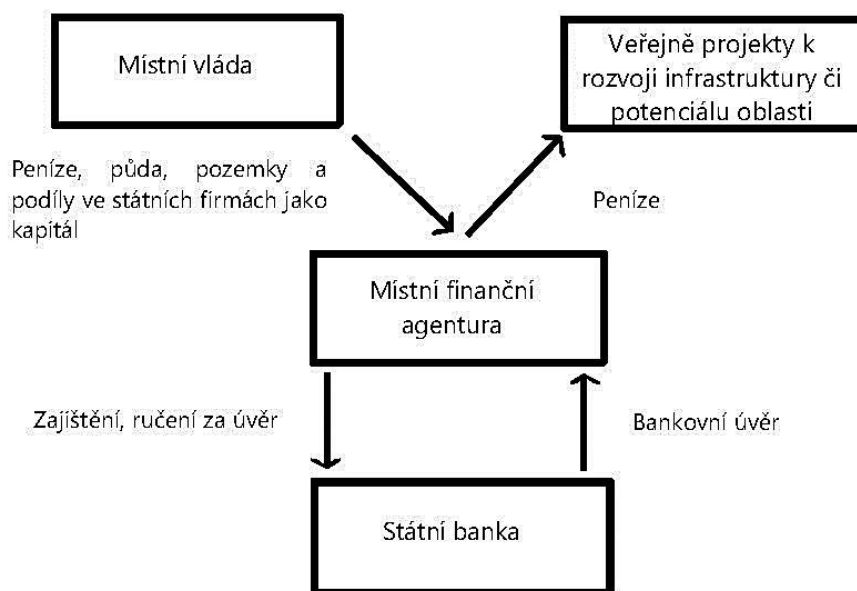
³⁷¹ CBRC. *China Banking Regulatory Commission* [online]. [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.cbrc.gov.cn/index.html>.

³⁷² HALEY, Usha C. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: State capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

³⁷³ LU, Yinqiu a SUN, Tao. *Local Government Financing Platforms in China: A Fortune or Misfortune?* [online]. [Washington, D.C.]: IMF Working Paper, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13243.pdf>.

vládou. Projektů se pak mohou zúčastnit pouze díky získání místních podpor, ne kvůli rozvoji podniku či rentabilitě a účelnosti samotného projektu.

Diagram 4 – Fungování místních finančních agentur

Zdroj: Autor na základě LU, Yinqiu a SUN, Tao. *Local Government Financing Platforms in China: A Fortune or Misfortune?* [online]. [Washington, D.C.]: IMF Working Paper, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13243.pdf>.

Výsledkem této situace pak je neefektivní využívání prostředků a podpora podniků navázaných na místní vládu. Není třeba zdůrazňovat, že pod pojmem infrastrukturní projekt se může skrývat mnoho projektů zaměřených na podporu jednoho konkrétního místního výrobce či odvětví. Může se například jednat o výstavbu technologického parku, kde mohou být investorům odpuštěny daně či dokonce poskytnuty významné granty na výzkum a vývoj. Všechny tyto projekty v praxi opravdu přes místní investiční agentury bývají financovány. Zároveň toto financování umožňuje čínským podnikům stát se konkurenceschopnými na světových trzích, neboť nenesou všechny náklady na jejich výrobu. Dle výše zmíněných dat z roku 2014 činily nepřímé závazky místních vlád, kam se řadí závazky místních finančních platforem, 8,6 bilionu yuanů RMB. Nejedná se tedy o zanedbatelné částky.

Mezi další formy podpory státních podniků pak patří například vyšší úroky u bankovních vkladů ve státních bankách.³⁷⁴ Práce již dříve analyzovala rozsah státních podniků a jejich

³⁷⁴ Rozhovory.

finančních společností – úroky vyšší než tržní úroková míra tak mohou ve skutečnosti přinášet velmi významné zvýhodnění. Tyto i další analyzované formy podpory je velmi těžké vyčíslit a ještě těžší je přímo ukázat, že se jedná o subvenci právě vzhledem k obecné absenci tržního utváření ceny – obtížné je totiž nalézt relevantní benchmark.³⁷⁵

Státní banky tvoří stěžejní pilíř čínského státního kapitalismu, bez něhož by nebyl možný takový rozsah subvencí státního sektoru. Bankovní sektor je schopen podpořit významnými finančními injekcemi státní podniky či celá odvětví. Dělá tak v souladu s vládní strategií podpory domácí ekonomiky. Pokud je třeba podpořit jistý segment a umožnit mu dohnat technologickou mezeru či uchránit ho např. před poptávkovou krizí v zahraničí, státní banky jsou připraveny poskytnout financování. Pravdou je, že čínské státní podniky byly ušetřeny bankrotů a díky přísunu finančních prostředků od bankovního sektoru se dokázaly přeměnit ve významné firmy s globální působností. Zároveň byla i díky tomu Čína ušetřena propadů životní úrovně a nárůstu nezaměstnanosti, což je možné považovat za jednoznačný úspěch vládnoucí strany. Nelze ovšem přehlédnout významné celospolečenské náklady selektivní podpory a subvencování státních podniků, jejichž ziskovost není tak vysoká jako u soukromých podniků. Banky by mohly kapitál vložit do daleko rentabilnějších projektů. Jednoduše řečeno, efektivita alokace kapitálu není taková, jako kdyby byla používána tržní kritéria.

Práce se doposud zaměřovala na jednotlivé podpory domácí ekonomiky. V praxi je to ovšem právě onen systém různých státních podpor, který utváří čínský státní kapitalismus a podporuje netržní rozhodování. Tím se také Čína liší od tržních ekonomik – v ČR je pro firmu také možné získat v jistém ohledu preferenční úvěr od ČEB či investiční pobídku. Pokud pomineme transparentnost získání těchto podpor, je v Číně rozhodující právě jejich rozsah a jejich příjemce. Tím je v Číně obvykle státní podnik, který má výhodu v obraně před konkurencí v odvětví, získává výhodné úvěry, získává dotace na výzkum a vývoj, dostává zadarmo půdu, má daňové slevy a levné vstupy. Výsledkem tohoto systému je tak zákonitě výrobek, který je velmi konkurenceschopný na světových trzích, což je cílem vlády. Jeho cena ovšem nereflexuje tržní situaci a není vytvářena na základě tržních determinant.

³⁷⁵ DU, Ming. China's State Capitalism And World Trade Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2014, roč. 63, č. 2, s. 409-448 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1518608240?pq-origsite=summon>.

4.3 Automobilový průmysl – případová studie

Následující část práce se zaměřuje na automobilový průmysl, který je již od roku 1986 vládou vnímán jako klíčové odvětví, a proto se dá očekávat, že jej vláda bude podporovat. Cílem je ukázat na konkrétních příkladech všestrannou státní podporu, které se podnikům dostává.

Automobilový průmysl jako celek byl od roku 1986 zařazen mezi „pilíře národního hospodářství“ a v 90. letech do výše rozebírané kategorie „klíčové průmyslové odvětví“, čímž vláda potvrdila jeho důležitost pro celou domácí ekonomiku. Automobilový průmysl je vzhledem k náročnosti na subdodavatele, technologie i řízení výroby důležitým odvětvím v každé ekonomice. Je proto pochopitelné, že mu vláda přikládala takový význam. Čínská vláda začala z těchto důvodů již v 80. letech aktivně podporovat zakládání společných podniků (joint-venture) čínských automobilek a jejich zahraničních partnerů.

V Číně ovšem nikdy nebyla povolena samostatná investice cizího subjektu v automobilovém průmyslu. Na základě výše zmíněného seznamu odvětví může vlastnit zahraniční investor maximálně 50 % společného podniku. V automobilovém průmyslu jakožto klíčovém odvětví jsou platná i další omezení. Zahraniční investor smí založit maximálně dva společné podniky na výrobu osobních vozidel a maximálně dva společné podniky na výrobu užitkových vozidel. Dále musí investor splnit minimální rozsah investice, musí v Číně založit výrobu součástek a především musí založit v Číně výzkumné a vývojové centrum.³⁷⁶ Následně to jsou státní orgány, které kontrolují, zda opravdu dochází k výzkumu a vývoji. Toto je výchozí regulační nastavení celého odvětví, které určuje v podstatě již od 80. let rámec pro aktivity zahraničních automobilek.

V čínské vládě panovala od počátku reformy poměrně zřejmá shoda v tom, že je třeba podpořit domácí produkci vozů, aby narůstající dovozy neměly negativní vliv na čínskou obchodní bilanci. Z počátku tedy nebyl kladen takový důraz na získávání zahraničních technologií, ale spíše na budování produkční infrastruktury a nárůst domácí produkce.³⁷⁷ Cílem státních zásahů mělo být vybudování několika silných čínských automobilových výrobců, kteří by díky své velikosti mohli realizovat úspory z rozsahu.

³⁷⁶ Automotive Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/348/Automotive_Position_Paper_2015_2016.

³⁷⁷ CHU, WenWen. How the Chinese government promoted a global automobile industry. *Industrial and Corporate Change* [online]. 2011, roč. 20, č. 5, s. 1235-1276 [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://icc.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/icc/dtr010>.

Místní vlády versus ústřední vláda

Zde se ovšem již od 80. let projevuje výše naznačený boj ústředních orgánů s místními, který trvá dodnes. Tato situace je praktickým příkladem možnosti odlišných cílů na straně ústřední a místní vlády, která byla výše popsána. Místní vlády v reformních obdobích, kdy byla z centra podporována investiční aktivita, přímo zakládaly nebo napomáhaly zakládání průmyslových podniků ve všech odvětvích. K tomu užívaly úvěry státních bank, teprve později financování začalo probíhat přes místní finanční agentury. Vzhledem k povaze prostředí tedy nebylo obtížné pro místní vlády získat kapitál. Některé místní samosprávy se tak staly přímo většinovými vlastníky automobilek (například Chery je vlastněna městskou vládou ve Wuhu nebo SAIC je vlastněna vládou v Šanghaji), některé drží v automobilkách významný podíl. Obvykle takto vznikaly spíše menší automobilky, ovšem právě zmíněné Chery i SAIC jsou výjimkami. I pokud místní samospráva nevlastní takovou automobilku přímo, je zainteresována na jejím rozvoji – ať už kvůli výše uvedeným důvodům (zaměstnanost, hospodářský růst) nebo kvůli různým formám osobní zainteresovanosti činitelů. Ústřední vláda se snažila a dodnes snaží vynutit si zvyšování koncentrace odvětví zamítáním plánů na nové automobilové producenty. Právem schválit a povolit investiční záměr v automobilovém průmyslu totiž dodnes centrální vláda disponuje a tohoto nástroje využívá.³⁷⁸ V Číně bylo v roce 2015 stále okolo 170 automobilových závodů, takže se zdá, že snahy ústřední vlády zatím narážejí na odpor místních vlád.³⁷⁹ Množství automobilových závodů se opravdu jen obtížně daří snižovat díky protekcionismu ze strany místních samospráv. Dá se nicméně očekávat další spojování automobilek analogicky k fúzi SAIC a Nanjing Automobile Corporation (NAC, 南京汽车集团), která byla po dlouhých průtazích završena v roce 2007.³⁸⁰ Podobně jako v jiných odvětvích je i zde cílem vlády podpořit několik silných podniků, „národních šampionů“, kteří budou mít zdroje a potenciál dohnat zahraniční výrobce. Podle již dříve zveřejněných plánů vlády by mělo být za 90 % produkce osobních aut odpovědno pouze 10 výrobců. Nikoli 14, jak je tomu

³⁷⁸ HALEY, Usha C. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: State capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

³⁷⁹ Subsidies Stoke China's Domestic Car Makers: Local and Central Governments Provided \$700 Million to Local Brands Last Year. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304422704579571863054872766>.

³⁸⁰ SAIC and Yuejin Auto merger creates Chinese car colossus. In: *Xinhua News* [online]. 2007 [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/2007-12/26/content_7318129.htm.

v současnosti. Podle plánu by měly odvětví dominovat automobilky vládou vybrané „velké čtyřky“ a vláda je bude podporovat při případných akvizicích.³⁸¹

Rozvoj odvětví

Kromě regulace vstupu do odvětví byly hlavním nástrojem podpory domácí produkce automobilů v 80. a 90. letech obchodně politické nástroje. Na dovoz vozidel bylo uvaleno likvidační clo, což představovalo velmi zřejmou podporu domácí produkce aut, která v této době nebyla kvalitativně ani kvantitativně srovnatelná s produkcí zahraniční.³⁸² Intenzivní podpora substituce importu a tlak na vyšší podíl domácích součástí tak v době počínajících reforem chránily čínský automobilový průmysl před vnější konkurencí.

Dalším důležitým krokem k dnešnímu stavu byla **Strategie pro automobilový průmysl** (Automotive Industry Policy) z roku 1994. Tato strategie především obsahovala podmínky pro uzavírání joint-venture partnerství a opět upřednostňovala rozvoj velkých závodů před malými. Strategie oficiálně nastavila pravidla ohledně uzavírání společných podniků. Dále čínská vláda přidala další povinnosti pro zahraniční investory – nejméně 40 % součástí čínských vozů muselo být vyrobeno v Číně.³⁸³

Vláda také nyní kladla větší důraz na získávání know-how, kterého se domácím výrobci stále nedostávalo. Zahraniční automobilky musely předávat čínským partnerům know-how a musely zakládat společná výzkumná a školicí centra pro vzdělávání čínských pracovníků (například Pan-Asia Technical Automotive Center založené ve spolupráci GM a SAIC).³⁸⁴ Stát přes systém státních bank štědře úvěroval státní automobilky, aby je podpořil v rozšiřování produkčních kapacit. Strategie dále obsahovala i poměrně ambiciózní dlouhodobé cíle, kterých měl automobilový průmysl dosáhnout. Například aby se do roku 2010 staly čínské automobilky plně konkurenceschopnými na mezinárodním trhu. Tomu odpovídaly i dostupné prostředky,

³⁸¹ APCO WORLDWIDE. *Market Analysis Report: China's Automotive Industry* [online]. 2010 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: http://www.export.gov.il/uploadfiles/03_2012/chinasautomotiveindustry.pdf.

³⁸² MANN, Jim. *Beijing Jeep: A Case Study Of Western Business In China*. Colorado: WestviewPress, 1997.

³⁸³ CHU, WenWen. How the Chinese government promoted a global automobile industry. *Industrial and Corporate Change* [online]. 2011, roč. 20, č. 5, s. 1235-1276 [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <http://icc.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/icc/dtr010>.

³⁸⁴ GALLAGHER, Kelly Sims. Foreign Technology in China's Automobile Industry: Implications for Energy, Economic Development, and Environment. In: *Wilson Center* [online]. 2006 [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: http://wilsoncenter.org/sites/default/files/2-feature_1.pdf.

kteře měly pomoci restrukturalizaci státních podniků. Kromě úvěrů od bank měly státní automobilky k dispozici i úlevy při nakoupení zahraniční technologie či výzkumné granty.³⁸⁵

Nárůst konkurenceschopnosti byl nutný, aby nebyl čínský automobilový průmysl negativně poznamenán plánovaným vstupem Číny do WTO. Čínská vláda i nadále využívala svého postavení schvalovatele zahraniční investic do odvětví, aby vyjednala domácím automobilkám co nejlepší podmínky joint-venture spolupráce. Těžila přitom i z toho, že zahraniční automobilky lákal obrovský potenciál čínského trhu, takže byly ochotné k jistým ústupkům, zvláště co se týče rozsahu know-how předávaného čínským partnerům. Zde se tak potvrzují slova o velké ekonomice z první kapitoly, neboť Čína si díky atraktivitě svého trhu byla schopna vynutit ústupky od zahraničních investorů.

Tabulka 12 – Vývoj vybraných dovozních bariér Číny před a po vstupu do WTO

Typ opatření	Před vstupem do WTO	Po vstupu do WTO
Dovozní clo	200 % v 80. letech 80-100 % v 90. letech	Postupné snižování na 25 % v roce 2006
Dovozní kvóta	30 000 vozů ze zahraničí za 1 rok	Zvyšování kvóty každoročně o 20 %, zrušena v roce 2006
Podíl domácího obsahu na výrobku	1. rok výroby – 40 % 2. rok výroby – 60 % 3. rok výroby – 80 %	Není vyžadován

Zdroj: HOLWEG, Matthias; LUO, Jianxi a OLIVER, Nick. *The past, present and future of China's automotive industry: A value chain perspective* [online]. The Cambridge-MIT Institute: UNIDO working paper. 2005. Dostupné z: http://www-innovation.jbs.cam.ac.uk/publications/downloads/holweg_past.pdf.

Jak ukazuje tabulka, po vstupu do WTO došlo ke snížení dovozních cel na automobily. Pro čínské automobilky to neznamenal zásadní problém, protože většina světových automobilek už v Číně měla díky zavedeným pravidlům tou dobou joint-venture výroby na širokou škálu modelů. Údaje o dovezených vozech jsou obtížně dostupné, ale jejich hlavní složku tvoří luxusní a sportovní auta, které nepředstavují žádnou konkurenci čínským automobilkám, jejichž doménou jsou spíše malé a levnější vozy. Díky trvalé platnosti 25% cla na dovážené vozy (od roku 2006) volí zahraniční automobilky spíše strategii výroby v čínském joint-venture podniku.

³⁸⁵ CHU, WenWen. How the Chinese government promoted a global automobile industry. *Industrial and Corporate Change* [online]. 2011, roč. 20, č. 5, s. 1235-1276 [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <http://icc.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/icc/dtr010>.

Primární cíle pro automobilový průmysl zůstaly podobné i ve **Strategii pro automobilový průmysl z roku 2004** – stát se konkurenceschopným v mezinárodním srovnání. I v této strategii se vláda snažila zvýšit koncentraci v odvětví snížením dostupnosti výrobních licencí pro nové subjekty a zachováním dovozních bariér (viz tabulka 12). Rovněž byla zavedena sada pravidel ohledně vstupu zahraničních investorů do odvětví v té podobě, v jaké je platná dodnes a byla výše uvedena. Pravidlo zakazující zahraničním firmám uzavřít na čínském trhu více než dvě joint-venture spolupráce zůstalo i nadále důležitým pilířem ochrany domácích výrobců, protože znemožňuje zahraničním firmám získat dominantní postavení na trhu, čímž posiluje postavení domácích partnerů.³⁸⁶

Dle strategie měly být domácí automobilky konkurenceschopné na mezinárodních trzích, kam měly do roku 2010 vyvážet významnou část jejich produkce. To se zatím nezdařilo. Strategie rovněž povzbuzovala domácí automobilky v tvorbě vlastních automobilových značek a k rozvoji jejich technologické úrovně.³⁸⁷ Za tímto účelem museli zahraniční investoři povinně v odvětví investovat do vývojového centra alespoň 500 milionů yuanů RMB a museli předat více technologií čínskému partnerovi. Vláda začala kolem roku 2010 vyvíjet tlak na zahraniční automobilky, aby zakládaly v Číně více společných značek s čínskými partnery (např. VW má v Číně ještě značky Audi a Škoda).

Na podporu automobilek vláda nabízela v rámci krizového stimulačního balíčku z roku 2009 bonus 3 tisíce yuanů RMB na nákup jakéhokoli vozu, který bude mít objem motoru nižší než 1,6 litru a bude současně splňovat čínské emisní normy.³⁸⁸ Mohlo by se zdát, že tato podpora je určena pro všechny vozy, jedná se ovšem o skrytou podporu čínských výrobců. Čínská auta se obvykle vyznačují malým objemem motoru, podpora tedy nebyla určena pro většinu vozů zahraničních automobilek. Aby Čína podpořila domácí výrobce zaměřené na výrobu automobilů s nízkým objemem motoru, zavedla podobné opatření pro vozidla do 1,6 litru znovu. Od října roku 2015 došlo ke snížení daně při pořízení nového auta ve venkovských oblastech,

³⁸⁶ KPMG. *China's new automotive policy* [online]. KPMG Research, 2004 [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/China-new-automotive-policy-200406.pdf>.

³⁸⁷ HALEY, Usha C. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: State capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, 2013.

³⁸⁸ APCO WORLDWIDE. *Market Analysis Report: China's Automotive Industry* [online]. 2010 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: http://www.export.gov.il/uploadfiles/03_2012/chinasautomotiveindustry.pdf.

od čehož si vláda slibuje oživení poptávky a posílení domácích značek, jejichž modely mají vyšší objem.³⁸⁹

Automobilový trh je dále ovlivňován „Plánem na úsporu energie a rozvoj vozidel na alternativní pohon“ (The Energy Saving and New Energy Vehicle Development Plan; Plán na úsporu energie), což je strategie ústřední vlády na snížení automobilových emisí do roku 2020.³⁹⁰

Mezi zásadní závazky Plánu na úsporu energie do roku 2020 patří:

- Čína vyrobí 5 milionů aut na alternativní pohon a stane se do tohoto roku největším výrobcem vozidel na alternativní pohon;
- do roku 2015 bude v provozu 500 tisíc hybridních vozů;
- průměrná spotřeba osobních aut bude 4,5 l/100 km;
- Čína bude aktivně podporovat budování infrastruktury pro vozidla na alternativní pohon a čínští výrobci budou mít na trhu s bateriemi pro hybridní vozy podíl více než 60 %.³⁹¹

Pro dosažení těchto cílů byla vláda připravena investovat nemalé finanční prostředky, s jejichž pomocí chce ovlivnit nabídkovou i poptávkovou stranu trhu. Pro nabídkovou stranu trhu byly připraveny dotace ve výši až 100 miliard yuanů RMB na podporu vývoje vozidel na alternativní pohon.³⁹² V současnosti mají všechny velké státní automobilky již v prodeji hybridní vůz nebo dokončují jeho vývoj.³⁹³ Z výše zmíněných 100 miliard má 10 miliard připadnout pouze na výzkum a vývoj vozidel na alternativní pohon, čímž se Čína snaží všemi způsoby dohnat technologickou mezeru mezi domácími a zahraničními výrobci.³⁹⁴ Problémem je, že Čína se různými netarifními opatřeními snaží omezovat dovoz hybridních vozů z ciziny, zvláště teď, když již domácí výrobci pokročili ve vývoji. Součástí vládního plánu je navíc specifické stanovení typu hybridního pohonu (převážně bateriového), který se odlišuje od typu již

³⁸⁹ China to Plan Rural Subsidies That Cover Passenger Cars. In: *Bloomberg: News* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-12-09/china-said-to-plan-new-rural-subsidies-that-cover-passenger-cars>.

³⁹⁰ 5m greener vehicles on the streets by 2020. In: *China Climate Change Info-Net* [online]. 2012, (12.7.2012) [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://en.ccchina.gov.cn/Detail.aspx?newsId=33641&TId=96>.

³⁹¹ Ibid.

³⁹² APCO WORLDWIDE. *Market Analysis Report: China's Automotive Industry* [online]. 2010 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: http://www.export.gov.il/uploadfiles/03_2012/chinasautomotiveindustry.pdf.

³⁹³ Chinese-Made Electric Cars. *ChinaAutoWeb* [online]. 2013 [cit. 2013-10-27]. Dostupné z: <http://chinaautoweb.com/electric-cars>.

³⁹⁴ 5m greener vehicles on the streets by 2020. In: *China Climate Change Info-Net* [online]. 2012, (12.7.2012) [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://en.ccchina.gov.cn/Detail.aspx?newsId=33641&TId=96>.

používaného zahraničními výrobci (plug-in hybrid). Pro ty je tak nemožné získat významnější část z těchto dotací a navíc jsou podle nich stanovené cíle nerealistické.³⁹⁵

Čínské automobilky mohou i nadále počítat s podporou vlády v jejich konkurenčním boji se zahraničními automobilkami i v oblasti vládních nákupů, které jsme již výše analyzovali. Podle vládního nařízení musí například být 50 % služebních aut ve státním sektoru čínského původu (tzn. ne produktem joint-venture dohody). Samosprávy a místní orgány si navíc tento podíl stanovují ještě výše. Dále místní vlády nabízejí podpory kupcům aut místní provenience. Město Chongqing takto nabízí podporu kupcům vozů místní automobilky Chana ve výši 3 000 yuanů RMB. Město Changchun nabízí na nákup nového vozidla místní automobilky FAW příspěvek od 3 500 do 7 000 yuanů.³⁹⁶ Široké spektrum podpory ukazuje i příklad automobilky Geely, která získala při akvizici Volva výhodné financování od konsorcia tří státních bank.³⁹⁷ Každoročně získává významné daňové úlevy, neboť se v případě této akvizice jedná o získávání pokročilých zahraničních technologií.

Podle studie švýcarské banky UBS tato multidimenzionální podpora a subvence domácích automobilových firem dohromady činila v roce 2015 4,6 miliardy yuanů RMB.³⁹⁸ Výše popsané různé formy podpory domácích (zejména státních) podniků přinesly výsledky. Zvláště vzhledem k regulatornímu nastavení odvětví se čínské státní automobilky dokázaly restrukturalizovat a disponují významným podílem na čínském trhu – čínské automobilky jako skupina prodávají dnes na čínském trhu nejvíce aut. Jak ukazuje tabulka 13, státní automobilky nadále dominují celému odvětví, čímž se naplňují plány vlády o dominantním postavení státního sektoru v tomto klíčovém odvětví. Podle údajů za rok 2015 se státní firmy podílely na 90 % prodeju všech čínských aut a jejich dominance je tak zcela zřejmá.³⁹⁹

³⁹⁵ Automotive Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/348/Automotive_Position_Paper_2015_2016.

³⁹⁶ Subsidies Stoke China's Domestic Car Makers: Local and Central Governments Provided \$700 Million to Local Brands Last Year. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304422704579571863054872766>.

³⁹⁷ CHEN, George a HO, Prudence. Geely taps China banks to back \$1.8 billion Volvo deal. In: *Reuters* [online]. 2009 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-geely-loans-idUSTRE5B00IB20091201>.

³⁹⁸ Subsidies Stoke China's Domestic Car Makers: Local and Central Governments Provided \$700 Million to Local Brands Last Year. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304422704579571863054872766>.

³⁹⁹ CAAM. *China Association of Automobile Manufacturers* [online]. [Beijing]: China Association of Automobile Manufacturers, 2016 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.caam.org.cn>.

Tabulka 13 – Přehled největších čínských automobilek a jejich vlastnických poměrů dle počtu prodaných vozů v roce 2015; v milionech vozů

Společnost	Prodané osobní vozy v roce 2015 (v milionech kusů)	Státní vlastnictví	Poznámka
Shanghai Automotive Industry Corporation (SAIC)	5,86	ANO	Místní státní podnik (Šanghaj)
Dongfeng Automotive Corporation	3,87	ANO	Ústřední státní podnik pod správou SASAC
First automobile works (FAW)	2,84	ANO	Ústřední státní podnik pod správou SASAC
Chongqing Chang'an Automobile Group (Chana)	2,77	ANO	Místní státní podnik (Chongqing)
Beijing Automobile Works (BAIC)	2,48	ANO	Místní státní podnik (Peking)
Guangzhou Automobile Group (GAC)	1,30	ANO	Místní státní podnik (Guangzhou)
Brilliance Auto	0,85	ANO	Rozsáhlé spojení s místní vládou v Liaoning, ale akcie obchodované na burze
Great Wall Motors	0,85	NE	Soukromý (Hebei)
Jianghuai Automobile Corporation (JAC)	0,58	ANO	Místní státní podnik (Anhui)
Geely	0,56	NE	Soukromý (Zhejiang)

Zdroj: CAAM. *China Association of Automobile Manufacturers* [online]. [Beijing]: China Association of Automobile Manufacturers, 2016 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.caam.org.cn>.

Čtvrtá kapitola práce analyzovala systém multidimenzionální podpory domácím, především státním podnikům. Důsledkem tohoto systému je faktická neexistence systému tržního utváření cen v čínské ekonomice. Je to způsobeno tím, že státní podniky jsou schopné většinu vstupů pro jejich produkci, ať již je to půda, elektřina, suroviny, voda či bankovní úvěr, získat za výhodnějších než tržních podmínek. Navíc operují v systému, ve kterém mají díky nepřímým dotacím místní či ústřední vlády výhodnější postavení na trhu a ve kterém je záměrně omezováno působení zahraničních subjektů, a to díky existenci seznamu odvětví, ve kterých jsou povolené zahraniční investice. Toto výhodnější postavení je nadále potvrzováno systémem státních nákupů, který jednoznačně upřednostňuje domácí podniky. Celkově tak bylo dokázáno, že v Číně je možné nalézt napadnutelné subvence dle pravidel WTO. Státní podniky jako skupina získávají mnoho výhod nedostupných pro další skupiny podniků (zejména zahraniční). Jistá státem preferovaná odvětví (například těžební průmysl) se rovněž těší dotacím

na úkor dalších odvětví. Rovněž bylo ukázáno, že místní vlády přirozeně preferují místní státní podniky na úkor ostatních. Vzhledem ke zvyšující se přítomnosti čínských firem na mezinárodních trzích pak zákonitě následky těchto subvencí pociťují i podniky z dalších členských zemí WTO. Trvalým problémem pro případné dokazování a nápravu újmy je obtížné získání referenční tržní ceny v Číně, nízká transparentnost celého systému a dlouhý dokazovací proces na půdě WTO.

Všechny tyto systémové prvky pak následně analyzovala práce na případové studii automobilového průmyslu, jehož rozvoj byl výrazně ovlivňován státními zásahy. Za velký úspěch se bezesporu dá považovat celkový rozvoj automobilového průmyslu v Číně, v roce 1978 fakticky neexistujícího odvětví. Dnes je přitom Čína největším výrobcem automobilů na světě a zároveň jejich největším trhem. Čínské automobilky mohou díky regulačnímu rámci pro svůj rozvoj využívat know-how zahraničních partnerů a mají významné příjmy z prodeje aut vyrobených v rámci společného podniku, což jsou faktory, které dále umožňují jejich modernizaci a redukci technologické mezery. Právě vzhledem k této technologické mezeře se nedá očekávat, že by takové množství státních výrobců aut v odvětví přežilo, pokud by jim vláda cíleně nepomáhala. Z tohoto pohledu tak byla státní průmyslová politika úspěšná, ačkoli šla proti tržním principům.

Tabulka 14 – Export motorových vozidel z Číny, 2010-2015

Rok	Export motorových vozidel do zahraničí, v 10 000/万辆 kusů	Nárůst či pokles oproti předchozímu období, v %	Hlavní exportní trhy
2010	566 200	+53,17	Írán, ASEAN, Rusko, Alžírsko, Egypt, Venezuela, Vietnam
2011	814 300	+49,45	
2012	1 056 100	+29,70	
2013	948 100	-6,59	
2014	897 000	-2,80	
2015	755 500	-20,25	

Zdroj: CAAM, Newslist. In: *China Association of Automobile Manufacturers* [online]. 2016 [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://www.caam.org.cn/newslist/a35-1.html>.

Na druhou stranu cílem obou Strategií pro automobilový průmysl byla světová konkurenceschopnost automobilek do roku 2010. To se dodnes nenaplnilo. Naopak dochází k významnému poklesu objemu exportovaných vozidel, což ukazuje tabulka 14. Navíc většina exportů směřuje pouze do rozvojových zemí, kde na auta nejsou kladeny takové bezpečnostní,

emisní a kvalitativní nároky. Čínští zákazníci navíc i nadále vnímají čínská vozidla jako technologicky zaostalá oproti zahraničním vozům.⁴⁰⁰ Navíc i přes subvence ve výši 5 miliard yuanů RMB (a vzhledem k fungování čínské ekonomiky to může být i více – například díky levným úvěrům apod.) v roce 2015 došlo k meziročnímu poklesu podílu čínských automobilek (tzn. čínských značek bez účasti zahraničního partnera) na prodaných vozech – z 39,6 % v dubnu 2015 na 37,1 % v dubnu 2016.⁴⁰¹

Zdá se tak, že případ automobilového průmyslu demonstruje současně silné i slabé stránky čínského státního kapitalismu. Díky státní podpoře se státní automobilky transformovaly v obrovské moderní firmy s produkcí několika milionů vozidel ročně. Zároveň byly schopné v relativně krátké době učinit obrovský technologický pokrok. Na druhé straně se nedaří udělat onen poslední krok k dohnání a předechnání zahraničních konkurentů v technologické úrovni. Vzhledem k náročnosti celého odvětví na výzkum a vývoj je toto velmi obtížné. Nestačí zde pouze vládní strategie a povinné předávání zahraničních technologií, inovace musí vycházet ze samotných automobilek. Zároveň státní zásahy neumožnily nastolení tržních poměrů, a proto i nadále může v Číně existovat až 170 automobilových továren, což by v tržním prostředí pravděpodobně nebylo možné. Státní ochrana nevytváří dostatečný impuls k inovacím a automobilky spoléhají na zajištěné příjmy ze společných podniků se zahraničními partnery. Dále tato neefektivní alokace zdrojů podporovaná zájmy místních vlád vede k významné nadprodukci, o níž se v současnosti mluví jako o jednom z hlavních problémů celé čínské ekonomiky. V případě automobilového průmyslu některé zdroje hovoří o přebytku až 8 milionů aut v roce 2015.⁴⁰²

⁴⁰⁰ Výsledky průzkumu mezi čínskými zákazníky viz BEJKOVSKÝ, Jan. *Čínský automobilový sektor: na cestě ke světové dominanci?* Praha, 2013. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. Vedoucí práce Zuzana Stuchlíková. Dostupné také z: <https://insis.vse.cz/zp/index.pl>.

⁴⁰¹ Subsidies Stoke China's Domestic Car Makers: Local and Central Governments Provided \$700 Million to Local Brands Last Year. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304422704579571863054872766>.

⁴⁰² Ibid.

Shrnutí a perspektivy do budoucna

Předmětem zkoumání této disertační práce byl čínský ekonomický systém. Práce se snažila odpovědět na otázku, zda je současný stav čínské ekonomiky důsledkem přechodu od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní, nebo zda se jedná o úmyslně zaváděný specifický čínský ekonomický systém. Onen současný čínský ekonomický systém byl definován jako státní kapitalismus, neboť tento pojem nejlépe vystihuje jeho podstatu a fundamentální odlišnost od systému v RTE. Čína naplňuje všechny v současnosti přijímané poznávací znaky státního kapitalismu. Stát má významný vliv v surovinových a energetických odvětvích, suverénních fondech, bankovním sektoru i národních šampionech. To všechno je zcela v souladu s definicí státního kapitalismu tak, jak byla uvedena na začátku práce.⁴⁰³

Následně bylo nutné analyzovat směřování a dynamiku čínské ekonomiky, neboť jen tak se práce mohla přiblížit odpovědi na ústřední otázku. Co bylo zjištěno touto analýzou? Především bylo zjištěno, že po roce 1989 došlo k výraznému obratu reformního směřování Číny. Stát začal po roce 1989 preferovat městské oblasti, odvrátil se od původních privatizačních plánů a začal naopak konsolidovat státní podniky, a to zejména ve vyjmenovaných klíčových odvětvích ekonomiky. Dále bylo ukázáno, že stát nečinil žádné významné kroky pro omezení státního sektoru reprezentovaného zejména státními podniky. Úkolem SASAC je naopak další rozvoj a stabilizace státního vlastnictví ve vybraných sektorech ekonomiky. Podíl státních podniků na aktivech v ekonomice klesal za 9 let od roku 2003 do 2012 o pouhých 0,6 % ročně, což je v rozporu se zkušeností přechodových ekonomik v Evropě, které zaváděly opatření vedoucí k tržní ekonomice.

Po tomto zjištění bylo nutné podívat se na mechanismus fungování nejvýznamnějších reprezentantů státního sektoru, tedy státních podniků. Práce ukázala, že tyto podniky se transformovaly v mocné holdingové skupiny, jejichž struktura byla analyzována. Stejně pro výzkumnou otázku pak bylo zjištění, že stát (vláda či KSČ, neboť je i nadále možné je v případě Číny zaměňovat) si zachovává kontrolu nad jmenováním do vedení podniků i jeho hodnocením. Díky tomu je schopen uplatňovat vliv na rozhodnutí těchto entit, takže tato rozhodnutí nemusí být ekonomicky efektivní, ale především v souladu s plány a cíli státu.

⁴⁰³ Státní kapitalismus je systém, ve kterém stát významně zasahuje do ekonomiky (trhu) za účelem sledování státních cílů definovaných vládou; trh hraje v tomto systému podřízenou roli, přednost má státní (vládní) cíl.

Tím bylo postupnými kroky dokázáno, že současný čínský státní kapitalismus je systémem plánovitě zaváděným a nemůže být považován za meziprodukt přechodu od CPE k tržní ekonomice. Práce podrobně analyzovala celou škálu opatření, postupů a politik, které k tomuto stavu vedou. Dále ukázala, že fundamentálním rysem čínské ekonomiky je trvalý schopnost státu prosazovat své cíle navzdory ekonomické efektivitě. Rovněž tak ukázala, že vláda v Číně trvale upřednostňuje stabilitu systému nad jeho ekonomickou efektivitou.

Ve čtvrté kapitole práce pak analyzovala hlavní projevy státního kapitalismu v Číně, především multi-dimenzionální podporu domácí ekonomiky, a v ní zejména státních podniků, které slouží k plnění státních cílů. Na začátku kapitoly pro lepší srovnání a přehlednost byla definována subvence domácí ekonomiky dle WTO a čínské subvence s ní porovnávány.

Podpora domácího průmyslu je cílem každé vlády a zároveň každá země se snaží o růst domácího exportu. Proto je možné nalézt různé formy podpor domácí ekonomiky v hospodářské politice většiny zemí – například za účelem rozvoje jistých regionů, rozvoje jistých perspektivních odvětví či obecně k plnění vládních ekonomických či jiných cílů. Tyto podpory jsou však udělovány alespoň v tržních ekonomikách relativně transparentně a na základě předem stanovených a pro všechny stejných podmínek. Jen tak je možné zaručit, že tyto subvence či podpory budou v celkovém hodnocení pro ekonomiku efektivní.⁴⁰⁴ Obecně řečeno však v tržních ekonomikách dotace a další formy podpory tvoří spíše okrajovou část ekonomiky a jejich existence není v rozporu s tržní alokací zdrojů v ekonomice.

Čína na druhou stranu poskytuje domácím podnikům multidimenzionální podporu, která v mnoha případech významně deformuje, ovlivňuje a dokonce i utváří trh. V takovém prostředí je pak velmi obtížné stanovit referenční tržní cenu, natož pak případně vyčíslit konkrétní výši subvence. Čínským specifíkem jsou mnohdy nezávislé aktivity ústřední vlády a místních vlád. V práci bylo ukázáno, že oba tyto aktéři disponují nástroji i prostředky k podpoře ekonomiky. Místní dotace často nahrazují podporu ústřední vlády, leckdy mohou být i významnější. V jistých případech navíc mohou dokonce směřovat i proti záměru ústřední vlády. To se děje zejména v případech, kdy by opatření centrální vlády ohrožovala místní podniky a tím i místní ekonomiku (zaměstnanost, výrobu, vývoz atd.), potažmo úspěch místních představitelů.

⁴⁰⁴ To ovšem neznamená, že například evropské dotace nejsou oblastí, kde by se ona transparentnost nedala zlepšit, alespoň v České republice.

V takto nastaveném prostředí tedy nemůže být překvapivé, když vláda (ústřední či místní) podnikům poskytuje významné daňové úlevy, dotace na výzkum a vývoj, přednost při vládních nákupech a další podpory. Důležitým prvkem tohoto systému jsou subvencované ceny vstupů. Stát (ústřední či místní vláda) díky kontrole odvětví produkujících primární vstupy (uhlí, elektřinu, vodu, železo a další) drží cenu těchto vstupů uměle nízko za cenu účetních ztrát firem v těchto odvětvích. Následkem těchto dotovaných vstupů je ovšem veškerá následující výroba levnější, tudíž konkurenceschopná na domácím trhu i na světových trzích. Zároveň ovšem tento přístup neumožňuje efektivní alokaci zdrojů a způsobuje chronickou neefektivitu a nadvýrobu v celé ekonomice.

Celý tento systém podpor by ovšem nebyl možný bez systému státních bank, které slouží jako distribuční kanály státních peněz. Státní banky poskytují státním podnikům výhodnější podmínky získání úvěrů, výhodnější úrokové míry a další výhody. Dělají tak i přesto, že státní podniky mají nižší rentabilitu. To znamená, že z ekonomického pohledu by mohly být tyto peněžní prostředky efektivněji alokovány a banky by mohly peníze půjčit na rozvoj rentabilnějších projektů soukromého sektoru. Čínská vláda ovšem sleduje nastavením bankovního sektoru i jiné cíle a státní banky hrály a hrají důležitou roli při restrukturalizaci státních podniků v národní šampiony. Státní podniky jsou pak důležité při zvyšování životní úrovně obyvatel.

Na příkladu automobilového průmyslu práce ukázala všechny tyto podpory v praxi, zejména s důrazem na jejich pestrost a multi-modalitu, která umožnila během relativně krátkého období 30 let významnou transformaci a modernizaci celého odvětví. Nicméně i díky inherentní neefektivitě celého systému se čínským automobilkám doposud nepodařilo dohnat technologickou úroveň zahraničních automobilek, stejně tak nebyla vyřešena trvalá neefektivita celého odvětví.

V celé práci byl užíván výraz státní cíl, který je v případě státního kapitalismu nadřazen tržním faktorům či důrazu na celospolečenskou ekonomickou efektivitu. Co je tedy tímto cílem, který diktuje státní politiku a určuje směřování celé ekonomiky? Je možné odpovědět velmi čínským způsobem – citací z Konfucia: „Pravil Mistr: Zdaž není ten, jenž poskytuje lidu jen výhody, které jsou mu [lidu] skutečně prospěšné [...] správným vládcem?“⁴⁰⁵ Tato naprosto elementární a velmi pragmatická poučka je určujícím prvkem čínské politické (ne ekonomické)

⁴⁰⁵ VOCHALA, Jaromír. *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha: Academia, 2009.

filosofie již od doby před naším letopočtem. Co to znamená v dnešní situaci pro ČLR? Jak říkal Konfucius – dejte lidem to, co si myslí, že chtějí. Proto je cílem státu zvyšování bohatství, respektive životní úrovně obyvatelstva, neboť jen tak je možné zabezpečit jeho spokojenost. Jedině za předpokladu spokojenosti obyvatel je možné zajistit stabilitu země. Tato „svatá“ trojice (rostoucí bohatství obyvatelstva, jeho spokojenost a z ní plynoucí stabilita) pak obratem posílí samotný stát a zabezpečí kontinuitu vlády (respektive její setrvání u moci), což je tím stěžejním cílem, na jehož plnění se čínské politické a ekonomické myšlení zaměřuje. Je to také přesně to, co dnes v Číně aplikuje KSČ. Cílem státních politik tedy je ekonomická efektivita pouze do té doby, dokud není v rozporu se společenskou stabilitou. V případě rozporu má společenská stabilita vždy přednost. To je například důvod, proč stát téměř 20 let významně dotoval neefektivní státní podniky a nepřipustil jejich privatizaci. Podobných příkladů preference sociální stability, zachování státního vlivu a udržování růstu životní úrovně obyvatelstva nad ekonomickou efektivitou tato studie ukázala celou řadu od bankovnictví přes těžební průmysl k výrobě aut.

Státní cíl v podobě zvyšování životní úrovně obyvatelstva za účelem udržení společenské stability není ve světě nijak neobvyklý. Zvyšování životní úrovně obyvatelstva je hlavním cílem snad všech vlád na světě. Je nutné rovněž říci, že snad žádná země světa jej v posledních 30 letech neplnila tak úspěšně jako právě Čína. V práci již bylo zmíněno, že ekonomická transformace Číny po roce 1978 je fenoménem naší doby, ke kterému se pouze obtížně v moderních dějinách hledá paralela.

Čím se ale Čína významně odlišuje od ostatních zemí, je právě rozsah státní kontroly a státních nástrojů k ovlivnění ekonomiky. I vlády v RTE se svými opatřeními snaží o podporu ekonomiky a zvýšení životní úrovně obyvatel. Na rozdíl od Číny ovšem mohou využívat pouze nepřímé nástroje, jako je fiskální a monetární politika či legislativní prostředí (a i ty pouze v omezeném rozsahu) k ovlivnění trhu. Ve svých zásazích jsou navíc omezovány právními důsledky (vláda v RTE obvykle může být soudně napadena v případě omezování svobodného trhu, selektivní či nespravedlivé podpoře vybraných subjektů) a obvykle i kritikou ze strany opozice. Důsledkem této situace pak je nezpochybnitelná fundamentální funkce trhu při alokaci zdrojů a důraz na efektivitu v ekonomice. Státy se pouze snaží trh korigovat a napravovat inherentní tržní selhání, přičemž debata je vedena pouze o rozsahu těchto zásahů (což bylo popsáno v první kapitole). Naopak v Číně neexistují žádná podobná omezení, pokud se stát rozhodne pro ovlivnění ekonomiky. Vzhledem k nespornosti yuanu vláda disponuje plnou sadou nástrojů monetární politiky. Nemusí se obávat kritiky ze strany opozice či soudních sporů,

navíc přes státní bankovní sektor může ovlivnit, za kolik si lidé i firmy půjčí (dokonce i komu se půjčí a na co). Díky devizovým rezervám může intervenovat na světových finančních trzích i na domácím finančním trhu. Dokonce může skrze státní podniky i určit, za kolik a v jakém množství se který výrobek bude prodávat, kolik bude kde zaměstnanců, případně která akvizice v zahraničí bude realizována. Nemluvě o tom, že půda, jeden za základních výrobních faktorů, je v Číně jedinečně pod státní kontrolou, což umožňuje velmi snadnou a rychlou realizaci vládních a vládou podporovaných projektů. Navíc vláda může velmi snadno ovlivnit, kdo, za jakých podmínek a za jakým účelem získá právo půdu využít. Zkrátka a dobře, tento široký rozsah nástrojů k ovládání ekonomiky je projevem specificky čínského ekonomického systému, který jsme definovali jako státní kapitalismus. Vlády drtivé většiny zemí světa nemohou při nejlepší vůli takto významně ovlivnit ekonomiku.

Debata o Washingtonském konsenzu a Pekingském konsenzu a jejich silných a slabých stránkách je tím pádem vlastně debatou o tom, zda upřednostnit efektivitu ekonomického systému (Washingtonský konsenzus) či jeho stabilitu (Pekingský konsenzus). Plné využití trhu zabezpečuje nejvyšší efektivitu systému, avšak platí daň v podobě tržních selhání a nestability celého systému. Vyšší regulace, státní zapojení do ekonomiky či pouze částečná liberalizace naopak zabezpečují vyšší stabilitu systému, avšak výměnou za daň v podobě nižší ekonomické efektivity.⁴⁰⁶ Čínským modelem je míněn státní kapitalismus jako systém významného vlivu státu v ekonomice, takže je jasné, že pro vlády mnohých rozvojových zemí je právě tento model přitažlivější než reformy navrhované ve Washingtonském konsenzu. Navíc čínský model není žádným způsobem spojený s politickou liberalizací, což mu v mnoha částech světa přidává na atraktivitě. V neposlední řadě má čínský model státního kapitalismu viditelné úspěchy, zatímco RTE ve srovnání s ním relativně oslabují. I proto se dá očekávat, že čínský model bude reálnou alternativou pro čím dál větší skupinu rozvojových zemí.

Jenže ani čínská vláda, disponující významnou mocí a mnohými nástroji k ovlivnění či přímo popření trhu, nemůže zcela popřít fundamentální ekonomické a tržní zákony. Jak již bylo řečeno, ve své fundamentální podobě se ekonomické zákony podobají zákonům fyzikálním a přírodním, které rovněž není možné zcela popřít. Je proto otázkou, zda čínská ekonomika bude schopna

⁴⁰⁶ Bylo by zajímavé zkoumat, zda systémy v demokratických zemích mají tendenci upřednostnit ekonomickou efektivitu, neboť se díky krátkému volebnímu období zaměřují na krátkodobé dopady zaváděných opatření. A analogicky, zda systémy v méně demokratických zemích upřednostňují spíše stabilitu, neboť se více obávají následků zaváděných opatření na stabilitu ekonomiky v budoucnu, kdy pravděpodobně bude stejná vláda stále u moci.

dlouhodobě fungovat a prosperovat, aniž by byla odstraněna významná inherentní neefektivita celého ekonomického systému.

V současnosti zpomalující tempo růstu HDP tak je spíše následkem než příčinou problémů čínské ekonomiky. Již nějakou dobu se hovoří o významné nadvýrobě v čínské ekonomice, která je důsledkem systémového nastavení čínské ekonomiky. Nadprodukce v řádu milionů vozů již byla zmíněna v případové studii o automobilovém průmyslu. O nadprodukcí se ale mluví i v souvislosti s výrobou oceli, cementu, zpracováním hliníku, v chemickém či těžkém průmyslu.⁴⁰⁷ Nadprodukce v čínské ekonomice má již nyní zřetelné dopady na postižená odvětví v Číně, ale poškozuje i světové trhy a zahraniční výrobce. Čínské podniky se totiž snaží svou produkci za každou cenu uplatnit na zahraničních trzích, takže do jisté míry tento problém „exportují“. Mnoho států se již těmto dovozům brání uvalováním antidumpingových cel, jak bylo řečeno na počátku poslední kapitoly.

Z pohledu ekonomické teorie je přirozené, že netržní způsob utváření cen způsobuje významnou neefektivitu celého ekonomického systému. Nadprodukce v Číně je tedy zřejmým důsledkem neexistujícího tržního utváření cen. V systému subvencí, výhod a úlev, popisovaném v závěrečné kapitole, je vlastně nemožné spočítat tržní cenu většiny statků. Stát díky kontrole nad odvětvími produkujícími primární vstupy (energií, suroviny, vodu aj.) roztáčí spirálu stále nižší ceny těchto vstupů za účelem udržení růstu výroby ve všech odvětvích. Tento systém byl již velmi podrobně popsán, jeho ekonomická neefektivnost je však zřejmá – při fungování tržních faktorů by byly dražší vstupy, takže by významná část následné výroby vůbec nebyla realizována. To by ovšem mohlo mít negativní následky na společenskou stabilitu a vláda tento systém proto stále drží v chodu. Tato nebezpečná situace a neefektivní nastavení ekonomiky v budoucnu může způsobit devastující splasknutí bubliny, která může celou čínskou ekonomiku uvrhnout do recese. Je ovšem otázkou, zda může ústřední vláda tomuto scénáři jakkoli zabránit, aniž by provedla hlubokou (a také bolestivou) reformu ekonomiky směrem k tržní alokaci zdrojů a zvýšení ekonomické efektivity.

Místní vlády budou totiž stále podporovat rozvoj místního průmyslu (a ten vede ke fragmentaci, plýtvání zdroji a nadprodukcí, jako v případě automobilového průmyslu) díky nastavenému systému hodnocení kádrů dle „tvrdých“ čísel. Ze stejných důvodů budou místní samosprávy

⁴⁰⁷ Například viz Overcapacity in China: An Impediment to the Party's Reform Agenda. In: *The European Union Chamber of Commerce in China* [online]. Peking, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.european-chamber.com.cn/en/publications-overcapacity-in-china>.

i nadále poskytovat významné investiční incentivy a dotace místním podnikům a pouze velmi neochotně vynucovat po místních podnicích dodržování pracovních, ekologických, zdravotních a bezpečnostních předpisů. Z ekonomického hlediska je tedy jediným východiskem větší důraz na tržní utváření cen vstupů na všech úrovních výrobního procesu. Ovšem jak ukázaly přechodové ekonomiky v Evropě, tento proces je bolestivý a způsobuje ekonomický pokles, čímž je z pohledu cílů státu v Číně velmi obtížně uskutečnitelný. V Číně navíc díky politickému systému není možné „odfiltrovat“ nespokojenost občanů volbami a změnou vlády, takže následky pro KSČ by mohly být velmi negativní. KSČ je totiž v Číně jediným subjektem zodpovědným za ekonomický rozvoj, této odpovědnosti se nemůže zbavit. Je ovšem otázkou, jak dlouho může takto neefektivně nastavený ekonomický systém fungovat. Neboli jinak řečeno, jak dlouho je stát ochoten a schopen nést celospolečenské náklady na neefektivní fungování ekonomiky.

Je jasné, že čínská vláda má vzhledem k jejímu významu řadu nástrojů, kterými může tyto problémy oddálit či se je dokonce pokusit překonat. Vzhledem k velikosti čínské ekonomiky to jsou nástroje nedostupné pro většinu zemí. Je patrné, že cílem snahy čínských podniků v mnoha odvětvích jsou akvizice zahraničních konkurentů či získání nejvýznamnějšího podílu na světovém trhu v rámci odvětví. Pokud bude tato strategie úspěšná, ke krizi v Číně by nemělo dojít dříve, než bude již Čína moci významně utvářet světové ceny v mnoha odvětvích. Pak by případné dopady prasknutí bubliny nebyly tak významné, neboť by Čína mohla využít exportu, a udržet tak svou ekonomiku v chodu. Další dostupnou možností je vybudování silné sítě klientských států napojených na čínskou ekonomiku. V této souvislosti je zajímavé sledovat iniciativu Nové hedvábné stezky, která se snaží mimo jiné o vytvoření předpokladů pro zajištění vyšší odbyt čínských výrobků ve střední a jihovýchodní Asii, a navazuje tak na trvající čínské snahy v Africe. Oba tyto nástroje jsou dostupné jen pro velkou ekonomiku, ale ukazují způsob, jak ovlivnit světové trhy natolik, aby nemuselo dojít k reformám domácí ekonomiky.

Výše zmíněná schémata ovšem zároveň nutně předpokládají i významnější zapojení Číny do světové ekonomiky. Jenže právě z pohledu teorie mezinárodní ekonomie stojí před Čínou v blízké budoucnosti další významné výzvy. V současnosti důležitou otázkou pro vývoj čínské ekonomiky je otázka čínské pozice v rámci Mundell-Flemingova trilematu, který také bývá nazýván nedosažitelnou trojicí mezinárodní ekonomie. Podle tohoto zákona mezinárodní ekonomie si může stát vybrat, zda bude mít fixní kurz měny, volný pohyb kapitálu či nezávislou monetární politiku (tj. například stanovení úrokové míry). Současně je možné dosáhnout pouze dvou ze tří prvků, nikdy ne všech tří pohromadě. Čína nyní omezuje kapitálové toky, ale

objevují se významné tlaky na posun k liberalizovanému směnnému kurzu. Jednak se jedná o rozhodnutí IMF zařadit RMB do koše měn pro výpočet kurzu SDR, jednak ani významné devizové rezervy nemohou dlouhodobě stačit k potlačení negativních efektů odlivu kapitálu způsobeného monetární politikou čínské centrální banky a obavami z ekonomického poklesu (mimo jiné díky zmíněné nadprodukci). Opět i zde se musí vláda rozhodnout, jestli je schopna a ochotna financovat tyto ztráty z prostředků devizových rezerv naakumulovaných v minulých letech. Je jasné, že toto rozhodnutí bude mít významné následky.

V případě otevření kapitálového účtu se bude muset Peking vzdát kontroly nad úrokovými sazbami nebo směnným kurzem. Vzhledem k nedostatečně liberalizovanému finančnímu sektoru může ztráta monetární autonomie způsobit systémové problémy pro celý státní sektor, a přeneseně pro celou ekonomiku. Při liberalizaci směnného režimu RMB se dá při současné situaci v roce 2016 očekávat depreciační čínské měny.⁴⁰⁸ V takovém případě je otázkou, zda převáží pozitivní efekt zvýšení exportu, či zda naopak převáží negativní v podobě zvýšení nákladů na korporátní dluhovou službu denominovanou v USD. V každém případě posun k volnému pohybu kapitálu způsobí snížení vlivu vlády v ekonomice a snížení efektivity nástrojů používaných vládou k jejímu ovlivňování. Podobný proces probíhal v RTE od 70. let minulého století a značně proměnil vnímání role státu v těchto ekonomikách. Možná právě díky tomu se naopak objevují tendence k jisté deliberalizaci kapitálového účtu, neboť v roce 2016 došlo k omezení povolení nákupu deviz pro čínské podniky i k opětovnému zákazu přeshraničních devizových toků pro zahraniční banky v Číně. Jisté je tedy pouze to, že Čína si bude muset v blízké budoucnosti vybrat, o které cíle bude usilovat. Trvající důraz na stabilitu systému se však může ukázat velmi nákladným, což dokazuje úbytek devizových rezerv v roce 2016.

Tyto příklady ukazují, že ani tak obrovská ekonomika, jakou Čína bezesporu je, není ušetřena nutností brát ohledy na mezinárodní kontext. Stačí si například vzpomenout na obchodní deficit USA vůči Číně – pokud bude čínským cílem převálcovat americkou ekonomiku, vystavuje se tím riziku značného znehodnocení jejích vlastních devizových rezerv, které nebude následně moci využít pro podporu domácí ekonomiky.

⁴⁰⁸ Více o tématu například zde: BRISCOE, Hayden a CHAN, Anthony. China's monetary policy stymied by "impossible trinity". In: *Financial Times* [online]. FT.com, 2016 [cit. 2016-08-25]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1766990835?pq-origsite=summon>.

Celkově má tedy čínská ekonomika před sebou významné výzvy, kterým se bude muset vládnoucí strana postavit. Je velkou otázkou, zda významný státní vliv není z ekonomického pohledu vhodný jen v jistých stádiích ekonomického rozvoje. Faktem je, že v Německu, Japonsku i Jižní Koreji po druhé světové válce státní plánování hrálo vždy významnou roli v ekonomice. Po dosažení jisté úrovně ekonomického rozvoje bylo ale účelné přenechat iniciativu trhu a soukromému sektoru. Na druhou stranu je ovšem diskutabilní, zda je toto v Číně vzhledem k její historii a daným specifickým možné, zda bude schopna Čína nastoupit i při stávajícím nastavení ekonomiky na cestu intenzivního, nikoli extenzivního ekonomického růstu. Růst založený na prostém faktu trvajícím nesaturaci domácího trhu totiž zákonitě někdy skončí a čínský stát se pak bude muset postavit pasti středního příjmu, ekonomice založené na inovacích a dalším výzvám pramenícím z této změny, které budou vyžadovat změny v ekonomické governance země. Je otázkou, zda je toto možné bez přeskupení ve fundamentálním nastavení ekonomického systému a vyšším využití tržní determinace cen, zároveň bez ohrožení státních cílů spočívajících v trvajícím zvyšování životní úrovně obyvatelstva. V situaci, kdy se náklady na neefektivní ekonomiku budou spíše zvyšovat, pravděpodobně bude nutné více spoléhat na tržní alokaci zdrojů či přehodnotit státní cíle.

Seznam použité literatury a zdrojů

- [1] “准官员”的晋升机制：来自中国央企的证据：The Political Promotion for Quasi-Government Officers: Evidence from Central State-owned Enterprises in China. In: *Ideas.repec.org* [online]. 管理世界, 2013 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/pramprapa/50317.html#cites>.
- [2] 5m greener vehicles on the streets by 2020. In: *China Climate Change Info-Net* [online]. 2012, (12.7.2012) [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <http://en.ccchina.gov.cn/Detail.aspx?newsId=33641&TId=96>.
- [3] Agreement On Government Procurement: Parties, Observers And Accessions. *World Trade Organisation* [online]. Geneva, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm.
- [4] Agreement On Subsidies And Countervailing Measures. In: *World Trade Organisation* [online]. Geneva, 1999 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf.
- [5] ALAM, Asad. *Unleashing prosperity: productivity growth in Eastern Europe and the former Soviet Union*. Washington, D.C.: World Bank, c2008. ISBN 978-0-8213-7279-1.
- [6] ALIGICA, Paul Dragos a TARKO, Vlad. State capitalism and the rent-seeking conjecture. *Constitutional Political Economy* [online]. 2012, roč. 23, č. 4, s. 357-379 [cit. 2016-08-22]. DOI: 10.1007/s10602-012-9128-1. ISSN 1043-4062. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10602-012-9128-1>.
- [7] Antitrust: Overview. *European Commission – Competition* [online]. 2012 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/overview_en.html.
- [8] Automotive Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/348/Automotive_Position_Paper_2015_2016.
- [9] BAIN, Trevor; CHANG, Chyi-herng a TANG, Zhi. *MNCs in China: Regulation and Reality* [online]. University of Alabama, 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://50.87.169.168/OJS/ojs-2.4.4-1/index.php/LERAMR/article/download/1225/1210>.
- [10] Banking & Securities Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/350/Banking_Securities_Position_Paper_2015_2016.

- [11] BAUM, Richard. *Burying Mao: Chinese politics in the age of Deng Xiaoping*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994. ISBN 06-910-3639-X.
- [12] BÉJA, Jean-Philippe. *The impact of China's 1989 Tiananmen massacre*. New York: Routledge, 2011. China policy series, 17. ISBN 02-038-4260-X.
- [13] BEJKOVSKÝ, Jan. Čínský automobilový průmysl a zdroje jeho růstu v kontextu světové ekonomiky. *Scientia et Societas*. 2015, roč. XI, č. 2, s. 51–70. ISSN 1801-7118.
- [14] BEJKOVSKÝ, Jan. Důležitost státního vlastnictví v čínské ekonomice. *Scientia et Societas* [online]. 2016, roč. XII, č. 3, s. 23–34 [cit. 2016-11-15]. ISSN 1801-7118. Dostupné z: http://files.sets.cz/200000217-2baba2ca5f/2016_03_sets.pdf. Electronic ISSN 1801-6057.
- [15] BEJKOVSKÝ, Jan. State Capitalism in China: The Case of the Banking Sector. In: *International Academic Research Conference on Small & Medium Enterprises* [online]. Danang City-Vietnam, 02.08.2016 – 04.08.2016. Tamil Nadu : J.A. Alpha Business Research and Publishers Pvt. Ltd, 2016, s. 1–12 [cit. 2016-11-15]. ISBN 978-1-943579-36-5. Dostupné z: http://globalbizresearch.org/IAR16_Vietnam_Conference_2016_Aug/docs/doc/PDF/V S611.pdf.
- [16] BEJKOVSKÝ, Jan. *Čínský automobilový sektor: na cestě ke světové dominanci?* Praha, 2013. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. Vedoucí práce Zuzana Stuchlíková. Dostupné také z: <https://insis.vse.cz/zp/index.pl>.
- [17] BELL, Larry. China's Rare Earth Metals Monopoly Needn't Put An Electronics Stranglehold On America. In: *Forbes* [online]. 2014 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/larrybell/2012/04/15/chinas-rare-earth-metals-monopoly-neednt-put-an-electronics-stranglehold-on-america/#566ea406161b>.
- [18] BERNARD, Mitchell a RAVENHILL, John. Beyond Product Cycles and Flying Geese: Regionalization, Hierarchy, and the Industrialization of East Asia. *World Politics* [online]. Cambridge University Press, 1995, roč. 47, č. 1, s. 171-209. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2950650>.
- [19] BIS. *BIS Quarterly Review: December 2013* [online]. [Basel]: Bank for International Settlements, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1312.pdf.
- [20] BOROKH, Olga. Adam Smith in Imperial China: Translation and Cultural Adaptation. *OEconomia* [online]. 2015, (2-4), 411-441 [cit. 2016-12-03]. DOI: 10.4000/oeconomia.1167. ISSN 2113-5207. Dostupné z: <http://oeconomia.revues.org/1167>.

- [21] Bosses of China Mobile, Unicom and Telecom reshuffled as Beijing revamps state-owned telecommunications firms. In: *South China Morning Post* [online]. 2015 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/tech/enterprises/article/1852075/china-mobile-names-former-regulator-new-chairman-amid-4g-and>.
- [22] BREMMER, Ian. *The end of the free market: who wins the war between states and corporations?* New York: Portfolio, 2010. ISBN 978-1-59184-301-6.
- [23] BRISCOE, Hayden a CHAN, Anthony. China's monetary policy stymied by "impossible trinity". In: *Financial Times* [online]. FT.com, 2016 [cit. 2016-08-25]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1766990835?pq-origsite=summon>.
- [24] CAAM, Newlist. In: *China Association of Automobile Manufacturers* [online]. 2016 [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://www.caam.org.cn/newlist/a35-1.html>.
- [25] CAAM. *China Association of Automobile Manufacturers* [online]. [Beijing]: China Association of Automobile Manufacturers, 2016 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.caam.org.cn>.
- [26] CARREE, Martin, André VAN STEL, Roy THURIK a Sander WENNEKERS. *Small Business Economics* [online]. 19(3), s. 271-290 [cit. 2016-12-03]. DOI: 10.1023/A:1019604426387. ISSN 0921898x. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1023/A:1019604426387>.
- [27] CBRC. *China Banking Regulatory Commission* [online]. [Peking]: China Banking Regulatory Commission, ©2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.cbrc.gov.cn/index.html>.
- [28] CENDROWSKI, Scott. China's Global 500 companies are bigger than ever—and mostly state-owned. In: *Fortune* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://fortune.com/2015/07/22/china-global-500-government-owned/>.
- [29] CNPC Finance (HK) Limited. *CNPC: China National Petroleum Company* [online]. 2012 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://cpf.cnpc.com.cn/cpf/xggsnb/201406/15cb38e7c2794406a24181863db9c08a/files/89532d1a87fe4a8db21e8c6760573556.pdf>.
- [30] COHEN, Stephen S. a DELONG, J. Bradford. *The End of Influence When Other Countries Have the Money*. New York: Perseus Books Group, 2010. ISBN 978-046-5020-072.
- [31] Council Regulation (EC) No 2320/97 of 17 November 1997. In: *EUR-lex: Access to EU law* [online]. Brusel, 1997 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1997:322:TOC>.
- [32] CROUCH, Colin. *The strange non-death of neo-liberalism*. Reprint. Cambridge: Polity, 2011. ISBN 978-074-5652-214.

- [33] ČSÚ. *Historická ročenka národních účtů - 1990 až 2010* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/5013-12-n_2012-07.
- [34] ČSÚ. Sektor nefinančních podniků. In: *Historická ročenka národních účtů – 1990 až 2010* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/17363162+501312t07.pdf/eff873d9-01d4-41f6-9003-54257bc8655b?version=1.0>.
- [35] DICKEN, Peter. *Global shift: mapping the changing contours of the world economy*. 7th ed. New York: Guilford Press, 2015. xxvii, 618 s. ISBN 978-1-4625-1955-2.
- [36] DOLAN, Ronald E. a WORDEN, Robert L. *Japan: A Country Study* [online]. Washington, D.C.: Federal Research Divison, Library of Congress, Department of the Army, 1991. ISBN 0-8444-0731-3. Dostupné z: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a249148.pdf>.
- [37] DU, Ming. China's State Capitalism And World Trade Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2014, roč. 63, č. 2, s. 409-448 [cit. 2016-01-27]. DOI: 10.1017/S0020589314000062. ISSN 0020-5893. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1518608240?pq-origsite=summon>.
- [38] EBRD. *Transition Report: 2014* [online]. [London]: European Bank for Reconstruction and Development, 2015 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.ebrd.com/news/publications/transition-report/transition-report-2014.html>.
- [39] EICHENGREEN, Barry. Crisis and Growth in the Advanced Economies: What We Know, What We Don't, and What We Can Learn from the 1930s. In: *University of California, Berkeley* [online]. 2010 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: http://eml.berkeley.edu/~eichengr/Crisis_and_Growth_12-10.pdf.
- [40] ELLMAN, Michael. *Socialist planning*. Third edition. New York: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-110-7427-327.
- [41] EU SME CENTRE. *Automotive market Sector Report* [online]. 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.eusmecentre.org.cn/content/automotive-market-sector-report>.
- [42] European Commission. *EC submission in DDA negotiations: Agreement on Subsidies and Countervailing Measures* [online]. Brusel: European Commission Directorate-General for Trade, 2002 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/july/tradoc_112234.pdf.
- [43] FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Vyd. 1., dotisk 3. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN Nakladatelství lidové noviny, 2010, 665 s. Dějiny států (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 978-80-7422-007-4.
- [44] FERGUSSON, Niall. We're All State Capitalists Now. In: *Foreign Policy* [online]. [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2012/02/09/were-all-state-capitalists-now/>.

- [45] FEUERWERKER, Albert. The state and the economy in late imperial China. *Theory and Society* [online]. 1984, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-07-20]. DOI: 10.1007/BF00213228. ISSN 0304-2421. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00213228>.
- [46] FIDRMUC, Jan. Economic reform, democracy and growth during post-communist transition. *European Journal of Political Economy* [online]. 2003, 19(3), s. 583-604 [cit. 2016-12-02]. DOI: 10.1016/S0176-2680(03)00010-7. ISSN 01762680. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0176268003000107>
- [47] FRIEDEN, Jeffry a LAKE, David A. *International political economy: perspectives on global power and wealth*. 3rd ed. London: Routledge, 1995. x, 546 s. ISBN 0-415-12047-0.
- [48] FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers, 2002. ISBN 80-861-8227-4.
- [49] GILPIN, Robert a GILPIN, Jean Millis. *Global political economy: understanding the international economic order*. Princeton: Princeton University Press, 2001. xii, 423 s. ISBN 0-691-08677-X.
- [50] Global 500. *Fortune.com* [online]. 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://fortune.com/global500/>.
- [51] GLÜCK, Ulrike a CAO, Cyndi. Intercompany loans now possible in China. In: *Lexology.com* [online]. 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=c67d7c6c-df47-4be8-988f-04d731d3a65b>.
- [52] GRABOWIECKI, Jerzy. *Keiretsu groups: their role in the Japanese economy and a reference point (or paradigm) for other countries* [online]. Institute of Developing Economies: Japan External Trade Organization, 2006 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Vrf/pdf/413.pdf>.
- [53] GREGORY, Paul R. a STUART, Robert C. *The global economy and its economic systems*. International ed. [S.l.]: South-Western Cengage Learning, 2014. xvii, 685 s. ISBN 978-1-285-16701-5.
- [54] GROSJEAN, Pauline a Claudia SENIK. *Should market liberalisation precede democracy? Causal relations between political preferences and development: Working Paper 103* [online]. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), 2007 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0103.pdf>.
- [55] GUAN, Zhong a RICKETT, W. Allyn. *Guanzi: political, economic, and philosophical essays from early China : a study and translation = [Guanzi]*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1998. ISBN 06-910-4816-9.

- [56] Guanzi: Cheng Ma Shu. *Chinese Text Project* [online]. 2015 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://ctext.org/guanzi>.
- [57] GUO, Rongxing. *How the Chinese economy works*. 3rd rev. ed. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-0-230-58100-5.
- [58] HALEY, Usha C. V. a HALEY, George T. *Subsidies to Chinese industry: state capitalism, business strategy, and trade policy*. New York: Oxford University Press, c2013. ISBN 978-019-9773-749.
- [59] HEILMANN, Sebastian a SHIH, Lea. The Rise of Industrial Policy in China, 1978-2012. In: *Harvard-Yenching Institute Working Paper Series* [online]. Harvard: Harvard-Yenching Institute, 2013, s. 1-24 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.harvard-yenching.org/sites/harvard-yenching.org/files/featurefiles/Sebastian%20Heilmann%20and%20Lea%20Shih_The%20Rise%20of%20Industrial%20Policy%20in%20China%201978-2012.pdf.
- [60] Herfindahl-Hirschmann-Index (HHI). *Concurrences: Glossary of Competition Terms* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.concurrences.com/Droit-de-la-concurrence/Glossaire-des-termes-de/Herfindahl-Hirschmann-Index-HHI?lang=en>.
- [61] HERRALA, Risto a JIA, Yandong. Toward State Capitalism in China? *Asian Economic Papers* [online]. 2015, roč. 14, č. 2, s. 163-175 [cit. 2016-08-23]. DOI: 10.1162/ASEP_a_00360. ISSN 1535-3516. Dostupné z: http://www.mitpressjournals.org/doi/10.1162/ASEP_a_00360.
- [62] HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.
- [63] HILL, Sam. *Reforms for a Cleaner, Healthier Environment in China* [online]. [Paris]: OECD Economics Department Working Papers, 2013, č. 1045 [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/5k480c2dh6kf-en>.
- [64] Historie burzy. *Burza cenných papírů Praha* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.pse.cz/dokument.aspx?k=Historie-Burzy>.
- [65] HNÁT, Pavel. *Politická ekonomie globálních nerovnováh*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2014. 231 s. ISBN 978-80-245-2023-0.
- [66] HOFSTEDE, Geert. *Cultures and organizations software of the mind: intercultural cooperation and its importance for survival*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 2010. ISBN 978-007-1770-156.
- [67] HSIEH, Chang-Tai a SONG, Zheng Michael. 抓大放小: 中国国有部门的转型. In: *Brookings Papers on Economic Activity* [online]. Washington, D. C., 2015 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: http://www.brookings.edu/~media/projects/bpea/spring-2015/bpea_chinesetranslation2.pdf.

- [68] HU, Angang a LI. *China in 2020: a new type of superpower*. Washington, D. C.: The Brookings Institution, 2011. ISBN 978-081-5724-452.
- [69] HU, Jichuang a TAN, Min. *Zhongguo cai zheng si xiang shi*. Di 1 ban. Beijing: Xin hua shu dian Beijing fa xing suo fa xing, 1989, 3, [1] leaf of plates. ISBN 75-005-0611-2.
- [70] HU, Jichuang. *A concise history of Chinese economic thought*. 1st ed. Beijing: Foreign Languages Press, 1988. ISBN 08-351-1710-3.
- [71] HUANG, Houxing. *Kongzi yu "Lun yu"*. Di 1 ban. Zhengzhou Shi: Henan wen yi chu ban she, 2012, 2, 2. ISBN 78-076-5403-1.
- [72] HUANG, Ray. *China: a macro history*. Turn of the century ed. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1997. ISBN 15-632-4731-3.
- [73] HUBBARD, Paul. Where have China's state monopolies gone? *China Economic Journal* [online]. 2016, roč. 9, č. 1, s. 75-99 [cit. 2016-04-25]. DOI: 10.1080/17538963.2016.1138695. ISSN 1753-8963. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17538963.2016.1138695>.
- [74] HUI, Victoria Tin-bor. History and Thought in China's Traditions. *Journal of Chinese Political Science*. 2012, roč. 17, č. 2, s. 125-141. DOI: 10.1007/s11366-012-9189-z. ISSN 1080-6954. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013846416?pq-origsite=summon>.
- [75] HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001. v, 445 s. ISBN 80-86182-49-5.
- [76] CHAI, Joseph C. H. *An Economic history of modern China*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2011. ISBN 978-184-7209-375.
- [77] CHEN, George a HO, Prudence. Geely taps China banks to back \$1.8 billion Volvo deal. In: *Reuters* [online]. 2009 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-geely-loans-idUSTRE5B00IB20091201>.
- [78] CHENG, Anne a LOMOVÁ, Olga (ed.). *Dějiny čínského myšlení*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2006. ISBN 80-866-8552-7.
- [79] China income inequality among world's worst. In: *Financial Times* [online]. 2016, (14.1.2016) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/3c521faa-baa6-11e5-a7cc-280dfe875e28>.
- [80] China needs the private sector to step up. In: *Reuters* [online]. 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-investment-idUSKCN0Y60V4>.
- [81] China Telecom and China Unicom chairmen swap roles. In: *CNBC* [online]. 2015 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.cnbc.com/2015/08/24/reuters-america-china-telecom-and-china-unicom-chairmen-swap-roles.html>.

- [82] China to Plan Rural Subsidies That Cover Passenger Cars. In: *Bloomberg: News* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-12-09/china-said-to-plan-new-rural-subsidies-that-cover-passenger-cars>.
- [83] China urges SOE modernization through mixed ownership reform. In: *The State Council, The People's Republic of China, Latest Releases* [online]. 2015, (24.9.2015) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: http://english.gov.cn/policies/latest_releases/2015/09/24/content_281475197422388.htm.
- [84] China's 13th Five Year Plan: innovation, Internet Plus, new media and information technology. In: *King&Wood Mallesons* [online]. 2016, (14.4.2016) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://www.kwm.com/en/hk/knowledge/insights/china-13th-5-year-plan-innovation-technology-media-internet-plus-20160414>.
- [85] CHOW, Gregory. Economic Reform and Growth in China. *Annals of Economics and Finance* [online]. 2004, 5(1), s. 127-152 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.aecon.com/Articles/May2004/ae050107.pdf>.
- [86] IMF. *Transition economies: An IMF perspective on progress and prospects – an IMF issues brief* [online]. [Washington, D.C.]: IMF, 2000 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm>.
- [87] Index of Economic Freedom, Country Rankings. *The Heritage Foundation* [online]. [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/ranking>.
- [88] JIANG, Feitao et al. A Modeling Analysis of Local Governments Competing in Offering Subsidies to Attract Investment: the Cause of Industrial Overcapacity. *China Economist* [online]. 2012, roč. 7, č. 3, s. 102-113 [cit. 2016-08-22]. ISSN 16738837. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1240392064?pq-origsite=summon>.
- [89] JIRÁNKOVÁ, Martina a ŽAMBERSKÝ, Pavel. Role státu v ekonomice a státní kapitalismus. Příklad Singapuru. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. 2014, č. 2, s. 17-32 [cit. 2016-05-27]. DOI: 10.18267/j.aop.429. ISSN 0572-3043. Dostupné z: <http://www.vse.cz/aop/429>.
- [90] JIRÁNKOVÁ, Martina. *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing, 2010. ISBN 978-80-7431-025-6.
- [91] KADLECOVÁ, Lucie. Huawei: A Threat To National Security? In: *E-international Relations* [online]. 2013 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.e-ir.info/2013/03/13/huawei-a-threat-to-national-security>.
- [92] KANG, Youwei Zhuan a TANG, Zhijun Dao Du. Di 1 ban. Shanghai Shi: Shanhai gu ji chu ban she, 2005. ISBN 978-753-2542-284.

- [93] KASAHARA, Shigehisa. *The flying geese paradigm: a critical study of its application to east asian regional development*. In: UNCTAD: Discussion Papers [online]. 2004 [cit. 2013-10-22]. Dostupné z: http://unctad.org/en/Docs/osgdp20043_en.pdf.
- [94] KEYNES, John Maynard. *A tract on monetary reform*. London: Macmillan, 1923. viii, 209 s. ISBN 9781607960812.
- [95] KOJIMA, Kiyoshi. The “flying geese” model of Asian economic development: origin, theoretical extensions, and regional policy implications. *Journal of Asian Economics* [online]. 2000, roč. 11, č. 4, s. 375-401. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1049007800000671>.
- [96] KONFUCIUS a PALÁT, Augustin (ed.). *Rozpravy: hovory a komentáře*. Vyd. tohoto překl. 2., komentované. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0295-0.
- [97] KOWALSKI, Przemyslaw; BÜGE, Max a SZTAJEROWSKA, Monika. *State-Owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications* [online]. Paříž: OECD Trade Policy Papers, 2013 [cit. 2016-01-23]. ISSN 1816-6873. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/trade/state-owned-enterprises_5k4869ckqk7l-en.
- [98] KPMG China. *China's 12th Five Year Plan: Overview* [online]. Peking: KPMG, 2011 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Publicationseries/5-years-plan/Documents/China-12th-Five-Year-Plan-Overview-201104.pdf>.
- [99] KPMG. *The Future for MNCs in China* [online]. KPMG China, KPMG Study, 2012 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <https://www.kpmg.com/ru/en/services/nationaldesk/china-practice/documents/future-for-mnc-in-china.pdf>.
- [100] KRUGMAN, Paul. Bernanke, blower of bubbles? In: *New York Times* [online]. New York, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2013/05/10/opinion/krugman-bernanke-blower-of-bubbles.html?src=me&ref=general&_r=2.
- [101] KUZ'MINOV, Ivan Ivanovič, ed. et al. *Èkonomičeskoje učeniye V. I. Lenina i sovremennost'*. Moskva: Mysl', 1971. 318 s.
- [102] LANDES, David S. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-734-1291-8.
- [103] LARDY, Nicholas R. *Markets over Mao: the rise of private business in China* [online]. Washington, D.C.: Peterson Institute for International Economics, 2014 [cit. 2016-04-25]. ISBN 978-0-88132-657-4.
- [104] LEE, Junyeop. *State Owned Enterprises in China: Reviewing the evidence* [online]. [Paris]: OECD Working Group on Privatisation and Corporate Governance of State Owned Assets: Occasional Paper, 2009 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/42095493.pdf>.

- [105] LI, Ruihuan. 乡镇企业发展问题. 人民网[online]. 1991 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64186/66701/4495352.html>.
- [106] LIN, Liwen a MILHAUPT, Curtis J. We Are The (National) Champions: Understanding The Mechanisms Of State Capitalism In China. *Stanford Law Review* [online]. 2013, roč. 65, č. 4, s. 697-759 [cit. 2016-01-21]. ISSN 00389765. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1353300290/abstract?accountid=17203>.
- [107] LIN, Zheng. *The history of ancient Chinese economic thought*. New York: Routledge, Taylor, 2014. ISBN 978-041-5500-142.
- [108] LINDBECK, Assar a SAMUELSON, Paul A. *The political economy of the New Left: an outsider's view*. 2d ed. New York: New York University Press, 1977. ISBN 978-081-4749-791.
- [109] Local Commercial Banks Ownership Structure as at 31/12/2013. *Central Bank of United Arab Emirates* [online]. 2014 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.centralbank.ae/en/pdf/ownership/Ownership-Structure-of-local-Banks-En-19102014.pdf>.
- [110] LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1992. 184 s. Filozofické dědictví. ISBN 80-205-0222-X.
- [111] LU, Yinqiu a SUN, Tao. *Local Government Financing Platforms in China: A Fortune or Misfortune?* [online]. [Washington, D.C.]: IMF Working Paper, 2013 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13243.pdf>.
- [112] Lunyu. *Confucius.org* [online]. 2010 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.confucius.org/lunyu/lange.htm>.
- [113] LUZIO, Eduardo. *The microcomputer industry in Brazil: the case of a protected high-technology industry*. Westport, Conn.: Praeger, c1996. ISBN 02-759-4923-0.
- [114] MAGNIER, Mark. IMF Says China's Yuan Isn't Undervalued, Despite Decline. In: *The Wall Street Journal: Markets* [online]. 2015 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/imf-says-chinas-yuan-isnt-undervalued-despite-decline-1439596963>.
- [115] MARTIN, Michael F. *China's Banking System: Issues for Congress* [online]. Congressional Research Service, 2012 [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42380.pdf>.
- [116] MARX, Karl a ENGELS, Frederick. *Manifesto of the Communist Party*. Radford, VA: Wilder Publications, LLC, 2007. ISBN 978-193-4451-632.
- [117] MARX, Karl. *Kapitál: kritika politické ekonomie. Díl třetí, kniha třetí, Celkový proces kapitalistické výroby*. 1., aut. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955-1956. 2 sv. (482; 545 s.).

- [118] MCGREGOR, Richard. *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers*. New York: HarperCollins Publishers, 2010. ISBN 9780061998089.
- [119] MCNALLY, Christopher. The Challenge of Refurbished State Capitalism: Implications for the Global Political Economic Order. *Der Moderne Staat: Zeitschrift fuer Public Policy, Recht und Management* [online]. Budrich, 2013, (1/2013) [cit. 2016-05-27]. ISSN 2196-1395. Dostupné z: <http://www.budrich-journals.de/index.php/dms/article/view/13109>.
- [120] Members and Observers. *World Trade Organization* [online]. Geneva, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.
- [121] Methodology: The 12 pillars of competitiveness. *World Economic Forum* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/methodology/>.
- [122] MOLNÁR, Zdeněk. *Pokročilé metody vědecké práce*. Zeleneč: Profess Consulting, 2012. Věda pro praxi (Profess Consulting). ISBN 978-80-7259-064-3.
- [123] MORRISON, Wayne. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. In: *Congressional Research Service* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>.
- [124] MUSACCHIO FARIAS, Aldo a LAZZARINI, Sérgio G. *Reinventing state capitalism: Leviathan in business, Brazil and beyond*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2014. ISBN 978-067-4729-681.
- [125] National Development and Reform Commission. *Invest in China* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: http://www.fdi.gov.cn/1800000121_39_4830_0_7.html.
- [126] NAUGHTON, Barry. SASAC and the rising corporate power in China. In: *China Leadership Monitor* [online]. Hoover Institution, 2008, s. 1-9 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://media.hoover.org/sites/default/files/documents/CLM24BN.pdf>.
- [127] NAUGHTON, Barry. *The Chinese economy: transitions and growth*. Cambridge: MIT Press, 2007. xvi, 528 s. ISBN 978-0-262-64064-0.
- [128] NEUMANN, Pavel; ŽAMBERSKÝ, Pavel a JIRÁNKOVÁ, Martina. *Mezinárodní ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 159 s. Expert. ISBN 978-80-247-3276-3.
- [129] Not always with us: The world has an astonishing chance to take a billion people out of extreme poverty by 2030. *The Economist* [online]. The Economist Newspaper Limited, 2013 [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/briefing/21578643-world-has-astonishing-chance-take-billion-people-out-extreme-poverty-2030-not>.
- [130] Not so gushing for oil firms. *中国网: China.org.cn* [online]. Čína, 2008 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/english/business/237554.htm>.

- [131] NOVÁK, Daniel. Číňané budou v Plzni vyrábět obrazovky se značkou Hisense. In: *E15.cz* [online]. 2015, (5.8.2015) [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cinane-budou-v-plzni-vyrabet-obrazovky-se-znackou-hisense-1215940>.
- [132] O'BRIEN, Robert a WILLIAMS, Marc. *Global political economy: evolution and dynamics*. 2nd ed. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007. xix, 473 s. ISBN 978-0-230-00668-3.
- [133] OECD. General government spending. In: *OECD Data* [online]. [Paris]: OECD, 2015 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm>.
- [134] OECD. *OECD economic survey China 2005* [online]. [Paris]: Organization for Economic Cooperation and Development, 2005 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/china/economicsurveyofchina2005.htm>.
- [135] OECD. *Subsidy reform and sustainable development: political economy aspects* [online]. Paříž: OECD, 2007 [cit. 2016-04-26]. ISBN 92-640-1936-7. Dostupné z: <http://www.oecd.org/greengrowth/subsidyreformandsustainabledevelopmentpoliticaleconomyaspects.htm>.
- [136] OECD. *Privatising State-Owned Enterprises: An Overview of Policies and Practices in OECD countries* [online]. [Paris]: OECD Publishing, 2003 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/zdroje.vse.cz/governance/privatising-state-owned-enterprises_9789264104099-en.
- [137] OKUN, Arthur M. *Equality and efficiency: the big tradeoff* [online]. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2015, ©2015. Brookings Classic [cit. 2016-06-12]. ISBN 9780815726548. Dostupné z: <https://login.zdroje.vse.cz/login?url=http://site.ebrary.com/lib/vsep/Doc?id=11048253>.
- [138] Overcapacity in China Causes, Impacts and Recommendations. In: *Roland Berger* [online]. Mnichov, 2009 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.rolandberger.com/media/pdf/Roland_Berger_Overcapacity_in_China_20091201.pdf.
- [139] Overcapacity in China: An Impediment to the Party's Reform Agenda. In: *The European Union Chamber of Commerce in China* [online]. Peking, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-overcapacity-in-china>.
- [140] OZAWA, Terutomo. *The rise of Asia: the "flying-geese" theory of tandem growth and regional agglomeration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009. xxi, 228 s. New horizons in international business. ISBN 978-0-85793-590-8.
- [141] PEI, Minxin. *China's trapped transition: the limits of developmental autocracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006. ISBN ISBN 0-674-02195-9.

- [142] PIKETTY, Thomas. *Capital in the twenty-first century*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2014. viii, 685 s. ISBN 978-0-674-43000-6.
- [143] POLANYI, Karl. *Trade and Market in the Early empires*. S.l.: Gateway ed. Ltd, 1971. ISBN 978-089-5269-911.
- [144] Public Procurement Position Paper 2015/2016. In: *European Union Chamber Of Commerce In China: European Business in China Position Paper* [online]. Peking, 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-archive/383/Public_Procurement_Position_Paper_2015_2016.
- [145] PUCCIO, Laura. *Granting Market Economy Status to China: An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy* [online]. Brusel: European Parliamentary Research Service, 2015 [cit. 2016-04-26]. ISBN 9789282383681. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA\(2015\)571325_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA(2015)571325_EN.pdf).
- [146] PWC. *The People's Republic of China, Tax Facts and Figures – 2015* [online]. PricewaterhouseCoopers Consultants, 2015. Dostupné z: http://www.pwccn.com/webmedia/doc/635671281131435071_cn_tax_facts_figures_2015.pdf.
- [147] Quote. *New York Stock Exchange* [online]. New York, 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <https://www.nyse.com/quote/XNYS:HNP>.
- [148] RAMO, Joshua Cooper. *The Beijing consensus* [online]. London: Foreign Policy Centre, 2004 [cit. 2016-08-22]. ISBN 19-035-5835-2. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/244.pdf>.
- [149] ROAF, James; ATOYAN, Ruben; JOSHI, Bikas a KROGULSKI, Krzysztof. *25 years of transition: post-communist Europe and the IMF*. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2014. ISBN 978-1-49830-563-1.
- [150] Russian banks accused of funding pro-Russian separatists in Eastern Ukraine. *Business and Human Rights Resource Centre* [online]. 2014 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://business-humanrights.org/en/documents/russian-banks-accused-of-funding-pro-russian-separatists-in-eastern-ukraine>.
- [151] SASAC. *State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. [Peking]: SASAC, 2016 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/n86114/index.html>.
- [152] Sayings of Deng Xiaoping. In: *New York Times* [online]. 1997, (22.2.1997) [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1997/02/20/world/sayings-of-deng-xiaoping.html>.
- [153] SCOTT, Bruce R. *The political economy of capitalism* [online]. [Boston]: Harvard Business School, 2006 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/07-037.pdf>.

- [154] SHAFFER, Leslie. Moody's says China's local government debt restructuring is cutting risk. In: *CNBC* [online]. 2016 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.cnbc.com/2016/02/22/moodys-says-chinas-local-government-debt-restructuring-is-cutting-risk.html>.
- [155] SHAH, Saeed. Chinese-Pakistani Project Tries to Overcome Jihadists, Droughts and Doubts. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2016 [cit. 2016-08-24]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/big-chinese-pakistani-project-tries-to-overcome-jihadists-droughts-and-doubts-1460274228>.
- [156] SCHUMPETER, Joseph A. *The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books, 1983. Harvard economic studies, v. 46. ISBN 08-785-5698-2.
- [157] SCHWARTZ, Benjamin. *In search of wealth and power: Yen Fu and the west*. Cambridge: Belknap Press, 1983. ISBN 978-067-4446-526.
- [158] SIMA, Qian. Shiji. [1. vyd., 2. tisk]. Shanghai: Shanghai guji chubanshe, 2001, 2 sv. ISBN 7-5325-1986-4.
- [159] Slovník pojmů. In: *Oikonomikos 2010* [online]. 2010 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: http://stat.rs.opf.slu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=214:komparativni-ekonomie&catid=23:k&Itemid=55.
- [160] SMITH, Adam a IRGL, Vladimír. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové, přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-863-8916-2.
- [161] SMITH, David. WikiLeaks cables: Shell's grip on Nigerian state revealed. In: *The Guardian* [online]. Lagos, 2010 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/business/2010/dec/08/wikileaks-cables-shell-nigeria-spying>.
- [162] SNG, Tuan-Hwee. Size and dynastic decline: The principal-agent problem in late imperial China, 1700–1850. *Explorations in Economic History* [online]. 2014, roč. 54, s. 107-127 [cit. 2016-07-20]. DOI: 10.1016/j.eeh.2014.05.002. ISSN 00144983. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014498314000205>.
- [163] SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-21-2.
- [164] SOLÉ-FARRÀS, Jesús. *New Confucianism in twenty-first century China: the construction of a discourse*. New York: Routledge, Taylor, 2014. xxvi. ISBN 978-041-5630-788.
- [165] SOSKICE, David W., ed. a HALL, Peter A., ed. *Varieties of capitalism: the institutional foundations of comparative advantage*. Oxford: Oxford University Press, 2001. xvi, 540 s. ISBN 0-19-924774-9.

- [166] Sovereign Wealth Fund Rankings. *Sovereign Wealth Fund Institute* [online]. 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings/>.
- [167] Statistics. *Antidumpingpublishing.com* [online]. 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.antidumpingpublishing.com/statistics/>.
- [168] STIGLER, George Joseph. *The theory of price*. 4th ed. New York: Macmillan, 1987. viii, 371 s. ISBN 0-02-946670-9.
- [169] STIGLITZ, Joseph E (ed.) a YUSUF, Shahid (ed.). *Rethinking the East Asian miracle*. 1. ed. Oxford: Oxford University Press, 2001. ISBN 01-952-1600-8.
- [170] STUHLÍKOVÁ, Zuzana. *Japonská ekonomika ve 21. století: trendy a problémy*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2014. 287 s. ISBN 978-80-245-2030-8.
- [171] Subsidies Stoke China's Domestic Car Makers: Local and Central Governments Provided \$700 Million to Local Brands Last Year. In: *The Wall Street Journal* [online]. 2015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304422704579571863054872766>.
- [172] SUN, Yat-sen. *Sun Zhongshan xuanji* (Selected works of Sun Yat-sen). 1. Beijing: Zhonghua shuju, 1982.
- [173] SZAMOSSZEGI, Andrew a KYLE, Cole. An Analysis of State-owned Enterprises and State Capitalism in China. In: *The U.S.-China Economic and Security Review Commission* [online]. Washington, D.C., 2011 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/10_26_11_CapitalTradeSOEStudy.pdf.
- [174] ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. VŠE o... antidumpingu vůči Číně. In: *Hospodářské noviny: Ihned.cz* [online]. Praha: Economia, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-65240180-vse-o-antidumpingu-vuci-cine>.
- [175] TEJADA, Carlos. China Places Cap on Local Government Debt. In: *The Wall Street Journal: China News* [online]. 2015 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/china-places-cap-on-local-government-debt-1440928627>.
- [176] The 6 Biggest Russian Banks (SBER, VTBR). In: *Investopedia* [online]. 2015 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.investopedia.com/articles/investing/082015/6-biggest-russian-banks.asp>.
- [177] The Analects of Confucius 論語. *Acmuller.net* [online]. 1990 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.acmuller.net/con-dao/analects.html>.
- [178] The chaebols: The rise of South Korea's mighty conglomerates. In: *CNET* [online]. 2015 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.cnet.com/news/the-chaebols-the-rise-of-south-koreas-mighty-conglomerates/>.

- [179] The rise of state capitalism. In: *The Economist* [online]. The Economist, 2012 [cit. 2016-07-12]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/21543160>.
- [180] The World's Biggest Public Companies. In: *Forbes: Global 2000* [online]. 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/global2000/>.
- [181] TIMELINE: China milestones since 1978. *Reuters* [online]. 2008 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-china-reforms-chronology-sb-idUKTRE4B711V20081208>.
- [182] Top Banks in the World. *Banks around the World* [online]. [cit. 2016-09-16] Dostupné z: <http://www.relbanks.com/worlds-top-banks/assets>.
- [183] TRESPOTT, Paul B. *Jingji xue: history of the introduction of western economic ideas into China 1850-1950*. 2007. Hong Kong: Chinese University Press, 2006. ISBN 978-962-9962-425.
- [184] UAE, Abu Dhabi roll over \$20 billion of Dubai's debt. In: *Reuters* [online]. 2016 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-emirates-dubai-debt-idUSBREA2F0EQ20140316>.
- [185] ULLTVEIT-MOE, Karen Helene; VALE, Bent; GRINDAKER, Morten H. a SKANCKE, Erling. *Competitiveness and regulation of Norwegian banks* [online]. Norges Bank, 2013 [cit. 2016-06-16]. ISBN 978-82-7553-781-0. Dostupné z: http://www.norges-bank.no/pages/98578/Staff_memo_2013_18.pdf.
- [186] UNCDP. *List of Least Developed Countries* [online]. [New York]: United Nations Committee for Development Policy: Development Policy and Analysis Division, Department of Economic and Social Affairs, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_list.pdf.
- [187] UNCTAD. *Handbook of Statistic* [online]. [Geneva]: UNCTAD, 2013 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: <http://unctad.org/en/Pages/Publications/Handbook-of-Statistics.aspx>.
- [188] UPDATE 1-Top China oil firms' shares climb on government help. In: *Reuters* [online]. 2008 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/petrochina-subsidy-idUKHKG27090420080421>.
- [189] VERNON, Raymond. International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics* [online]. 1966, roč. 80, č. 2 [cit. 2016-05-22]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1880689>.
- [190] VIVODA, Vlado. Resource Nationalism, Bargaining and International Oil Companies: Challenges and Change in the New Millennium. *New Political Economy* [online]. 2009, roč. 14, č. 4, s. 517-534 [cit. 2016-05-27]. DOI: 10.1080/13563460903287322. ISSN 1356-3467. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13563460903287322>.

- [191] VOCHALA, Jaromír. *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. Orient (Academia). ISBN 978-80-200-1695-9.
- [192] WAGNER, Donald B. *The state and iron industry in Han China*. Copenhagen, Denmark: NIAS Pub., Nordic Institute of Asian Studies, 2001. ISBN 87-870-6283-6.
- [193] WAN, Ming. Discourses on Salt and Iron: A First Century B.C. Chinese Debate over the Political Economy of Empire. *Journal of Chinese Political Science* [online]. 2012, roč. 17, č. 2, s. 143-163. DOI: 10.1007/s11366-012-9190-6. ISSN 1080-6954. Dostupné také z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1013849800?pq-origsite=summon>.
- [194] WANG, Xiaozu; XU, Lixin Cohn a ZHU, Tian. State-owned enterprises going public The case of China. *Economics of Transition* [online]. Wiley-Blackwell, 2004, roč. 12, č. 3, s. 467-487. ISSN 09670750. Dostupné také z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=14165566&lang=cs&site=eds-live>.
- [195] WB. Gini Index (World Bank Estimate). In: *World Bank Group, Data* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2010&locations=CN&start=1981&view=chart>.
- [196] WB. *China 2030: building a modern, harmonious, and creative high-income society* [online]. Washington, D.C.: World Bank, 2013 [cit. 2016-04-26]. ISBN 978-0-8213-9756-5. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>.
- [197] WB. Market capitalization of listed domestic companies (% of GDP). In: *World Bank Group, Data* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.GD.ZS/countries/1W?display=default>.
- [198] WB. *Transition – the first ten years: analysis and lessons for Eastern Europe and the former Soviet Union* [online]. [Washington, D.C.]: World Bank, 2002 [cit. 2016-06-15]. ISBN 08-213-5038-2. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/complete.pdf>.
- [199] WING, Chu. China's 13th Five-Year Plan: The Challenges and Opportunities of Made in China 2025. In: *HKTDC*. 2016, (27.5.2016) [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <http://hkmb.hktdc.com/en/1X0A6918/hktdc-research/China%E2%80%99s-13th-Five-Year-Plan-The-Challenges-and-Opportunities-of-Made-in-China-2025>.
- [200] WOLFF, Richard D. a RESNICK, Stephen A. *Economics: Marxian versus neoclassical*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1987. ISBN 08-018-3480-5.

- [201] WTO. *Agreement on Subsidies and Countervailing Measures* (“SCM Agreement”) [online]. [Geneva]: World Trade Organisation, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/subs_e.htm.
- [202] WTO. *Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services: China* [online]. [Geneva]: WTO, 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm.
- [203] WTO. *Report Committee On Subsidies And Countervailing Measures* [online]. [Geneva]: World Trade Organization, Committee On Subsidies And Countervailing Measures, 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=135544,128274,120734,120576,95212,31074,108003,92834,66578,71269&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextHash=.
- [204] WTO. *Report Of The Working Party On The Accession Of China: Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services* [online]. [Geneva]: WTO, 2001 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=\(\(%20@Symbol=%20wt/acc/chn/*%20\)%20or%20\(%20@Symbol=%20wt/min*%20and%20@Title=%20\(accession%20and%20working%20and%20party%20and%20china\)\)%20\)&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUIChanged=true#](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=((%20@Symbol=%20wt/acc/chn/*%20)%20or%20(%20@Symbol=%20wt/min*%20and%20@Title=%20(accession%20and%20working%20and%20party%20and%20china))%20)&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUIChanged=true#).
- [205] WTO. *Trade Policy Review, China* [online]. WTO, Trade Policy Review, 2016 [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s342_sum_e.pdf.
- [206] XIE, Yu; ZHANG, Chunni a LAI, Qing. China’s rise as a major contributor to science and technology. *Proceedings of the National Academy of Sciences* [online]. 2014, roč. 111, č. 26, s. 9437-9442 [cit. 2016-04-26]. DOI: 10.1073/pnas.1407709111. ISSN 0027-8424. Dostupné z: <http://www.pnas.org/lookup/doi/10.1073/pnas.1407709111>.
- [207] YANG, Kuan a LI, Yu-ning. *Shang Yang's reforms and state control in China*. White Plains, N.Y.: M. E. Sharpe, 1977. ISBN 08-733-2080-8.
- [208] YEUNG, Yue-man, Joanna LEE a Gordon KEE. China's Special Economic Zones at 30. *Eurasian Geography and Economics* [online]. 2009, 50(2), s. 222-240 [cit. 2016-11-30]. DOI: 10.2747/1539-7216.50.2.222. ISSN 1538-7216. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2747/1539-7216.50.2.222>.
- [209] YIN, Haiyan; YANG, Jiawen a MEHRAN, Jamshid. An empirical study of bank efficiency in China after WTO accession. *Global Finance Journal* [online]. 2013, roč. 24, č. 2, s. 153-170 [cit. 2016-05-27]. DOI: 10.1016/j.gfj.2013.07.001. ISSN 10440283. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1044028313000203>.
- [210] ZENG, Douglas Zhijia. Global Experiences with Special Economic Zones With a Focus on China and Africa. In: *The World Bank: Trade and Competitiveness Global Practice* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z:

<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/Africa/Investing%20in%20Africa%20Forum/2015/investing-in-africa-forum-global-experiences-with-special-economic-zones-with-a-focus-on-china-and-africa.pdf>

- [211] ZHANG, Wei-Wei. *Ideology and economic reform under Deng Xiaoping, 1978-1993*. New York: U.S. distributor, Columbia University Press, 1996. Publications de l'Institut universitaire de hautes études internationales, Genève. ISBN 07-103-0526-5.
- [212] ZHANG, Xuechun; QIAN, Ying a MANZA, Todd A. *Rural finance in poverty-stricken areas in the People's Republic of China: balancing government and market* [online]. Mandaluyong, Philippines: Asian Development Bank, 2010. [cit. 2016-01-15]. ISBN 978-971-561-892-2. Dostupné z: <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/27506/rural-finance-prc.pdf>.
- [213] Zhongguo tongji nianjian. *Zhonghua renmin gongheguo guojia tongjibu* [online]. 2014 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexch.htm>.
- [214] ZUO, Ch. Township and Village Enterprises in China's Sustainable Development in China. In: *EOLSS: Encyclopedia of Life Support Systems* [online]. UNESCO, 2011 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.eolss.net/sample-chapters/c16/e1-54-30.pdf>.
- [215] ŽAMBERSKÝ, Pavel; ČAJKA, Radek. Podniky napojené na vládu v Singapuru jako specifická forma státem vlastněných podniků – příčiny úspěchu. *Scientia et Societas* [online]. 2015, roč. 11XI, č. 4, s. 123–132. ISSN 1801-7118. Dostupné z: http://files.sets.cz/200000204-8506e85fef/2015_04_sets.pdf. Electronic ISSN 1801-6057.
- [216] 中华人民共和国乡镇企业法. *中华人民共和国中央人民政府* [online]. Peking, 1996 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: http://www.gov.cn/banshi/2005-06/01/content_3432.htm.
- [217] 中华人民共和国企业国有资产法（全文）. *中国网: China.com.cn* [online]. Peking: 中国 互 联 网 新 闻 中 心 , 2008 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.china.com.cn/policy/txt/2008-10/29/content_16680911.htm.
- [218] 国企业 500 强 国企占绝对优势利润为民企 7 倍. *Finance.ifeng.com* [online]. Čína, 2012 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://finance.ifeng.com/news/macro/20120903/6977902.shtml>.
- [219] 国务院办公厅转发国资委关于推进国有资本调整和国有企业重组指导意见的通知. In: *国务院国有资产监督管理委员会: State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. Peking, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/gzjg/xcgz/200612180138.htm>.
- [220] 国家数据: National Data. *中华人民共和国国家统计局: National Bureau of Statistics China* [online]. Peking [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/easyquery.htm?cn=C01>.

- [221] 国资委: 国有经济应保持对 7 个行业的绝对控制力. In: *中国网: China.com.cn* [online]. Peking: 中国互联网新闻中心, 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.china.com.cn/policy/txt/2006-12/19/content_7527663.htm.
- [222] 央企名录. *国务院国有资产监督管理委员会: State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council* [online]. Peking: 国务院国资委信息中心, 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sasac.gov.cn/n86114/n86137/index.html>.
- [223] 新一轮国企改革将扩大董事会自主决策权 不做“花瓶”. *人民网: People.cn* [online]. 2015 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://politics.people.com.cn/n1/2015/1214/c1001-27923879.html>.

Seznam příloh

Příloha 1 – Seznam institucí, s jejichž představiteli byly vedeny rozhovory o povaze čínského ekonomického systému	I
Příloha 2 – Orientační přehled čínských dynastií.....	II
Příloha 3 – Hlavní výzkumné otázky diskutované při rozhovorech	IV
Příloha 4 - Hlavní reformní kroky	VI
Příloha 5 – Seznam ústředních státních podniků pod správou SASAC (čínsky).....	VIII
Příloha 6 – Instrukce pro provádění úprav státních aktiv a reorganizaci státních podniků (čínsky)	XI
Příloha 7 – Vlastnická struktura akciových bank.....	XV

Příloha 1 – Seznam institucí, s jejichž představiteli byly vedeny rozhovory o povaze čínského ekonomického systému

1. Beijing Central Engineering Institute for Nonferrous Metallurgical Industries (ENFI; Peking; státní podnik)
2. CSR Qingdao Sifang (Qingdao; státní podnik)
3. Czechtrade Office Chengdu (Chengdu)
4. Czechtrade Office Peking (Peking)
5. Czechtrade Office Shanghai (Šanghaj)
6. EU SME Centre (Peking)
7. European Union Chamber of Commerce in China (Peking)
8. Hebei Iron and Steel Group Company Limited (Tangshan; státní podnik)
9. China Academy of Social Sciences (CASS; Peking)
10. China Coal Research Institute (Peking, Nanjing, Wuhan a Chonqing; státní podnik)
11. China NGO Network For International Exchanges (Peking, nevládní organizace)
12. Jiaxing Industrial Park Administrative Commission (Jiaxing)
13. Jinzhou Mining Machinery Limited (Jinzhou)
14. Lidová vláda provincie Guizhou, Trade and Investment Commission (Guiyang)
15. Lidová vláda provincie Shandong, Foreign Affairs Office
16. Lidová vláda provincie Shandong, Provincial Development and Reform Commission (Jinan)
17. Lidová vláda provincie Sichuan, Provincial Department of Commerce (Chengdu)
18. Lidová vláda provincie Sichuan, Provincial Investment Group Limited (Chengdu)
19. Lidový deník (Peoples Daily; Peking)
20. Místní lidová vláda Jiaxing, ekonomická rozvojová zóna Nanhu (Jiaxing)
21. Shandong University of Finance and Economics (SDUFE; Jinan)
22. Sichuan State-owned Assets Supervision and Administration Commission (SASAC; Chengdu)
23. State-owned Assets Supervision and Administration Commission (SASAC, Peking)
24. Velvyslanectví ČR v ČLR (Peking)

Příloha 2 – Orientační přehled čínských dynastií

Dynastie (pinyin)	Dynastie (česká transkripce)			Období vlády (či přijímané odhady)	Poznámka
Xia	Sia			2100 - 1600 př. n. l.	
Shang	Šang			1600 - 1046 př. n. l.	Poslední panovníci dynastie Shang jsou historicky doloženi.
Zhou	Čou	Západní Čou		1045 - 771 př. n. l.	
		Východní Čou	Období Jara a Podzimu	722 – 481 př. n. l.	Období myšlenkového a kulturního kvasu, vznik náboženských a politických škol. Žije Konfucius a Laozi. Vzniká legismus.
			Období Válčících států	481 – 221 př. n. l.	Období myšlenkového a kulturního kvasu, vznik náboženských a politických škol. Vznik spisu Guanzi
Qin	Čchin			221 - 206 př. n. l.	Sjednocení Číny Prvním císařem
Han	Chan (Západní)			206 př. n. l. - 8 n. l.	Dynastie Han zavádí imperiální konfuciánství jako hlavní ideologii. Debata o soli a železe a reformy Sang Hongyanga
Xin	Sin			9 - 25 n. l.	
Han	Chan (Východní)			25 – 220 n. l.	
	Tři království			220 - 280	
Jin	Ťin			265 – 420	
	Období jižních a severních dynastií			420–589	Oddělený vývoj na severu a jihu Číny
Sui	Suej			581 – 618	
Tang	Tchang			618 - 907	Ke konci dynastie předěl mezi čínským středověkem a novověkem. Přesun těžiště říše do oblastí na jih od Dlouhé řeky.
	Pět dynastií a deset království			907 – 960	
Song	Sung			960 - 1279	Rozkvět Číny a období mnoha velkých technologických vynálezů; Nová politika Wang Anshiho
Yuan	Jüan (Mongolové)			1271 - 1368	Mongolská invaze zastavuje rozvoj dynastie Song.
Ming	Ming			1368 - 1644	První císař dynastie Ming zavádí šetrný státní aparát
Qing	Čching (Mandžuvé)			1644 - 1911	Poslední dynastie. Počátek prudkého úpadku Číny po roce

					1800. Současně s úpadkem dynastie dochází k významnému přírůstku obyvatelstva.
	Čínská republika			1911 - 1948	Období militaristů a roztříštěnosti Číny a japonské agrese. V jeho závěru je Kuomintang v čele s Čankajškem vypuzen na Taiwan
	Čínská lidová republika			1949 -	

Příloha 3 – Hlavní výzkumné otázky diskutované při rozhovorech

Pozn. autora: Seznam otázek je uveden spíše pro lepší představu o zeměměření rozhovorů. Seznam otázek byl přizpůsobován danému respondentovi, často bylo nutné formulovat otázky velmi opatrně či k otázce udělat dlouhý úvod. Badatelé, kteří mají zkušenosti s Čínou, často zmiňují, jak těžké je získat přímou odpověď na otázku. Stejná je i zkušenost autora, a proto se snažil různými způsoby a technikami získat od respondentů maximum informací a podnětů.

Obvykle byly předem zaslány obecné okruhy, při osobním setkání pak respondenti vyplnili jednoduchý dotazník a následně probíhal řízený rozhovor. Rozhovory tedy probíhaly formou dialogu, ne formou prostých otázek a odpovědí. Nejdelší rozhovory (což nemusí znamenat, že nejpodnětnější) trvaly více než 90 minut, ty kratší obvykle asi 30-50 minut. Vzhledem k zaměření práce byly klíčové zejména rozhovory s představiteli státních podniků, kteří poodhalili, byť často v náznacích, vztahy mezi podnikem a státem (či provincií). Na jejich základě byl pak autor schopen vystavět třetí kapitolu. Rozhovory probíhaly i v angličtině, ale nejčastěji v čínštině, která byla respondentům nejbližší. Kromě rozhovorů probíhalo souběžně i online dotazníkové šetření pro získání dat. Jeho výsledky se nakonec autor v práci rozhodl nepoužít, neboť získal odpovědi pouze asi od 40 respondentů, u kterých neměl k dispozici jejich demografické a další zařazení. Zajímavé ale je, že asi 70 % z nich v dotazníku uvedlo, že tržní ekonomika není vhodným ekonomickým systémem pro Čínu a že Čína má své vlastní ekonomické uspořádání. Tolik tedy k civilizačním a myšlenkovým rozdílům.

Výzkumné otázky:

- 1) How would you rate the significance of market factors in Chinese economic system?
- 2) Do you think that Chinese economic system is like US/EU economic systems?

What is the main difference or differences?

- 3) Do you think that US/EU economic system (i.e. more market factors) is suitable for China and should be implemented?
- 4) Do you think that the role of the state in China is like the role of the state in the EU/US?
- 5) Do you feel that the state/government actions have positive influence on the economic performance?

- 6) Do you feel that the state authorities' regulation in China has any influence on your business in China?
- 7) Do you feel SOEs and the government to be separate entities?
- 8) Do you think that big SOEs holding groups are a specifically Chinese approach to economic governance? Is it likely to change?
- 9) Do you feel that SOEs make decisions based on market criteria? If not what are the criteria for their decision?
- 10) Can you describe any examples of the "special" relation between the government and the SOEs?
- 11) Do you think that China is on its way to become liberal market economy (as the US/EU is)? What will there be if not liberal market economy?

Příloha 4 - Hlavní reformní kroky

Rok	Událost/Reformní opatření	Poznámky	Čínský název
1977	Deng Xiaoping vůdcem KSČ		
1978	Počátek reformy	Deng Xiaoping vyhláší 4 modernizace. Čtyři modernizace pokrývaly oblast zemědělství, průmyslu, vědy a výrobních postupů a národní obrany.	四个现代化
1979	Navázání diplomatických vztahů s USA		
1979	Vyhlášení politiky jednoho dítěte		独生子女政策
1979	Zákon o společném podniku se zahraničním kapitálem	Platí až do úpravy v roce 1990.	
1979	Systém odpovědnosti domácností v zemědělství	Zemědělci mohou svobodně prodávat zemědělskou produkci nad dohodnutou kvótou. Vznik venkovských trhů zemědělské produkce. Povolení venkovských podniků (TVEs).	家庭联产承包责任制
1980	Založení zvláštních ekonomických zón (ZEZ)	Zhuhai, Xiamen, Shenzhen a Shantou vybrány jako první ZEZ pro získání zahraničních investic.	经济特区
1981	Systém dvojích cen	Stát určuje ceny pro produkci vyrobenou v rámci plánu a mimo plán. Státní podniky mohou produkci vyrobenou nad plán prodávat na volném trhu.	双轨制
1982	6. pětiletý plán	Plán je v režii trojice Deng Xiaoping, Hu Yaobang a Zhao Ziyang, akcentuje zavádění tržních prvků.	
1984	Otevření 14 pobřežních měst pro zahraniční investice	Zaveden systém úlev pro investice v ZEZ za účelem přilákání PZI	
1986	Občanský zákoník	Nový občanský zákoník obsahuje základní právní základ pro fungování tržních principů.	
1988	Předpisy pro fungování soukromých podniků	Tyto předpisy jsou platné dodnes.	
1989	Protesty na náměstí Tiananmen	Násilně potlačení demonstrací způsobilo částečný obrat v reformách. Dochází k opětovnému posilování role státu, posílení pozice měst na úkor venkova a státních podniků na úkor venkovských podniků.	
1989	Jiang Zemin se stává předsedou KSČ		
1990	Otevření burzy	Burzy otevřeny v Šanghaji a Shenzhen.	

1992	Socialistická ekonomika	tržní	Deng Xiaoping vystupuje proti konzervativnímu křídlu KSČ a volá po pokračování reform, jejichž cílem je zavedení socialistické tržní ekonomiky.
1994	První fáze bankovní reformy		
1994	Zavedení režimu Managed Exchanged Rate		
1994	Daňová reforma		
1995	Přehřívání ekonomiky		Inflace dosahuje až téměř 20 procent.
1997	Asijská finanční krize		Čínská ekonomika vyšla z asijské krize relativně nepoškozena a reformy tak mohly dále pokračovat.
2001	Vstup Číny do WTO		
2001	Podnikatelé	mohou	vstupovat do KSČ
2002	Vůdci KSČ se stávají Hu Jintao a Wen Jiabao		Nové vedení KSČ klade vyšší důraz na rozvoj venkova a snaží se o konsolidaci ekonomiky. Rovněž se snaží o snížení nerovnosti ve společnosti.
2008	Světová hospodářská krize		Čína vychází z krize relativně nepoškozena. Stává se největším producentem osobních vozů na světě a zároveň jejich největším trhem.
2008	Stimulační balíček		Čína představuje stimulační balíček ve výši 586 miliard USD na výstavbu infrastruktury a posílení blahobytu.
2011	Čína se stává druhou největší ekonomikou dle HDP		
2012	Vůdci KSČ se stávají Xi Jinping a Li Keqiang		
2012	Pokles tempa růstu HDP		Tempo růstu čínského HDP klesá na hodnotu kolem 7 procent. Hovoří se o „Novém normálu“. Vedení KSČ slibuje další liberalizaci ekonomiky a zaměřuje se na inovace jako tahouna dalšího růstu.

Zdroj: Kompilace autora na základě více zdrojů, zejména: MORRISON, Wayne. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. In: *Congressional Research Service* [online]. 2015 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>; CHOW, Gregory. Economic Reform and Growth in China. *Annals of Economics and Finance* [online]. 2004 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.aeconline.com/Articles/May2004/aef050107.pdf> a TIMELINE: China milestones since 1978. Reuters [online]. 2008 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-china-reforms-chronology-sb-idUKTRE4B711V20081208>,

Příloha 5 – Seznam ústředních státních podniků pod správou SASAC (čínsky)

1	中国核工业集团公司	54	中国诚通控股集团有限公司
2	中国核工业建设集团公司	55	中国中煤能源集团公司
3	中国航天科技集团公司	56	中国煤炭科工集团有限公司
4	中国航天科工集团公司	57	机械科学研究总院
5	中国航空工业集团公司	58	中国中钢集团公司
6	中国船舶工业集团公司	59	中国钢研科技集团公司
7	中国船舶重工集团公司	60	中国化工集团公司
8	中国兵器工业集团公司	61	中国化学工程集团公司
9	中国兵器装备集团公司	62	中国轻工集团公司
10	中国电子科技集团公司	63	中国工艺（集团）公司
11	中国石油天然气集团公司	64	中国盐业总公司
12	中国石油化工集团公司	65	中国恒天集团公司
13	中国海洋石油总公司	66	中国中材集团公司
14	国家电网公司	67	中国建筑材料集团有限公司
15	中国南方电网有限责任公司	68	中国有色矿业集团有限公司
16	中国华能集团公司	69	北京有色金属研究总院
17	中国大唐集团公司	70	北京矿冶研究总院
18	中国华电集团公司	71	中国国际技术智力合作公司
19	中国国电集团公司	72	中国建筑科学研究院
20	国家电力投资集团公司	73	中国中车集团公司
21	中国长江三峡集团公司	74	中国铁路通信信号集团公司
22	神华集团有限责任公司	75	中国铁路工程总公司
23	中国电信集团公司	76	中国铁道建筑总公司

24	中国联合网络通信集团有限公司	77	中国交通建设集团有限公司
25	中国移动通信集团公司	78	中国普天信息产业集团公司
26	中国电子信息产业集团有限公司	79	电信科学技术研究院
27	中国第一汽车集团公司	80	中国农业发展集团总公司
28	东风汽车公司	81	中国中纺集团公司
29	中国第一重型机械集团公司	82	中国中丝集团公司
30	中国机械工业集团有限公司	83	中国林业集团公司
31	哈尔滨电气集团公司	84	中国医药集团总公司
32	中国东方电气集团有限公司	85	中国国旅集团有限公司
33	鞍钢集团公司	86	中国保利集团公司
34	宝钢集团有限公司	87	中国建筑设计研究院
35	武汉钢铁（集团）公司	88	中国冶金地质总局
36	中国铝业公司	89	中国煤炭地质总局
37	中国远洋海运集团有限公司	90	新兴际华集团有限公司
38	中国航空集团公司	91	中国民航信息集团公司
39	中国东方航空集团公司	92	中国航空油料集团公司
40	中国南方航空集团公司	93	中国航空器材集团公司
41	中国中化集团公司	94	中国电力建设集团有限公司
42	中粮集团有限公司	95	中国能源建设集团有限公司
43	中国五矿集团公司	96	中国黄金集团公司
44	中国通用技术（集团） 控股有限责任公司	97	中国储备棉管理总公司
45	中国建筑工程总公司	98	中国广核集团有限公司
46	中国储备粮管理总公司	99	中国华录集团有限公司

47	国家开发投资公司	100	上海贝尔股份有限公司
48	招商局集团有限公司	101	武汉邮电科学研究院
49	华润（集团）有限公司	102	华侨城集团公司
50	中国港中旅集团公司[香港中旅（集团）有限公司]	103	南光（集团）有限公司已与珠海振戎公司实施重组，正在办理工商登记手续
51	中国商用飞机有限责任公司	104	中国西电集团公司
52	中国节能环保集团公司	105	中国铁路物资（集团）总公司
53	中国国际工程咨询公司	106	中国国新控股有限责任公司

国务院办公厅转发国资委关于推进国有资本调整和国有企业重组指导意见的通知

各省、自治区、直辖市人民政府，国务院各部委、各直属机构：

国资委《关于推进国有资本调整和国有企业重组的指导意见》已经国务院同意，现转发给你们，请认真贯彻执行。

国务院办公厅

二〇〇六年十二月五日

关于推进国有资本调整和国有企业重组的指导意见

近年来，国有资产管理体制改革取得重大突破，国有经济布局 and 结构调整取得重要进展，国有企业改革不断深化、经济效益显着提高，对完善社会主义市场经济体制、促进国民经济持续快速健康发展，发挥了重要作用。但从整体上看，国有经济分布仍然过宽，产业布局和企业组织结构不尽合理，一些企业主业不够突出，核心竞争力不强。实行国有资本调整和国有企业重组，完善国有资本有进有退、合理流动的机制，是经济体制改革的一项重大任务。为贯彻落实党的十六届三中、五中全会精神，根据《国务院关于2005年深化经济体制改革的意见》（国发[2005]9号），现就国有资本调整和国有企业重组提出以下意见：

一、国有资本调整和国有企业重组的基本原则和主要目标

（一）基本原则：一是坚持公有制为主体、多种所有制经济共同发展的基本经济制度。毫不动摇地巩固和发展公有制经济，增强国有经济的控制力、影响力、带动力，发挥国有经济的主导作用。毫不动摇地鼓励、支持和引导非公有制经济发展，鼓励和支持个体、私营等非公有制经济参与国有资本调整和国有企业重组。二是坚持政府引导和市场调节相结合，充分发挥市场配置资源的基础性作用。三是坚持加强国有资产监管，严格产权交易和股权转让程序，促进有序流动，防止国有资产流失，确保国有资产保值增值。四是坚持维护职工合法权益，保障职工对企业重组、改制等改革的知情权、参与权、监督权和有关事项的决定权，充分调动和保护广大职工参与国有企业改革重组的积极性。五是坚持加强领导，统筹规划，慎重决策，稳妥推进，维护企业正常的生产经营秩序，确保企业和社会稳定。

（二）主要目标：进一步推进国有资本向关系国家安全和国民经济命脉的重要行业和关键领域（以下简称重要行业和关键领域）集中，加快形成一批拥有自主知识产权和知名品牌、国际竞争力较强的优势企业；加快国有大型企业股份制改革，完善公司法人治理结构，大力发展国有资本、集体资本和非公有资本等参股的混合所有制经济，

实现投资主体多元化，使股份制成为公有制的主要实现形式；大多数国有中小企业放开搞活；到 2008 年，长期积累的一批资不抵债、扭亏无望的国有企业政策性关闭破产任务基本完成；到 2010 年，国资委履行出资人职责的企业（以下简称中央企业）调整和重组至 80—100 家。

二、主要政策措施

（三）推进国有资本向重要行业和关键领域集中，增强国有经济控制力，发挥主导作用。重要行业和关键领域主要包括：涉及国家安全的行业，重大基础设施和重要矿产资源，提供重要公共产品和服务的行业，以及支柱产业和高新技术产业中的重要骨干企业。有关部门要抓紧研究确定具体的行业和领域，出台相应的产业和企业目录。鼓励非公有制企业通过并购和控股、参股等多种形式，参与国有企业的改组改制改造。对需要由国有资本控股的企业，要区别不同情况实行绝对控股和相对控股；对不属于重要行业和关键领域的国有资本，按照有进有退、合理流动的原则，实行依法转让，防止国有资产流失。对国有资产转让收益，应严格按照国家有关政策规定进行使用和管理。

（四）加快国有企业的股份制改革。除了涉及国家安全的企业、必须由国家垄断经营的企业和专门从事国有资产经营管理的公司外，国有大型企业都要逐步改制成为多元股东的公司。对于因各种原因不能进入股份制公司的存续企业，要加大改革与重组的力度，改革重组工作可继续由母公司负责，也可交由国有资产经营管理公司等其他国有企业负责。

（五）大力推进改制上市，提高上市公司质量。积极支持资产或主营业务资产优良的企业实现整体上市，鼓励已经上市的国有控股公司通过增资扩股、收购资产等方式，把主营业务资产全部注入上市公司。要认真贯彻落实《国务院批转证监会关于提高上市公司质量意见的通知》（国发〔2005〕34 号）要求，对上市公司控股股东以借款、提供担保、代偿债务、代垫款项等各种名目侵占上市公司资金的，有关国有资产监管机构应当加大督促、协调力度，促使其按期全部偿还上市公司资金；对不能按期偿还的，应按照法律和相关规定，追究有关责任人的行政和法律责任。同时，要建立长效机制，严禁侵占上市公司资金。

（六）积极鼓励引入战略投资者。引入战略投资者要有利于增强企业技术创新能力，提高产品的档次和水平，改善经营管理，促进企业持续发展。引入境外战略投资者，要以维护国家经济安全、国防安全和产业安全为前提，防止产生垄断，切实保护企业的自主知识产权和知名品牌，推动企业开发新产品。

（七）放开搞活国有中小企业，建立劣势企业退出市场的机制。采取改组、联合、兼并、租赁、承包经营、合资、转让国有产权和股份制、股份合作制等多种形式，继续放开搞活国有中小企业。对长期亏损、资不抵债、不能清偿到期债务的企业和资源枯竭的矿山实施依法破产，对符合有关条件的严格按照有关规定抓紧实施政策性关闭破产。

（八）加快国有大型企业的调整和重组，促进企业资源优化配置。依法推进国有企业强强联合，强强联合要遵循市场规律，符合国家产业政策，有利于资源优化配置，提

高企业的规模经济效应，形成合理的产业集中度，培育一批具有国际竞争力的特大型企业集团。在严格执行国家相关行业管理规定和市场规则的前提下，继续推进和完善电信、电力、民航等行业的改革重组。对不具备优势的国有企业，应采取多种方式，大力推动其并入优势国有大企业，以减少污染、节约资源、保障安全生产、提高效率。优势国有大企业要通过增加投资以及资产、业务整合等措施，充分发挥资产的整体效能，促进重组后的企业加快发展。

（九）积极推动应用技术研究院所（以下称研究院所）与相关生产企业（包括大型工程承包企业）的重组。鼓励研究院所与相关生产企业重组，实现研发与生产相互促进、共同发展，提高企业的技术创新能力。积极探索研究院所与生产企业重组的有效途径和形式，可以由一家生产企业与研究院所重组，也可以由多家生产企业共同参与研究院所股份制改革。对主要担负基础研究、行业产品和技术监督检查的研究院所，应尽量由多家生产企业共同参与其股份制改革，并采取相应措施，确保其正常运行和发展。

（十）加大对亏损企业国有资本的调整力度。对有望扭亏的国有企业，要采取措施限期扭亏，对由于经营管理不善造成亏损的，要撤换负有责任的企业负责人。对不属于重要行业和关键领域的亏损企业，短期内难以扭亏的，可以向各类投资主体转让，或与其他国有企业进行重组。要依照有关政策，对重要行业和关键领域亏损严重的重要企业，区别不同情况，采取多种方式和途径，推动其改革重组，促进企业发展，并确保国有资本控股。

（十一）围绕突出主业，积极推进企业非主业资产重组。要通过多种途径，使部分企业非主业资产向主业突出的企业集中，促进企业之间非主业资产的合理流动。对于非主业资产的中小企业，可采取多种形式放开搞活，符合主辅分离、辅业改制政策要求的，要加快主辅分离、辅业改制、分流安置富余人员的步伐。

（十二）加快国有大型企业内部的重组。要简化企业组织机构，对层级过多的下属企业进行清理、整合，通过关闭、破产、撤销、合并、取消企业法人资格等措施，原则上将管理层次控制在三级以内。要完善大企业的母子公司体制，强化母公司在战略管理、资本运作、结构调整、财务控制、风险防范等方面的功能，通过对业务和资产的调整或重组，发挥企业整体优势，实现专业化和规模化经营。

（十三）加快建立国有资本经营预算制度。国有资本经营预算要重点围绕国有资本调整和国有企业重组的方向和目标，统筹使用好国有资本收益，保障和促进企业结构调整和技术进步，提高企业核心竞争力。

（十四）促进中央企业和地方人民政府所出资企业（以下简称地方企业）之间的重组。对不属于重要行业和关键领域的中央企业，下放地方管理有利于发挥地方优势、有利于与地方企业重组提高竞争力的，在征得地方人民政府同意并报经国务院批准后，可以将其交由地方国有资产监管机构或地方企业管理；地方企业并入中央企业有利于优势互补的，在征得地方人民政府同意后，可以将其并入中央企业。鼓励中央企业和地方企业之间通过股权并购、股权置换、相互参股等方式进行重组。在地方企业之间，也应按此要求促进重组。

三、规范改制重组行为，切实加强组织领导

（十五）进一步规范企业改制方案的审批工作。国有独资企业引入非国有投资者的改制方案和国有控股企业改制为国有资本不控股或不参股企业的方案，必须按照《国务院办公厅转发国务院国有资产监督管理委员会关于规范国有企业改制工作意见的通知》（国办发〔2003〕96号）、《国务院办公厅转发国资委关于进一步规范国有企业改制工作实施意见的通知》（国办发〔2005〕60号）以及企业国有产权转让等有关规定严格审批。企业改制涉及财政、劳动保障等事项的，须报经同级人民政府有关部门审核同意后，报国有资产监管机构协调审批；涉及政府公共管理审批事项的，依照国家有关法律法规，报政府有关部门审批。要充分发挥企业职工代表大会和工会的作用，国有独资企业引入非国有投资者的改制方案和国有控股企业改制为国有资本不控股或不参股企业的方案，必须提交企业职工代表大会或职工大会审议，充分听取职工意见；职工安置方案须经企业职工代表大会或职工大会审议通过后方可实施改制。

（十六）完善国有及国有控股企业之间重组的审批程序。对国有及国有控股企业之间的重组，国家已有规定的按规定程序审批，未作规定但因重组致使国有资产监管机构所出资企业减少或者增加的，由国有资产监管机构报本级人民政府审批，其余重组方案由国有资产监管机构审批。具体重组方案应及时向职工代表大会通报。

（十七）进一步统一认识。各地区、各有关部门要深入学习、全面理解、认真贯彻落实党中央、国务院关于深化国有企业改革、调整国有经济布局和精神，提高对国有资本调整和国有企业重组重要性、紧迫性、复杂性的认识。国有及国有控股企业负责人要正确处理国家、企业、个人之间的利益关系，服从国有资本调整和国有企业重组的大局，积极拥护、支持国有资本调整和国有企业重组。要严格执行国家产业政策和行业规划，对涉及国家产业政策和行业规划的重大国有资本调整和国有企业重组事项，国有资产监管机构应会同相关行业主管部门和有关地方政府共同研究决策。

（十八）切实加强组织领导。地方各级人民政府和国有资产监管机构要高度重视推进国有资本调整和国有企业重组工作，搞好调查研究和可行性分析，充分听取各方面的意见，从本地区实际出发，统筹规划，加强领导，周密部署，积极稳妥地推进，维护企业正常的生产经营秩序，确保企业和社会稳定。国资委和有关部门要加强调研、监督和指导，掌握各地工作动态，及时对国有资本调整和国有企业重组中的重大问题研究提出政策建议。国有及国有控股企业要充分发挥企业党组织的政治核心作用尤其是保证监督、宣传引导、协调服务等作用，精心组织，深入细致地做好职工的思想政治工作，维护职工合法权益，确保国有资本调整和国有企业重组的顺利进行。

Příloha 7 – Vlastnická struktura akciových bank

Akciová banka	Podíl státních entit	Podíl domácích soukromých investorů	Podíl zahraničních investorů	Nejvýznamnější zahraniční investor
China Bohai Bank	64	18	20	Standard Chartered Bank
China Everbright Bank	74	21	4,35	
China Merchants Bank	Minimálně 35,3	Nezjištěno	17	JP Morgan Chase
China Minsheng Bank	Minimálně 24	Minimálně 26	15	Morgan Stanley
China Zheshang Bank	Minimálně 14	Nezjištěno	Nezjištěno	
CITIC Bank	Minimálně 63	Nezjištěno	Nezjištěno	BBVA
Evergrowing Bank	Nezjištěno	Nezjištěno	8	Daiwa Bank
Guangdong Development Bank	72	4	23	Citigroup
Huaxia Bank	Minimálně 36	Minimálně 6	17	Deutsche Bank
Industrial Bank	Minimálně 28	Nezjištěno	12	
Shanghai Pudong Bank	Nezjištěno	Nezjištěno	2	Citigroup
Shenzhen Development Bank	Nezjištěno	Nezjištěno		

Zdroj: webové stránky dotčených institucí a MARTIN, Michael F. *China's Banking System: Issues for Congress* [online]. Congressional Research Service, 2012 [cit. 2016-09-16]. Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42380.pdf>.